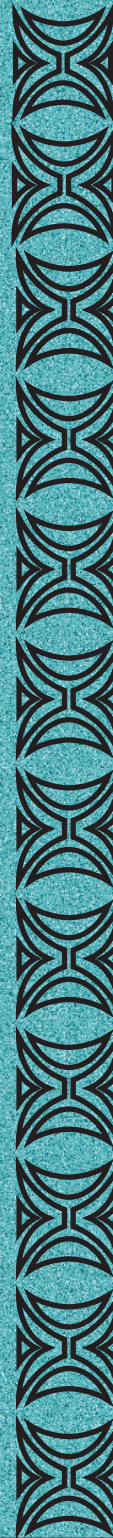

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Випуск LXVIII. Частина I

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXVIII)

Частина I

Слов'янськ - 2014

Збірник наукових праць «Гуманізація навчально-виховного процесу» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» є правонаступником однойменного видання, що виходив друком у Слов'янському державному педагогічному університеті, який є фаховим із педагогічних наук (Затверджено постановою президії ВАК України від 10.02.2010 № 1-05/1).

Слов'янський державний педагогічний університет з 01.06.2012 р. реорганізований шляхом приєднання до Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.10.2011 р. № 992-р «Про реорганізацію деяких вищих навчальних закладів», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30.12.2011 р. № 1600 «Про утворення державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» зі змінами, внесеними наказами № 205 від 21.02.2012 р. та № 785 від 05.07.2012 р.

Поштова адреса місцезнаходження ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»: вулиця генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна 84116.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Г У М А Н І З А Ц І Я
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXVIII)

Частина I

Слов'янськ – 2014

ISSN 2077-1827
УДК 371.13
ББК 74.202
Г. 94

Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. **В.І. Сипченка**]. – Вип. LXVIII. – Ч. I. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – 224 с.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор)
Борисов В.В. – доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора)
Євтух М.Б. – академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор
Солодухова О.Г. – доктор психологічних наук, професор
Бадер В.І. – доктор педагогічних наук, професор
Гавриш Н.В. – доктор педагогічних наук професор
Гриньова В.М. – доктор педагогічних наук, професор
Григоренко В.Г. – доктор педагогічних наук, професор
Золотухіна С.Т. – доктор педагогічних наук, професор
Плахотнік О.В. – доктор педагогічних наук, професор
Омельченко С.О. – доктор педагогічних наук, професор
Пономарьова Г.Ф. – кандидат педагогічних наук, професор
Панасенко Е.А. – кандидат педагогічних наук, доцент

У збірнику наукових праць представлені результати досліджень науковців, які працюють над проблемами розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки у теоретичному, історичному та практичному аспекті.

Для науковців, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, практичних працівників системи освіти.

The following miscellany shows the result of the researches of the scholars, who work at the problems of the developing modern science and scientific-pedagogical thought in t historical and practical aspects.

For scientists, teachers, doctorates, graduate students, students of teacher training institutions, practitioners of education system.

Збірник наукових праць є фаховим виданням із педагогічних наук

(Бюлетень ВАК України № 3, 2010 р.).

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 8844, видано 09.06.2004 р.**

Видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Друкується за рішенням Вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 7 від 27.03.2014 р.)

ISSN 2077-1827

© Кафедра педагогіки вищої школи ДДПУ

ВИЩА ШКОЛА

Вікторенко І.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Горобець Л.

*кандидат біологічних наук, завідувач кафедри біології ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет»*

Літвінова І.

директор Прелеснянської ЗОШ Слов'янського району Донецької області
УДК 378.016.147:614

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ
ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розглядається одна з глобальних проблем сучасності – проблема здоров'я молодого покоління. Проаналізовано стан здоров'я молодших школярів та відзначено причини його погіршення. Зосереджено увагу на ролі вчителя початкових класів у закладанні основ здорового способу життя молодших школярів.

Автори публікації висловлюють свою точку зору в конкретизації дефініції «здоров'язбережувальна компетентність» фахівців; зроблена спроба у виокремленні її структурантів, які забезпечують їхню готовність (спроможність, здатність) до формування основ досліджуваної компетентності у своїх вихованців. Окреслено окремі аспекти підготовки студентів – майбутніх вчителів початкових класів до формування здоров'я та здорового способу життя школярів засобами здоров'язбережувальних технологій.

Ключові слова: *здоров'я, стан здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язбережувальні технології, студентська молодь, учитель, здоров'язбережувальна компетентність вчителя початкових класів.*

Викторенко И.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики высшей школы
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Горобец Л.

кандидат биологических наук, заведующая кафедрой биологии ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

Литвинова И.

директор Прелеснянской СОШ Славянского района Донецкой области

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ФОРМИРОВАНИЮ
ОСНОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ
ТЕХНОЛОГИЙ**

В статье рассматривается одна из глобальных проблем современности – проблема здоровья молодого поколения. Проанализировано состояние здоровья младших школьников и отмечены причины его ухудшения; сосредоточено внимание на роли учителя начальных классов в закладывании основ здорового образа жизни у младших школьников.

Авторы публикации высказывают свою точку зрения в конкретизации дефиниции «здоровьесберегающая компетентность» учителя начальных классов; сделана попытка в выделении ее структурантов, которые обеспечивают их готовность к формированию основ исследуемой компетентности у своих воспитанников. Раскрыты отдельные аспекты подготовки студентов – будущих учителей начальных классов к формированию здоровья и здорового образа жизни школьников средствами здоровьесберегающих технологий.

Ключевые слова: *здоровье, состояние здоровья, здоровый образ жизни, здоровьесберегающие технологии, студенческая молодёжь, учитель, здоровьесберегающая компетентность учителя начальных классов.*

Viktorenko I.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ph.D.) of the department of Pedagogy of Higher School of SHEE "Donbas State Pedagogical University"

Horobets' L.

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor (Ph.D.) of the Biology department of SHEE "Donbas State Pedagogical University"

Litvinova I.

Principal of Prelesne comprehensive School of Slovyansk region of Donetsk oblast'

FUTURE TEACHERS TRAINING FOR THE FORMATION OF THE HEALTHY LIFESTYLE BASES OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN BY MEANS OF HEALTH PROTECTIVE TECHNIQUES

The article deals with one of the present global problems - the problem of health of the young generation. The state of health of primary school children has been analyzed and the reasons of its deterioration have been noted. The attention has been paid to the role of the primary school teacher in the formation of the healthy lifestyle foundations of primary school children.

The authors express their points of view to specify the definition "health protective competence" of the specialists. The attempt has been made to distinguish the constituent parts of the health protective competence which ensure their ability to lay the foundation for the specified competence in their pupil's personality. Some aspects of students (future primary school teachers) training for the formation of pupils' health and healthy lifestyle by means of health protective techniques have been outlined.

Keywords: *health, healthy lifestyle, health protective techniques, college students, a teacher, health protective competence of a primary school teacher.*

*Душа дитини — жовтий соняшник,
До сонця тягнеться щомить,
Та на душі тоді лиш сонячно,
Коли нічого не болить,
Коли дитина загартована,
Здорова й сильна, не сумна,
Тоді наука їй — як золото,
А світ як казка чарівна.
Плекаймо, вчителі той соняшник,
Нехай здоровим він зроста,
Обличчям тягнеться до сонечка,
Корінням — вглиб землі зроста.*

Самохіна М.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема здоров'я молодого покоління вважається однією з глобальних проблем

сучасності. Вона невід'ємна від проблеми людини, виникає разом з людиною і видозмінюється відповідно до розвитку людської культури.

Здоров'я в наш час розглядається як показник цивілізованості та соціально-економічного і культурного стану нації, а згідно резолюції ООН № 38/54 від 1997 р. вважається головним критерієм ефективності і доцільності всіх сфер господарської діяльності держави. Здоров'я нації показує рівень якості життя, який визначається багатьма параметрами: матеріальним, соціальним, психо-емоційним, розвитком фізичної культури і спорту [8].

Поняття «здоров'я» є цілісним, системним явищем, що виявляє себе в рівновазі взаємовідносин людини з оточуючим світом. Суб'єктивно здоров'я характеризується людиною через відчуття загального благополуччя, радості життя, працездатності, здатності до адаптації та опору.

23-24 січня 2014 р. у Києві відбулось розширене засідання колегії Міністерства охорони здоров'я України, де в.о. міністра охорони здоров'я Р. Богатирьовою акцентовано увагу на принципових позитивних змінах у показниках здоров'я населення: зниження малюкової та материнської смертності, онкологічних захворювань; наявна позитивна динаміка боротьби з туберкульозом і цілим рядом інших захворювань. Успіхи України в боротьбі зі СНІДом відзначені на рівні ООН.

Разом з тим динаміка показників, яка характеризує здоров'я школярів, набула в Україні, у тому числі і в Донецькому регіоні, стали негативну тенденцію. Майже в кожного випускника спостерігаються морфо-функціональні, серцево-судинні, алергічні та інші захворювання, і кількість таких учнів досягає 90%. Відносно здоровими можна назвати лише 6-10% 12-18-річних підлітків.

Аналіз результатів регіональної програми «Моніторинг оздоровчої функції освіти» свідчить про динаміку росту захворювань усіх систем органів дітей, особливо опорно-рухової – до 24%, органів зору та слуху – до 12%, травної системи – до 14%. Сьогодні мало не кожний школяр має одну-дві хронічні хвороби. Навіть для збройних сил України не вистачає здорової молоді. На часі можна говорити про кризу здоров'я дітей підліткового віку [2].

Результати наших досліджень дозволяють стверджувати, що рівень здоров'я молодших школярів у більшості випадків зменшується від першого до четвертого класів, що підтверджує думку лікарів-гігієністів про погіршення стану їхнього здоров'я протягом навчання в школі – навантаження на дитячий організм зростає з кожним роком, а відповідні заходи для його підтримки виконуються не повною мірою.

В аспекті досліджуваної проблеми вважаємо за потрібне відзначити, що стан здоров'я населення України значною мірою зумовлений відсутністю установки в суспільстві на важливості здорового способу, свідомого ставлення людей до свого здоров'я, низьким рівнем знань щодо закономірностей його формування, збереження і зміцнення та недосконалістю медичного обслуговування, а іноді легковажним і, навіть, безвідповідальним ставленням до нього.

Конвенція ООН про права дитини, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя в дітей та молоді вимагають від Української держави, усього суспільства цілеспрямованих дій щодо створення сприятливих умов для життя підростаючого покоління, оскільки стан його фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я є інтегральним показником суспільного розвитку, дієвим чинником впливу на економічний, культурний, оборонний потенціал країни.

Особливої уваги потребує стан здоров'я молодшого школяра: дитина вперше переступила поріг школи, їй важко пережити адаптаційний період, звикнути до уроку (перейти від суто ігрової діяльності в дошкільних закладах до навчання), до режиму шкільного життя. Саме вчитель початкових класів причетний у цей період до організації навчання і виховання дитини, від нього великою мірою залежить, яким буде здоров'я дитини в подальшому житті.

Учитель початкових класів повинен сприяти створенню «здорової» школи, в якій праця і навчання радісні, немає фізичного та психічного насильства, в якій виключається варварське вторгнення в життя особистості. Це дім, де життя організоване природовідповідно, за принципами співіснування та співробітництва. Це місце, де дитина не відчуває себе неповноцінною, самотньою та покинутою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування здорового способу життя учнів та молоді досліджується науковцями в різних напрямках: шляхи формування здоров'я школярів (Т. Бухановська, П. Данчук, Л. Качалова, Н. Куїнджі та ін.); формування здорового способу життя молодших школярів (К. Аліфіренко, О. Білориха, Т. Матвєєва, Л. Савченко та ін.); упровадження здоров'язберезувальних технологій як засобу формування в молодших школярів уявлень і понять про здоровий спосіб життя (К. Короленко, Н. Смірнова та ін.).

Про важливість формування здорового способу життя та організації профілактичної роботи в молодіжному середовищі йдеться в дослідженнях Г. Апанасенко, О. Балакіревої, С. Волкова, Ю. Галустян, Л. Жаліло, В. Левіна, О. Стойко, С. Страшко та ін.

Аналіз досліджень Н. Васиної, А. Зубко, О. Матафонової, А. Москальової та інших стверджує, що ефективність педагогічної діяльності в галузі збереження та зміцнення здоров'я школярів головним чином залежить від рівня відповідної підготовки вчителя.

Проте, незважаючи на широкий спектр досліджуваних напрямів, проблему підготовки майбутніх учителів до формування основ здорового способу життя школярів засобами здоров'язбережувальних технологій на сучасному етапі організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі більшість науковців залишають поза увагою. Це гальмує організацію навчально-виховного процесу у вищій школі та негативно позначається на професійному становленні фахівців, а отже на здоров'ї майбутнього нашої держави.

Формулювання цілей статті. Метою статті є окреслити окремі особливості методичної підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження в навчально-виховний процес здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на формування здорового способу життя школярів зазначеної вікової категорії.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою характеристикою фахівця, готового до формування здорового способу життя в молодших школярів є здоров'язбережувальна компетентність, яку ми розуміємо, як інтегративну якість особистості, що виявляється в здатності вчителя реалізовувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особисті якості та ін.), готовності (спроможності, здатності) до організації здоров'язбережувального освітнього середовища, забезпечення його продуктивного функціонування. Учитель має усвідомлювати соціальну значущість здоров'язбережувальної діяльності та особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення.

Організація учителем здоров'язбережувального навчально-виховного середовища має бути спрямована на збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів, формування в них свідомого ставлення до власного здоров'я як найвищої соціальної та особистісної цінності, усталеної мотивації на здоровий спосіб життя, на запобігання негативним впливам навчального процесу, сприяти розвитку особистості в цілісності різних форм її існування – фізичній, психічній, духовній, соціальній та передбачає (нижче наведені структури здоров'язбережувальної компетентності представлено частково):

- *готовність* до здійснення профілактики гіподинамії як фактору ризику; *здатність* доцільно включати до режиму дня оздоровчі заняття: гімнастика до занять, фізкультхвилинки під час уроків, динамічні перерви та перерви, що мають ігровий, танцювальний або змагальний характер,

відповідно до визначених показників рівня здоров'я кожної дитини, її біологічного розвитку;

- *спроможність* застосовувати знання про дидактогенні хвороби як результат перевантаження учнів і впливу «шкільного стресу»; готовність уникати «шкільних» факторів ризику, що спричинюють порушення центральної нервової системи, а саме:

- стресова педагогічна тактика;

- інтенсифікація навчального процесу;

- невідповідність методик і технологій навчання віковим та функціональним можливостям школярів (заміна парт на столи; безвідривне каліграфічне письмо кульковою ручкою; заміна електролампового освітлення на високоякісне люмінесцентне; заміна шестиденного навчального тижня на п'ятиденний; нескінченні зміни змісту освіти та навчальних планів);

- невиконання елементарних фізіологічних та гігієнічних вимог до організації навчального процесу;

- согбенна поза учня при читанні та письмі, «сидяче-закріпачений режим уроку»;

- функціональна неграмотність педагога і батьків у питаннях збереження та зміцнення здоров'я дитини;

- відсутність *системи* роботи з формування здоров'я і здорового способу життя (зокрема, профілактики шкідливих звичок, статеве виховання) [3];

- *готовність* до створення в навчальному середовищі особливої комфортної атмосфери, яка відкрила б кожній дитині позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах; здатність спрямовувати на досягнення цієї мети зусилля медичної та психологічної служби, батьків;

- *здатність* до володіння «здоровою енергією», що дозволить учителю стимулювати творчий процес пізнання; готовність до поглибленої роботи над особистим світорозумінням: знаходження особистісного вищого потенціалу, смислу, мети життя та діяльності, перегляду особистісних поглядів на педагогіку в руслі ноосферизації, звички неповажного ставлення до особистості дитини, вплив грубої, саркастичної, неадекватної і, навіть, активно негативної поведінки (В. Базарний);

- *готовність* до впровадження в навчально-виховний процес здоров'язбережувальних освітніх технологій;

- сприятливих умов навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);

- оптимальної організації навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);

- повноцінного та раціонально організованого рухового режиму [4];
- *спроможність* застосовувати знання щодо принципів здоров'язбережувальних методик: організація особистісно зорієнтованого навчання з урахуванням індивідуальних можливостей особистості; діагностика рівня індивідуального здоров'я, урахуваючи психофізіологічний стан та соціально-духовні особливості учня; вибір ефективних педагогічних технологій та навчальних програм з урахуванням вікових та статевих особливостей школярів, соціального та екологічного середовища; формування здобутих знань особистісних можливостей і особливостей соматичного, психічного, інтелектуального, духовного та соціального здоров'я, індивідуальних потреб особистості; оволодіння методами самодіагностики, самооцінки, самоконтролю й самокорекції психосоматичного стану організму на різних етапах життя; оптимізація соціально-гігієнічних умов життєдіяльності дітей [5];
- *готовність* до запровадження здоров'язбережувальних технологій для формування *життєвих навичок, що сприяють соціальному, духовному та психічному здоров'ю*: казкотерапія, кольоротерапія, сміхотерапія [1];
- *здатність* до усвідомлення, що впровадження будь-якої педагогічної технології має бути здоров'язбережувальним, тобто в процесі її реалізації мають бути створені всі необхідні умови для збереження здоров'я основних суб'єктів освітнього процесу – учнів та вчителя [4];
- *готовність* до формування здоров'язбережувальної культури школярів, здатних нести відповідальність за своє здоров'я і здоров'я оточуючих людей.

Методична підготовка майбутніх вчителів до формування основ здорового способу життя в молодших школярів на факультеті підготовки вчителів початкових класів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» здійснюється різними шляхами та засобами.

Окрім традиційних форм і методів навчання у вищій школі великою популярністю серед студентів користуються семінари-дискусії, ділові ігри, майстер-класи, круглі столи. У ході організації таких занять відбувається формування практичного досвіду в обговоренні і вирішенні теоретичних проблем, теоретико-практичного мислення майбутніх учителів. Під час аудиторної та позааудиторної організації роботи на факультеті студенти набувають навичок самостійної роботи зі спеціальною літературою, уміння аналізувати, будувати змістовні і захоплюючі доповіді, активно відстоювати свою точку зору, аргументовано заперечувати, відкидати помилкову позицію однокурсників.

У процесі дискусії збільшується зацікавленість студентів у предметі спілкування, виховується повага до особистості партнера, формуються

їхні моральні якості. Такі інноваційні форми та методи проведення занять, з одного боку, сприяють формуванню системи знань, умінь і навичок, з іншого – готують майбутніх фахівців до здійснення здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі початкової школи.

Перш за все, ці знання необхідні для пропаганди здорового способу життя серед школярів та їхніх батьків під час проходження педагогічної практики, зміст та організація якої посідають важливе місце серед багатьох факторів, що визначають успіх підготовки сучасного вчителя.

Досвід переконує нас у тому, що тільки в практичних умовах школи первинне орієнтування може перейти в стійку професійну навичку.

Одним із завдань педагогічної практики передбачено вивчення гігієнічних умов навчання молодших школярів. Студентами 4-го курсу факультету ПВПК проаналізовано розклад занять 31-ї школи (1 – 4 класів) Донецького регіону. Виявлені порушення гігієнічних норм в організації навчально-виховного процесу: у 55% випадків при складанні розкладу занять не врахована динаміка працездатності школярів протягом дня, у 25% - протягом тижня; не всі вчителі слідкують за поставою учнів, що викликає втому, викривлення хребта; час пояснення нового матеріалу часто перевищує фізіологічні можливості сприйняття його дитиною, фізкультхвилинки проводяться без урахування характеру навчальних занять на уроках тощо.

Під час практики студенти аналізують ефективність уроків з позиції здоров'язбереження, вивчають закономірності впливу умов навчання і виховання на працездатність і успішність учнів, оволодівають оздоровчими технологіями навчання, проводять оцінювання фізичного розвитку та рівня здоров'я школярів. За отриманими результатами дослідження розробляють рекомендації щодо створення здоров'язбережувальних умов при організації навчально-виховного процесу та використання здоров'язбережувальних технологій у діяльності вчителя.

Студенти розуміли, що без підтримки батьків, без сім'ї навички збереження та зміцнення здоров'я, отримані в школі, згаснуть, не будуть мати розвитку. Тому особливого значення під час проходження педагогічної практики вони надають співпраці з сім'єю. Педагогічна просвіта батьків стає водночас і формою, і умовою спільної праці школи і родини в розв'язанні проблеми формування здорового способу життя. З цією метою студенти сумісно з вчителями початкових класів добирають тематику класних батьківських зборів із питань формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів: «Режим дня першокласника», «Труднощі адаптації першокласників до школи», «Телевізор та комп'ютер у житті сім'ї та дитини» та ін.

Ефективним є навчання здорового способу життя не лише на уроках, а і в позанавчальній роботі. Традиційним стало проведення сумісно з батьками таких позакласних заходів: «Веселі старты», «Шлях до здоров'я», «У гостях у Нехворійка», «Це повинен кожен знати, щоб аварій уникати» та ін. Проводяться конкурси малюнків корисних порад «Здоров'я – найважливіше багатство» та ін..

У межах взаємодії науково-педагогічного комплексу «вуз – школа – вуз» кафедра біології ДДПУ активно співпрацює з колективом Прелеснянської ЗОШ Слов'янського району Донецької області. Уже не перший рік пріоритетною проблемою, над якою активно співпрацює педагогічний колектив школи разом зі школярами та їхніми батьками, є «Здорова дитина – здорова родина – здорова нація». Студентські та учнівські наукові доробки з цієї проблеми знаходять позитивний відгук під час обговорення на щорічних квітневих науково-методичних конференціях університету. Доброї традиції набувають і шкільні наукові конференції, у яких презентують свої досягнення молоді науковці, починаючи з 1 по 11 класи. Юні «дарування» залюбки оприлюднюють власні дослідницькі напрацювання, отримані у процесі колективної проектної діяльності, яка дозволяє маленьким дослідникам самостійно здобувати знання, систематизувати їх, орієнтуватися в інформаційному просторі, бачити проблему та приймати нестандартні рішення.

Утілення проектних технологій у початковій школі, з одного боку, створюють умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, закладають основи всіх необхідних компетенцій, у тому числі й здоров'язбережувальних, з іншого – слугують дієвим засобом навчання студентів упроваджувати в навчально-виховний процес початкової школи інноваційні технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі.

У межах наукової тематики в Прелеснянській ЗОШ зусиллями студентів 4 курсу факультету ПВПК було проведено майстер-клас «Як правильно харчуватись?». Гра, дискусія, театралізована вистава сприяли підвищенню культури харчування як самих студентів, так і молодших школярів. Під час підготовки до заходу у майбутніх учителів була можливість виявити свої творчі здібності, підібрати розвивальні завдання на здоров'язбережувальну тематику відповідно до віку школярів, застосовувати драматизацію. Через казкові сюжети студенти-практиканти знаходили шлях до сфери емоцій маленьких глядачів. Зустріч дітей з героями казок не залишала їх байдужими, викликали бажання допомогти герою, що попав у біду, розібратися в казковій ситуації – все це стимулювало інтерес дітей до проблем здоров'я.

Ознайомившись з зарубіжним досвідом профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі (Німеччина, США, Великобританія та ін.), студенти розробили в допомогу батькам тренінговий курс «Як допомогти вашій дитині встигати в школі». Програма тренінгу була спрямована на поліпшення вмінь, розширення можливостей і заохочень у процесі соціально-корисного залучення дітей до шкільних і сімейних заходів, зміцнення зв'язків зі школою й родиною, а також прилучення до норм, що передбачають відмову від шкідливих звичок.

Як показує практика, кожна молода людина внаслідок різних життєвих обставин підпадає під вплив саме того середовища, яке вона бачить навколо себе, і її суспільна мораль, позиція, переконання, життєві установки, поведінка не завжди формуються в корисному для себе та оточуючих напрямі. Спостерігаємо досить швидке поширення серед молоді паління, вживання алкоголю, наркотичних та психотропних наркотичних речовин, збільшення венеричних захворювань. Ці найбільш шкідливі звички займають перше місце за шкідливістю для здоров'я і давно вже віднесені до розряду хвороб. З огляду на означене, кафедра біології та факультет ПВПК докладають багато зусиль, аби сформувати здорове молоде покоління, яке свідомо зацікавлене в збереженні як особистого здоров'я, потреби у веденні здорового способу життя, так і здоров'я своїх майбутніх вихованців.

Варто наголосити на тісній співпраці закладу з оздоровчими та медичними установами міста. Медичні працівники проводять лекції, індивідуальне та групове консультування, круглі столи, організують дні інформування і профілактики негативних явищ, виступають у засобах масової інформації з питань здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу, наркозалежності та ін..

1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом (запроваджений з 1988 р.), 26 червня – Міжнародний день боротьби зі зловживанням наркотиків та їхнім незаконним обігом; 1 березня – Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом; 7 квітня – Всесвітній день здоров'я. Ці дні не залишаються поза увагою на факультеті – проводяться тренінги: «Молодь обирає здоров'я», «Профілактика тютюнопаління в дитячому та молодіжному середовищі», «Здорове харчування як важлива складова здорового способу життя» та ін.. Так, у ході тренінгу «Здоровому – все здорово» учасникам надавалась інформація про здоров'я, його складові та організацію здорового способу життя. Крім прослуховування інформації студенти брали участь у виконанні творчих та практичних завдань, в ігровій формі набували навичок щодо проведення дозвілля. Робота під час тренінгу надавала можливість усвідомити та звернути увагу на власний спосіб життя, зробити певні висновки, або, навіть, частково

відмовитись від своїх шкідливих звичок; головне, у процесі цієї роботи студенти усвідомлювали відповідальність за своє здоров'я.

Важливими формами виховання здорового способу життя у майбутніх фахівців є також студентські наукові конференції («Здорова молодь – щаслива країна» та ін.), диспути «Чи може зміна способу життя вплинути на здоров'я? та ін.», у ході яких студенти прийшли до висновку, що зміна в дієті та фізіологічна активність можуть покращити їхнє здоров'я.

31 травня – Всесвітній день боротьби з палінням. День відмови від паління відзначається також у третій четвер листопада; він установлений Американським онкологічним товариством. Перед світовою спільнотою було поставлене завдання – добитися щоб в XXI ст. проблеми паління тютюну зникли. У всьому світі проводяться міжнародні акції боротьби з цією шкідливою звичкою. Такі акції проводяться і на факультеті ПВПК «Замість цигарки – цукерка», «Паління чи здоров'я – обирайте самі», «День без тютюну» та ін.. Ці заходи сприяють застереженню студентської молоді від згубної звички – однієї з найбільш поширених епідемій за всю історію існування людства – нікотиноманії, що стоїть в одному ряду з алкоголізмом і наркоманією.

У цікавій віршовано-музичній формі проводяться виступи агітбригад студентів, які пропагують здоровий спосіб життя: «Проти наркотиків, проти СНІДу, тютюну, алкоголю і нікотину».

Висловлюючи свою точку зору в розумінні досліджуваної проблеми відзначимо, що систематична організація різноманітних заходів на факультеті з використанням оздоровчих технологій допомагають студентам краще пізнати себе, навчитися керувати своїми емоціями, поведінкою, визначати свій психофізичний стан, ступінь втоми, досягати гармонії між тілом і душею. Аудиторні заняття, кожен навчальний предмет і весь навчально-виховний процес у своїй сукупності повинні нести в собі значний здоров'язбережувальний потенціал, який необхідно використовувати в повній мірі за період навчання студентів. Отож, виховання здорового способу життя слід розглядати як систему – керовану діяльність студентів, яка забезпечує теоретичну і практичну реалізацію заходів здоров'язбережувального характеру, спрямованих на сталу мотиваційну установку, на здоровий спосіб життя як провідної умови збереження та зміцнення здоров'я.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

1. Формування основ здорового способу життя у молодших школярів є актуальною науковою проблемою сьогодення.

2. У аспекті досліджуваної проблеми готовність майбутніх учителів до формування здорового способу життя в молодших школярів

обумовлюється організацією оптимального здоров'язбережувального середовища, спрямованого на формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця та орієнтації його педагогічної діяльності на особливості школярів зазначеної вікової категорії.

3. Формування здорового способу життя у майбутніх фахівців – учителів початкових класів слід розглядати як єдиний цілісний безперервний процес, що включає в себе різноманітні форми і методи аудиторної і позанавчальної роботи.

4. Забезпечення якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних формувати в молодших школярів здоровий спосіб життя, можливе за умови впровадження в навчально-виховний процес вузу інноваційних здоров'язбережувальних технологій. Здоров'язбережувальні технології – це технології, що не викликають у суб'єктів освіти специфічних захворювань: неврозів, дидактогенії, вигоряння особистості вчителя. Ці технології є природовідповідними, інтерактивними, такими, що мають потенціал оздоровлення і виховують культуру здоров'я. Поняття «здоров'язбережувальні технології» об'єднує в собі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів (студентів).

5. Проблема формування здорового способу життя потребує подальшого ознайомлення із зарубіжним досвідом профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі задля використання його у навчально-виховному процесі ВНЗ України.

Література

1. Андрющенко Т.К. Здоров'язбережувальні технології як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку / Тетяна Костянтинівна Андрющенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. – 2011. – № 1. – С. 6 – 10.
2. Навчання без шкоди для здоров'я : [довідник-практикум керівника та педагогів школи сприяння здоров'ю] / За заг. ред. В. Поуль. – Донецьк : Витоки, 2013. – 292 с
3. Ващенко О.М. Педагогічні умови створення здоров'язбережувального середовища сучасної початкової школи / Олена Миколаївна Ващенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: наук.-теорет. зб. – 2012. – № 27. – С. 46 – 50.
4. Волкова І.В. Поняття «здоров'язберігаючі технології» та їх класифікації : [Електронний ресурс] / Ірина Василівна Волкова // Комунальний вищий навчальний заклад «ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ». – Режим доступу : http://edu-post-diploma.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=712.
5. Гнатюк О. В. Валеологічне навчання школярів у сучасній школі : [Електронний ресурс] / Ольга Владиславівна Гнатюк // RUSNAUKA. – 2009. – № 31. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Psihologia/54503.doc.htm.

6. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання». – К., 2006. – С. 9 – 10.
7. Уруський В. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді / В. Уруський // Завуч. – 2004. – № 28. – С. 23 – 28.
8. Христова Т. Современное состояние здоровья студентов и пути его совершенствования / Т. Христова // Здоров'я людини. Фізична реабілітація та фізична рекреація. – 2013. – С. 74 – 78.

Цветкова Г.

доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

УДК 371.132

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті проведено аналіз експериментального дослідження професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей вищої школи, прослідковано динаміку розвитку всіх визначених критеріїв самовдосконалення у викладачів гуманітарних спеціальностей, що були учасниками контрольної та експериментальної груп з урахуванням їх викладацького стажу та віку. Аналіз результатів вираженості критеріїв професійного самовдосконалення у викладачів вищої школи показав обмеженість показниками початкового та інтуїтивно-ситуативного рівнів.

Ключові слова: професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей, критерії та показники професійного самовдосконалення викладачів вищої школи, експериментальне дослідження.

Цветкова А.

доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье приводится анализ экспериментального исследования профессионального самосовершенствования преподавателей гуманитарных специальностей высшей школы, прослежена динамика развития всех ранее определенных критериев у преподавателей гуманитарных специальностей, которые были участниками контрольной и экспериментальной групп с учетом их преподавательского стажа и возраста. Анализ результатов выраженности критериев профессионального самосовершенствования у

преподавателей высшей школы показал ограниченность показателями начального и интуитивно-ситуативного уровня.

Ключевые слова: профессиональное самоусовершенствование преподавателей гуманитарных специальностей, критерии и показатели профессионального самоусовершенствования преподавателей высшей школы, экспериментальное исследование.

Tsvetkova G.

the associate Professor of the chair of pedagogics of higher school Donbass teacher`s training University

EXPERIMENTAL RESEARCH OF PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT OF HIGH SCHOOL TEACHERS OF THE HUMANITIES

The analysis of experimental research of professional self-improvement of high school teachers of the Humanities was carried out, the dynamics of development of all the defined criteria of self-improvement for teachers of humanitarian specialties, which were the participants in the control and experimental groups with regard to their teaching experience and age, was deduced in the article. The analysis of the results of expression of the criteria of professional self-improvement of high school teachers showed the limits of the indicators on the initial and intuitively situational levels.

Keywords: professional self-development of teachers of the Humanities, criteria and indicators for professional growth of high school teachers, an experimental research.

Постановка проблеми. У здійсненні експериментального дослідження професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей ми виходили з положень, окреслених Державною національною програмою "Освіта" ("Україна XXI століття"), головною метою якої є «створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей **постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації**»[1]. Більш того основним стратегічним напрямом цитованої національної програми є визначення стратегії на підготовку нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня, що базується на принципах безперервності освіти, відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності та наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває упродовж всього життя людини.

Аналіз останніх досліджень. Важливість професійного самовдосконалення підтверджують фундаментальні дослідження

присвячені розвитку особистості фахівців в контексті особистісно орієнтованої освіти (Г. Бал, І. Бех, О. Бондаревська, С. Подмазін, В. Рибалко, М. Чобітько). Розвитком та саморозвитком особистості педагога займалися: В. Кан-Калік, Н. Нікітіна, О. Пехота, М. Паташнік, С. Сисоєва, В. Сластьонін, В. Хомич.

На аспектах самоактуалізації, як специфічного напрямку самовдосконалення зупиняються: Е. Долинська, В. Колошин, К. Кальницька, О. Романовський.

Отже, у сучасному науковому тезаурусі існують достатньо ґрунтовно розроблені теорії саморозвитку особистості, що спрямовують наш теоретико-методологічний пошук шляхів ефективного професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. Разом з тим, констатуємо відсутність експериментальних наукових досліджень, які б виявляли динаміку розвитку професійного самовдосконалення викладачів вищої школи.

Формулювання цілей статті: виявити та проаналізувати особливості розвитку кожного виділеного критерію професійного самовдосконалення (мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивно-трансцендентного, креативного) на вибірках викладачів, що відрізнялися за віком та стажем роботи

Виклад основного матеріалу дослідження. На заключному етапі дослідження професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей вищої школи ми порівнювали результати, отримані на контрольній та експериментальній вибірках. Зазначимо, що на етапі формувального експерименту вся вибірка досліджуваних була поділена на дві групи: експериментальну та контрольну; показники в зазначених групах на початку формувального експерименту майже не відрізнялися між собою. Учасниками експериментальної групи стали викладачі з різним віком та стажем роботи в вищому навчальному закладі: 150 – зі стажем до 10 років та віком до 35 років, 200 – зі стажем більше 10 років та віком після 35 років. Отже, загальна кількість учасників експерименту склала 350 осіб. Частина викладачів, що не брали участі в формувальному експерименті склала контрольну групу (199 викладачів зі стажем до 10 років та віком до 35 років, 146 – зі стажем більше 10 років та віком після 35 років, всього – 345 осіб). Під час проведення контрольного експерименту ми проаналізували динаміку розвитку всіх визначених нами критеріїв самовдосконалення у викладачів гуманітарних спеціальностей, що були учасниками контрольної та експериментальної груп з урахуванням їх викладацького стажу та віку.

У процесі відбору респондентів для констатувального експерименту ми застосовували вибірковий метод, сутність якого полягає в тому, що вивчається лише частина осіб (викладачів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів), які входять до складу об'єкту дослідження (генеральної сукупності). Ця частина називається вибірковою сукупністю або вибіркою. Вибірковий метод має багато позитивних аспектів, зокрема дозволяє: економити час, сили і засоби дослідника; формулювати висновки індуктивного типу; реалізувати принцип рандомізації (випадкового відбору); підвищити достовірність результатів дослідження.

Зауважимо, що у досліджуваній вибірковій сукупності мали бути всі властивості об'єкту дослідження в цілому, тобто генеральної сукупності. Отже, вибірка сукупності – це певне число викладачів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів усієї генеральної сукупності, відібране за встановленими правилами.

Головною проблемою вибіркового методу було досягнення найбільшого ступеня репрезентативності. Репрезентативність – це властивість вибіркової сукупності представляти параметри генеральної сукупності, значущі відповідно до завдань дослідження. Вимога репрезентативності вибірки означає, що за виділеними параметрами (критеріями, ознаками) склад вибіркової сукупності повинен наближатися до відповідних пропорцій у генеральній сукупності. Якщо розглядати вибірку як засіб вивчення генеральної сукупності, то основною вимогою до неї є можливість узагальнення результатів вибіркового дослідження на генеральну сукупність. Отже, специфіка цього методу від інших способів формування вибірки полягає у тому, що цей метод забезпечує можливість поширення висновків, отриманих на підставі аналізу вибірки, на всю генеральну сукупність.

На констатувальному етапі дослідження нами були виявлені та проаналізовані особливості розвитку кожного виділеного нами критерію самовдосконалення на вибірках викладачів, що відрізнялися за віком та стажем роботи. З метою досягнення максимально точного результату ми застосували критерій ϕ^* у поєднанні з критерієм λ Колмогорова-Смірнова. Для того, щоб максимально збільшити потужність критерію ϕ^* , ми поділили вибірки відповідно умовної точки, де відмінності між порівнюваними групами досягли максимального рівня. "Точка" відповідала максимальному показнику різності накопичених частот у розподілах емпіричних даних, що були отримані на вибірках I (зі стажем до 10 років та віком до 35 років) і II (зі стажем більше 10 років та віком після 35 років) груп. За *мотиваційно-ціннісним критерієм професійного самовдосконалення* максимальна різниця накопичених частот склала 0,144, що відповідало початковому рівню розвитку зазначеного критерію (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

**Розрахунок максимальної різниці накопичених частот показників
"мотиваційно-ціннісного" критерію у розподілах викладачів ВНЗ, що
відрізняються за віком та стажем роботи**

Рівень сформованості "мотиваційно-ціннісного" критерія самовдосконалення	абсолютні емпіричні частоти відповідей		відносні емпіричні частоти		кумулятивні емпіричні частоти		різниця
	I група $n_1 = 366$	II група $n_2 = 384$	f^*_{e1}	f^*_{e2}	Σf^*_{e1}	Σf^*_{e2}	
початковий рівень	91	40	0,249	0,105	0,249	0,105	0,144
інтуїтивно-ситуативний рівень	174	205	0,475	0,533	0,724	0,638	0,086
оптимальний рівень	72	98	0,197	0,255	0,921	0,893	0,028
еталонний рівень	29	41	0,079	0,107	1	1	0

Отже, значні відмінності між викладачами в рівні сформованості "мотиваційно-ціннісного" критерію самовдосконалення були пов'язані саме з початковим рівнем розвитку: "ефект" вираженості мотиваційно-ціннісного критерію був зафіксований нами на початковому рівні. У результаті нами був отриманий новий розподіл емпіричних частот і обчислені показники φ^* кутового перетворення Фішера (див. табл.1.2.).

Таблиця 1.2.

**Розподіл показників викладачів за "мотиваційно-ціннісним"
критерієм професійного самовдосконалення**

Показники "мотиваційно-ціннісного" критерію вдосконалення	емпіричні частоти		φ^*
	I група $n_1 = 366$	II група $n_2 = 384$	
початковий рівень	91 (24,86%)	40 (10,42%)	5,31***
інтуїтивно-ситуативний+ оптимальний+ еталонний	275 (75,14%)	344 (89,58%)	5,31***

Примітка: *** $p \leq 0,001$

Нами перевірялися дві гіпотези:

H_0 : Відсоткова представленість "молодих" викладачів, які вказували на наявність показників початкового рівня "мотиваційно-ціннісного" критерію не розрізняється від представленості викладачів зі стажем роботи.

H_1 : Представленість "молодих" викладачів за показниками початкового рівня розвитку "мотиваційно-ціннісного" критерію відрізняється від представленості викладачів "зрілого" віку.

Перевірка гіпотез здійснювалася за допомогою критерію φ^* -Фішера: за спеціальними таблицями були визначені величини φ_1 (24,86%)= 1,045 і φ_2 (10,42%)= 0,657, а також обчислене емпіричне значення критерію:

$$\varphi^* = (1,045 - 0,657) \times \sqrt{\frac{366 \times 384}{366 + 384}} = 5,31.$$

Визначення рівня статистичної значущості здійснювалося на основі порівняння емпіричного значення з показниками критичних значень φ^* :

$$\varphi_{кр}^* = \begin{cases} 1,64 & (\rho \leq 0,05) \\ 2,31 & (\rho \leq 0,01) \end{cases}$$

Результати проведеного аналізу показали, що серед I групи викладачів найчастіше зустрічаються ті, хто має початковий рівень мотиваційно-ціннісного критерію професійного самовдосконалення, що характеризується не вираженою здатністю до самозміни, самостворення. Такі викладачі потребують зовнішнього керівництва та забезпеченням умов для професійного самовдосконалення. Відсутність внутрішньої мотивації до самовдосконалення, не розвинена потреба в самоаналізі, самодіагностиці педагогічної діяльності та її результатів у респондентів цієї групи можна пояснити не до кінця усвідомленим значенням важливості педагогічної професії, превалюванням таких прагматичних цінностей професійної самореалізації, як матеріально забезпечене життя, виконавські якості.

Серед викладачів II групи значно більше зустрічалося тих, хто у своїй діяльності керується більшою мірою активним пізнавальним інтересом до самовдосконалення. У респондентів цієї групи чітко відстежується взаємообумовленість усіх показників професійного саморозвитку, яскраво виражена самостійність у виборі та реалізації цілей та принципів професійного самовдосконалення, незалежність у поглядах та діях. А педагогічна діяльність для них – особистісна та глибоко усвідомлена цінність.

Слід зазначити, подальша обробка результатів виявила аналогічну картину за критеріями "інтелектуально-когнітивним" ($p \leq 0,01$), "операційно-діяльним" ($p \leq 0,05$) та "креативним" критеріями ($p \leq 0,05$). Викладачі I групи більшою мірою демонстрували початковий рівень сформованості професійного самовдосконалення за усіма критеріями. Це пояснюється тим, що професійне вдосконалення й особистісний розвиток викладачів можливий за умови гармонійного поєднання внутрішньої та зовнішньої мотивації даних процесів, при цьому важливу роль мають

відігравати мотиви особистісного зростання, які ще не в певній мірі розвинені у викладачів І групи.

Аналіз розподілу показників за "рефлексивно-трансцендентним" критерієм самовдосконалення, отриманих на вибірках викладачів І та ІІ груп, виявив перевагу відсоткової представленості ІІ групи викладачів ("зрілих викладачів"), відповіді яких більшою мірою відповідали оптимальному та еталонному рівням (див. таб. 1.3.). Отже прагнення досягти педагогічних ідеалів, ефективність дій з особистісного покращення, створення нових цілей в ракурсі стратегії власної життєвої мети, глибоке усвідомлення важливості усіх професійно-педагогічних якостей, адекватна самооцінка, здатність об'єктивно проектувати своє самовдосконалення; впевнена позитивно-конструктивна життєва позиція, вміння добирати ефективні методи та прийоми особистісного саморозвитку, вільне досягнення вершин професійного «акме» – характерні ознаки представників ІІ групи респондентів.

Таблиця 1.3.

Розрахунок максимальної різниці накопичених частот показників "рефлексивно-трансцендентного" критерію у розподілах викладачів ВНЗ, що відрізняються за віком та стажем роботи

Рівень сформованості рефлексивно-трансцендентного критерію самовдосконалення	абсолютні емпіричні частоти відповідей		відносні емпіричні частоти		кумулятивні емпіричні частоти		різниця
	молоді $n_1 = 366$	зрілі $n_2 = 384$	f^*_{e1}	f^*_{e2}	$\sum f^*_{e1}$	$\sum f^*_{e2}$	
початковий рівень	122	88	0,333	0,229	0,333	0,229	0,104
інтуїтивно-ситуативний рівень	148	154	0,405	0,401	0,738	0,63	0,108
оптимальний рівень	66	115	0,180	0,299	0,918	0,929	0,011
еталонний рівень	30	27	0,082	0,070	1	1	0

Отже, значні відмінності між викладачами в рівні сформованості рефлексивно-трансцендентного критерію самовдосконалення були пов'язані саме з інтуїтивно-ситуативним рівнем розвитку: "ефект" вираженості рефлексивно-трансцендентного критерію був зафіксований нами на інтуїтивно-ситуативному рівні. У результаті нами був отриманий новий розподіл емпіричних частот і обчислені показники ϕ^* кутового перетворення Фішера (див. табл.1.4.).

Таблиця 1.4.

Розподіл показників викладачів за " рефлексивно-трансцендентним " критерієм самовдосконалення

Показники "рефлексивно- трансцендентного" критерію самовдосконалення	емпіричні частоти		φ*
	I група n ₁ = 366	II група n ₂ = 384	
"початковий рівень" + "інтуїтивно-ситуативний рівень"	270 (73,77%)	242 (63,02%)	3,19***
"оптимальний рівень"+ "еталонний рівень"	96 (26,23%)	142 (36,98%)	3,19***

Перевірялися дві гіпотези:

H₀: Відсоткова представленість викладачів I групи, які вказували на наявність показників оптимального та еталонного рівня "рефлексивно-трансцендентного" критерію не розрізняється від представленості II групи викладачів за стажем роботи.

H₁: Представленість викладачів II групи за показниками оптимального та еталонного рівня розвитку "рефлексивно-трансцендентного" критерію відрізняється від представленості викладачів I групи.

Перевірка гіпотез здійснювалася за допомогою критерію φ*-Фішера: за спеціальними таблицями були визначені величини φ₁ (26,23%)= 1,075 і φ₂ (36,98%)=1,308, а також обчислене емпіричне значення критерію:

$$\varphi^* = (1,308 - 1,075) \times \sqrt{\frac{366 \times 384}{366 + 384}} = 3,19.$$

Визначення рівня статистичної значущості здійснювалося на основі порівняння емпіричного значення з показниками критичних значень φ*:

$$\varphi_{кр}^* = \begin{cases} 1,64 (\rho \leq 0,05) \\ 2,31 (\rho \leq 0,01) \end{cases}$$

Висновки. Отже, порівняльний аналіз результатів вираженості критеріїв самовдосконалення у викладачів ВНЗ показав обмеженість показниками початкового та інтуїтивно-ситуативного рівнів. На наш погляд, така ситуація пояснюється недостатньою увагою до створення креативно-розвивального освітнього простору, атмосфери творчості, самостійного творчого пошуку в педагогічному спілкуванні зі студентами, що відображається згодом на якості самовдосконалення. Викладачі ВНЗ не

завжди в змозі самостійно вирішити індивідуальні проблеми професійного самовдосконалення, самообмеження. Взагалі, відсутня система педагогічної підготовки до здійснення професійного самовдосконалення, а існують лише її окремі елементи. Водночас, дослідження підтвердило наявність великого відсотку (привалювання) початкового та інтуїтивно-ситуативного рівня за усіма критеріями професійного самовдосконалення викладачів ВНЗ. Це проявляється у тому, що: **а)** не всі викладачі усвідомлюють сутність проблеми професійного самовдосконалення у ВНЗ; **б)** тільки частина викладачів розуміє важливість професійного та особистісного саморозвитку для відродження національної системи освіти; **в)** уміння «самості», досвід самовдосконалення слабо виявляється в практичній діяльності фахівця вищої школи; **г)** самовдосконалення та самореалізація викладача не завжди ґрунтується на достатній базі знань, про їхні етапи, структуру, специфіку, методи; **д)** недостатня увага приділяється створенню креативно-розвивального освітнього простору, атмосфери творчості, самостійного творчого пошуку в педагогічному спілкуванні зі студентами, що відображається згодом на якості самовдосконалення; **ж)** викладачі ВНЗ не завжди в змозі самостійно вирішити індивідуальні проблеми самовдосконалення, самообмеження; **з)** відсутня система педагогічної підготовки до здійснення професійного самовдосконалення, а існують лише її окремі елементи; **і)** відсутня система науково-методичного забезпечення та педагогічної підтримки саморозвитку викладачів гуманітарних спеціальностей.

Тому, формувальний етап експериментальної роботи, що містив введення новацій у навчально-методичне забезпечення навчального процесу, використання технології професійного самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей ВНЗ, метою якої стало озброєння викладача гуманітарних спеціальностей способами самовдосконалення самореалізації, самоактивності, передбачав вирішення завдання – створення індивідуального простору, набуття індивідуального досвіду самовдосконалення, розкриття внутрішнього потенціалу особистості викладача; ініціацію самопереосмислення, самоподолання, самовизначення, самореалізації, досягнення самоактуалізації, професійного акме. Впровадження технології самовдосконалення в практику вищої школи, сприяло помітному зростанню за багатьма показниками сформованості критеріїв професійного самовдосконалення.

Література

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К.: Райдуга. – 61 с.

Гончаренко О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, біології, фізичного виховання та фізичної реабілітації Донбаського державного педагогічного університету

Пархоменко К.

студентка II курсу філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету

УДК : 378. 015. 3 : 396

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті проаналізовані основні форми та методи роботи при оцінці функціонального стану студентів ДДПУ в умовах кредитно-модульної організації навчального процесу з фізичного виховання. Автори статті у процесі дослідження визначили, що метою впровадження кредитно-модульної системи організації є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі. З об'єктивних причин на сьогодні кожен вищий навчальний заклад України самостійно займається розробкою та впровадженням у життя своїх авторських розробок з дисципліни «Фізичне виховання». У стінах нашого університету були проведені дослідження з розробки методики оцінювання функціонального стану студентів в умовах кредитно-модульної системи на заняттях з фізичного виховання. Навчальна програма з даної дисципліни містить у собі практичний, методичний і теоретичний розділ. Дана навчальна програма розроблена з урахуванням підготовки майбутніх педагогічних фахівців та матеріальної бази даного ВНЗ. На думку авторів статті, впровадження вище згаданої системи оцінювання студентів стимулювало у них мотивацію до занять з дисципліни «Фізичне виховання». Окрім цього у студентів з'являється бажання додатково займатися своїм здоров'ям у спортивних гуртках з різноманітних видів спорту. Розроблена на кафедрі здоров'я людини, біології, фізичного виховання та фізичної реабілітації навчальна програма передбачає пристосування даної методики і до тих студентів, які за станом свого здоров'я займаються фізичним вихованням у спеціальних медичних групах.

Ключові слова: *фізичне виховання, рівень функціональної підготовки, кредитно – модульна організація навчального процесу.*

Гончаренко О.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры здоровья человека, биологии, физического воспитания и физической реабилитации Донбасского государственного педагогического университета

Пархоменко О.

студентка II курса филологического факультета Донбасского государственного педагогического университета

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ
СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ В УСЛОВИЯХ
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО
ПРОЦЕССА**

В статье проанализированы основные формы и методы работы при оценке функционального состояния студентов ДГПУ в условиях кредитно-модульной организации учебного процесса с физического воспитания.. Авторы статьи в процессе исследования определили, что целью внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса есть улучшение качества высшего образования специалистов и обеспечить на этой основе конкурентоспособных выпускником, поднятию престижу украинской высшей школы в мировом образовательном просторе. Авторы статьи считают, что внедрение данной системы оценивания успеваемости студентов стимулирует и мотивирует их к занятиям с физического воспитания. При этом у студентов возникает желание дополнительно и самостоятельно заниматься своим здоровьем в спортивных кружках из различных видов спорта. Разработанная на кафедре здоровья человека, биологии, физического воспитания и физической реабилитации учебная программа предполагает приспособление данной методики к тем студентам, которые за состоянием своего здоровья занимаются физическим воспитанием в специальных медицинских группах.

Ключевые слова: *физическое воспитание, уровень функциональной подготовки, кредитно-модульная организация учебного процесса.*

Goncharenko O.

Candidate of Pedagogical Sciences, assistant professor of the Department of Man Health, Biology, Physical Education and Physical rehabilitation of Donbas State Pedagogical University

Parhomenko O.

Student of the 2nd year of studying of the Philological Faculty of DSPU

**DETERMINATION OF THE FUNCTIONAL STATE OF THE
STUDENTS OF THE PEDAGOGICAL INSRIRURIONS IN THE
CONDITIONS OF THE CREDIT-MODULE ORGANIZATION OF
THE STUDYING PROCESS**

In the article there are analyzed the main approaches in the formation of the competence of a young person in the process of the extracurricular sports activities. The authors in the process of the study have determined that the purpose of the introduction of the credit-modular system of the organization of the educational process is the improvement of the quality of higher education of professionals and on this basis the provision of the competitive graduates, and the raise of the prestige of the Ukrainian higher school in the world educational space. The authors believe that the introduction of this system of the assessment of students stimulates and motivates them for classes in physical education. At the same time students have a desire to develop further their own health in sports circles of different sports. The developed at the chair of human health, biology, physical education and physical rehabilitation training program involves the adaptation of these teaching methods to those students who are in connection of the state of their health have lessons of physical education in special medical groups.

Key words: *physical training, level of the functional preparation, credit-module organization of the educational process.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Наша держава невпинно крок за кроком рухається у Європейський освітній простір, при цьому виникають нагальні проблеми коригування навчальних планів, методологій, методів та методик процесу фізичного виховання у ВНЗ та оцінки (поточного) функціонального стану студентів в умовах кредитно-модульної організації їх навчання. На сьогодні кожен вищий навчальний заклад України самостійно розробляє та впроваджує свої авторські розробки з дисципліни «Фізичне виховання», розробляють власну методику викладання, систему оцінювання, але так, щоб це відповідало принципам Болонського процесу [2]. Один з важливих принципів Болонської системи – акцент на самостійну роботу студентів, з метою розвитку у них пізнавального апарату і вміння його застосувати у житті. Студенти вивчають предмет, не через призму викладачів, не у обсязі самої лекції, семінарських занять, а самостійно сформулювати своє ставлення і думку до викладених питань і власну позицію [1]. А. В. Фурман вважає, що суть модульного навчання в тому, що студент більш самостійно або повністю має працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою [3]. У стінах Донбаського державного педагогічного університету, на кафедрі здоров'я людини, біології, фізичного виховання та фізичної реабілітації, були проведені дослідження з цього приводу й розроблена методика оцінювання функціонального стану студентів у умовах кредитно-модульної системи на заняттях з фізичного виховання.

Робота виконана у відповідності до плану НДР Донбаського державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що в Україні питаннями впровадження кредитно-модульної системи навчання займається чимало науковців: Алексюк А., Фурман А., Шаргородский М., Поляков М., Савчук В., Палийчук Т. та багато інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити і науково обґрунтувати впровадження кредитно – модульної системи при визначенні функціонального стану студентів педагогічних вузів у процесі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потрібно зазначити, що у ДДПУ процес навчання з дисципліни «Фізичне виховання» розраховано на I та II курс навчання в університеті. В ході впровадження кредитно-модульної системи у навчальний процес виникло чимало питань як у викладачів так і у студентів. Але як показала сама практика форма та методика оцінювання функціонального стану стимулювала мотивацію студентів працювати і заробляти залікові бали на протязі усього навчального року.

Навчальна програма з дисципліни «Фізичне виховання» містить у собі практичний, методичний і теоретичний розділи.

Практичний розділ, зміст якого спрямовано на формування у студентів єдності знань та практичних умінь з фізичної культури, фізичних, психомоторних, професійно значущих якостей, рухових умінь і навичок, активне використання яких необхідно для організації здорового образу життя, рішення завдань, які виникають у навчальній, професійній, громадській, побутової сферах життєдіяльності, включення у процес фізичної самоосвіти і самовдосконалення.

Практичний розділ в основних групах спрямований на вирішення конкретних завдань з фізичного виховання за допомогою використання програмного виду спорту: легка атлетика та ЗФП, формування вмінь і навичок, технічного виконання фізичних вправ, вміння проводити індивідуальні фізичні тренування з використанням самоконтролю з метою активного удосконалення фізичних якостей і підготовкою до складання тестових іспитів, вміння побудувати індивідуальну програму оздоровлення, закріплення знань методики розвитку фізичних якостей і організації фізичної культури.

Методичний розділ містить методичні знання, уміння і навички, а також методи самоконтролю і відновлення.

Методична підготовка студентів спрямована на формування готовності до активного ініціативного самостійного використання засобів фізичного виховання для особистого фізичного самовдосконалення, а

також для проведення оздоровчої, рекреативної, спортивної і виховної роботи в вузі, на виробництві та за місцем проживання. Необхідні для цього знання, уміння, навички і мотиваційно-ціннісне відношення формуються у процесі учбових занять, закріплюються і удосконалюються у позаучбовій діяльності студентів на самодіяльній основі.

На практичних заняттях студенти оволодівають прийомами самопізнання, саморегулювання і самоконтролем за станом свого організму, які забезпечують підвищення їх психічних і фізичних можливостей при виконанні інтелектуальної та фізкультурно-оздоровчої діяльності, активізують процеси відновлення, підвищують стійкість психоемоційного стану в різноманітних умовах життєдіяльності.

Методи самоконтролю передбачають формування у студентів навичок по оцінці фізичного розвитку і функціонального стану організму по номограмам, індексам, стандартам, функціональним пробам та за допомогою тестів.

Теоретичний розділ містить теоретичні знання про зміст, організацію занять з фізичної культури; про основи гігієнічних знань: особиста гігієна, гігієна харчування, праці; основи загартування і оздоровлення; самоконтроль під час занять з фізичними вправами, теоретичні знання з розвитку фізичних якостей та організації самостійних занять.

Вимоги до оцінювання семестрового заліку для студентів всіх спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з навчальної дисципліни «Фізичне виховання»

Схема модульного розподілу балів в робочій програмі навчальної дисципліни.

Для складання заліку:

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Остаточний бал
Аудиторна робота	Самостійна робота	Залікова оцінка (Підсумковий контроль)	
54	20	26	100

Мінімальний бал допуску до заліку становить 50 балів і складається з підсумку виконання аудиторної і самостійної робіт. Максимальний підсумок M1 + M2 становить 74 бали та відповідає оцінці 3 (задовільно).

$$\min. M1 + M2 = 50 \quad \max. M1 + M2 = 74.$$

При складанні заліку, студент може отримати максимальну оцінку 26 балів і таким чином підвищити свій показник за шкалою в 100 (сто) балів. Наприклад: $60 + 26 = 86$ балів.

Якщо студент за семестр має показник 60 – 74 бали, він має право на отримання оцінки за залік – «зараховано» (DE) автоматом.

Оцінювання диференційованого заліку відбувається за формулою оцінювання заліку.

Шкала балів за урок з фізичного виховання

Відвідування занять з виконанням практики – 1,5 бали.

Відвідування занять без виконання практики – 1 бал.

Пропуск занять – 0 балів (з обов'язковим відпрацюванням практичних занять).

Шкала оцінювання

90-100 балів – відмінно (А)

75-89 балів (ВС) – добре

60-74 балів (ДЕ) – задовільно

35-59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX)

1-34 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

За кожне відпрацьоване практичне заняття з фізичного виховання студентам основних груп нараховується по 1,5 балу.

Тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів (I та III семестр)

№ п/п	Вид випробувань	Стать	Нормативи, бали					
			6	5	4	3	2	1
1.	Біг на 30 м з ходу	ч		3,5	3,6	3,7	3,8	3,9
		ж		4,1	4,2	4,3	4,4	4,5
2.	Човниковий біг 4x9 м	ч		8,8	9,2	9,7	10,2	10,7
		ж		10,2	10,5	11,1	11,5	12,0
3.	Кросовий біг: 1000 м (ч) 500 м (ж)	ч		3.10	3.35	3.50	4.10	4.30
		ж		1.55	2.05	2.15	2.35	2.55
4.	Вис на зігнутих руках, с	ч	60	47	35	23	10	6
		ж	21	17	13	9	5	5
5.	Присідання на одній нозі, разів (окремо на кожній)	ч		30	24	20	16	12
		ж		20	16	14	12	10

Тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів (II та IV семестр)

№ з/п	Види випробувань	Стать	Нормативи, бали					
			6	5	4	3	2	1
1.	Згинання і розгинання рук в упорі лежачі на підлозі, разів	ч		44	38	32	26	20
		ж		24	19	16	11	7
		ж		3	2	1	½	-
2.	Піднімання тулуба за 1хв., разів	ч		53	47	40	34	28
		ж		47	42	37	33	28
3.	Гнучкість, нахили тулуба вперед з положення сидячи, см	ч		19	16	13	10	7
		ж		20	17	14	10	7
4.	Біг 100 м	ч		13,2	13,9	14,4	14,9	15,5
		ж		14,9	15,7	16,5	17,4	18,3
5.	Стрибок у довжину з місця, см	ч	265	260	241	224	207	190
		ж	212	210	196	184	172	160

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведені дослідження стосовно оцінки функціонально стану студентів педагогічних вузів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу дають нам зробити наступні висновки:

- необхідність розробки нових форм та методів навчання з даної дисципліни;
- збалансований підхід до підбору рухових тестів;
- обов'язкове включення лекційного курсу до дисципліни «Фізичне виховання»;
- формування учбових груп та проведення занять зі студентами за інтересом;
- обов'язковий медичний нагляд за студентами під час учбових та секційних занять;
- необхідність підвищення матеріально-технічної бази ВНЗ.

Перспектива подальших досліджень полягає у вдосконаленні форм і методів роботи навчальних закладів з метою поєднання нормативних вимог до студента (обов'язково/бажаної) присутності на заняттях

(стандартна вимога керівництва ВНЗ) і мотивації (бажання) самого студента до занять з дисципліни «Фізичне виховання».

Література

1. Волковський В. Болонська система і Україна: за і проти. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://iifpo/pp/net/ua/publ/5-0-26>.
2. Полийчук Г. Болонський процес в Україні: насиліе над студентами или светлое будущее юробразования? [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://smi.liga/net/articles/IT097149/html>.
3. Фурман А. В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення. – К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340с.

Коркішко О.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

Зінченко Л.

*асистент кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»*

Коркішко А.

*студент факультету дошкільної освіти та практичної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК 378.147:159.9

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему якісної підготовки майбутніх практичних психологів. Підкреслено, що сьогодні постало питання необхідності пошуку нових підходів до організації навчальної діяльності студентів у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу. Висвітлено структурні компоненти програми курсу «Експериментальна психологія» та розкрито роботу зі студентами в межах ресурсного центру факультету дошкільної освіти та практичної психології, відділення «Практична психологія». Визначено, що цей курс сприяє психолого-педагогічному становленню майбутніх фахівців, надає теоретичні та практичні знання, формує творче ставлення до професійних знань і вмінь.

Ключові слова: *експериментальна психологія, практичний психолог, майбутній фахівець, професійна діяльність, ресурсний центр, науковий гурток.*

Коркишко Е.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики высшей школы
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»*

Зинченко Л.

*ассистент кафедры практической психологии ГВУЗ «Донбасский
государственный педагогический университет»*

Коркишко А.

*студент факультета дошкольного образования и практической
психологии ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический
университет»*

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА ПРАКТИЧЕСКОГО ПСИХОЛОГА В КОНТЕКСТЕ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматривается проблема качественной подготовки будущих практических психологов. Освещены структурные компоненты программы курса «Экспериментальная психология» и раскрыто работу со студентами в рамках ресурсного центра факультета дошкольного образования и практической психологии, отделение «Практическая психология».

Ключевые слова: *экспериментальная психология, практический психолог, будущий специалист, профессиональная деятельность, ресурсный центр, научный кружок.*

Korkishko E.

*Candidate of pedagogy, professor of department of high school pedagogy of
HEI «Donbas teacher`s training university»*

Zinchenko L.

*Assistant of practical psychology department of HEI «Donbas teacher`s training
university»*

Korkishko A.

*Student of department of preschool education and practical psychology of HEI
«Donbas teacher`s training university»*

THE PROFESSIONAL TRAINING OF PRACTICAL PSYCHOLOGISTS IN THE CONTEXT OF TODAY'S PROBLEMS OF HIGH EDUCATION

There is a problem of qualitative preparation of future practical psychologists in the article. There are many structural components of the course experimental psychology and the work with the students through the equipment of the preschool and practical psychology department.

Key words: *experimental psychology, practical psychologist, future specialist, professional activity, resource center, science club.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні

завдання вищої освіти в нашій країні багато в чому пов'язано з освоєнням у навчально-виховному процесі державних освітніх стандартів. У їх основі лежить не регламентація змісту освіти, а вимоги до компетенцій випускника, до його знань і вмінь. Причому акценти поставлено на практику застосування знань, вироблення операціональної й технологічної складових, а не лише на самі знання, бо зміни, які відбуваються в освіті, орієнтують на конкурентоспроможність і мобільність майбутніх спеціалістів, розвиток їх творчої ініціативи й самостійності.

Як зазначив В.Марцин, вища освіта є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства [3, с.28]. Вона є гарантом індивідуального розвитку, формує інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства.

Успішна реалізація завдань поставлених вищою освітою, ефективність їх розв'язання залежать від того, яким буде зміст освіти, запропонований вітчизняною школою. У зв'язку з цим виникла необхідність у пошуку нових тенденцій та ідей, що відзначалися б здатністю впливати на розв'язання сучасних проблем у системі вітчизняної освіти. Тому сьогодні постає питання необхідності пошуку нових підходів до організації навчальної діяльності студентів у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується інтенсивним упровадженням практичної психології в усі сфери життєдіяльності, зокрема в систему освіти. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема підготовки висококваліфікованих фахівців для яких значну роль у визначенні психологічної орієнтації відіграє ознайомлення їх із теоретичними положеннями класичних та сучасних проблем експериментальної психології.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями підготовки майбутнього спеціаліста займається ціла плеяда відомих сучасних учених: О.Абдулліна, А.Бойко, І.Зязюн, Н.Кузьміна, В.Марцин, О.Мороз, О.Пехота, А.Щербаков, Т.Яценко та інші. У наукових працях вони розглянули різні аспекти підготовки майбутнього спеціаліста до професійної діяльності.

Актуальними в наш час залишаються питання підготовки майбутнього фахівця до виконання функцій професійної діяльності: інноваційні технології підготовки спеціалістів (А.Алексюк, О.Анісімов, І.Зязюн, С.Сарасон та ін.); підвищення професійної кваліфікації психолого-педагогічних кадрів (Л.Кандрашова, В.Кузь, В.Луговий та ін.).

У цілому проблема цільової підготовки фахівців у сфері практичної психології активно обговорюється вітчизняними та зарубіжними дослідниками (О.Борисова, В.Захаров, З.Кісарчук, Є.Климов, Н.Кузьміна,

С.Максименко, А.Маркова, Д.О'Коннор, К.Роджерс, Д.Сеймор, В.Стайр, Н.Чепелева та ін.). Учені А.Вербицький, Н.Пов'якель, В.Рибалка, Н.Чепелева, Г.Щедровицький, Т.Яценко та ін. розглядали різні аспекти проблеми формування кваліфікованого практичного психолога в галузі шкільної освіти.

Проблеми, пов'язані зі специфікою ознайомлення студентів із методами й методологією психологічних досліджень, окреслено у працях О.Бондарчук, Д.Гудвіна, В.Дружиніна, Т.Корнілової, Д.Мартіна, С.Максименко, Е.Носенко та інших. Кожен з авторів на основі власного досвіду викладання спеціальних курсів розробив методичні рекомендації, посібники, підручники. Учені сходяться на думці про необхідність вивчення основ експериментальної психології для здобуття студентами відповідного фахового рівня, виокремлюють ті чи ті проблеми викладання та пропонують шляхи їх розв'язання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета цієї статті полягає в розкритті ознайомлення студентами ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» предмету «Експериментальна психологія» у межах роботи ресурсного центру факультету дошкільної освіти та практичної психології, відділення «Практична психологія». Цей курс сприяє психолого-педагогічному становленню майбутніх фахівців, надає теоретичні та практичні знання, формує творче ставлення до професійних знань і вмінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для студентів III курсу відділення «Практична психологія» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» факультету дошкільна освіта та практична психологія впроваджено в навчальний процес курс «Експериментальна психологія». На наш погляд, це дуже цікавий і потрібний курс для майбутнього практичного психолога, бо його повсякденна робота передбачає розв'язання цілої низки проблем: психологічна діагностика розвитку учнів і шкільних колективів, здійснення психологічної корекції, надання психологічної допомоги, участь в оптимізації навчально-виховного процесу тощо. Практичний психолог повинен бути не просто кваліфікованим спеціалістом, а й соціалізованою, самодостатньою, емоційно врівноваженою особистістю, яка сповна здатна урегульовувати різноманітні проблеми психологічного характеру. Такі вимоги передбачають підготовку фахівців відповідного рівня.

Метою викладання навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» є ознайомлення студентів із методологією психологічного експерименту. Конкретизують мету та окреслюють шляхи її досягнення такі завдання курсу [1]:

– надавати студентам інформацію про історію розвитку експерименту в психології, місце експериментальної психології в системі наукового знання;

– ознайомлювати студентів із необхідними та обов'язковими вимогами щодо знань і вмінь експериментатора, деонтологією дослідницької діяльності;

– ознайомлювати студентів із теорією і практикою експерименту: нормативами наукового мислення, структурою експериментального дослідження, його плануванням і процедурами, методами виміру експериментального ефекту та опрацювання результатів;

– озброювати студентів практичними прийомами планування, організації та проведення експериментів, інтерпретації й репрезентації результатів;

– ознайомлювати студентів із класичними експериментальними дослідженнями, проведеними в різних галузях психологічної науки.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

– знати – історію розвитку експериментальної психології; особливості застосування методів наукових психологічних пошуків; структуру психологічного дослідження; методологічні основи психологічного дослідження; характеристику і класифікацію емпіричних методів; процедуру й основні характеристики психологічного експерименту; способи контролю змінних; схеми експериментальних планів; теорію психологічних вимірів і тестування; соціально-психологічні аспекти взаємодії випробуваного й експериментатора; перспективи розвитку експерименту тощо.

– уміти – спланувати психологічне дослідження; провести і проаналізувати пілотажне дослідження; здійснити основне психологічне дослідження, проаналізувати й інтерпретувати результати; ставити проблему й висувати наукові гіпотези; планувати і проводити психологічний експеримент; аналізувати і представляти результати психологічного експериментального дослідження; створювати експериментальну вибірку; визначати типи шкал і види припустимих перетворень; контролювати експериментальні змінні; урахувувати й контролювати вплив факторів спілкування на результат експерименту тощо.

Для розв'язання поданих завдань запропоновано програму курсу, що передбачає три змістові модулі. В основу структури і змісту модулів покладено концепцію всебічного розвитку майбутнього спеціаліста в цілісному навчально-виховному процесі. Саме зміст програми цих модулів уможливорює забезпечення психологічної компетентності, яка виявляється у формуванні психологічних знань, набутті і вдосконаленні психологічних умінь і навичок, розвитку професійних якостей особистості, формує

значущі якості майбутнього практичного психолога, сприяє самостійній практичній діяльності, особистісній підготовці, головна мета якої – становлення особистісного «Я» майбутнього фахівця. Відповідно до цієї концепції та реалізації системного й діяльнісного підходів структура змістових модулів має таку логіку [2].

Модуль 1. «Експериментальний метод у психології й нормативи наукового мислення». У ньому висвітлено проблеми наукового дослідження, його принципи і структуру. Розглянуто емпіричні методи в психології, класифікацію методів психологічного дослідження; психологію психологічного експерименту; процедуру й основні характеристики психологічного експерименту тощо.

Модуль 2. «Експериментальні й не експериментальні плани». У модулі розглянуто експериментальні плани; доекспериментальні та квазіекспериментальні плани; плани *ex-post-facto*; кореляційне дослідження; кроскультурне дослідження; психогенетичне дослідження; психологічне вимірювання; інтерпретацію й подання результатів тощо.

Модуль 3. «Структура й логіка психологічного дослідження». У модулі розкрито питання щодо предметної специфіки психологічного емпіричного дослідження; суб'єктивного підходу до психологічного емпіричного дослідження; принципів додатковості в психологічному та емпіричному дослідженні тощо.

Важливою передумовою під час вивчення цього курсу та для формування особистості майбутнього практичного психолога є організація викладачем творчого процесу на заняттях та залучення студентів до активної участі в ньому. Цьому сприятимуть такі форми організації навчання: моно-лекція (начитування матеріалу); лекція за принципом зворотнього зв'язку (поєднання пояснення з активним залученням студентів); комбінована лекція (з демонстрацією дослідів, ілюстрацій, аудіо- й відеоматеріалів, мультимедійні презентації); багатоцільова лекція (комплексна взаємодія окремих елементів: подача матеріалу, його закріплення, застосування, повторення й контроль); проблемна лекція (апробація багатоваріантних підходів до розв'язання представленої проблеми), а також лекція-бесіда, лекція-ділова гра, «круглий стіл», дискусія «навпаки», семінар-дослідження тощо [5].

Із метою постійного формування мотивації до професійних знань, спираючись на вимоги Болонської системи, щодо використання самостійної та індивідуальної роботи у процесі вивчення дисципліни, важливо використовувати самостійну роботу над завданнями практичного змісту, що призводить до активної і творчої діяльності на лекційних, семінарських чи практичних заняттях.

Завдання спрямовані на систематичну самостійну роботу з метою засвоєння теоретичних знань, здобуття практичного досвіду, індивідуального стилю. Матеріал, що пропонується студентам для самостійного вивчення, має особливе значення, бо в сучасних умовах самостійна діяльність майбутніх практичних психологів дозволяє їм виявити свої індивідуальні здібності, визначити свої інтереси і ставлення до зарубіжного та вітчизняного досвіду, сформулювати власну думку.

Це можуть бути такі завдання: у формі конспекту проаналізувати статтю, зробити анотацію та її бібліографічний опис; законспектувати працю із сучасної проблематики експериментальної психології; на основі вивчення наукової літератури підібрати методики для психологічного експерименту; описати ключові проблеми експериментальної психології використовуючи праці класиків психології; сформулювати експериментальну гіпотезу, скласти план перевірки цієї гіпотези відповідно до вимог підготовчого етапу експериментального дослідження психіки, реалізувати план й обробити отримані результати; скласти термінологічний словник із будь-якої теми тощо.

Для того, щоб у професійній діяльності практичного психолога мала місце відповідність вимогам, які висувають до цієї професії, у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» із предмету «Експериментальна психологія» у межах ресурсного центру факультету дошкільної освіти та практичної психології, відділення «Практична психологія» працює науковий гурток «Актуальні проблеми експериментальної психології». Його метою є формування в студентів інтересу до поглибленого вивчення теоретичних основ експериментальної психології, надання додаткових знань із предмету, сприяння формуванню майбутньої інтелектуальної еліти в галузі психології; розвитку наукового мислення, інтересу до майбутньої професії тощо.

У межах наукового гуртка ми надали змогу кожному студенту вибрати ту проблему, яка його цікавить, і дослідити її. Структура такої роботи включала:

Вступ.

1. Теоретичний розділ роботи (огляд понять і підходів до дослідження; аналіз ступеня вивченості проблеми; постановка дослідного питання).

2. Емпіричний розділ роботи (планування емпіричного дослідження: предмет дослідження, методика, учасники, мета дослідження, дослідницька гіпотеза; проведення емпіричного дослідження: опис процедури проведення дослідження).

Висновки.

Література.

Додаток. Методика дослідження й джерело її публікації.

Результатом такої наукової роботи, як правило, є виступ на науково-практичній конференції викладачів і студентів, яка відбувається кожен рік у квітні ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Кращі роботи публікуються у збірнику наукових праць «Гуманізація навчально-виховного процесу» за загальною редакцією проф.В.Сипченка та Матеріалах наукової конференції ДВНЗ «ДДПУ» «Пошуки і знахідки» укладач В.Сарієнко.

Поєднання теоретичного засвоєння основ експериментальної психології з практикою планування та проведення власних експериментальних досліджень стало одним із методів розв'язання проблем підвищення якості освіти, професійної підготовки нової генерації психологів, науковців, здатних позитивно впливати на розвиток сучасної науки.

Висновки. Підводячи підсумок розглянутої проблеми, можна констатувати, що реформа вищої освіти, передусім, стосується освітньої діяльності. Перед вищою школою постало багато проблем і завдань, усі вони вимагають неодмінного розв'язання з урахуванням вимог Болонської системи. Як показав досвід, саме від того, як буде побудовано навчально-виховну діяльність студентів, які якості й риси фахівця буде сформовано, залежатиме майбутнє нашої освіти.

Успішне проведення роботи зі студентами ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» щодо предмету «Експериментальна психологія» – одна із засад підготовки фахівців-психологів, фахівців високого рівня, для яких знання, уміння, навички, їхнє постійне оновлення становлять основу професійної самореалізації особистості.

Література

1. Горбунова В.В. До проблеми викладання курсу «Експериментальна психологія». / В.В.Горбунова // Соціальна психологія. – № 5 (13). – 2005. – С.169-176.
2. Коркішко О.Г. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» для студентів за напрямом «Бакалавр», підготовки 6.030103 Практична психологія. / О.Г.Коркішко – Слов'янськ, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2012. – 58 с.
3. Марцин В. Вища школа України на шляху трансформації у Європейський освітній простір. / В.Марцин // Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 27.
4. Метелица А.С. Условия успешной подготовки практических психологов системы образования / А.С.Метелица // Проблемы та перспективи розвитку психології в Україні: Матеріали II з'їзду Товариства психологів України: У 16 т. – Т.12.– К., 1996. – С.66-68.
5. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. / Отв. ред. М.В.Буланова-Топоркова – Ростов н/Д.:Феникс, 2002. – 544 с.
6. Экспериментальная психология: Учебник для вузов. / В.Н.Дружинин – 2-е изд., доп. – СПб: Питер, 2003. – 319 с.: ил. – (Серия «Учебник для вузов»).

Кулик Н.

кандидат технічних наук, доцент кафедри менеджменту Донбаського державного педагогічного університету

УДК 378. 094:005. 6

ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті досліджено засади впровадження системи менеджменту якості (СМЯ) у вищому навчальному закладі (ВНЗ) на основі процесного підходу, визначені основні бізнес процеси та можливість керування ними. Наявність чітко структурованих процесів СМЯ координує всі аспекти діяльності педагогічного університету у відповідності до концепції якості та стратегічних цілей.

Ключові слова: менеджмент якості, total quality management (TQM), процесний підхід, навчальний процес, вищий навчальний заклад.

Кулик Н.

кандидат технических наук, доцент кафедры менеджмента Донбасского государственного педагогического университета

ОСНОВИ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье исследованы основы внедрения системы менеджмента качества (СМК) в высшем учебном заведении (ВУЗ) на основе процессного метода, определены основные бизнес-процессы и возможности управления ими. Наличие четко структурированных процессов СМК координирует все аспекты деятельности педагогического университета в соответствии с концепцией качества и стратегическими целями.

Ключевые слова: менеджмент качества, total quality management (TQM), процессный подход, образовательный процесс, высшее учебное заведение.

Kulik N.

Ph.D., assistant professor of management Donbass State Pedagogical University

FUNDAMENTALS OF ADOPTING OF THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM AT PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

The article explores the fundamentals of quality management system implementation into higher education based on the process method, the basic business processes and management capabilities. A clearly structured processes of quality management system coordinates all aspects of the Pedagogical University in accordance with the concept of quality and strategic goals.

Key words: quality management, total quality management (TQM), process approach, the educational process, higher education institution.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В даний час процес розвитку освіти потребує впровадження систем менеджменту якості (СМЯ) у закладах освіти і, у першу чергу, в університетах, де готують педагогічні кадри. Підґрунтям впровадження СМЯ є міжнародні стандарти ДСТУ ISO 9000:2007, які є досить демократичними та придатними до застосування в установах нематеріального виробництва та сфери послуг, а також у навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Теоретичним та практичним засадам впровадження менеджменту якості у галузь освіти присвячено дуже обмежене коло наукових досліджень. Гаффорова Е.Б. з Далекосхідної академії економіки та управління присвятила цим питанням низку публікацій [1–3]. Її праці ґрунтуються на матеріалах досліджень Адлера Ю.П. [4, 5]. В цих роботах автори одними з перших наголошують необхідність та доцільність використання в освітній галузі принципів ДСТУ ISO 9000:2000 та процесного підходу до організації навчального процесу. При цьому найчастіше розглядаються аспекти забезпечення процесного підходу в управлінні освітньою установою.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Актуальність створення СМЯ у вищому навчальному закладі (ВНЗ) педагогічної спеціалізації обумовлено широким запровадженням принципів Болонського процесу у роботу вітчизняних педагогів всіх рівнів. Тим більше, що головними рисами Болонського процесу є контрольованість надання освітніх послуг, неперервність та об'єктивність оцінювання результатів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгляд системи менеджменту якості у педагогічному університеті на основі системного підходу до визначення структуризації внутрішніх бізнес-процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для покращення функціонування педагогічного ВНЗ необхідно визначити багаточисленні процеси, що пов'язані між собою, та керувати ними. Кінець (вихід) одного процесу визначає безпосередньо початок (вхід) наступного. Систематична ідентифікація і управління процесами та забезпечення взаємодії між ними у навчальному закладі може вважатися процесним підходом.

Процесний підхід є притаманним для сучасних вищих навчальних закладів. Різноманітні види діяльності, такі як навчальна, науково-дослідна, комерційна, консалтингова, фінансово-господарська тощо, мають бути взаємопов'язані та спрямовані на досягнення чітко сформульованих

визначених цілей, тобто на підготовку кваліфікованих педагогічних кадрів, які, у свою чергу, в майбутній професійній діяльності впровадять процесні підходи системи менеджменту якості у практику дошкільних, початкових та середніх навчальних закладів.

Існують певні складнощі у процесі зв'язку всіх процесів на рівні вищого керівництва ВНЗ. Спеціалісти у галузі якості рекомендують на початкових етапах зосередитися на застосуванні процесного підходу до навчального процесу, який є головним. Для цього треба визначити базисні процеси (бізнес-процеси) з точки зору стратегічних цілей ВНЗ.

Результатом, або виходом навчального процесу, є освітня послуга і тому числі знання і вміння студентів та кваліфіковані спеціалісти. Таким чином, СМЯ у ВНЗ має бути спрямоване на забезпечення якості освітньої послуги. Така послуга може реалізовуватися у вигляді матеріального продукту – підготовленого педагога.

У відповідності до концепції Total Quality Management та принципів ДСТУ ISO 9000:2007 головний бізнес-процес повинен мати конкретного споживача і бути спрямований на виконання його вимог та повному задоволенні його потреб. Визначимо споживача педагогічного університету. На загальнодержавному рівні це, безперечно, Міністерство освіти і науки України, що надає державне замовлення на відповідних фахівців-педагогів, приватні освітні заклади та окремі студенти, що навчаються за власний кошт. Тому вихідні дані навчального процесу можуть відрізнятися в залежності від якості учбових програм та технологій, матеріально-технічного забезпечення, рівня підготовки студентів-педагогів та рівня процесу викладання.

Для розуміння структури навчального процесу необхідно поетапно розкласти його на складові частини (макрорівні), тобто від стадії вивчення можливості впровадження освітньої програми до випуску підготовленого педагога. Наступним етапом потрібно максимально деталізувати кожний з макропроцесів на середньому (факультет, деканат) та первинному (кафедра) рівнях. Треба зазначити, що процеси зображено у графічний спосіб у вигляді блок-схем та схем потоків з розробкою системи управління ними. Таким чином, ми отримаємо детальний опис навчального процесу за етапами життєвого циклу освітньої послуги на кожному рівні управління ВНЗ через гармонізовані дії.

Перелік процесів кожного етапу життєвого циклу визначається шляхом систематизації функцій структурних підрозділів ВНЗ. У першому наближенні модель навчального процесу може мати вигляд:

1. Планування навчального процесу згідно з вимогами споживача (Міносвіти, заклади освіти, студенти).

2. Формування вимог до абітурієнтів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів у відповідності до вимог споживача.

3. Організація учбового процесу згідно із стандартами Болонського процесу.

4. Контроль та коригування учбового процесу. Приведення рівня викладання до вимог споживача.

5. Планування якості учбового процесу.

Ця узагальнена модель може бути використана для актуалізації положень про кафедру, факультет тощо на першому етапі впровадження СМЯ.

Доцільність використання процесного підходу може бути показано на прикладі процесу реалізації дисциплін навчальної програми. У цьому випадку розглянемо процес навчання як ланцюжок дисциплін, що вивчаються послідовно – «вихід» однієї дисципліни є «входом» у наступну. Таким чином, якість викладання оцінюється з точки зору корисності отриманих знань у наступних курсах. Використання процесного підходу до навчальної програми дозволить розглядати його системно з позицій орієнтації на задоволення вимог споживача та мети навчальної програми.

Таким чином, навчальний процес на всіх етапах життєвого циклу та рівнях управління є базисним, до нього будуть розбудовані інші процеси діяльності педагогічного ВНЗ.

Принцип TQM – системний підхід до менеджменту – обумовлює взаємозв'язки всіх процесів установи. Це стосується діяльності керівництва ВНЗ, забезпечення матеріально-технічними ресурсами, життєвого циклу освітньої послуги тощо.

На основі принципів TQM та рекомендацій ДСТУ ISO 9000:2007 можна запропонувати до впровадження у Донбаському державному педагогічному університеті структурну модель процесів системи якості, що складатиметься з декількох блоків. Надамо стислий опис цих блоків.

Блок «Відповідальність керівництва» містить процеси взаємодії із зовнішнім середовищем, розробки цілей створення та функціонування СМЯ, формування переліку критеріїв оцінки ефективності СМЯ, визначення етапів навчального процесу, яких стосується СМК, а також здійснення функцій управління, планування, контролю та аналізу СМЯ.

Блок «Менеджмент ресурсів» стосується здійснення навчального процесу з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів. Управління ресурсами – це управління матеріально-технічною базою, інформаційними ресурсами, особовим складом, навчально-методичним забезпеченням, науково-дослідною діяльністю, виробництвом, фінансами, а також підготовка викладацьких кадрів і підвищення кваліфікації.

При цьому видавнича, науково-дослідна, учбово-методична діяльності розглядаються як такі, що забезпечують функціонування основного навчального процесу.

Блок «Процеси навчального циклу» має включати до себе етапи надання освітньої послуги, підготовки педагогічних кадрів та застосування технологій освіти.

Всі структурні елементи СМЯ мають оцінюватися з точки зору ступеня реалізації за розробленими критеріями у блоці «Вимірювання, аналіз та покращення». Для цього мають бути розроблені процеси контролю на всіх ієрархічних рівнях управління. При цьому визначаються форми та методи контролю, види реєстрації, аналізу та управління невідповідностями, проведення коригувальних заходів, а також перелік робіт з вдосконалення діяльності педагогічного університету.

Застосування принципу «системного підходу» передбачає структурування СМЯ університету для досягнення визначених цілей найбільш ефективним шляхом. Вищий навчальний заклад безперечно має право на самостійність у формуванні складу та структури СМЯ. Врахування вимог ДСТУ ISO 9000:2007 необхідно лише для забезпечення проходження процедури сертифікації СМЯ.

За наявності чіткого структурування процесів СМЯ здійснюється координація усіх аспектів діяльності педагогічного університету у відповідності до концепції якості та стратегічних цілей. При цьому дуже важливим є визначення через певні показники системи цінностей освітньої установи. Планування якості та створення СМЯ має бути узгоджено з усіма зацікавленими учасниками навчального процесу – закладом та його викладачами, студентами, державою в особі Міністерства освіти і науки України – та оперативно коригуватися з урахуванням сучасних освітніх трендів. Пріоритетним напрямком розвитку СМЯ є визначення слабких місць та проблем навчання шляхом системного огляду усіх процесів, що відбуваються у педагогічному університеті.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, ми розглянули теоретичні засади початкової фази розробки та впровадження системи менеджменту якості в освітню діяльність педагогічного університету на основі системного підходу до визначення структуризації внутрішніх бізнес-процесів.

Література

1. Гаффорова Е.Б., Балабин В.А, Кравченко И.Ф. Проблемы формирования целей вузовской системы качества // Стандарты и качество. – 2002. – №4. – с.38 – 41.
2. Гаффорова Е.Б. О составе и подходах к структурированию компонентов внутривузовской системы управления качеством // Вестник ДВГАЭУ. – 2001. – №4. – с.97 – 101.
3. Гаффорова Е.Б. Создание системы менеджмента качества в вузе // Методы менеджмента качества. – №12. – 2002. – с.12–16.
4. Адлер Ю.П. Восемь принципов, которые меняют мир // Стандарты и качество. – 2001. – №5-6. – с.49-54.
5. Адлер Ю.П., Щепетова С.Е. Что нам стоит процесс построить? // Методы менеджмента качества. – 2002. – №6. – с.4–12.

Мусхаріна Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри валеології та корекційної медицини ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Дяченко Л.

старший викладач кафедри логопедії та спеціальної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Тешлек А.

студентка 4 курсу денного відділення дефектологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.015.31:613

**КУЛЬТИВУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

У статті досліджується доцільність педагогічної підтримки під час складання і реалізації індивідуального здорового способу життя, програми власного оздоровлення студентів та культивування здорового способу життя у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів.

Ключові слова: *здоровий спосіб життя, студенти, культивування.*

Мусхарина Ю.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры валеологии и коррекционной медицины ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Дяченко Л.

старший преподаватель кафедры логопедии и специальной психологии ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Тешлек А.

студентка 4 курса дневного отделения дефектологического факультета ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

КУЛЬТИВИРОВАНИЕ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЁЖИ

В статье исследуется целесообразность педагогической поддержки во время составления и реализации индивидуального здорового образа жизни, программы собственного оздоровления студентов и культивирования здорового образа жизни в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: *здоровый образ жизни, студенты, культивирование.*

Muskharina Y.

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the department of valeology and correctional medicine Donbass state pedagogical University,

Dyachenko L.

Senior lecturer in speech therapy and special psychology Donbass state pedagogical University

Teshlek A.

student 4 courses of daily separation of defektologichnogo faculty Donbass state pedagogical University

CULTIVATION OF HEALTHY LIFESTYLE STUDENTS

The paper investigates the appropriateness of educational support during the preparation and implementation of individual healthy lifestyle programs of its own culture and improvement of students healthy lifestyle in the training of future teachers.

Keywords: *healthy lifestyle , students and cultivation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Прогресивний розвиток будь-якої держави завжди визначався інтелектуальним потенціалом її нації, необхідний рівень якого забезпечувала освіта. Сучасний етап розвитку цивілізації призвів до різкої зміни умов існування людини. Знижуються функціональні резерви органів, систем органів, організму в цілому; порушуються фізіологічні механізми саморегуляції, компенсаторно-

приспосувальних реакцій; народжується ослаблене потомство. Поширюються епідемії хронічних неінфекційних захворювань, туберкульозу, ВІЛ/СНІДу.

Медицина навела досить велику кількість інформації щодо причин та умов, які викликають і сприяють виникненню й поширенню найнебезпечніших захворювань. Людство все-таки визнало, що хворобу легше попередити, ніж лікувати, а точніше – лікувати хвору людину. Визнало, але ніяк не усвідомлює, що «...здоров'я повинне посідати перше місце в ієрархії потреб людей... Однак, на жаль, ціна здоров'я більшістю людей усвідомлюється тоді, коли воно під черговою загрозою або деякою мірою загублене» [2].

Серед об'єктивних і суб'єктивних причин різкого зниження рівня здоров'я школярів і студентської молоді глибокі соціально-економічні та політичні кризи, недосконала структура системи охорони здоров'я, відставання наявної в країні системи принципів і способів охорони й зміцнення здоров'я від вимог сьогодення; розбіжність систем знань, якими оперує національна освіта. Як наслідок – низька санітарно-гігієнічна культура, відсутність у переважної більшості громадян країни пріоритету здоров'я й мотивації вести здоровий спосіб життя, що є головним фактором формування, збереження й зміцнення здоров'я.

Здоров'язбереження може здійснюватися шляхом застосування різноманітних способів і засобів. У сучасних умовах найпоширенішими є: скринінг населення з виявленням «груп ризику» серед практично здорових людей, формування й реалізація здорового способу життя, оздоровлення екологічної ситуації умов праці й побуту та інш. Однак, більшість із них потребують значних матеріальних витрат, спеціального навчання персоналу. Разом з тим, раціональна рухова активність, спрямована на боротьбу з гіподинамією та гіпокінезією. Широке впровадження фізичної культури й спорту в життя та побут населення, як показують чисельні медико-біологічні дослідження [1; 7; 8], сприяють зміцненню здоров'я, підвищенню стійкості організму до дії несприятливих факторів навколишнього середовища, а також збереженню й поновленню працездатності, перешкоджають виникненню й розвитку втоми і перевтоми, корекції психоемоційних перевантажень під час професійної діяльності людини.

Тож, актуальність дослідження даної проблеми пов'язана з погіршенням стану здоров'я дітей та студентської молоді; недостатністю у викладачів вищої школи чітких орієнтирів і реальних можливостей для повномасштабної виховної роботи з метою збереження й зміцнення здоров'я студентів; відсутністю універсальної сучасної педагогічної технології оздоровлення студентів, що реально охоплює всі аспекти їх діяльності й спрямованої на ефективний розв'язок питання зміни способу життя й формування потреби у здоровому способі життя; неможливістю

реального контролю й обліку стану здоров'я студентів; відсутністю у багатьох студентів мотивації вести здоровий спосіб життя.

Дослідження виконувалось згідно з напрямком наукової роботи кафедри валеології та корекційної медицини «Медико-біологічна реабілітація у валеології (методи, чинники, засоби впливу на психічну, фізичну та розумову працездатність)».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема здоров'я та способу життя підростаючого покоління досить ґрунтовно вивчалась у педагогічній, медичній, культурологічній літературі. Її вирішували М. Антропова, Г. Апанасенко, Ю. Драгнев, О. Дубогай, Ю Жилов, Т. Круцевич, Н. Матвєєва, Н. Субота, А. Сухарєв, А. Хріпкова та багато інших.

Згодні з думкою А. Самошкіної, що рівень фізичного здоров'я студентів залежить від багатьох факторів, основні з яких пов'язані зі способом життя та рівнем рухової активності. Систематичні навчальні та самостійні заняття фізичними вправами є важливою запорукою нормального фізичного й духовного розвитку особистості студента, обов'язковою умовою виховання пріоритетних орієнтацій на зміцнення здоров'я й мотиваційним стимулом до регулярних самостійних занять фізичними вправами та спортом [9].

О. Гевко вважає, що «при володінні особистістю комплексом певних дій, набутих у вищому, загальноосвітньому навчальному закладі, за допомогою власного досвіду здійснюється позитивне та всебічне взаємозбагачення організму людини» [3, с. 31]. Вчена стверджує: «Формування здорового способу життя молоді ... передбачає: ... розробку та впровадження системи профілактики і моніторингу здорового способу життя молоді, яка створює фізичний, інтелектуальний, духовний і соціальний базис, інтелектуальний та фізичний потенціал нашої держави» [3, с. 31].

Сучасні науковці [3; 9 та інші] розглядають питання здорового способу життя студентів та можливості зміцнення здоров'я майбутніх педагогів, але, на наш погляд, недостатньо надають уваги проблемі орієнтування майбутніх на зміцнення власного здоров'я, культивування (створення звичаю) здорового способу життя. Адже, вчитель бере активну участь у формуванні суспільства, тому повинен почувати більшу відповідальність за його долю перед минулими, сучасними й майбутніми поколіннями людства. Щоб виконувати цю важливу функцію, він сам повинен бути здоровим.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – довести необхідність педагогічної підтримки студентів щодо культивування здорового способу життя та зміцнення власного здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Дотепер біологами, соціологами, антропологами, психологами, філософами обговорюється питання співвідношення в людині біологічного й соціального, а точніше – чи існують біологічно запрограмовані протосоціальні схеми поведінки людини (А. Н. Леонт'єв, Е. Уїлсон). Однак, як би то ні було, людину виховують і вчать. Цей процес являє собою цілеспрямовану динамічну взаємодію вихователя й вихованця, учителя й учня, під час якого в різноманітних видах діяльності здійснюється самореалізація, самоствердження вихованця, формується його особистість: здійснюється стимулювання та організація активної учбово-пізнавальної діяльності учнів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвитку й всебічної вихованості особистості.

Студентам різних факультетів педагогічного університету (170 хлопців та дівчат) було запропоновано відповісти на запитання «Що таке здоровий спосіб життя?». Так, 56,9% студентів 1 курсу денної форми навчання визначили здоровий спосіб життя, тільки як: відмова від шкідливих звичок; раціональне харчування; фізична культура та активний відпочинок, особиста гігієна. Але не відзначені такі важливі складові здорового способу життя як повноцінна трудова діяльність, позитивні емоції, висока мораль, здорова родина, активна й свідома участь в оздоровленні навколишнього середовища, умов праці й відпочинку, систематичний самоконтроль і медичний контроль стану здоров'я. Майже половина, 43,1% студентів, зовсім не мають уяви про здоровий спосіб життя. Відбулася переоцінка цінностей або так навчили? А може це результат «демократизації й гуманізації освіти по-новому»?

Трохи «ширше та змістовніше» розуміють здоровий спосіб життя студенти заочного відділення, серед яких 16,7% не визначилися з відповіддю, 75,0% повторили варіант відповіді "молодших колег" і тільки 8,3% дали вичерпну відповідь. Може це тому, що вони все-таки доросліші, а 50% з них працюють 1–5 років у сфері освіти та самі вчаться. А може, просто позначається життєвий досвід – зниження рівня здоров'я, резервів здоров'я, запасу міцності...

Тільки у двох випадках, визначаючи причини й умови обвального росту захворюваності школярів, зазначене:

- не навчили бути здоровими;
- не виховали потребу бути здоровими.

Саме ці відповіді становлять причину таких невтішних результатів анкетування.

Студентам першого курсу спеціальності «соціальна робота» і «практична психологія» (24 дівчини - студентки) було запропоновано досліджувати рівень соматичного здоров'я за методикою Г.Л.Апанасенка [1]. Визначалися індекси Кетле, Робінсона, силовий і життєвий індекси, а також час відновлення частоти серцевих скорочень після дозованого фізичного навантаження. Одержали наступні результати: низький рівень здоров'я – 11 студентів (45,83 %); рівень нижче середнього – 10 студентів (41,67 %); середній рівень здоров'я – 3 (12,50 %); рівень вище за середнє - 0; високий рівень здоров'я – 0 (Рис.1).

При цьому слід зазначити, що ніхто з обстежених на диспансерному обліку із приводу якого-небудь захворювання не знаходиться.

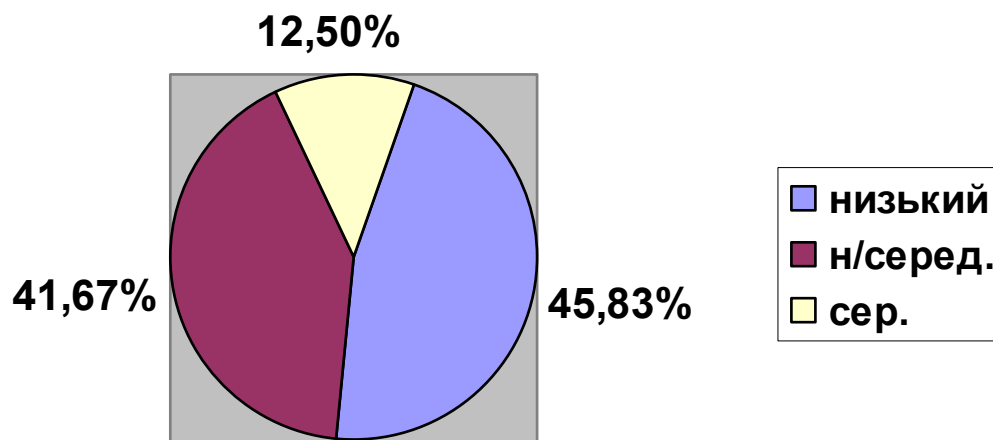

Рис. 1. Стан соматичного здоров'я студентів за основними показниками життєдіяльності організму (за методикою Г.Л.Апанасенка, 1992 р.)

Впевнені, що більшість причин, які призводять до зниження рівня здоров'я молоді носять не об'єктивний, а суб'єктивний характер. В першу чергу серед них необхідно відзначити бездіяльність батьків і вчителів-вихователів у сфері розв'язання питань та надання знань щодо формування, зміцнення й збереження здоров'я дітей і підлітків.

У зв'язку із цим, на жаль, досить часто розглядається та пропонується можливість збереження й зміцнення здоров'я за рахунок використання якого-небудь унікального засобу. Спроби виділити домінуючий фактор і покласти його в основу досягнення здоров'я відбиті ще в прадавніх джерелах. Очевидно одне – прагнення до досягнення здоров'я за рахунок якого-небудь одного, нехай навіть унікального й оригінального, принципово невірне, тому що воно не в змозі охопити все різноманіття взаємозв'язків функціональних систем організму, зв'язків організму людини із природою – усього того, що в остаточному підсумку визначає гармонійність його життєдіяльності й здоров'я.

Формування здорового способу життя має своєю кінцевою метою вдосконалювання умов життя й життєдіяльності на основі валеологічної освіти та виховання, що включають вивчення свого організму й своєї особистості, освоєння гігієнічних навичок, знання факторів ризику й уміння реалізувати на практиці весь комплекс засобів і методів забезпечення здорового способу життя. Раціонально, розумно здійснюючи свідому й цілеспрямовану діяльність, створюючи середовище проживання й життєдіяльності, виявляючи вплив на зовнішні умови, людина здобуває більшу волю й владу над власним життям і над обставинами життя, роблячи саме життя більш плідним, здоровим і тривалим [7].

Студентам було запропоновано скласти власну індивідуальну програму здорового способу життя за наступною схемою:

1. Самоконтроль стану власного здоров'я з початку дослідження, в тому числі наявність проявів патологічного процесу, фізичного та психологічного дискомфорту.

2. План зміцнення власного здоров'я:

а) раціональне харчування (враховуючи наявність патології, фізичного та розумового навантаження і т. інш.);

б) програма фізичного вдосконалення (руховий режим, оздоровчі тренування, спортивні тренування і т. інш.);

в) режим праці та відпочинку (профілактика синдрому професійного вигорання, хронічної втоми, нормалізація та оздоровлення сну, активний відпочинок і т. інш.);

г) соціальні аспекти (особливості взаємовідносин з однолітками, батьками, викладачами);

д) духовне вдосконалювання (самоосвіта, естетичні потреби, читання, музика і т. інш.).

3. Фіксування самопочуття та життєво важливих показників здоров'я (артеріального тиску, частоти серцевих скорочень та інш. (якщо необхідно), настрою і т.д.).

Зазначаємо, що суттєве значення студенти та викладачі надавали заняттям фізичною культурою.

Безперечно, ефективність підготовки майбутнього вчителя багато в чому залежить від тих умов, які створюватимуться викладачами у вищому навчальному закладі, від тієї мети, яку використовуватимуть науково-педагогічні працівники: розвиток творчості і самостійності у студентів під час підготовки майбутнього вчителя до зміцнення власного здоров'я, виявлення співучасті, підтримки, заохочення, консультування. Тобто студенти для забезпечення їхнього процесу професійної підготовки вимагають педагогічної підтримки з боку викладачів.

І.В. Карапузова педагогічну підтримку визначає як систематичну, цілеспрямовану діяльність викладача (або колективу викладачів), яка забезпечує розкриття особистісного потенціалу майбутнього вчителя шляхом надання конкретної допомоги йому в самостійному подоланні труднощів у навчанні та сприяння в самовизначенні й самореалізації особистості фахівця [5].

Отже, на підставі аналізу праць науковців [3; 4; 5; 6; 9] педагогічну підтримку в здійсненні підготовки майбутніх вчителів визначено як систематичну, цілеспрямовану діяльність професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу, що передбачає надання конкретної допомоги студентам у формуванні їх мотивації до зміцнення власного здоров'я.

Як засоби педагогічної підтримки здійснення підготовки майбутніх вчителів до культивування здорового способу життя висунуті такі: *співучасть* (забезпечує піднесення, успіх, віру у власні можливості); *створення ситуацій успіху* (дозволяє студенту отримувати задоволення від власної діяльності, очікування успіху, проектування позитивного в діяльності, використання прийомів заохочення, схвалення, вселяння в студента віри у власні можливості), *консультування* (поради щодо використання набутого досвіду з вибору та використання форм і методів оздоровлення, аналізу й вирішення труднощів у процесі його здійснення, в оволодінні основами з питань здорового способу життя).

Для опанування знаннями й формування умінь і навичок оздоровчої діяльності потрібно забезпечення мотивації студентів, оскільки певні мотиви лежать в основі будь-якої діяльності людини. Саме мотив є усвідомленою потребою досягнення цілі. Формуванню і забезпеченню мотивації майбутнього вчителя до зміцнення власного здоров'я сприяє застосування викладачами університету таких методів, як заохочення, що додає студентам упевненості в силах, надає віру у досягнення успіху та стійкого інтересу до використання методів оздоровлення; демонстрація позитивних впливів форм і методів оздоровлення переконує у необхідності використання їх у подальшій педагогічній практиці; цікаве нестандартне проведення навчального заняття за темою оздоровлення викликає у студентів інтерес до занять, активізує до творчої роботи в цьому напрямі; розробка та пропонування викладачами навчально-методичного матеріалу щодо самостійного або більш ґрунтовного опанування форм і методів оздоровлення спонукає майбутнього фахівця до самовдосконалення; особистий приклад викладача з організації оздоровлення формує у майбутнього вчителя прагнення до здорового способу життя [8].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, дослідження довели

необхідність постійної педагогічної підтримки під час складання і реалізації індивідуального здорового способу життя, програми власного оздоровлення студентів та культивування здорового способу життя у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів з подальшою метою можливості поліпшення здоров'я підростаючого покоління.

Перспективою подальших досліджень в даному напрямку є перевірка ефективності наданих педагогічних умов культивування здорового способу життя студентів.

Література

1. Апанасенко Г.Л. Здоров'я, яке ми вибираємо / Г.Л. Апанасенко. – К.: Знання, 1989. – 48 с.
2. Брехман І.І. Валеологія – наука про здоров'я – М.: Фис, 1990. -207с.
3. Гевко О.І. Формування здорового способу життя та зміцнення здоров'я у майбутніх педагогів / О.І. Гевко // Вісник університету «Україна». – 2010. – №1. – С. 25 – 31.
4. Дейніченко Т. І. Педагогічна підтримка в системі роботи вчителя / Т. І. Дейніченко // Педагогіка та психологія. — Харків, 2002. — Вип. 22. — С. 88 – 92.
5. Карапузова І. В. Педагогічна підтримка : визначення поняття / І. В. Карапузова – Полтава, 2004. — Вип. 2 (35). — С. 107–111.
6. Коломійченко С. Ю. Організація педагогічної підтримки в педагогічному процесі ВНЗ / С. Ю. Коломійченко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. — Запоріжжя : ЗОШПО, 2008. — Вип. 52. — С. 125—128.
7. Малімон О. О. Диференційований підхід у процесі фізичного виховання студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. О. Малімон. – Луцьк, 1999.-19 с.
8. Мильнер Е. Г. Формула життя: медико-біологіческие основы оздоровительной физической культуры / Е.Г. Мильнер. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 272 с.
9. Самошкіна А. Стан фізичного здоров'я студентів вищих навчальних закладів / А. Самошкіна // Молода спортивна наука України. – 2012. – Т. 2. – С. 184-187.

Бабенко О.

*кандидат педагогічних наук, директор Слов'янського педагогічного ліцею
Слов'янської міської ради Донецької області, ас. кафедри управління
навчальними закладами ДДПУ*

Прийменко Л.

*студентка 5 курсу денної форми навчання спеціальності 8.18010020
„Управління навчальним закладом”*

УДК 373.5.07:005:070

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МЕДІАОСВІТИ ЗНЗ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглянуто сутність і основні складові сучасної медіаосвіти як специфічної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; визначено місце й завдання медіаосвітньої діяльності в управлінській діяльності керівника ЗНЗ.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіакультура, шкільне медіасередовище, управління медіапроцесами навчального закладу.*

Бабенко О.

*кандидат педагогических наук, директор Славянского педагогического
лицея Славянского городского совета Донецкой области, ас. кафедры
управления учебными заведениями ДГПУ*

Прийменко Л.

*студентка 5 курса дневной формы обучения специальности 8.18010020
„Управление учебным заведением”*

УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМОЙ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭФФЕКТИВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА

В статье рассмотрены сущность и основные составляющие современного медиаобразования как специфической области знаний в педагогической теории и практике; определены место и задачи медиаобразовательной деятельности в управленческой деятельности руководителя общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: *медиаобразование, медиакультура, школьная медиасреда, управление медиапроцессами учебного заведения.*

Babenko O.

candidate of pedagogical sciences, head teacher of Slovyansk pedagogical lyceum Slovyansk city council Donetsk region, assistant of the educational institutions management department of Donbass State Pedagogical University

Pryjmenko L.

fifth year full-time student, speciality 8.18010020 „Management of educational institution”

MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF MEDIA EDUCATION IN A COMPREHENSIVE SCHOOL AS A COMPONENT OF THE EFFECTIVE PEDAGOGICAL MANAGEMENT

The article deals with the role and main constituents of modern media education as a specific branch of knowledge in pedagogical theory and practice, the role of media education in management activity of the head of a comprehensive school is defined.

Key words: media education, media culture, school media environment, management of media processes of educational institution.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Одним із напрямів удосконалення системи освіти є впровадження ідеї інформаційного забезпечення процесу управління. Тільки завдяки інформаційним процесам система управління здатна координувати власну внутрішню діяльність, впливати на зовнішнє середовище і взаємодіяти з ним. Сутність сучасного педагогічного менеджменту полягає в оптимізації конкретних завдань управління завдяки раціональному та оптимальному використанню ресурсів: матеріальних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових, інформаційних тощо. Державі потрібні керівники, здатні швидко приймати управлінські рішення, основою яких має бути науковий підхід до управління, що ґрунтується на засадах інформаційного менеджменту.

Сучасні медіа із постачальника інформації перетворилися на важливу складову системи освіти, впливаючи тим самим на всі сфери життєдіяльності людини. Питання ролі мас-медіа у навчанні й вихованні дітей та молоді знаходять широку підтримку світової громадськості: Грюнвальдська декларація з медіаосвіти (1982), резолюція ЮНЕСКО (Париж, 1989) щодо розвитку критичної медіа-освіти, Віденська конференція “Освіта для медіа та цифрового століття” (1999), Севільська конференція “Медіаосвіта молоді” (2002).

У «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», схваленої постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, зазначається, що стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально

потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. Головна ідея концепції – сприяння становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні з метою забезпечення загальної підготовки дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою.

Відтак постає гостра потреба в розвитку медіа-освіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій. Процес становлення медіаосвіти в Україні як складової частини педагогічного менеджменту тільки-но розпочався, тому цілком логічним і виправданим є подальше вивчення і розробка цієї проблеми в контексті управління медіаосвітою як складової педагогічного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвячено означену статтю. Міжнародний досвід з дослідження медіаосвіти відображено в роботах іноземних вчених Л. Містермана (Masterman L.), Дж. Гербнера (Gerbner G.), В. Поттера (Potter W.J.), Л. Семалі (Semali L.M.), А. Сильверблата (Silverblatt A.) та інших. Проблеми медіаосвіти та медіакультури дістала свого розгляду в працях О.Федорова [3; 4; 5], Ю. Усова, І. Жилавської, А. Спичкіна, Н. Кирилової, С. Пензіна, О. Баранова, Е. Бондаренко, а також у сучасних працях українських учених, серед яких – дослідження В.Іванова, О.Волошенюк, Л.Кульчинської [1], Г. Онкович [6], роботи Б. Потятиника та Н. Горб з Інституту екології масової інформації Львівського національного університету ім. І. Франка, де розвивається напрям медіаекології.

Науковці у сфері медіаосвіти наполягають на тому, що це не навчання за допомогою медіа, а навпаки, вивчення принципів роботи останніх. Її метою визнають таке підвищення рівня медіаграмотності особистості, коли людина набуває навичок аналізувати й оцінювати навколишній медіаконтент [2, с.23].

Формування цілей статті (постановка завдання). *Мета нашої статті* – розглянути сутність і основні складові сучасної медіаосвіти як специфічної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; визначити місце медіаосвітньої діяльності в управлінській діяльності керівника ЗНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У документах ЮНЕСКО вказано, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, розглядуваних як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці.

За висновками Віденської конференції ЮНЕСКО, медіаосвіта пов'язана з вивченням усіх медіакомунікацій та охоплює друковане слово, графіку, звук і рухомі зображення, що доставляються за допомогою будь-яких технологій. Медіаосвіта дає людям змогу зрозуміти способи роботи мас-медіа, застосовувані в суспільстві, та опанувати навички з використання цих медіа у спілкуванні з іншими [2, с.8-9].

Згідно з напрацюваннями Віденської конференції, медіаосвіта – частина базових прав кожного громадянина в кожній країні світу на свободу висловлювання та на доступ до інформації; інструмент розбудови та дотримання демократії.

Учасники конференції визначили роль медіаосвіти в суспільстві:

- медіаосвіта сприяє збагаченню людей різним культурним досвідом за допомогою споживання медіаповідомлень усіх типів (друкованого слова, зображень, аудіо- та рухомих зображень).

- у країнах, що застосовують новітні технології, медіаосвіта допомагає громадянам представляти їхні культури та традиції.

- медіаосвіта створює додаткові можливості людям у будь-якому суспільстві та уможлиблює доступ до медіа людям з особливими потребами або економічно неспроможним верствам населення.

- медіаосвіта відіграє найважливішу роль у здатності людей оцінювати й реагувати на інформацію про соціальні та політичні конфлікти, війни, природні лиха, екологічні катастрофи тощо.

- у ситуаціях, коли доступу до електронних і цифрових технологій нема або він обмежений, медіаосвіта може базуватися на доступних технологіях.

Усе вищезазначене дає нам підстави стверджувати, що сьогодні існує нагальна потреба в розвитку медіакультури учнів, формуванні в учителів відповідних навичок супроводу учнів у медіапросторі, запобіганні шкідливому впливові медіа на молодіжне середовище, подоланні асоціальної поведінки молоді, формуванні її медіаторчості. Важко применшити тут і значення управлінського впливу на медіасередовище школи, що має спрямовуватись на формування відповідної медіакультури навчального закладу.

Спробуємо окреслити й проаналізувати зміст сучасної шкільної медіаосвіти, розглянути в цьому контексті роль і завдання керівника ЗНЗ.

Російські педагоги Я. Засурський, О. Вартанова виробили формулу: медіаосвіта = захист від мас-медіа + підготовка до аналізу мас-медіа + розуміння сутності та функцій мас-медіа + усвідомлена участь у медіакультурі [2, с.16].

На думку фахівців Національної академії педагогічних наук України, пріоритетні напрями розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти такі:

- створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх шкіл;
- сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів;
- напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків;
- упровадження курсу медіакультури з урахуванням профільного навчання, активізація гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіаосвітнього спрямування;
- розроблення стандартів фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів для системи освіти, спеціалізованих навчальних курсів для підготовки і перепідготовки фахівців медіаосвітнього профілю;
- активізація співпраці вищих навчальних закладів, які готують фахівців для медіавиробництва і сфери мистецтва, з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України та Національною академією мистецтв України, з метою проведення міждисциплінарних досліджень з проблем медіаосвіти, налагодження обміну досвідом і кадрового забезпечення викладання спеціальних дисциплін для медіапедагогів;
- організація за участю громадських об'єднань і медіавиробників різних форм позашкільної освіти, зокрема для дітей дошкільного віку; батьківської педагогіки, творчих студій для дітей і молоді, дитячих і молодіжних фестивалів, конкурсів, проектів місцевого і всеукраїнського рівнів для сприяння розвитку медіакультури й підтримки системи медіаосвіти;
- налагодження повноцінного суспільного діалогу для оптимізації медіаосвітньої діяльності самих медіа, підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників молодіжних редакцій різних медіа, поліпшення якості дитячих і молодіжних програм [2, с. 20-21].

З огляду на вищевикладене, окреслимо основні управлінські завдання в контексті медіаосвітньої діяльності:

1. *Управління впровадженням медіаконтенту в навчально-виховний процес навчального закладу:* використання медіаосвітніх елементів у процесі викладання різних предметів, гурткової та виховної роботи, що сприятиме формуванню медіакультури суб'єктів освітнього простору школи.

2. *Управління роботою соціально-психологічної служби НЗ* в руслі медіасоціалізації учнів, що пов'язано із запобіганням та подоланням руйнації традиційних способів уведення дитини в світ дорослих та кризою

сім'ї як суспільного інституту. Визначення ефективного медіаконтенту школи. Підвищення рівня медіапсихологічної компетентності батьків, відповідальних за забезпечення умов для розвитку особистості дитини. Урахування суттєвих вікових особливостей сприймання медіа, пов'язаних із когнітивним розвитком дитини, здатністю розуміти реальність, завданнями, які розв'язує дитина в кожному періоді своєї соціалізації.

3. *Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управління навчальним закладом* як інструмент оптимізації навчально-виховного процесу школи, що передбачає:

- оперативне отримання й узагальнення інформації про навчальний процес для прийняття управлінських рішень;
- створення і підтримка електронного шкільного документообігу;
- створення автоматизованої бази даних для оперативних звітів;
- моніторинг руху учнівського контингенту;
- ведення алфавітних книг, особових справ співробітників та учнів;
- створення і контроль виконання розкладу уроків, плану шкільних і класних заходів;
- моніторинг динаміки успішності учнів;
- конструювання власних звітів педагогічних працівників та адміністрації.

Керівник школи має визначити, яким вимогам та задачам повинно відповідати таке інформаційне середовище та на яких етапах і рівнях адміністративного управлінського процесу освітнього закладу доцільно та ефективно використовувати результати таких упроваджень.

4. *Організація й управління системою дистанційного навчання школи*, що містить телекомунікаційну інфраструктуру, інформаційні ресурси освіти та науки, мережі електронних бібліотек, використання спеціального програмного забезпечення дистанційного навчання – платформ, які забезпечують комплексне управління дистанційним навчанням або його елементами. Серед них – платформи загальновідомих світових виробників, адаптовані та інтегровані пакети спеціалізованого програмного забезпечення національних розробників, а також програмне забезпечення власного розроблення.

5. *Управління системою медіазв'язків у руслі створення позитивного іміджу навчального закладу*, що передбачає організацію громадської думки з метою найуспішнішої роботи НЗ й підвищення його репутації і здійснюється через друковані, електронні, телевізійні засоби масової інформації, Інтернет-рекламу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Розуміння закономірностей функціонування мас-медіа, способів спотворення дійсності й впливу медіа на людей – обов'язкові складники успішної медіаосвіти.

Масова шкільна медіаосвіта – це важливий середовищний чинник, наявність якого збільшує рівень медіаграмотності спільноти, в якій відбуватиметься соціалізація кожної конкретної дитини. Фоновий, нормативний рівень медіаграмотності дорослих – прояв суспільної культури, який засвоюватиме дитина в процесі своєї соціалізації. Медіаосвіта має стати профілактикою ймовірних негативних медійних впливів на молодь, таких як викривлення уявлень про світ, своє тіло, людські стосунки, формування агресії та інших небажаних форм поведінки, затримка вольового розвитку і спонтанності.

Управління медіаосвітою сьогодні стає необхідною складовою як педагогічного менеджменту, так і професійної компетентності керівника ЗНЗ. Розв'язання низки управлінських завдань у контексті медіаосвітньої діяльності сприятиме ефективному розвитку навчального закладу.

Література

1. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. – К.: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ: Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
3. Федоров А.В. Медиаобразование в России и Украине: сравнительный анализ современного этапа развития (1992-2008) / А.В.Федоров // Медиаобразование, 2008. – № 4. – С. 23-45.
4. Федоров А.В. Медиаобразование, медиаграмотность, медиакритика и медиакультура / А.В.Федоров // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 134-139.
5. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика / А.В.Федоров – Ростов: ЦВВР, 2001. – 708 с.
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://evartist.narod.ru/mdo/lit/03/063.pdf>.

Рацлав В.

кандидат технічних наук, доцент, Донбаський державний педагогічний університет

Ткаченко Л.

студентка дефектологічного факультету, Донбаський державний педагогічний університет

УДК 378

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

У статті доведено необхідність виявлення рівня знань студентів з дисципліни «Безпеки життєдіяльності». На думку авторів, слід використовувати різні методи діагностики і комбінувати їх, бо обізнаність в сфері безпечного існування є запорукою можливості якнайкраще пристосуватися до сучасних досягнень людства і запобігти їх негативному впливу на життя і здоров'я. А також дає можливість підготувати висококваліфікованих фахівців.

Ключові слова: *дисципліна «Безпека життєдіяльності», методика проведення занять, діагностика знань, сучасні підходи дидактики, форми, методи і прийоми контролю ефективності навчання, тестовий контроль.*

Рацлав В.

кандидат технических наук, доцент, Донбасский государственный педагогический университет

Ткаченко Л.

студентка дефектологического факультета, Донбасский государственный педагогический университет

МЕТОДЫ ДИАГНОСТИКИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «БЕЗОПАСНОСТЬ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ»

В статье доказано необходимость определения уровня знаний студентов по дисциплине «Безопасность жизнедеятельности». По мнению автора, следует использовать разные методы диагностики и комбинировать их, так как осведомленность в сфере безопасного существования является залогом возможности, как можно лучше приспособиться к современным достижениям человечества и избежать их негативному влиянию на жизнь и здоровье. А также дает возможность подготовить высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: *дисциплина «Безопасность жизнедеятельности», методика проведения занятий, диагностика знаний, современные подходы*

дидактики, форми, методи и приемы контроля эффективности обучения, тестовый контроль.

Ratslav V.

Candidate of technical sciences, associate professor, Donbas State Pedagogical University

Tkachenko L.

the student of speech therapy faculty, Donbas State Pedagogical University

THE METHODS OF DIAGNOSIS OF STUDENTS' KNOWLEDGE LEVEL ON SUBJECT "PERSONAL AND SOCIAL SAFETY"

The necessity of identification of students' knowledge level on subject "Personal and social safety" is proved in the article. In authors' view, it should be used different methods of diagnosis and they must be combined so as awareness in the sphere of safe being is the guarantee of possibility to adjust to contemporary human achievements better and to avoid their negative influence on one's life and health. And also it gives opportunity to train highly skilled specialists.

Key words. *Subject "Personal and social safety", methodology of studies, diagnosis of knowledge, contemporary didactic approaches, forms, methods and ways of control of effectiveness of education, test control.*

Постановка проблеми. Час науково-технічного прогресу, введення нових інформаційних технологій в повсякденне життя, виробництво, соціальна та наукова сфери діяльності людини дійсно робить наше існування більш комфортним і легким. Але в усіх досягненнях людства існує друга половина медалі. Я думаю, що не кожен з нас замислюється над ціною, яку доведеться заплатити за помилку, зроблену раніше. Діяльність людини несе за собою катастрофічні наслідки: аерозолі, вихлопні гази, викиди хімічних і металургійних підприємств обтяжують склад нашого повітря, поступово, але цілеспрямовано руйнують озоновий шар Землі; масова вирубка зелених насаджень призводить до кисневого збіднення атмосфери, що викликає ряд хронічних захворювань у людини; канцерогенні речовини діють на геном людини і викликають різні мутації, іноді навіть несумісні з життям. Можна довго перераховувати ряд актуальних на сьогоднішній день проблем, але нас більше хвилює інше актуальне питання: «Чи здатна сучасна людина усвідомлено керувати своїми діями? І що на це може вплинути?». На допомогу у вирішенні цього і ще багатьох важливих проблем приходять відносно нова навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності», яка займається вивченням різних видів небезпек і шляхів усунення їх шкідливої і небезпечної дії на людину. Її основним завданням є підготувати кваліфікованих фахівців, які не тільки зможуть визначати різні види небезпек, а й зможуть зменшити або усунути їх вплив. У всіх вищих навчальних закладах цьому предмету повинна

приділятися особлива увага, тому що студенти повинні вміти оптимально використовувати свої знання в реальному житті. Слід звернути увагу, що рівень знань студентів не завжди відповідає загальноприйнятим теоретичним стандартам. Тому необхідно детальніше ознайомитися з методами діагностики знань студентів у сфері безпечної життєдіяльності за допомогою «інформаційних технологій», які допомагають не тільки визначити рівень знань, умінь і навичок, а й слугують певним стимулом до вдосконалення системи оцінювання.

Аналіз основних робіт і публікацій. Питанню методів діагностики знань студентів з дисципліни «Безпека життєдіяльності» приділяють свою увагу А.В.Федоров, С.В. Абрамова, а також тестуванню, як важливому методу діагностування і аналізу Н.П. Абаскалова, А.Н. Майоров, В.С.Аванесов, а Б.П. Єсінов звертається до оцінки, як способу перевірки та стимулу знань.

Мета статті: проаналізувати основні методи діагностики знань студентів з дисципліни «Безпека життєдіяльності», дати стислу характеристику кожного з них, виявити основні чинники, що сприяють якісному рівню засвоєння знань з вище вказаної дисципліни, та набуття студентами компетенцій та можливість використовувати їх у реальному житті.

Основна частина В останні часи термін «комп'ютерні технології» використовують як синонім терміну «інформаційні технології», так як усі інформаційні технології невід'ємно зв'язані з використанням комп'ютера. Він є універсальним технічним засобом обробки будь-якої інформації, виконує роль посилювача інтелектуальних можливостей людини та суспільства в цілому. Сучасна освіта, як і інші галузі все більше використовують інформаційні технології в інформаційному обслуговуванні, переробки та діагностики інформації. Сьогодні говоримо про певну усталену концепцію використання комп'ютерних технологій як в навчанні, так і діагностуванні знань та компетенцій з різних дисциплін у вищій школі. Бурхливий розвиток засобів інформатизації (комп'ютерів, комп'ютерних комунікацій, усяких електронних пристроїв), а отже, поява нових технологій обробки, передачі, одержання і збереження інформації відкриває нові можливості, для застосування комп'ютерів у навчальному процесі, та перевірки знань та компетенцій при вивченні студентами дисципліни «Безпека життєдіяльності». Слід почати з того, що навчальний процес при оволодінні знаннями в певній сфері повинен бути комплексним, будуватися на принципі «зворотнього зв'язку» учня і педагога, а також формувати самокритичність студента, його самоактуалізацію. У даному випадку педагог виступає в ролі суб'єкта, який зацікавлений в отриманні якісних знань студентом [1]. Гостро стоїть

проблема між якістю особистісного вміння оперувати знаннями в реаліях існування і в рівні обізнаності студента, в нашому випадку майбутнього педагога, в області безпеки життєдіяльності. При вивченні дисципліни студент повинен мати уявлення про :

- способи дій при збереженні життя в таких ситуаціях як аварії, катастрофи, стихійні лиха;

- усвідомлювати значимість поінформованості про небезпеки, як невід'ємні компоненти сучасної інформаційної епохи;

- тактовно і правильно спілкуватися в різноманітному суспільстві, при цьому уникаючи ризику виникнення соціальних конфліктів різної природи.

При подачі навчального матеріалу слід відразу ж відкинути сухе його підношення: студента слід поставити в ситуацію подібну критичної, простежити хід дій, вказати на помилки і дати практичні рекомендації, які допоможуть успішно до автоматизму відпрацювати схему дій, що є важливим чинником, тому що у всіх критичних ситуаціях, особливо в екстрених умовах (темрява, дощ, холод, відсутність необхідних засобів порятунку), у людини може бути присутнім відчуття заціпеніння або паніка, при яких можна легко піддати себе ще більшій небезпеці. При діагностиці підготовки студентів слід враховувати рівень знань, динаміку дій, емоційний стан. Все це може реалізуватися за допомогою проведення різних заходів, тренінгів, змагань між факультетами у вузі. Існує така методика проведення аудиторних занять для студента-бакалавра, яка розрахована на 90 хвилин. Її суть лежить в чергуванні таких видів діяльності як: лекційний матеріал (35 хв.), практичне закріплення (25 хв.), ситуативні задачі та їх вирішення (15 хв.), тестові завдання для перевірки отриманих знань (10 хв.), підсумки та домашнє завдання (5 хв.). Таким чином, програмний матеріал кількісно не зменшується, активно засвоюється студентами. При цьому вони керуються допомогою викладача, далі проводиться діагностика знань, незасвоєні моменти відпрацьовуються в позаурочний додатковий час. З цією методикою на підсумковому контролі виявляється більш високий рівень знань, умінь і навичок, ніж при використанні лекційно-семінарської системи [2].

При подачі навчального матеріалу студентам слід орієнтуватися на сучасні підходи дидактики: особистісний, діяльнісний, соціальної спрямованості, цілісний, технологічний. Треба додати, що вирішальним фактором при діагностиці та подачі знань грає забезпеченість наочністю, так як складно визначити вміння, наприклад, користуватися вогнегасником, навіть якщо теоретично студент матеріал знає на «5». На сучасному етапі розвитку педагогіки існують різні форми, методи і прийоми контролю ефективності навчання.

Форми:

- індивідуальна;
- групова;
- фронтальна;
- усна;
- письмова;
- практична;
- залік;
- іспит.

Методи і прийоми:

- усний контроль (бесіда, розповідь, пояснення, читання тексту, доповідь);
- письмовий контроль (контрольна робота, опитування за картками);
- програмований контроль (таблиці, графіки, схеми, комп'ютерні тести);
- практичний контроль (лабораторні роботи, практичні роботи);
- самоконтроль.

Підходи діагностики включають в себе ряд проблем:

1. Підвищення ролі стимулу болонської системи.
2. Введення додаткових балів оцінювання.
3. Навчання без оцінок.
4. Різномірівнева діагностика на основі новітніх інформаційних технологій результатів навчання.
5. Використання також перевірочних завдань у тестовій формі [3].

Можливими методами контролю знань студентів з дисципліни «Безпека життєдіяльності», що допомагають одночасно діагностувати якісний і кількісний обсяг знань студентів є:

- індивідуальне опитування;
- фронтальна усна перевірка;
- ущільнене опитування (являє собою комбінований тип контролю, при якому частина студентів групою працюють усно, а інші виконують письмові завдання, потім вони міняються);
- письмова робота розрахована на короткий проміжок часу 10-15 хвилин;
- використання комп'ютерних технологій при написанні рефератів;
- відповіді на тести за допомогою інформаційних технологій.

Оцінювання компетентності студентів, їх знань, умінь та навичок при діагностуванні, служить стимулюванню їх при вивченні як окремих тем, так і всього курсу в цілому. Залежно від етапності розрізняють такі види діагностики:

- попередня перевірка – перевірка наявних знань, постановка педагогом основних (проблемних) напрямків навчального процесу;
- поточний – визначення якості засвоєння матеріалу, проблемних моментів і чинників, що перешкоджають продуктивній роботі з студентами;
- періодичний – контроль знань з поточних тем і закріплення попередніх, з наступним встановленням логічних зв'язків між ними;
- підсумковий – перевірка засвоєного матеріалу з попередніх тем у вигляді заліку, іспиту і оцінка знань за загальними критеріями .

В останній час все більш використовують тестування на комп'ютерах, за допомогою новітніх програм. Тест являє собою систему спеціально підібраних питань, які дозволяють виявити сформованість уявлень з певної теми. Але існує думка педагогів, що тести з неправильними відповідями можуть дезорганізувати студента. Головний недолік тестування в тому, що воно не визначає всієї повноти суджень, так як відповісти правильно можна методом «наукового тикуну» [4].

У результаті констатуючого експерименту проведеного з студентами, було виявлено, що 21,8 % з них мали низький рівень обізнаності про стан свого здоров'я, 45,4 % - середній, 32,8 % - вище середнього. Це дозволяє дати оптимістичну оцінку знанням, отриманим при засвоєнні освітньої програми «Безпека життєдіяльності» [5].

Висновки. Розглянувши дану проблему можна зробити висновок, що діагностика знань, умінь і навичок з безпеки життєдіяльності має величезне значення в майбутньому, тому що у вищих навчальних закладах навчаються майбутні фахівці педагогічної, політичної, юридичної, екологічної, медичної та інших сфер діяльності сучасної людини. Доказом важливості служить простий приклад про те, що кожна мама буде проти вихователя і педагога, який не здатний повною мірою забезпечити безпеку її дитини. Потрібно прагнути до вдосконалення своїх теоретичної та практичної баз умінь і знань з дисципліни «Безпека життєдіяльності», так як ціна помилки в сучасному суспільстві зростає і людина повинна вміти пристосовуватися до того, що створила сама.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baza-referat.ru>
2. Федоров А.В. Формирование ключевых профессиональных компетенций в области медицинских знаний у студентов-педагогов / А.В. Федоров //Фундаментальные исследования. – 2012. – № 11 (часть 6). – С. 1404-1408.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 1994.ru/ip/gvd/faculty?id=5&specId=1.
4. Абрамова С. В. Теория и методика обучения и воспитания безопасности жизнедеятельности: учебно-методическое пособие / С. В. Абрамова. – Южно-Сахалинск: изд-во СахГУ, 2012. – 244 с.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com>

Саяпіна С.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

Аматьєва О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практичної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.016:[159.9:37]

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» У ДВНЗ «ДДПУ»)**

У статті підкреслено необхідність організації навчального процесу з урахуванням можливостей сучасних технологій та орієнтирів на формування освіченої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань та професійної мобільності. Визначено, що функція навчально-методичного комплексу дисципліни полягає в забезпеченні цілісного навчального процесу, в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Навчально-методичний комплекс – чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що являють собою модель освітнього процесу, яку згодом буде реалізовано на практиці.

Ключові слова: навчально-методичний комплекс, навчальний процес, навчально-методичне забезпечення, дисципліна.

Саяпіна С.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»

Аматьева Е.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры практической психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

**УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО
СПЕЦИАЛИСТА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ (НА ПРИМЕРЕ
ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПСИХОЛОГИЯ
ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ» В ГВУЗ «ДГПУ»)**

В статье подчеркнута необходимость организации учебного процесса с учетом возможностей современных технологий и ориентиров на формирование образованной личности, способной к постоянному обновлению научных знаний, профессиональной мобильности. Определено,

что функция учебно-методического комплекса состоит в обеспечении целостного учебного процесса в единстве целей обучения, содержания, дидактического процесса и организационных форм обучения. Учебно-методический комплекс – четко определенная совокупность учебно-методических документов, представляющих собой модель образовательного процесса, которая будет реализована на практике.

Ключевые слова: учебно-методический комплекс, учебный процесс, учебно-методическое обеспечение, дисциплина.

Sayarina S.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Pedagogy Chair
Donbass State Pedagogical University*

Amatyeva O.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the Practical
Psychology Chair Donbass State Pedagogical University*

**EDUCATION-METHODOLOGICAL PROVISION OF THE EFFICIENCY OF
THE FUTURE SPECIALIST IN THE FIELD OF EDUCATION'
PROFESSIONAL TRAINING (TEACHING THE SUBJECT
“PSYCHOLOGY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES” AS AN EXAMPLE
AT THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT “DONBASS
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY”**

The necessity to organize the educational process with taking into account the possibilities of the modern technologies and guiding lines towards the formation of an educated personality capable of constant refreshing his scientific knowledge and professional mobility is emphasized in the article. It is defined that the function of the education-methodological complex on a subject is to provide the integral educational process in the unity of the aims of education, content, didactic process and organizational forms of education. The education-methodological complex appears as a clearly defined entity of the education-methodological documents which in reality are the model of the process of education. These documents as a model will later be put into practice.

Key words: education-methodological complex, educational process, education-methodological provision, subject.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Загально визнаною соціальною проблемою та умовою реалізації стратегії гармонійного розвитку людини й суспільства є наукове обґрунтування переорієнтації навчання й виховання з формування особистості на її розвиток і саморозвиток. Із цього факту випливає вимога до представників педагогічних наук – інтенсифікувати зусилля щодо пошуків природовідповідних, культуродоцільних наукових програм зростання особистості у світі культури.

Розбудова української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариства, передбачають орієнтацію на людину, націю, на пріоритети національної культури, що й визначає основні напрямки реформування освітньої галузі.

Перебудова системи освіти в Україні потребує значних зусиль педагогічних колективів у справі адаптації методичного базису процесу підготовки фахівців освітньої галузі до вимог європейських стандартів освіти. Зокрема, це стосується створення сповненого оновленим змістом навчально-методичного забезпечення курсів, за якими здійснюється підготовка фахівців. Цей процес передбачає проектування індивідуальної траєкторії професійного становлення студента та ініціює низку заходів, спрямованих на створення варіативних навчальних планів і програм, введення нової системи контролю оцінювання, інноваційної структури змісту та тривалості навчання тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Складність і багаторазовість внутрішньої структури системи навчання у вищій школі, її взаємодії з соціальним середовищем висувають необхідність активної участі великих колективів дослідників та практиків у реалізації процесу її проектування та функціонування. Основною метою їх роботи є оптимальна організація навчального процесу. Структуру процесу навчання вивчали Т.Льїна, І.Льясов, І.Лернер, Ю.Сенько, В.Фоменко, Л.Чабан, В.Ягупов; умови ефективної організації навчальної діяльності учнівської молоді розглядали В.Буряк, Л.Петренко, М.Скаткін, А.Сорокін; форми й методи активізації навчального процесу знайшли відображення у працях Л.Аристової, М.Енікєєва, В.Онищука, Н.Соколової, Л.Степашко, І.Харламова, Т.Шамової, В.Шморгун, В.Шуман, Т.Щукіної.

Окрему групу джерел становлять наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо проблем науково-методичного забезпечення навчального процесу в різних закладах освіти, а саме: у загальноосвітній (О.Дубинчук, Н.Комаровська, О.Кондратюк, Є.Остапчук) та вищій школі (Я.Болюбаш, О.Дубасенюк, В.Козаков, М.Степко), у професійно-технічних навчальних закладах (Ю.Андріяко, Г.Гребенюк, І.Лащик).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У пропонованій статті поставлено за мету розкриття сутності і функції навчально-методичного забезпечення підготовки майбутнього фахівця освітньої галузі у вищій школі та узагальнення досвіду його функціонування у ДВНЗ «ДДПУ».

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчально-методичний комплекс (НМК) – це певна, чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що являють собою модель освітнього процесу, яку згодом буде реалізовано на практиці.

Безумовно, призначення НМК дисципліни полягає в тому, щоб забезпечити цілісний навчальний процес із певної дисципліни в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Лише за дотримання цієї умови НМК буде комплексом у повному розумінні цього слова – сукупність різних засобів навчання, що складають одне ціле. Традиційний НМК звичайно складається з двох частин: 1) матеріали з планування вивчення дисципліни; 2) матеріали з організації й проведення навчального процесу.

Перша частина включає робочу програму, теми і плани лекцій, плани практичних, семінарських і лабораторних занять, тематику ділових ігор і ситуаційних задач, завдання для самостійної роботи, тести об'єктивного контролю знань, питання до іспиту й тематику курсових робіт (якщо їх написання передбачено під час вивчення дисципліни).

До другої частини відносять методичні матеріали, підручники чи тексти лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних, семінарських і лабораторних занять, до проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач, до самостійної роботи, до роботи з тестами, щодо підготовки до іспитів, а також із виконання й захисту курсових робіт.

Проте, як показує досвід, традиційний НМК, навіть якщо його склад відрізняється повнотою, звичайно характеризується розрізненістю створення й використання компонентів, нецілісністю. Навчання не відбивається в ньому як єдність пов'язаних між собою елементів, тому традиційний НМК є зазвичай набором компонентів, що відносяться до одного предмета, але не являє собою єдиного цілого. У зв'язку з цим виникає проблема невідповідності між призначенням НМК і їхнім реальним станом.

Шлях розв'язання зазначеної проблеми вбачається у використанні таких підходів до створення навчально-методичного комплексу, які забезпечували б реалізацію принципу цілісності проектованої педагогічної системи, що відбиває єдність основних її елементів, таких, як освітня мета, зміст, дидактичний процес і форми організації навчання. Цілісність дозволяє побачити об'єкт не лише як сукупність його елементів, але і як структуру з просторово взаємозалежними елементами. Названий підхід до організації навчання забезпечує усвідомлене сприйняття навчальної інформації студентом, підвищує його розумову активність, створює умови для гуманізації взаємодії викладача і студента, у результаті чого змінюється стиль їхнього спілкування в бік діалогу і співробітництва, а управлінська діяльність на всіх рівнях трансформується із суб'єктно-об'єктних у суб'єктно-суб'єктні на рефлексивному ґрунті [5]. У викладача з'являється можливість упроваджувати в практику роботи активні форми навчання.

Згідно з модульним підходом до побудови навчально-методичного комплексу дисципліни матеріали щодо планування навчального процесу

(робоча програма, тести об'єктивного контролю знань, питання до іспиту) і матеріали з організації і проведення навчального процесу (тексти лекцій і інструктивно-методичні матеріали до практичних і семінарських занять, самостійної роботи тощо) розділяють на визначену кількість змістових модулів. Поділ змісту навчального курсу на змістові модулі має відповідати загальній меті вивчення курсу і його логічній побудові.

Таке структурування навчально-методичного комплексу дозволяє чітко вибудувати технологію навчання, що дає можливість брати адекватні їй методи й засоби навчання. Студенти отримують можливість перед вивченням модуля ознайомитись із переліком понять, навичок й умінь, які вони мають засвоїти, а також із кількісним ступенем оцінки якості засвоєння програмового матеріалу. Завершується вивчення кожного модуля проведенням тестового контролю й корекцією навчально-пізнавальної діяльності студентів.

На кафедрі практичної психології ДВНЗ «ДДПУ» ведеться робота зі створення навчально-методичних комплексів, приділено увагу оцінці їхнього впливу на якість процесу навчання, аналізу та роз'ясненню проблем, що виникають у процесі взаємодії в межах тріади «той, кого навчають, – навчальне середовище – викладач».

Мета навчальної дисципліни «Психологія виховної діяльності» – забезпечити розвиток у студентів психолого-педагогічного мислення, формувати вміння аналізувати навчально-виховний процес, розвивати навички пропедевтичної, діагностичної, корекційної роботи в педагогічному колективі, виховувати почуття відповідальності за свою професійну підготовку.

Завдання: поглибити теоретичні знання студентів в одній із галузей педагогічної психології – психології виховної діяльності (основних понять, сучасних концепцій виховної роботи, психологічних особливостей виховання дітей різних вікових меж тощо); надати студентам практичних навичок використання теоретичних знань у практиці діагностичної та корекційної роботи з виховання дітей у закладах освіти.

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

– знати: предмет, мету та завдання дисципліни; зміст основних понять; особливості технології виховання та його закономірності; закономірності виховного впливу; психологічні основи фізичного виховання дітей дошкільного віку; особливості розумового, морального, естетичного, трудового виховання дітей дошкільного віку; показники та оцінку рівня розвитку життєвої компетентності дошкільників; виникнення та становлення ТРВЗ; психологічні особливості виховання дітей молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку; психологічні аспекти корегування поведінки дітей, які важко виховуються; психологічні

аспекти статевого виховання дітей; особливості моделювання педагогічної взаємодії у виховному процесі.

– уміти: осмислено використовувати термінологічний апарат; застосовувати в педагогічній діяльності психологічні методи; використовувати прийоми комунікації для успішної взаємодії з дітьми різних вікових груп; аналізувати психологічні явища у групах.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Загальні питання психології виховної діяльності.

Тема 1. Психологія виховної діяльності як галузь педагогічної психології. Місце психології виховної діяльності в системі психолого-педагогічних наук. Предмет, мета та завдання дисципліни. Зміст основних понять: «виховання», «формування», «розвиток», «освіта», «навчання», «соціалізація». Постановка мети виховної діяльності.

Особливості технології виховання та його закономірності. Психологічні основи методів і форм виховної роботи. Характеристика сучасних концепцій виховання особистості. Системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, міжсекторальний підходи у виховній діяльності з дітьми.

Тема 2. Закономірності виховного впливу.

Поняття про моральність. Норми і принципи моралі, моральні ідеали, почуття як складові системи моралі. Шляхи й засоби морального виховання.

Моральна вихованість, її критерії та показники. Моральні якості. Учинок як психолого-педагогічний критерій виховного процесу. Критерії оцінки вихованості учнів. Рівні моральної вихованості (конвенційний, передморальний, високий).

Змістовий модуль II. Психологія виховання дітей дошкільного віку.

Тема 3. Психологія виховання дітей дошкільного віку. Психологічні основи фізичного виховання. Розумове виховання дітей дошкільного віку. Психологія морального виховання дітей дошкільного віку. Психологія естетичного виховання дітей дошкільного віку. Психологія трудового виховання дітей дошкільного віку. Виховання волі й характеру в дітей дошкільного віку.

Тема 4. Формування життєвої компетентності дітей як стрижнева мета виховної роботи сучасного ДНЗ.

Поняття життєвої компетентності. Висвітлення проблеми формування життєвої компетентності дітей у нормативних документах. Показники рівня розвитку життєвої компетентності дошкільників. Оцінка та формування основ життєвої компетентності в дошкільників. Соціальна й комунікативна компетентність як складові життєвої.

Тема 5. Виховання творчої особистості засобами розв'язання винахідницьких завдань. Аналіз творчих концепцій розвитку творчої

особистості. Поняття творчості. Виникнення та становлення ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань). Методи і прийоми розвитку творчої особистості. Підготовка педагогів до впровадження технології ТРВЗ. Методи та прийоми ТРВЗ, використання їх у вихованні творчої особистості дітей дошкільного віку (метод спроб і помилок, метод контрольних запитань, метод фокальних об'єктів, мозковий штурм, метод синектики, функціонально-вартісний аналіз, метод моделювання маленькими чоловічками).

Змістовий модуль III. Психологія виховання дітей молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку.

Тема 6. Психологічні особливості виховання молодших школярів.

Навчання – провідна діяльність дітей молодшого шкільного віку. Її вплив на виховний процес. Розвиток особистості в молодшому шкільному віці (засвоєння моральних норм та правил поведінки, особливості характеру, становлення інтересів, значення колективу).

Засвоєння морально-етичних цінностей, норм і правил поведінки. Формування взаємостосунків, груп і колективів у молодших школярів. Особливості гендерного виховання молодших школярів.

Тема 7. Психологічні особливості виховання підлітків.

Особливості виховання підлітків. Виховне значення спілкування з однолітками та дорослими. Форми взаємин підлітків: товариськість, товаришування, дружба. Виховне значення засобів масової інформації. Самовиховання підлітків. Особливості гендерного виховання підлітків. Рекомендації щодо виховної роботи з підлітками.

Тема 8. Психологічні особливості виховання юнацтва.

Особливості розвитку особистості в ранньому юнацькому віці. Становлення світогляду та морального самовизначення особистості в юнацькому віці. Кохання та дружба юнаків та дівчат. Виховна робота в ранній юності. Особливості самовиховання в юнацькому віці.

Тема 9. Психологічні аспекти корегування поведінки дітей, які важко виховуються. Стан проблеми важких дітей у сучасній науковій літературі. Розподіл важковиховуваних неповнолітніх. Види педагогічної занедбаності. Типологія неповнолітніх, схильних до правопорушень. Симптоми важковиховуваності в дошкільному віці. Уплив алкоголю та куріння на поведінку дітей. Недоліки сімейно-шкільного виховання. Зміст смислового бар'єру між учителем й учнем. Уживання лайливої лексики в мовленні дітей.

Тема 10. Психологічні аспекти статевого виховання дітей.

Проблема статевого інстинкту та виховання. Стадії психосексуального розвитку дитини (оральна, анальна, едипова, латентна, пубертатна) та особливості застосування методів виховання. Статеве

виховання на різних етапах розвитку. Психологічні проблеми першої близькості. Роль іграшки у психосексуальному розвитку дитини.

Тема 11. Колектив як об'єкт та суб'єкт виховання.

Колектив, його вплив на формування особистості. Міжособистісні стосунки в групах та колективах. Моделювання педагогічної взаємодії у виховному процесі. Роль колективу у вихованні та перевихованні дітей та підлітків.

У межах роботи ресурсного центру на факультеті дошкільної освіти та практичної психології для навчально-методичного забезпечення ефективності навчального процесу викладачами Амацьєвою О.П., Саяпіною С.А., Савченко М.В. було розроблено та апробовано навчальні посібники:

1. Психологія виховної діяльності. Курс лекцій для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Слов'янськ: СДЛУ, 2012. – 336 с. Навчальне видання адресоване студентам педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів, для яких знання основ психології виховної діяльності має фундаментальне значення під час подальшого вивчення фахових дисциплін.

Видання містить стислий виклад навчального матеріалу з основних тем дисципліни, має форму лекцій зі схемами та таблицями, списком рекомендованої літератури, додатками. Низку окреслених питань можна застосовувати як тематику курсових, дипломних і магістерських робіт.

Посібник може стати в нагоді під час підготовки вихователів ДНЗ, учителів, соціальних працівників, практичних психологів, а також інститутам післядипломної освіти.

2. Психологія виховної діяльності: Практикум. – Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2012. – 163 с. Навчальний посібник допоможе оптимізувати практичну підготовку студентів у процесі навчальних занять і самостійної роботи, ознайомить із методами і прийомами виховної діяльності. Метою практикуму є створення умов для закріплення знань із дисципліни «Психологія виховної діяльності», формування практичних навичок та умінь розв'язання психолого-педагогічних ситуацій, визначення психологічних особливостей дітей різного віку, діагностики вихованості учнів, особистості педагога. Запропонований посібник охоплює такі теми дисципліни: «Психологія виховної діяльності як галузь педагогічної психології», «Закономірності виховного впливу», «Психологія виховання дітей дошкільного віку», «Формування життєвої компетентності дітей як стрижнева мета виховної роботи сучасного ДНЗ», «Виховання творчої особистості засобами розв'язання винахідницьких завдань», «Психологічні особливості виховання молодших школярів», «Психологічні особливості виховання підлітків», «Психологічні особливості виховання юнацтва», «Психологічні аспекти корегування поведінки дітей, які

важко виховуються», «Психологічні аспекти статевого виховання дітей», «Колектив як об'єкт та суб'єкт виховання».

У кожному розділі запропоновано питання до обговорення на практичному занятті, тестові завдання, методики діагностики, а також проблемні положення й основні поняття дисципліни для аналізу та опрацювання. Посібник призначено для викладачів, студентів, слухачів курсів післядипломної освіти, учителів, вихователів та психологів закладів освіти.

Висновки. На сучасному етапі педагогічна теорія не встигає повною мірою забезпечити процес інформатизації навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців відповідними науково обґрунтованими положеннями, бо дотепер відсутня чітка методологічна основа розробки електронних навчально-методичних посібників і не визначено критерії вибору форм організації й подання навчального матеріалу під час роботи з такими посібниками. Наявні окремі розробки вимагають об'єднання їх у комплекси. Розгляд різних аспектів інформатизації навчально-методичного забезпечення стає настійною вимогою сьогодення вищої освіти.

Література

1. Замороцька В.В. Особливості складання навчальних планів і програм у вищій школі (70-80 ті рр. ХХ ст.) / В.В.Замороцька //Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка: зб. наук пр. / П24 Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, Ін-т проблем вих. НАПН України / редкол.: Огнев'юк В.О., Бех І.Д., Хоружа Л.Л. [та ін.]. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2011. – №16 (2). – С. 4-8.
2. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура функціонування, тенденції розвитку / В.І.Луговий / [За заг. ред. акад. О.Г.Мороза] – К.: МАУП, 1994. – 196 с.
3. Саяпіна С.А. Тенденції розвитку сучасної вищої школи в системі підготовки майбутнього фахівця дошкільної галузі освіти / С.А.Саяпіна // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / [За заг. ред. проф. В.І.Сипченка] – Спецвип. 11. – Ч. II. – Слов'янськ: СДПУ, 2012. – С. 148-158.
4. Соколенко Т.М. Науково-методичний комплекс вищих навчальних закладів в умовах реформування системи вищої освіти в Україні / Т.М.Соколенко //Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / [За заг. ред. проф. В.І.Сипченка] – Слов'янськ: СДПУ, 2005. – С. 77-83.
5. Третьяков П.И., Сенновский И.Б. Технология модульного обучения: Практико-ориентированная монография / П.И.Третьяков, И.Б.Сенновский [Под ред. П.И.Третьякова]. – М.: Новая школа, 1997. – 352 с.

Силантьєва О.

студентка 5 курсу українсько-англійського відділення філологічного факультету ДВНЗ Донбаського державного педагогічного університету

Сипченко О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

УДК 378.015.31:005.336.4

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розкрито сутність поняття професіоналізм та подано різні підходи до трактування поняття педагогічна творчість учителя. Доведено, що педагогічна творчість – компонент професіоналізму майбутніх учителів. Проаналізовано специфіку педагогічної творчості вчителя. Виділено рівні творчої педагогічної діяльності та з'ясовано їх сутність. Виявлено особливості формування педагогічної творчості майбутніх учителів. Доведено, що педагогічна творчість викладача є важливою умовою формування творчого мислення студентів. Обґрунтовано технологію активного навчання педагогів. Схарактеризовано умови формування педагогічної творчості майбутніх учителів.

Ключові слова: *професіоналізм, педагогічна творчість, творче мислення, специфіка педагогічної творчості, творча педагогічна діяльність, технологія активного навчання, творчий інструментарій викладача.*

Силантьєва Е.

студентка 5 курсу українсько-англійського відділення філологічного факультета Донбаського державного педагогічного університету

Сыпченко О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи державного вищого навчального закладу Донбаський державний педагогічний університет

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ТВОРЧЕСТВО КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСИОНАЛИЗМА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье раскрыты понятия профессионализм и педагогическое творчество учителя. Доказано, что педагогическое творчество – компонент профессионализма будущих учителей. Проанализирована специфика педагогического творчества учителя и выделены уровни творческой педагогической деятельности. Раскрыты особенности

формування педагогического творчества будущих учителей. Обоснована технология активного обучения педагогов как условие формирования педагогического творчества будущих учителей.

Ключевые слова: профессионализм, педагогическое творчество, творческое мышление, специфика педагогического творчества, творческая педагогическая деятельность, технология активного обучения, творческий инструментарий преподавателя.

Sylantieva O.

5 year student of the Ukrainian-English department of the philological department of the Donbas State Pedagogical University

Sypchenko O.

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the department of higher school Pedagogics of the Donbas State Pedagogical University

PEDAGOGICAL CREATIVITY AS A COMPONENT OF THE FUTURE TEACHERS' PROFESSIONALISM

The article reveals the idea of the teacher's professionalism and teachers' pedagogical creativity. Article proves that pedagogical creativity is a component of the future teachers' professionalism. The specific features of the teacher's pedagogical creativity are examined and levels of the creative pedagogical activity are emphasized. Peculiarities of the future teachers' pedagogical creativity are revealed. The technology of the active pedagogues' teaching as a condition of the future teachers' pedagogical creativity is proved.

Key words: professionalism, pedagogical creativity, creative thinking, specific character of the pedagogical creativity, creative pedagogical activity, technology of the active teaching, teacher's creative toolset.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку сучасної освіти в Україні орієнтована на інтеграцію освіти в міжнародний освітній простір. Важлива роль у реалізації цієї стратегії належить викладачу вищої школи, вимоги до якого зумовлені насамперед вимогами до майбутнього вчителя, якого він готує. Тому що саме вчитель стимулює інноваційний розвиток у соціальному житті, культурі, він готує нову інтелектуальну еліту України.

Сучасному педагогу притаманні високий рівень загальної та професійної культури, інтелігентність, гнучкість і системність мислення, мобільність, конкурентоспроможність і, найголовніше, розвинутий особистісний творчий потенціал, який виступає одним з важливих компонентів професіоналізму. Використовуючи творчий підхід до організації навчально-виховного процесу вчитель може значно покращити свої досягнення, і врешті-решт українське суспільство в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі вивчення творчості взагалі і професійної індивідуальної та групової педагогічної творчості зокрема присвятили свої праці багато філософів, психологів і педагогів. У своїх

дослідженнях автори представили: співвідношення поняття «педагогічна творчість» із супровідними ознаками, властивостями, якостями особистості (В. Крутьенький, В. Лісовська, М. Поташник, С. Сисоєва, Д. Степашко та ін.); індивідуальний стиль діяльності особистості як найважливіша ознака її творчості (Є. Клімов, В. Мерлін, Н. Петров, Г. Пілонов, Я. Пономарьов та ін.); механізм взаємозв'язку творчого мислення й педагогічної майстерності (Ю. Азаров, В. Загвязинський, І. Зязюн, Н. Тарасевич тощо); суб'єктивні аспекти педагогічної творчості, види і механізми педагогічної імпровізації (В. Кан-Калик, А. Капська, М. Нікандров та ін.); педагогічні умови, шляхи, засоби формування творчої особистості (В. Андрєєв, О. Бодальов, М. Демінчук, Н. Кичук, Л. Лузіна, О. Мороз, В. Рибалко, Т. Сущенко та ін.); методики виявлення і розвитку творчих якостей особистості, вивчення обдарованості (Г. Балл, В. Моляко, П. Перепелиця, М. Холодна тощо).

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні змісту та шляхів формування педагогічної творчості як компоненту професіоналізму майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Учитель – ключова фігура навчально-виховного процесу. Роль педагога у формуванні творчої, упевненої в собі особистості неможливо переоцінити, тому що «майбутнє країни залежить саме від якості педагогічної освіти, від обсягу різносторонніх знань, умінь і навичок, отриманих учителем, від рівня сформованості творчих умінь і розвитку творчих здібностей...» [7, с. 2]. Відомо, що тільки творча особистість може навчити творчості, наділена яскраво вираженими креативними рисами: розвинутою творчою уявою, фантазією та інтуїцією, здатністю до педагогічних інновацій, продуктивним мисленням, умінням комбінувати та експериментувати тощо.

Педагог створює атмосферу, яка передбачає схвалення, підтримку активності вихованців, їхньої ініціативи, оригінальності та самостійності у вирішенні навчальних завдань, розробку і конструювання нових форм взаємодії, широкого застосування інтерактивних технологій навчання, орієнтованих на розвиток творчої особистості. Саме така діяльність свідчить про високий рівень професіоналізму.

Слід зазначити, що в українській педагогічній науці термін «професіоналізм» остаточно ще не утвердився і продовжує розвиватися та уточнюватися. Відомі дослідники професіоналізму І. Зязюн, Г. Сагач указують, що «професіоналізм особистості – достатній для творчого вирішення задач професійної діяльності рівень розвитку професійної культури і самосвідомості» [6, с. 40]. Отже, професіоналізм містить творчу складову, що дозволяє нам розглядати педагогічну творчість як компонент професіоналізму.

Проблемі педагогічної творчості присвячено багато праць відомих науковців. Так, наприклад, С. Гончаренко визначає педагогічну творчість як оригінальний і вискоєфективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання, творчим результатом чого є систематичне цілеспрямоване спостереження, використання педагогічного експерименту, критичне застосування передового педагогічного досвіду [3, с. 326].

С. Сисоєва у своїх наукових дослідженнях зазначає, що творчість окремої людини слід розглядати у двох аспектах: як сукупність якостей особистості, у яких проявляється відношення суб'єкта до світу і до самого себе, його спосіб самоствердження; і як діяльність певного характеру, яка відбиває вищу ступінь активності [11]. Отже, єдність цих двох аспектів чітко відображає взаємозв'язок творчості і діяльності. А вже сутність педагогічної творчості можна охарактеризувати як сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій викладача і студента, спрямованих на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду вихованців, культури поведінки тощо, сукупність послідовних і взаємопов'язаних «перетворень» у їхньому творчому розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психічних процесах, які сприяють успіху людини у творчій діяльності [10, с. 83].

Важливим для нашого дослідження є виділення специфіки педагогічної творчості вчителя, яка полягає в наступному:

1. Об'єктом і підсумком педагогічної творчості є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, не механізму чи конструкції, як у техніці. Це дуже точно відзначив педагог В. Вахтеров: «Якщо навчання – мистецтво, то це найвище з усіх мистецтв, тому що має справу не з мармуром, не з полотном і фарбами, а з живими людьми» [2, с. 3].

2. Педагогічна творчість жорстко лімітована, регламентована в часі. Тому вчитель більше, ніж будь-хто, імпровізує, тобто здійснює негайний аналіз ситуації, приймає миттєве рішення, блискавично діє. Видатні майстри педагогічної праці А. Макаренко, В. Терський, С. Шацький та багато сучасних творчо працюючих педагогів блискуче й продуктивно застосовували педагогічну імпровізацію, спираючись на інтуїцію, яка за словами В. Сухомлинського є дивовижним сплавом досвіду та професійних знань [8, с. 13].

3. Педагогічна творчість, що обмежена в часі, здійснюється безперервно, однак її результати, по-перше, значно віддалені, а по-друге, творчий задум не завжди збігається з його наслідками.

4. Оскільки педагогічна творчість пов'язана з навчально-виховним процесом, вона завжди повинна приносити тільки позитивні результати [5].

5. Особливістю педагогічної творчості є те, що це завжди співтворчість. Вона тісно пов'язана з творчістю всього педагогічного колективу і кожного вихованця окремо. Один із основних партнерів викладача за творчістю – студент, який є дуже складним, динамічним, неповторним. Перед педагогами постійно виникає велика кількість факторів, які важливо або зовсім неможливо передбачити, і які впливають на формування і розвиток особистості студента. Ось чому вкрай необхідний постійний розвиток усіх елементів педагогічної системи: цілей, змісту, засобів, методів, форм тощо.

6. Творчість педагога об'єднує, синтезує в собі наукову, технічну та художню творчість. На різних етапах педагогічної дії майбутнім фахівцям треба виявити то вміння і здібності вченого до прогнозу, аналізу, узагальнення, до суворої аргументації, то здібності письменника до образної, соковитої розповіді, то нестандартну здібність актора передати свій настрій і ставлення до вчинку вихованця (інтонацією, мімікою, жестом) і, головне, при цьому ні разу не схибити, залишаючись самим собою. Педагог як учений повинен досконало володіти методами наукового дослідження, бути природним експериментатором. Крім того, він дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їх розуму і серцю своїх вихованців, упроваджуючи досягнення науки в живу плоть своєї роботи [8, с. 13].

7. Ще однією відмінною рисою педагогічної творчості є те, що значна частина її носить публічний характер, здійснюється прилюдно. Це вимагає від педагога вміння управляти своїм психічним станом, тримати механізми самоконтролю і саморегуляції в постійній готовності, оперативно викликати в себе та вихованців творче піднесення, оптимізм.

8. Специфічним є не лише предмет педагогічної творчості – людина, але й її основний «інструмент» – особистість учителя-творця [12, с. 245].

Виділення специфічних особливостей педагогічної творчості дозволяє розглянути рівні творчої педагогічної діяльності, які слід урахувати в процесі професійної діяльності, а саме:

- *репродуктивний*, коли педагог працює спираючись на вироблені методики, рекомендації, досвід і обирає саме те, що найбільш відповідає конкретним умовам його праці, індивідуальним, психологічним особливостям вихованців;

- *раціоналізаторський* рівень – педагог, на основі аналізу власного досвіду та конкретних умов педагогічної діяльності, вносить корективи у свою роботу, удосконалює, модернізує окремі елементи існуючих рекомендацій, методик, досвіду відповідно до нових завдань, що виникають за конкретних умов;

- *конструкторський* – педагог, спираючись на власний досвід, самоаналіз своєї діяльності, на знання про психолого-педагогічні особливості учня й колективу в цілому, використовуючи існуючі методики, рекомендації та передовий педагогічний досвід, конструює власні, найбільш оптимальні варіанти розв'язання педагогічних проблем;

- *новаторський* рівень – характеризується тим, що викладач підходить до розв'язання педагогічних проблем на принципово нових засадах, які відрізняються новизною, оригінальністю та високою результативністю [10, с. 103].

Для педагога важливо вміти визначати рівень розвитку творчих умінь вихованців, недоліки, які слід виправляти, напрямки, у яких ще належить працювати. Використовуючи певні методи та прийоми, викладач може вміло впливати на мислення та емоційний стан студентів. Так, уже на завершальному етапі під час виконання вдало підібраних завдань у студентів щоразу при їх розв'язанні з'являється не тільки бажання вирішувати задачу: оригінальний шлях мислення стає особистою рисою студента, що в свою чергу буде допомагати їм у майбутньому так само творчо ставитись до вирішення професійних завдань.

Слід зазначити, що педагогічна творчість викладачів є важливою умовою формування творчого мислення студентів, у результаті чого в майбутніх фахівців виникає бажання до самовдосконалення, саморозвитку та самоосвіти. Творчий педагог здатний до постійного педагогічного пошуку, до розв'язання різного виду педагогічних завдань, до роботи над собою, постійно шліфуючи свою педагогічну майстерність, професіоналізм, виявляючи при цьому талант організатора, творця-науковця, залишаючись при цьому особистістю.

Досліджуючи проблему формування педагогічної творчості майбутніх учителів сучасна дослідниця О. Гусарова запропонувала технологію активного навчання педагогів, до якої належать:

- діагностика ряду особистісних характеристик, що впливають на формування творчого стилю;

- моделювання реальних професійних ситуацій, яке включає підготовку до педагогічної практики, підготовку до написання курсових і виконання дипломних робіт;

- сукупність методів, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності, яка передбачає застосування тестування; індивідуальні рекомендації та вправи, тренінги, формування комунікативної компетентності і професійного стилю спілкування;

- сукупність методів, спрямованих на формування навичок колективної творчості (підготовка і захист власних колективних творчих проєктів);

- сукупність методів, спрямованих на розвиток наукової творчості;
- сукупність методів, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції;
- сукупність методів, спрямованих на розвиток креативності (вправи, тренінг креативності, вивчення теоретичних курсів з педагогіки та психології творчості тощо) [4, с. 6].

Вищезазначене дозволяє констатувати, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів важливо давати не лише теоретичні відомості про творчість як процес, про психологію творчого мислення тощо, вкрай важливо навчити постійно працювати над розвитком власного мислення, аби максимально наблизити його до творчого, зробити його більш гнучким і креативним.

Отже, умовою формування педагогічної творчості майбутніх учителів виступає творчий інструментарій викладача (система методів, прийомів, засобів, стратегій і тактик, різноманітних методик), який формується у процесі творчого пошуку та атмосфері свободи і стає основою для формування авторської позиції. Цьому відповідає характер новітніх педагогічних технологій: проблемність, пошуковість, розвиток, у яких викладач – не тільки лектор, який передає знання, а й фасилітатор (допомога студентові відшукати індивідуальний шлях здобуття знань, залучення його до творчого пізнання). Важливо не тільки передати певну суму знань з предмету, що викладається, а, що найголовніше – закохатися в цей предмет, сягнути за межі програми, навчити самостійно здобувати знання, сформувати бажання пошуку істини.

Робота в цьому напрямку найбільш ефективна тоді, коли педагог на заняттях використовує свої власні творчі здобутки: інтерактивні методи, нестандартні форми проведення занять, постановка перед студентами проблемних завдань, вирішення яких потребує від них активізації творчого мислення, прийняття нестандартних рішень. Зважаючи на це, нормою застосування у педагогічній практиці викладача виступають такі методи: синектики, ситуаційний, пошуково-ілюстративний, метод проєктів, «мозкова атака», дидактичні ігри тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури, періодичних видань дозволив проаналізувати проблему педагогічної творчості та виділити специфічні особливості й рівні формування педагогічної творчості студентів, знання яких допомагає викладачеві знайти найбільш оптимальні шляхи формування педагогічної творчості в майбутніх учителів. У ході дослідження доведено, що педагогічна творчість студентів формується у процесі практичної діяльності, але важливим є ґрунтовний аналіз власної роботи, зіставлення її

результатів із здобутками психолого-педагогічної науки, критичне оцінювання власних успіхів, пошук причин можливих невдач тощо.

Проведене нами дослідження не вичерпує розкриття всіх питань даної проблеми, тому подальше її вивчення буде сприяти удосконаленню фахової підготовки майбутніх учителів, які навчаються в сучасних вищих навчальних закладах. Перспективним, вважаємо, може бути подальше вивчення проблеми педагогічної творчості, особливо дослідження виробничих умов ВНЗ, що впливають на процес подальшого формування педагогічної творчості майбутніх учителів, вивчення процесу адаптації вчителя початківця, вмотивованого педагогічною творчістю тощо.

Література

1. Бегидова С. Н. Основы формирования опыта профессионально-творческого мышления педагога : Учеб. пособие [для студентов вузов физической культуры] / С. Н. Бегидова, С. А. Хазова. – [Под общ. ред. М. Я. Виленского]. – Майкон, 2007. – 167 с.
2. Вахтеров В. П. Свобода учительского творчества / В. П. Вахтеров // Народный учитель. – 1914. – № 1. – С. 3–4.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гусарова Е. Н. Педагогические технологии как условие формирования творческой личности педагога в профессиональном обучении / Е. Н. Гусарова. – Вестник Адыгейского государственного университета. – [Серия 3 : Педагогика и психология]. – № 4. – 2009. – С. 1–8.
5. Дмитрієва С. М. Психологічні основи педагогічної творчості вчителя / С. М. Дмитрієва. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=236
6. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посіб. [для вчителів, аспірантів, студ. серед. та вищих навч. закл.] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Укр.-фінс. ін-т менедж. і бізнесу, 1997. – 302 с.
7. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998. – 20 с.
8. Лазарєв М.О. Педагогічна творчість у теорії та практиці освіти / М. О. Лазарєв // Освіта Сумщини. – 2011. – № 4 (12). – С. 8–15.
9. Романець В. А. Психологія творчості : Навч. посібник / В. А. Романець. – [3-є вид.] – К. : Либідь, 2004. – 288 с.
10. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : Підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
11. Сисоєва С. Теоретико-методологічне обґрунтування педагогічної творчості / С. Сисоєва. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/339/>
12. Яремчук Н. Педагогічна творчість як складова професійно-педагогічної культури викладача вищої школи / Н. Яремчук // Вісник Львівського університету. Серія Педагогіка. – 2009 – Вип. 25. – Ч. 1. – С. 242–249.

Цибулько Г.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної і професійної освіти. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Салогуб В.

Студентка технологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 37.015,3:159,952.13

ІНТЕРЕС ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються пізнавальний інтерес як умова формування пізнавальної активності студентів у різних сферах творчої діяльності. Визначається цінність пізнавального інтересу як чинника підвищення ефективності процесу навчання та виховання.

***Ключові слова:** формування пізнавальної активності, пізнавальний інтерес, пізнавальна ініціатива.*

Цыбулько. Г.

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и методики технологической и профессиональной подготовки. ГВУЗ. Донбасский государственный педагогический университет

Салогуб В.

Студентка технологического факультета ГВУЗ. Донбасский государственный педагогический университет

ИНТЕРЕС – КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ

В статье рассматривается познавательный интерес как условие формирования познавательной активности студентов в различных сферах творческой деятельности. Определяется значимость познавательного интереса как фактора повышения эффективности процесса обучения и воспитания.

***Ключевые слова:** формирование познавательной активности, познавательный интерес, познавательная инициатива.*

Tsybulko G.

Candidate of Pedagogical sciences, assistant professor of Donbas State Pedagogical University

Salogub V.

Student of the Technological faculty, Donbas State Pedagogical University

INTEREST AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF STUDENTS ' COGNITIVE ACTIVITY

The cognitive interest as a condition of the formation of students ' cognitive activity in different spheres of the creative activity is considered in the article.

The value of the cognitive interest as a factor of rising the efficiency of study – educational process is also analysed.

Key words : *formation of cognitive activity, cognitive interest , cognitive activities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями . Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст., пріоритетним стає саме особистісно-орієнтований підхід, який забезпечує найсприятливіші умови для розвитку й самореалізації особистості, що передбачає наявність суб'єкт суб'єктних відносин, діалогічного спілкування, сприятливого психологічного клімату в колективі. Але зазначені риси, незважаючи на об'єктивну необхідність, на жаль, не реалізуються на практиці, бо відсутні умови для їх повного впровадження.

Пізнавальний інтерес є важливою характеристикою пізнавальної діяльності студентів і показником ефективності їхньої пізнавальної активності. Можна виділити умови, що впливають на його зростання.

Серед них:

1. Підвищення ролі самостійності й активності студентів у навчально-пізнавальній діяльності.

2. Залучення професійного й творчого компонентів до процесу навчання та виховання.

1) Використання самооцінки та рефлексії у процесі навчання та виховання.

2) Надання студентам можливості обирати власну траєкторію виховання відповідно до їхніх потреб і схильностей.

3) Розвиток навичок критичного мислення.

Саморозвиток людини це самозміна та самовиховання, самоврядування та самонавчання. Набуваючи в процесі життєдіяльності певного досвіду, людина починає вільно та самостійно обирати мету і засоби своєї діяльності, керуватися ними, водночас удосконалювати та розвивати свої здібності, тобто займатися саморозвитком.

Основою, яка визначає інтенсивність та напрямок розвитку особистості студента, є його потреби - *соціальні та духовні*.

В основі розвитку *пізнавальних потреб* - допитливість, зацікавленість, нахили, усвідомлена самоосвіта, творчий пошук, прагнення істини.

Потреба в самоствердженні студентів полягає в прагненні власної переваги, бажанні посісти гідне місце в суспільстві, бути впевненими в собі, не гіршими за інших, ставати кращими і кращими, тобто вдосконалюватися. *Потреба в самореалізації* - це прагнення розвивати свої здібності, бажання робити те, до чого маєш хист, реалізовувати особисті плани, досягати поставленої мети, тобто будувати власну долю. Для того щоб людина могла самореалізуватись, *потрібно створити для неї відповідні умови*: простір для творчої діяльності, соціальний комфорт. «*Не кожний може стати Рафаелем. Але чому б не спробувати?*». Провідною мотивацією пізнавальної активності студентів є *морально-вольові мотивації*. Запорукою успіху є їхня *самостійна творча діяльність*.

Аналіз останніх досліджень На підставі аналізу сучасної теорії та практики формування пізнавальної активності студентів зробимо спробу цілісно розкрити сутність цього явища як системи, її компонентний склад, визначити рівні розвитку кожного з них, їхні змістові характеристики, обґрунтувати методику їхньої діагностики.

Проблема формування пізнавальної активності не нова. Її вивчали спеціалісти в галузі психології та педагогіки стосовно навчального процесу (Л.П. Аристова, Ш.І. Ганелін, В.В. Давидов, М.І. Єникеев, Л.В. Занков,

М.М. Левіна, І.Я. Лернер, В.Ф. Паламарчук, П.І. Підкасистий, М.М.Скаткін, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна та ін.)

Мета статті. Визначити та обґрунтувати роль пізнавального інтересу як умови формування пізнавальної активності студентів.

Виклад основного матеріалу. У психологічній науці загально визначено, що інтерес – складне психологічне явище, що охоплює свідомість, волю та почуття людини. Інтерес за своєю природою дуже близький до уваги. Так само, як і увага, інтерес ґрунтується на реакціях орієнтування, що викликаються спершу новітністю предметів.

Пізнавальний інтерес – це властивість особистості, яка проявляється в активному, емоційно забарвленому відношенні до пізнання предметів, явищ навколишньої дійсності, видів діяльності, що викликається усвідомленням їх значущості для особистості.

Інтерес стимулює студентів шукати відповіді на запитання, що виникають у ході навчальної діяльності, читати додаткову літературу, відбирати для себе творчі, збільшеної складності завдання. Інтерес сприяє більш активній участі у позакласній діяльності. Інтерес примушує людину

активно прагнути до пізнання, активно шукати способи та засоби задоволення «жадоби знань». Інтерес стимулює до пошуку нових знань, нових способів роботи. Він робить людину більш діяльною, енергійною і стійкою в цих пошуках.

Інтерес у всіх його видах і на всіх етапах розвитку характеризується трьома обов'язковими моментами:

- наявністю позитивної емоції відносно діяльності;
- наявністю пізнавальної сторони цієї емоції, тобто тим, що називають радістю пізнання;
- наявністю безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності.

Формування глибоких і стійких пізнавальних інтересів у всіх студентів – завдання надзвичайно важливе і має велике соціальне значення.

Відомо кілька способів формування пізнавального інтересу.

1. Розкриття значення знань.
2. Цікавість матеріалу.
3. Створення проблемних ситуацій.
4. Ефект парадоксальності, подиву.
5. Навчальні дискусії.
6. Пізнавальні ігри.

Пізнавальний інтерес є рушійним мотивом пізнання.

Пізнавальний інтерес є основою активності, самостійності студента у навчанні, його ставлення до навчального закладу взагалі; одним з найважливіших чинників навчального процесу, що має значимий вплив на створення світлої та радісної атмосфери навчання, на інтенсивність перебігу пізнавальної діяльності студентів. У ньому виявляється єдність об'єктивної й суб'єктивної сторін пізнавальної діяльності студентів. Як відомо, всі цікаві факти та явища природи, втілені й узагальнені у знання, стають предметом пізнавального інтересу студентів лише тоді, коли набувають для них суб'єктивної значущості. Пізнавальний інтерес досліджували С.О. Кашин, Н.Г. Морозова, Г.І. Щукіна та ін.

Зокрема, Н.Г. Морозова під пізнавальним інтересом розуміє емоційно пізнавальне ставлення особистості до навчального предмета і виділяє три рівні вияву інтересу, які вважає етапами його становлення:

I – епізодичне переживання як безпосередньо мотивоване, емоційно - пізнавальне ставлення до предмета чи діяльності;

II – стійкий пізнавальний інтерес, коли переживання узагальнюється і стає емоційно-пізнавальним стосовно предмета або діяльності;

III – інтерес - ставлення як стійкий особистісний інтерес, що стає спрямованістю особистості (емоційно-пізнавальною, безпосередньо мотивованою спрямованістю на певну галузь знання або діяльності).

Важливою стороною цінності пізнавального інтересу студентів у процесі навчання є те, що за умови його наявності найвідчутніше здійснюється інтеріоризація, тобто процес перетворення зовнішніх реальних дій у внутрішні, розкриття взаємозв'язку діяльності й свідомості.

Визначаючи цінність пізнавального інтересу як чинника підвищення ефективності процесу навчання та виховання, слід звернути увагу і на те, що під його впливом активізується не тільки означене вище. Він активізує всю пізнавальну діяльність студента в цілому і психічні процеси, які лежать в основі його творчої, пошукової, дослідницької діяльності. Під його впливом активніше відбувається сприйняття, гострішим стає спостереження, активізується емоційна й логічна пам'ять, інтенсивніше «працює» уява. Саме інтерес стимулює пошук і допитливість студентів. Під впливом пізнавального інтересу діяльність студентів стає продуктивнішою. Їхні енергетичні ресурси, насичені пізнавальним інтересом, сприяють тривалішому й інтенсивнішому перебігу успішної пізнавальної діяльності, розвивають пізнавальний інтерес.

Прояв пізнавальної ініціативності вбачаємо у вираженому бажанні студентів виконувати щораз нові й нові завдання без примусу з боку викладача, у свідомому потягу особистості до самоосвіти, у самостійному збільшенні студентами обсягу знань, у використанні для підготовки до занять додаткової літератури.

Висновки. Нові завдання освіти в Україні, які спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього навчально-виховного процесу в вузах, визначають нові пріоритети навчання і виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці.

Головною метою виховання має бути формування повновартісної, індивідуально вираженої, всебічно розвинутої особистості.

Ідея формування й розвитку особистості трактується як процес становлення людини, яка поєднує в собі риси національного, загальнолюдського, суспільно-значущого та індивідуально-неповторного. Завдяки цьому, кожна людина реалізовує своє природне право бути оригінальною, неординарною індивідуальністю, бути самим собою, мати свій особистісний вияв.

Отже, навчання і виховання ґрунтується на активній позиції студентів, їхній пізнавальній активності. Актуальним сьогодні є впровадження у навчальний процес таких засобів активізації, як системи пізнавальних і творчих завдань, застосування різних прийомів співробітництва і навчального діалогу, групової та індивідуальної роботи, що сприяє зміцненню інтересів студентів. Можна визначати пізнавальну активність як особисту якість, яка набувається, закріплюється й розвивається в результаті особливо організованого процесу пізнання з

урахуванням індивідуальних та вікових особливостей студентів. Діяльність викладача на творчому рівні пізнавальної активності полягає перш за все в розвитку у студентів самої потреби в творчій діяльності, в прагненні до самовираження, самоактуалізації через різні види творчості. Ми виділили три рівні творчості: *початковий*, при якому називаються готові, що існують в природі, матеріали та явища; *середній*, коли пропонуються предмети та явища, що піддалися впливу людини; високий, заснований на образному сприйнятті, який максимально відображає особисте, суб'єктивне ставлення людини до даного явища.

Преспективами подальших пошуків. Подальше дослідження цієї проблеми вважаємо доцільним, адже формування та розвиток пізнавальних інтересів та пізнавальної активності студентів в цілому є саме тим явищем яке здатне активізувати навчально виховний процес у вищому педагогічному навчальному закладі.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка. Навчальний посібник. – / Н.П Волкова К.: «Академвидав», 2009 – С.173-177.
2. Грабовська С.Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи / С.Л. Грабовська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. - Вип.15.- 4.2. - С.171-176
3. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – 2-ге вид, допов. і переробл./ С.Г Карпенчук – К.:Вища шк., - 2005 – С. 147-160
4. Освітні технології. Навчально-методичний посібник /За заг. ред. О.М.Пехоти. - К.: «А.С.К.» - 2001 - 348 с
5. Тюріна В. Пізнавальна перспектива і перспективні задачі: формування самостійності / В. Тюріна // Рідна школа – 1997 - № 9 – С. 38-40
6. Шелестова Л. Організація творчої навчально-пізнавальної діяльності учнів / Л. Шелестова // Рідна школа - № 9 - 1997 – С. 48

Kyselyov O.

Senior teacher of the Foreign Languages Department in Donbas State Pedagogical University

Kyselyova T.

English teacher of Slovyansk Pedagogical Lyceum

UDC 811.111'373.43

NEW TENDENCIES IN COINING NEW WORDS IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE

The article deals with the study of new tendencies in word-building system of the English language and the most popular ways of coining new words (neologisms) are asserted. The subject of the research is the lexical units of neologisms in modern English, which appeared in English during the last six years. The system of word-formation of English has been investigated in general as well as the coining of new words in the modern language in particular.

Key words: *neologism, coining, formation, word – building, borrowing, productivity, blending.*

Кисельов О.

старший викладач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

Кисельова Т.

учитель англійської мови Слов'янського педагогічного ліцею

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У СТВОРЕННІ НЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена вивченню нових тенденцій у системі словотвору сучасної англійської мови та розглядаються найбільш популярні засоби створення нових слів – неологізмів. Матеріалом дослідження є неологізми сучасної англійської мови, які з'явилися за останні шість років. Вивчається система словотвору англійської мови взагалі та засоби утворення неологізмів у сучасній мові.

Ключові слова: *неологізм, створення, словотвір, запозичення, продуктивність, зрощення.*

Киселёв О.

Старший преподаватель кафедры иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

Киселёва Т.

учитель английского языка Славянского педагогического лицея

НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ НЕОЛОГИЗМОВ СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена изучению новых тенденций в системе словообразования современного английского языка, а также рассматриваются наиболее популярные способы образования новых слов – неологизмов. Материалом исследования являются неологизмы английского языка, появившиеся за последние шесть лет. Изучается система словообразования английского языка вообще и способы образования неологизмов в современном языке.

Ключовые слова: *неологизм, создание, словообразоване, заимствование, продуктивность, сrostание.*

The General Problem of the Research. The changes in any language is a great field for investigation for linguists and researchers and it has always been interesting and wide for studying, beginning with the factors which influence the formation till the development of a particular language and different changes in it. The more words one knows the more perspectives he or she has. Each language undergoes constant changes, new words appear every day, and therefore it can be called the reflection of different processes in all spheres of life: culture, economy, politics and so on. It is a well known fact that there exist no dictionary of new words in any language but electronic variants help to keep up with recent tendencies in coining new words. According to GLM (Global Language Monitor) there are approximately one million four thousand nine hundred and ten words in English and every 98 minutes a new word appears. “When the community finds itself at a stand-still because it lacks new words to name new things, it has to supply itself in a hurry. It makes the new word it needs when it feels the need; it has no time to submit the extemporized term to revision by a committee of scholars” [4, 19]. Neologisms can be defined as newly coined lexical units that acquire new sense.

The analyses of recent publications and researches on the topic under consideration give reasons to claim that the interest of linguists in this sphere is connected with such problems as: Lexicology of English (V. Eliseeva, L. Lesheva, G. Antrushina, I. Arnold, G. Babich), word-structure (S. Khidekel, A. Sankin, E. Dubenets), Etymological Survey of English Vocabulary — G. Knyazeva.

The Objectives of the Research. The purpose is to figure out the most popular way of word-formation of in the modern English language.

The Main Body. In the history of any language there are no sudden changes. The process of its development is something unbreakable and uninterrupted. So to understand any change within a language it is necessary to know some facts from the history of the English language. It is a well known fact that English belongs to the Germanic group of languages and now it is spoken in Great Britain, Canada, the USA, Australia, Ireland, New Zealand, the South African Republic, and many other former British colonies. The words are usually borrowed when there is no proper term for a new thing or phenomenon.

For some period of time borrowed or loaned word remains a neologism. Neologisms are especially useful in defining inventions, new phenomena or old ideas which have taken on a new context. Every period in the development of a language produces an enormous number of new words or new meanings of established words. Historically the development of the English language began from lots of loans which were neologisms until some particular moment. The foreigners brought their languages to England; languages intermixed, influencing the evolution of written and spoken English as we know it now.

A neologism from Greek is “a newly coined term, word, or phrase that may be in the process of entering common use, but has not yet been accepted into mainstream language” [6]. Neologisms are often directly attributable to a specific person, publication, period or event. The term *neologism* is first attested in English in 1772, borrowed from French *néologisme* (1734). A neologism may also be a new usage of an existing word, sometimes called a semantic extension [6]. The term “neologism” was formed in 1800. So, for some time in the early 19th century, the word “neologism” was itself a neologism.

New words and notions appear in a language when there appear new subjects or notions or when there is a necessity to express the attitude to already known phenomena. New words are created from the language elements that already exist: roots, suffixes, prefixes and so on. Neologisms occur in those cultures which are rapidly changing, and also in situations where there is easy and fast spreading of information. They are often created by combining existing words or by giving words new and unique suffixes or prefixes. As a rule, in modern English a new word often becomes popular by means of mass media, the Internet or word of mouth. Taking into consideration the fact that historically every word in a language was a neologism, most of them ceased to be such through time and acceptance. Neologisms are sometimes accepted and come into usage as a native word very quickly, or they disappear from common usage. It depends on many factors: acceptance by the public, linguists, its currency.

As for the quantity of different ways of coining words there exist lots of approaches. There are about 11 methods; some of them are more productive others do not work nowadays. The most efficient ones, according to Eliseeva, are as follows: affixation, compounding, conversion, reversion, blending, shortening. All the others (interchange, reduplication, onomatopoeia, repetition) are not so important [3, 35].

According to G. Antrushina “words appear to be divisible into smaller units which are called morphemes” [1, 78]. In their turn they can be divided into two large classes: roots and affixes.

Antrushina outlines several ways of word-building in the modern English language: conversion, composition (compounding), contraction (shortening),

derivation (affixation). She also singles out some minor types: sound imitation, reduplication and back-formation [1, 79].

It is interesting to know that “words produced through affixation constitute 30% to 40% of the total number of new words; compounding yields 28% to 30% of all the new words; conversion gives us 26% of the new vocabulary. The rest of the new words come from shortening, including clipping and acronymy, amounting to 8% to 10%, together with 1% to 5% of words born out of blending and other means” [5, 98]. These numbers were estimated by Pyles in 1998. This information can be considered a starting point for the practical part of the research work.

Blending is sometimes viewed as a kind of compounding because it is based on sliding of two words into one. Some scholars believed that blending was rather a type of shortening. “Blends may be defined as formations that combine two words and include the letters or sounds they have in common as a connecting element” [2, 141]. In different sources they can be called blends, blendings, fusions or portmanteau words. Arnold distinguishes two types of blends: additive and restrictive. The first one is based on the transformation into a phrase of two complete stems that can be joined by the conjunction *and*. Such examples can be found in the modern English: *baggravation* in the modern English was formed from two words: *a bag* and *an aggravation*. The second one can be transformed into attributive phrase. The first element in this type becomes a modifier. The neologism *freemale* is a blend of *free female* where *free* is a modifier. In spite of the fact that this way of production of new words is rather young (it appeared in the end of the XIX century) it gains its popularity very quickly. It should be mentioned that the first place in using blendings is taken by commercials which main goal is to minimize the space and put the maximum of the sense. The singularity of a form is also very important.

To give a presentation of particular aspects of such linguistic phenomenon as neologism there have been performed a complete analysis of 218 most popular neologisms from the year 2006 till 2013 according to the word-building type.

Nowadays around 4000 words enter English vocabulary every year which reflects the fast development of the language and makes the phenomena interesting to analyze. More often these words are fixed in electronic variants (dictionaries) in particular web sites. The World Wide Web, the Buzz Words Electronic McMillan Dictionary, the Urban Dictionary act efficiently to bring these words to common language. The data from these sites have been used to analyze 218 neologisms that appeared in the period from 2006 to 2013. These words have been taken to determine the major trends in the growing vocabulary; the words have been analyzed according to the word-building type.

Conclusions and Perspectives. Thus the recent investigations seem to prove that the productivity of derivational means is relative in many questions.

Nowadays conversion is not already popular even due to its simplicity and convenience; one doesn't have to add any affixes to create a new word. There has appeared a new tendency in creation of new words by means of blending two words and this fact has been proved experimentally. In comparison with previous years its popularity has grown significantly.

References

1. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка : учеб. пособие для студентов. / Г. Б. Антрушина, О. В. Афанасьева, Н. Н. Морозова. – М. : Дрофа, 1999. – 288 с.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшая школа, 1986. – 295 с.
3. Елисеева В. В. Лексикология английского языка : учебное пособие. – СПб : СПбГУ, 2003. – 44 с.
4. Brander Matthews. "Is the English Language Degenerating?" Essays on English, 1921. – 312 p.
5. Pyles Th. The Origins and Development of the English Language / Th. Pyles, J. Algeo. – L, 1982 (1992). – 400 p.
6. Neologism – Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Neologism/>.

Топольник Я.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Топольник С.

студент 2 курсу дефектологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 004.91:37

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

У статті розглянуті аспекти проблеми інформаційної компетентності майбутнього викладача. Звертається увага на те, що інформаційна компетентність є однією з найголовніших складових його професійної компетентності. Наведено визначення поняття «інформаційна компетентність викладача». Розкрито ключові компетенції, структурні компоненти, властивості, функції інформаційної компетентності. Охарактеризовано інформаційну компетентність відповідно до окремих видів діяльності викладачів. Визначено послідовність дій під час процесу формування інформаційної компетентності. Наведено особливості визначення критеріїв сформованості інформаційної компетентності майбутнього викладача. Зазначено рівні формування інформаційної

компетентності. Відмічено завдання формування інформаційної компетентності майбутнього викладача. Визначено умови ефективного формування інформаційної компетентності.

Ключові слова: інформаційна компетентність, інформація, інформаційно-комунікаційні технології, компетенція, компонент, властивість, функція, рівень, завдання, умова, формування, діяльність, викладач.

Топольник Я.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Топольник С.

студент 2 курса дефектологического факультета ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩЕГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

В статье рассмотрены аспекты проблемы информационной компетентности будущего преподавателя. Приведено определение понятия «информационная компетентность преподавателя». Раскрыты ключевые компетенции, структурные компоненты, свойства, функции информационной компетентности. Охарактеризована информационная компетентность относительно отдельных видов деятельности преподавателей. Определены условия эффективного формирования информационной компетентности.

Ключевые слова: информационная компетентность, информация, информационно-коммуникационные технологии, компетенция, компонент, свойство, функция, уровень, задача, условие, формирование, деятельность, преподаватель.

Topolnik Ya.

PhD, Assistant Professor of the department of Pedagogic of higher education of higher educational establishment «Donbass State Pedagogical University»

Topolnik S.

student of the 2nd course of the faculty of defectology of higher educational establishment «Donbass State Pedagogical University»

INFORMATION COMPETENCE OF FUTURE TEACHER

In the article considers aspects of the problem of information competence of future teacher. The essence of the concept of «information competence of the teacher» is disclosed. The key competencies, structural components, properties, functions of information competence are revealed. Information competence relatively to individual activities of teachers is characterized. The conditions for effective formation of information competence are defined.

Keywords: *information competence, information, information and communication technologies, competence, component, property, function, level, problem, condition, the formation, activities, teacher.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням значущості інформаційної складової в усіх сферах життя, проникненням інформаційних ідей, засобів і технологій у виробництво, інфраструктуру, побут і суспільну психологію.

Інформаційні технології відкривають майбутнім викладачам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення професійних навичок, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання. Тому дедалі більшого значення набуває інформаційна компетентність викладача як організатора і керівника самостійної активної пізнавальної діяльності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Основні положення компетентнісного підходу в системі підготовки педагогічних працівників визначено В. Баркасі, Н. Бібік, Н. Волковою, О. Дубасенюк, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.

Над розв'язанням проблем формування інформаційної компетентності фахівців різних галузей, інформаційної культури особистості, інших аспектів роботи з інформацією працюють вітчизняні науковці: В. Акуленко, В. Биков, М. Бірка, М. Близнюк, Т. Богданова, С. Гунько, М. Дзугоева, Л. Дідух, О. Зайцева, В. Зіборова, О. Значенко, О. Ільків, Я. Карлінська, В. Ковальчук, С. Малярчук, І. Молодоженя, Л. Пензай, О. Повідайчик, А. Семенов, І. Смирнова, О. Снігур, О. Спірін, О. Суховірський, Н. Таїрова, О. Толстих, С. Трішина А. Фіньков, О. Шиман, Г. Шипота, А. Ясінський та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що в педагогічній науці накопичено певний досвід дослідження проблем професійної компетентності викладача в умовах інформатизації освіти, який потребує узагальнення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сутності інформаційної компетентності майбутнього викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Серед учених, які досліджують питання фахової підготовки викладача, переважає розуміння,

що інформаційна компетентність є однією з найголовніших складових його професійної компетентності.

Інформаційний компонент у професійній діяльності викладача є сукупністю установок, цінностей, знань, умінь, керуючись якими він визначає цілі своєї роботи, здійснює діагностику рівня і стану об'єкту, що проектується; відбирає зміст і педагогічні технології, адекватні запланованому результату; оцінює якість результату [3].

Інформаційна компетентність викладача – це інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її складний індивідуально-психологічний стан, що досягається в результаті інтеграції теоретичних знань і практичних умінь відбирати, засвоювати, переробляти, трансформувати і генерувати інформацію різних видів, форм та представлень, використовуючи нові інформаційні технології, в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення як у професійній діяльності, так і у повсякденному житті.

Інформаційна компетентність – одна з основних компетентностей сучасного педагога, що має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона виражається у вимогах, які суспільство пред'являє до професійної діяльності педагога. Суб'єктивна сторона визначається індивідуальністю викладача, його професійною діяльністю, особливостями мотивації у вдосконаленні і розвитку педагогічної майстерності [4].

Ключовими компетенціями інформаційної компетентності викладача є такі:

- *технологічна (інструментальна) компетенція*, яка включає уміння використовувати засоби сучасних інформаційних технологій, в тому числі апаратні та програмні засоби, мультимедіа, тощо;
- *експертна (оціночна) компетенція* – уміння критично оцінювати інтелектуальний і соціальний потенціал інформаційних технологій;
- *організаційно-методична компетенція* – уміння, пов'язані з впровадженням сучасних інформаційних технологій в навчальний процес на різних етапах проведення уроку в рамках визначених моделей навчання;
- *проектувальна компетенція* – знання й уміння з розробки педагогічних програмних засобів, у тому числі за допомогою інструментальних програмних засобів навчального призначення різного типу;
- *пошуково-дослідницька компетенція* – уміння знаходити, відбирати, організовувати, подавати, просувати інформацію;

- *інноваційна компетенція* – уміння постійно пристосовуватись до інновацій у сфері інформаційних технологій, оцінювати їх та використовувати [5].

Структурними компонентами інформаційної компетентності виступають:

Ціннісно-мотиваційний компонент – включає мотиви, мету, потреби в професійному навчанні, вдосконаленні, самовихованні, саморозвитку, ціннісні установки актуалізації в професійній діяльності, стимулює творчий прояв особи в професійній діяльності. Він припускає наявність інтересу до професійної діяльності, який характеризує потребу людини в знаннях, в оволодінні ефективними способами організації професійної діяльності. Також ціннісно-мотиваційний компонент включає мотиви здійснення педагогічної діяльності, спрямованість на передачу суми знань і розвиток особистості учнів.

Когнітивний компонент – повинний забезпечити вільне володіння викладачем навичками опрацювання інформації та роботи з інформаційними об'єктами, які відповідно впливають на навички вдосконалення професійних знань і умінь, знання міжпредметних зв'язків і т.д. Рівень розвитку когнітивного компоненту визначається повнотою, глибиною, системністю знань викладача в його предметній області.

Діяльнісний компонент – це активне застосування інформаційних технологій і комп'ютера в професійній діяльності як засобів пізнання і розвитку інформаційної компетентності, самовдосконалення і творчості, а також виховання подібних якостей у студентів. Комунікативна складова цього компоненту виявляється в умінні встановлювати міжособистісні зв'язки, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, опановувати засобами вербального і невербального спілкування.

Рефлексійний компонент – визначається відношенням викладача до себе і до світу, до своєї практичної діяльності та її здійснення. Вона включає самосвідомість, самоконтроль, самооцінку, розуміння власної значущості в колективі і розуміння результатів своєї діяльності, відповідальності за результати своєї діяльності, пізнання себе і самореалізації в професійній діяльності через засоби інформаційно-комунікаційних технологій [5].

Властивостями категорії «інформаційна компетентність» є наступні:

- *дуалізм* – наявність об'єктивної (зовнішньої оцінки інформаційної компетентності) і суб'єктивної (внутрішньої – самооцінки своєї інформаційної компетентності індивідумом) сторін;
- *відносність* – знання та бази знань швидко старіють і їх можна розглядати як нові тільки в умовно-певному просторово-часовому відрізку;

- *структурованість* – кожна людина має свої особливим чином організовані бази знань;
- *селективність* – не вся інформація, що поступає трансформується в знання, що вбудовуються в наявні організовані бази знань;
- *аккумулятивність* – знання і бази знань з плином часу мають тенденцію до «накопичення» – аккумуляції, стають ширше, глибше, об'ємніше;
- *самоорганізованість* – процес мимовільного виникнення в нерівноважних системах нових структур баз знань;
- *поліфункціональність* – наявність різноманітних предметно-специфічних баз знань (семантична складова баз знань є поліфункціональною).

Функціями категорії «інформаційна компетентність» є:

- *пізнавальна функція*, спрямована на систематизацію знань, на пізнання і самопізнання людиною самої себе;
- *комунікативна функція*, носіями якої є семантична компонента, паперові та електронні носії інформації педагогічного програмного комплексу;
- *адаптивна функція*, що дозволяє адаптуватися до умов життя та діяльності в інформаційному суспільстві;
- *нормативна функція*, що виявляється, перш за все, як система моральних та юридичних норм і вимог в інформаційному суспільстві;
- *оціночна (інформативна) функція*, активізуються вміння орієнтуватися в потоках різноманітної інформації, виявляти і відбирати відому і нову, оцінювати значущу і другорядну;
- *інтерактивна функція*, яка формує активну самостійну і творчу роботу самого суб'єкта, що веде до саморозвитку, самореалізації.

Ці функції тісно взаємодіють між собою, переходять одна в іншу і фактично представляють єдиний процес, що дозволяє бачити взаємозв'язок проблем різних навчальних дисциплін у цілісній системі знань майбутніх викладачів [8].

Інформаційна компетентність поділяється на три основні, що відповідають окремим видам діяльності викладачів:

- загальна;
- діагностична;
- предметно-орієнтована.

Загальна компетентність – це здатність викладача використовувати інформаційно-комунікаційні технології і для забезпечення навчально-виховного процесу створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації, комп'ютерні графічні об'єкти, Flash-анімацію тощо.

Під час самопідготовки і самовдосконалення, а також пошуку необхідної інформації та здійснення комунікацій викладачу необхідно

мати здатність використовувати Інтернет-технології, телеконференції, локальні мережі, бази даних, інтерактивні дошки тощо.

Діагностична компетентність допомагає викладачам аналізувати досягнення студентів під час навчання. Процес навчання за останні роки змінився – він насичений тестовими завданнями. Змінюється й сама система проведення оцінювання знань і вмінь студентів, а також ставлення до цього процесу. Тому викладачі повинні мати здатність здійснювати моніторинг, проміжне діагностування, електронне тестування, прогнозування тощо.

Предметно-орієнтована компетентність – це здатність викладача гармонійно поєднувати готові електронні продукти у своїй професійній діяльності. Неможливо уявити діяльність викладачів без застосування електронних підручників, енциклопедій, готових навчальних програм, демонстраційних програм та ін. Такий набір електронних розробок із кожним роком збільшується, урізноманітнюється [5].

Отже, інформаційна компетентність включає:

- цілісне світобачення і науковий світогляд, що засновані на розумінні поєднання основних інформаційних законів у природі і суспільстві, можливості їх формального, математичного опису;
- сукупність загальноосвітніх і професійних знань і вмінь, соціальних і етичних норм поведінки людей в інформаційному оточенні;
- уявлення про інформаційні об'єкти та їх перетворення в людській діяльності, в тому числі за допомогою засобів інформаційних технологій, технічних і програмних засобів, що реалізують ці технології [2, с. 152-153].

Процес формування інформаційної компетентності, який пов'язаний з умінням використовувати інформаційні ресурси суспільства, можна подати у вигляді такої послідовності: постановка задачі, формування предметної галузі інтересів, усвідомлення потреб в інформації і формулювання запиту, пошук інформації в документах та інших інформаційних джерелах, аналіз і синтез інформації, співвідношення її з обсягом накопиченого знання і соціальним досвідом індивіда, оцінка, критичне і творче переосмислення інформації, практичне використання остаточного результату діяльності [7, с. 319].

Аналіз педагогічної діяльності викладача дозволяє виділити наступні рівні формування інформаційної компетентності:

- рівень споживача інформації;
- рівень користувача комп'ютером;
- рівень логічного функціонування і знання характеристик устаткування;
- рівень наочно-специфічних завдань на основі творчого підходу [6].

Визначення критеріїв сформованості інформаційної компетентності майбутнього викладача слід базувати на її характеристиках і положеннях критериального підходу: критерії повинні фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, нести інформацію про характер діяльності, мотиви і ставлення до її виконання [1].

Завдання, пов'язані з проблемою формування інформаційної компетентності майбутнього викладача, можуть бути розділені на три групи:

- завдання, що відображають інтереси суспільства;
- завдання, що відображають зміст професійно-педагогічної діяльності викладача;
- завдання, що відображають індивідуальні професійні потреби та інтереси викладача [4].

Умовами ефективного формування інформаційної компетентності виступають:

- збагачення знаннями, вміннями з галузі інформаційно-комунікаційних технологій та інформатики;
- розвиток комунікативних, інтелектуальних здібностей;
- здійснення інтерактивного діалогу в єдиному інформаційному просторі [2, с. 154].

Формування інформаційної компетентності сприяє:

- всебічному розвитку майбутніх викладачів, самовдосконаленню, бажанню вчитися впродовж усього життя, розумінню інформаційно-комунікаційних процесів;
- здатності застосовувати набуті знання у професійній діяльності та повсякденній практиці.;
- здатності удосконалювати професійну майстерність [5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У сучасних соціально-економічних умовах зросли вимоги, щодо підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців освітньої галузі. Одним із основних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, конкурентноздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання [6].

Формування інформаційної компетентності майбутнього викладача є важливою складовою його професіоналізму. Системне, цілісне уявлення про інформаційну компетентність, виділення її структури, властивостей, функцій та рівнів її сформованості, дозволяє цілеспрямовано та ефективно організувати навчальний процес в рамках освітньої діяльності, підвищити рівень наочно-спеціальних знань, ухвалювати ефективні рішення в

навчальній роботі, цілеспрямовано і системно розвивати студента – майбутнього викладача.

Перспективним вважаємо подальше вивчення особливостей формування інформаційної компетентності та дослідження проблеми готовності майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Література

1. Бирка М. Ф. Профессиональная компетентность преподавателя информационных технологий ПТУ [Электронный ресурс] / М. Ф. Бирка, В. И. Ковальчук. – Режим доступа : <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/6067-profesijna-kompetentnist-vikladacha-informatsijnih-tehnologij-ptnz.html>
2. Дідух Л. І. Інформаційно-комунікативна компетентність викладача / Любов Іванівна Дідух // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : зб. наук. праць. / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 32-33 (36-37). – Харків : НТУ «ХП», 2013. – С. 150 – 155.
3. Зайцева О. Б. Информационная компетентность учителя образовательной области «технология» / Ольга Борисовна Зайцева // Педагогика. – 2004. – №7. – С. 17 – 23.
4. Зіборова В. В. Формування інформаційної компетентності викладача [Електронний ресурс] / Віта Валеріївна Зіборова. – Режим доступу : <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=9218&chapter=1>
5. Молодоженя І. ІКТ як умова формування інноваційної компетенції [Електронний ресурс] / Ірина Молодоженя. – Режим доступу : http://molirina74.blogspot.com/2012/02/blog-post_6615.html
6. Пензай Л. І. Інформаційна компетентність як вагома складова фахової компетентності вчителя [Електронний ресурс] / Лариса Іванівна Пензай. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/32355/
7. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.
8. Трішина С. В. Інформаційна компетентність як педагогічна категорія [Електронний ресурс] / Світлана Володимирівна Трішина. – Режим доступу : [http://ref.co.ua/63692-
Informacionnaya_kompetentnost_kak_pedagogicheskaya_kategoriya.html](http://ref.co.ua/63692-Informacionnaya_kompetentnost_kak_pedagogicheskaya_kategoriya.html)

Топольский В.

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры дошкольного образования, Донбасского государственного педагогического университета

УДК 37.016: 81' 243**ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА
КУЛЬТУР**

Содержание статьи раскрывает актуальность проблемы особенностей обучения иностранному языку в контексте диалога культур. Важной составляющей учебного процесса должна стать выработка стратегической линии подготовки «бикультурной» личности, воспринимающей и реализующей себя как составную часть мирового культурного развития. Эффективность занятий зачастую зависит от того, насколько разнообразны и привлекательны те формы, методы, приемы, которые применяет преподаватель в своей работе. Кросс-культурная грамотность позволяет видеть общие и индивидуальные тенденции в культуре различных наций, осознавать ценность каждой культуры в мировом поликультурном пространстве. Благодаря полному представлению о традициях, обычаях, языке своей и другой культуры и формируется целостное представление о мире как одном большом доме, в котором живут разные народы. Они отличаются друг от друга и в тоже время объединены общими стремлениями к миру, добру, счастью.

Ключевые слова: диалог культур, учебный процесс, «бикультурная» личность, кросс-культурная грамотность, поликультурное пространство, стремление, общие и индивидуальные тенденции.

Топольський В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Донбаського державного педагогічного університету

**НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ
КУЛЬТУР**

Зміст статті розкриває актуальність проблеми особливостей навчання іноземній мові в контексті діалогу культур. Важливою складовою навчального процесу має бути розробка стратегічної лінії підготовки «біокультурної» особистості, яка сприймається і реалізується як складова частина світового культурного розвитку. Ефективність занять часто залежить від того наскільки різноманітними і привабливими є ті форми, методи, прийоми, які використовує викладач у своїй роботі. Кросс-культурна грамотність дозволяє вбачати загальні та індивідуальні тенденції в культурі різних націй, усвідомлювати цінність

кожної культури у світовому полікультурному просторі. Завдяки повному уявленню про традиції, звичаї, мову своєї та іншої культур і формується цілісне уявлення про світ як один великий дім, в якому мешкають різні народи. Вони є відмінними один від одного та в той же час поєднані загальним прагненням до миру, добра, щастя.

Ключові слова: діалог культур, навчальний процес, «біокультурна» особистість, кросс-культурна грамотність, полікультурний простір, прагнення, загальні та індивідуальні тенденції.

Topolsky V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Teacher of Donbas State Pedagogical University

TEACHING FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF THE DIALOGUE OF CULTURES.

The plot of the article reveals the actuality of the problem of certain peculiarities of the foreign language teaching in the context of the dialogue of cultures. The working out of the strategic course of training the “bicultural” personality who receives and realizes himself as a constituent part of the world cultural development should become the most important component of the educational process. The efficiency of studies often depends upon the diversity and attractiveness of the forms, methods and techniques used by the teacher in his work. Cross-cultural literacy contributes to the general and individual tendencies in the culture of other nations, realize the value of each culture in the world poly-cultural space. Thanks to the full awareness of the world as a single common house for the representatives of different nations the wholesome idea of the world is formed. Nations and nationalities differ from each other and at the same time they are united together by their desire for peace, good and happiness.

Key words: *dialogue of cultures, teaching process, “bicultural” personality, cross-cultural literacy, multicultural space, desire, general and individual tendencies.*

Постановка проблеми в общем виде и ее связь с важными научными или практическими заданиями. Необходимость достижения взаимопонимания между народами в ходе диалога культур диктует поиск новых подходов к проблеме языка и культуры в ряду этнопсихологических и лингводидактических исследований. Изучение народного языка – это в определенной степени постижение языковой картины мира его носителей. И трудности здесь могут быть вызваны различиями в языковой картине мира родного и изучаемого языков. И не только предметы или явления могут быть совершенно различными в разных культурах, важно, что различными будут и культурные понятия об этих явлениях и предметах, поскольку последние живут и функционируют в разных, иных мирах и

культурах. За языковой и культурной эквивалентностью лежит понятийная эквивалентность, эквивалентность культурных представлений.

Анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящается данная статья. Проблемы теории и методики обучения иностранным языкам были предметом исследований отечественных и зарубежных лингвистов и лингводидактов: И. Л. Бима, Е. М. Верещагина, Н. Д. Гальсковой, В. Гумбольдта, И. А. Зимней, М. И. Исаева, В. Г. Костамарова, А. А. Миролюбова, И. И. Халеевой, Н. Н. Шанского, Л. Б. Щербы и др.

На современном этапе развития образования отсутствует достаточное количество научных трудов по исследованиям проблемы особенностей обучения иностранному языку в контексте диалога культур, поэтому данная проблема актуальна и требует внимания со стороны ученых.

Формулирование целей статьи (постановка задания). Целью статьи является обоснование особенностей обучения иностранному языку в контексте диалога культур.

Изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов. Важной составляющей учебного процесса должна стать выработка стратегической линии подготовки «бикультурной» личности, воспринимающей и реализующей себя как составную часть мирового культурного процесса. Социокультурное образование становится для обучаемых не только ключом к образу жизни конкретных соизучаемых стран, стилей жизни их народов, богатству их культуры, но и ключом к осознанию универсального (общетеоретического), особенного (континентального регионального и цивилизованного) и специфического (национально-культурного) и их взаимодействия. Очевидно, что явления реальной действительности, воспринимаемые человеком в процессе деятельности и общении, отображаются в его сознании, фиксируя причинные связи явлений и эмоций, и картина мира меняется от одной культуры к другой. Для того, чтобы была возможна адекватная коммуникация, необходимо усвоение основных элементов того комплекса знаний о языке и культуре страны, которые представляются носителями языка «само собой разумеющимися» и «всеми известными».

Интересно мнение американского ученого Э. Холла, который предлагает модель приобщения человека к культуре, состоящую из трех фаз: формальной, неформальной и технологической. Первая фаза основана на создании стереотипов, подражании, некритическом присвоении

автоматизмов, моделей, с которыми сталкиваются коммуниканты в процессе приобщения к новой культуре. Подражательную деятельность обучаемый осуществляет по памяти как слепок с деятельности другого человека, в процессе ее выполнения не создается новой информации. На втором этапе (неформальная фаза) коммуниканты – обучаемые – способны самостоятельно воспроизводить социокультурную информацию. На заключительном этапе обучаемый осознанно оперирует полученными знаниями, воспринимая иноязычные и создавая собственные тексты культуры. Такая деятельность является творческой, в результате создается новая социокультурная информация. Можно предположить следующую интерпретацию процесса поэтапного усвоения коммуникантами новой социокультуры. Формальная фаза аккультурации предусматривает выработку у обучающихся способности ориентироваться в явлениях инокультурной действительности путем их приблизительного осмысления. Поэтому на исходном рубеже усвоения лингвокультуры необходима как ликвидация информационных пробелов, так и организация чувственного восприятия новой реальности. Неформальная фаза предусматривает рефлексию собственных ценностей на основе полученной социокультурной информации, то есть овладение нормами межкультурного общения путем сравнения с собственным опытом в культуре родного языка. Инструментальная фаза делает возможной организацию аутентичного общения на межкультурном уровне, допуская свободную интерпретацию предметного содержания текстов-явлений культур. Прохождение коммуникантами третьей фазы практически означает их идентификацию в другом образе жизни, достижение мироощущения в иной культуре, обретение готовности к интеграции в другое общество. Подобное приобщение обучаемого к иноязычной культуре возможно только в том случае, когда система обучения иностранному языку изначально ориентирована на когнитивный уровень языковой личности. Это значит, что в высказываниях обучаемого должны выражаться не только значения составляющих его единиц, но и система смыслов, присущая иноязычному сознанию [6].

Языковая семантика открывает путь из мира собственно языка в мир реальности. Эта ниточка, связующая два мира, окутана культурными представлениями о предметах и явлениях культурного мира, свойственных данному речевому коллективу в целом и индивидуальному носителю языка в частности. Путь от внеязыковой реальности к понятию и даже к словесному выражению не одинаков у разных народов, что обусловлено различиями истории и условий жизни этих народов, спецификой развития их общественного сознания. Признавая, что каждый язык изначально задает своим носителям определенную картину мира, А. Вежицкая

уточняет, что языки образуют свою «семантическую вселенную», т.к. значение антропоцентрично (отражает общие свойства человеческой природы) и, в то же время, этноцентрично (ориентировано на данный этнос). Каждый язык накладывает свою собственную классификацию также и на эмоциональный опыт человека. Так, на основании семантического анализа слов «душа», «судьба», «тоска», А. Вежбицкая выделяет такие свойства «русского характера», как эмоциональность (акцент на чувствах), «иррациональность» (или «нерациональность»), неагентивность и любовь к морали [1].

Общность базовых знаний о мире объясняет принципиальную переводимость сообщений с одного языка на другой и возможность понимания между членами одного языкового коллектива, пользующихся одной символьной системой. Знания более специализированные, однако общие для той или иной группы людей, дают опору для порождения и интерпретации сообщений. Эти групповые или «культурные» знания категорическим образом определяют то, как информация, поступающая к индивидууму, интерпретируется, и как формируется речемыслительный импульс при порождении сообщения. В теоретических работах культура сравнивается то с программой, заложенной в голову человека, то с экраном, стоящим между ним и миром, то с инструментом в его руках. Ясно одно: мир дан нам вовсе не в ощущениях, а в сложных организованных интерпретациях этих ощущений. Одним из понятий в сфере прикладной межкультурной коммуникации является межкультурная восприимчивость. Она связана с набором языковых и культурных знаний и навыков, необходимых тем, чья профессиональная деятельность связана с взаимодействием между культурами, когда ошибки и неудачи приводят к неэффективной работе в профессиональной сфере. Повышение межкультурной восприимчивости в условиях множасьихся различий, неопределенности, неоднозначности и перемен, характеризующих современное общество, становится важной составляющей профессиональной пригодности специалиста. Различного рода справочники, руководства, пособия по тому, как лучше торговать, обучать, работать и т.д. дают конкретные знания об особенностях той или иной культуры в области профессиональной, социальной и межличностной коммуникации. Содержащаяся в них информация расширяет знания относительно другой культуры.

Так, по свидетельству А. Соломоника, двадцать наиболее распространенных жестов интерпретируются в разных странах по-разному: когда американец соединяет кончики большого и указательного пальцев правой руки, образуя ими кольцо, то это означает «Все о'кей!», во Франции ноль, в Японии – деньги, в некоторых странах

Средиземноморского бассейна гомосексуализм [4]. Профессор Гарвардского университета Лоренс Вилли, проанализировав поведение французов и американцев, обнаружил следующие кинемы, присущие французам: «... плечи у французов – весьма гибкое средство коммуникации; их выдвигают вперед, сопровождая этот жест выдохом или недовольной гримасой, что иностранцы считают типично французской особенностью поведения. Разговаривая стоя, французы и американцы ведут себя по-разному: у американцев ноги стоят параллельно, ступни ног развернуты в стороны. У французов ... одна нога выдвинута немного вперед, разговаривая друг с другом, они как бы помогают себе корпусом, наклоняясь вперед или назад. Наклон туловища вперед говорит о том, что человек хочет выйти из разговора, наклон назад сопровождает смех или реакцию на словесный выпад собеседника. В замедленном действии разговор французов напоминает движения дуэлянтов». Некоторые жесты также могут быть отнесены к кинемам, передающим информацию, значимую только для носителей французской культуры. Например, жест, обозначающий отказ от просьбы – внутренняя сторона ладони как будто отбрасывает что-то за плечо; жест, выражающий недоверие – указательный палец оттягивает вниз нижнее веко; жест, обозначающий «я вам ничего не говорил» – указательным и большим пальцем сжимаются губы. Каждая нация обладает определенным набором повторяющихся формулировок, к которым относятся речевые поведенческие стереотипы, в той или иной мере присущие членам данного исторически сложившегося социума. Элементы вербального речевого символизма несут в себе информацию о той или иной культуре, в частности, элементы речевого этикета или этикетные формулы (примерно в таком же значении употребляются термины «прагматические идиомы», «разговорные формулы», «языковые клише» и другие), определенные общей моделью национального характера, обусловленного особыми культурно-этическими установками. Употребление этикетных формул закреплено за определенными ситуациями, так как эти формулы являются частью когнитивной репрезентации этих ситуаций в сознании членов данного языкового сообщества.

Коммуникативная релевантность смысловых выводов обусловлена социально значимой практикой человеческого общения, и в силу последнего смысловые выводы есть явление объективное, выводимое из номенклатуры особенностей, характерных для межкультурного сообщества в целом. Отбирая для тех или иных целей обучения необходимый «инвентарь понятий», входящий в систему знаний и представлений инокультурного речевого коллектива о картине мира, мы должны учитывать, что картина мира одной национальной языковой

личности не будет конгруэнтной другой инофонной картине мира. В процессе межкультурной коммуникации мы будем иметь дело с той или иной степенью редукции «исходного смысла, которая обусловлена удельным весом национально-специфического содержания в совокупном значении языковых единиц».

Эффективность занятий зачастую зависит от того, насколько разнообразны и привлекательны те формы, методы, приемы, которые применяются преподавателем в своей работе. Положительный результат приносит **использование на уроках иностранного языка тестов**. Тесты могут различаться как по форме, так и по содержанию, рассчитаны на студентов разного возраста с различным уровнем подготовки.

Пробуждение и сохранение интереса у учащихся к иностранному языку как средство экономического образования способствует **гуманизации и продуктивности обучения**. На настоящий момент возникла потребность расширить содержание уроков английского языка элементами экономического образования в связи с происходящими существенными изменениями в экономике страны. Чтение текстов, диалогов с экономическим содержанием вносит разнообразие в урок, развивает познавательный интерес учащихся к иностранному языку.

Работа с компьютером не только способствует повышению интереса к учебе, но и даёт возможность регулировать предъявление учебных задач по степени трудности, поощрение правильных решений. Кроме того, компьютер позволяет полностью устранить одну из важнейших причин отрицательного отношения к учебе – неуспех, обусловленный непониманием материала или пробелами в знаниях. Одним из источников мотивации является занимательность. Игровая компьютерная среда, соединяясь с конкретной учебной задачей, позволяет обучаемому легче и быстрее усваивать материал. Возможности компьютера здесь неисчерпаемы, хотя не менее важно, чтобы эта занимательность не стала превалирующим фактором, чтобы она не заслоняла учебные цели.

Чтобы овладеть языком, нужна **языковая среда**, если ее нет (например, хотя бы, как это было в прошлом присутствии французских или немецких гувернанток), то ее надо создавать искусственно, и если в учебном учреждении учащиеся начальной школы находятся целый день, то создаются прекрасные условия для общения с воспитанниками на иностранном языке вне урока. Главным стимулом должна быть заинтересованность ребенка в желании и готовности говорить на чужом языке. Готовясь к урокам, необходимо тщательно подбирать культуроведческий материал для учебных целей. Проведение уроков должно быть ориентировано на социальное обогащение мировоззрения,

коммуникативную подготовку и межкультурное общение. Согласно этому принципу для выбора игры и отбора материала для урока необходимо определить насколько он отражает национальные особенности народа изучаемого языка.

В последние годы в образовании актуальной является задача формирования у школьников целостного мировоззрения. В качестве одного из возможных подходов можно рассматривать ориентацию содержания изучаемого курса (английского языка) на развитие **кросс-культурной грамотности учащихся**.

Кросс-культурная грамотность позволяет видеть общее и индивидуальное в культуре других народов осознавать ценность каждой культуры в мировом поликультурном пространстве. Благодаря полному представлению о традициях, обычаях, языке своей и другой культуры и формируется целостное представление о мире как одном большом доме, в котором живут разные народы, отличающиеся друг от друга и в тоже время объединённые общими стремлениями к миру, добру, счастью.

Интегрированный урок английский язык + литература помогает повысить качество образования на старшей ступени обучения путем взаимопроникновения и интеграции отдельных частей учебного процесса в единое целое. Это экспериментальный поиск таких форм и методов организации учебной деятельности учащихся, которые позволяют обеспечить их максимальную эффективность, способствует интеллектуальному развитию, расширению лингвистического, филологического и общего кругозора, развивает литературный талант. Сочетание таких форм работы способствует интенсификации обучения, повышению его качества и эффективности.

Применение ситуаций общения на уроках иностранного языка является одним из действенных средств повышения эффективности уроков. Правильно подобранные ситуации общения стимулируют речевую активность, обеспечивает взаимодействие учащихся. Начиная работать с ситуациями общения, необходимо придерживаться принципа: от менее трудного к более сложному, учитывать разноуровневую подготовку учащихся, творчески и умело подходить к использованию ситуаций. Несоблюдение этих требований приведет к ослаблению их интереса и снижению активности на уроке.

Система рождественских праздников на английском языке направлена на развитие у обучающихся способностей использовать язык как инструмент межкультурного общения школьников. Рождественские праздники являются лишь частью внеклассной работы по языку, помогают понять культуру, историю, традиции англо-говорящих стран. Любое внеклассное мероприятие должно стать праздником для детей, поэтому для

проведения Рождества на любом этапе обучения необходима тщательная подготовка, вплоть до мелочей.

Использование игровых элементов на уроках английского языка. В любой вид деятельности на уроке можно внести элементы игры, и тогда даже самое скучное занятие приобретает увлекательную форму. Планируя свои уроки, учитель думает не только о том, чтобы ученики запоминали новые слова, ту или иную грамматическую структуру, но и стремится создавать все возможности для развития индивидуальных возможностей каждого ребенка. Овладение грамматическим материалом, прежде всего, создает возможность для перехода к активной речи учащихся. Известно, что тренировка учащихся в употреблении грамматических структур, требующая многократного их повторения, утомляет ребят своим однообразием, а затрачиваемые усилия не приносят быстрого удовлетворения.

Использование социокультурного компонента при обучении иностранному языку, возможное содержание этого компонента и рамки обучения культуре. На первый план мы выносим знакомство с культурой страны изучаемого языка, которое происходит путём сравнения постоянной оценки имевшихся знаний и понятий с вновь полученными, со знаниями в своей стране, о себе самих, иными словами, имеет место своеобразный диалог культур. Познание культуры страны изучаемого языка является не самоцелью, а лишь поводом (средством) для более глубокого понимания и осмысления своей родной культуры.

Реализация главной цели обучения иностранному языку – овладение учащимися коммуникативной компетенцией невозможна без привлечения культурологического компонента. Система современного урока и внеклассная работа по предмету, реализуя практические, развивающие, воспитательные задачи обучения является эффективным средством обучения межкультурной коммуникации, сохраняя при этом непринужденную атмосферу общения на иностранном языке, дух творчества и удовольствия от получения новых знаний.

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. На основании изложенного следует еще раз подчеркнуть тот факт, что овладение иностранным языком без ознакомления с культурой страны изучаемого языка, с менталитетом людей, говорящих на этом языке, и т.д. не может быть полноценным. Иными словами, нужно освоить не только сам язык, но и «образ мира» говорящих на нем, так как представители иной культуры не должны быть для нас психологически «чужими». Для лингводидактики важно разработать такую методику обучения процедуре смысловых выводов, которая позволила бы «свои знания» носителя одного языка и одной культуры не переносить

автоматически на знания носителя другого языка и другой культуры и не делать препятствием для понимания окружающей действительности.

Литература

1. Вежбицкая А. Язык, культура, познание / Анна Вежбицкая; [пер. с англ. М. А. Кронгауз]; отв. ред. М. А. Кронгауз, вступ. ст. Е. В. Падучевой. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.
2. Владимирова Л. П. Интернет на уроках иностранного языка / Л. П. Владимирова // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 39 – 41.
3. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранному языку / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 4. – С. 9 – 15.
4. Соломоник А. Б. Семантика и лингвистика / Абрам Бенцианович Соломоник. – М., 1995. – С. 73.
5. Теслина О. В. Проектные формы работы на уроке английского языка / О. В. Теслина // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 41 – 46.
6. Фаст Дж. Язык тела. Как понять иностранца без слов / Дж. Фаст, Э. Холл. – М. : Вече, 1995. – 432 с.
7. Цели обучения иностранному языку : учебное пособие / [под ред. Е. И. Пассова, Е. С. Кузнецовой]. – Воронеж : НОУ «Интерлигва», 2002. – 40 с. – (Серия «Методика обучения ИЯ», № 2).
8. Park Y.S., Kim B.S.K. Asian and European American cultural values and communication styles among Asian American and European American college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. 2008;14:47–56.
9. Schwartz S.J., Zamboanga B.L. Testing Berry's model of acculturation: A confirmatory latent class approach. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. 2008;14:275–285.
10. Tadmor C.T., Tetlock P.E., Peng K. Acculturation strategies and integrative complexity: The cognitive implications of biculturalism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 2009;40:105–139.
11. Bruss J. Experiences of discrimination reported by Turkish, Moroccan, and Bangladeshi Muslims in three European cities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2008;34:875–894.
12. Chen S.X., Benet-Martínez V., Bond M.H. Bicultural identity, bilingualism, and psychological adjustment in multicultural societies: Immigration-based and globalization-based acculturation. *Journal of Personality*. 2008;76:803–838.

Стоянов В.

асистент кафедри фізичного виховання Донбаського державного педагогічного університету

Жуковець Л.

студентка I курсу філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету

УДК 378.147 : 796

МІСЦЕ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

У дослідженні розглядаються проблеми фізичної культури майбутніх вчителів у сучасних умовах. Окреслено сучасний стан фізичної підготовки майбутніх вчителів у вищих навчальних закладах України. Розглянуто основні напрями впровадження педагогічних технологій у процес фізичної культури. Ведеться пошук шляхів вдосконалення фізичної підготовки в умовах вищих закладів педагогічної освіти. Питання фізичної культури майбутнього вчителя було і залишається предметом уваги багатьох вчених. У своїх працях вони неодноразово підкреслювали необхідність і важливість розгляду процесу фізичної підготовки вчителя. Здійснений аналіз наукової літератури дозволяє виявити різні підходи до фізичної підготовки, з'ясувати місце фізичної культури в професійній освіті та визначити основні принципи фізичної підготовки майбутніх учителів. У роботі підкреслено необхідність системного впровадження інновацій, нових педагогічних технологій, реалізації нових цільових настанов.

Ключові слова: професійна підготовка, фізична культура, зміст професійної освіти, принципи системи професійної підготовки.

Стоянов В.

ассистент кафедры физического воспитания Донбасского государственного педагогического университета

Жуковец Л.

студентка I курса филологического факультета Донбасского государственного педагогического университета

МЕСТО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В исследовании рассматриваются проблемы физической культуры будущих учителей в современных условиях. Ведется поиск путей совершенствования физической подготовки в условиях высших заведений педагогического образования. Вопросы физической культуры будущего учителя были и остаются предметом внимания многих ученых. В своих

трудах они неоднократно подчеркивали необходимость и важность рассмотрения процесса физической подготовки учителя. Осуществленный анализ научной литературы позволяет выявить различные подходы к физической подготовке, определить место физической культуры в профессиональном образовании и определить основные принципы физической подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, физическая культура, содержание профессионального образования, принципы системы профессиональной подготовки.

Stojanov V.

assistant of the department of physical education of Donbas State Pedagogical University

Jukovec L.

student 1 course of faculty of philology Donbas State Pedagogical University

THE PLACE OF PHYSICAL CULTURE IN THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

The problems of future teachers' physical culture under present-day conditions are considered in the article. The search of ways of physical training improvement in the higher pedagogical institutions is carried on. The questions of a future teacher's physical training was and remain now the most important among the many researchers' subject-matter. The analysis of scientific literature, that have been carried out, makes it possible to elicit the different approaches to physical training, to define the place of physical culture in professional education and the main principles of future teachers' physical training.

Key words. *Professional training, physical culture, the contents of professional education, the principles of professional training system.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Особистість учителя, його професійна компетентність, соціальна зрілість і духовне багатство на-сьогодні, виявляються найбільш значущими показниками забезпечення ефективності процесу навчання та виховання підростаючого покоління. Якість професійної підготовки майбутнього педагога є основним критерієм стану і результативності діяльності національної системи освіти.

Підготовка педагогічних кадрів в сучасних умовах характеризується рядом протиріч, а саме: між вимогами сучасного суспільства до професійної підготовки майбутніх учителів та їхньою кваліфікацією відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня; процесами демократизації й гуманізації педагогічної науки і практики щодо забезпечення відповідної освіти та їхнім втіленням у професійну підготовку майбутніх учителів; потребами педагогічної науки і практики в урахуванні зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів та недостатнім їх вивченням та

узагальненням у вітчизняній педагогічній науці, та умовами для її застосування в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Актуальність дослідження проблеми фізичної підготовленості майбутніх фахівців у сучасних умовах зумовлені необхідністю подолання суперечностей, які виникають між вимогами суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців і їхньою фізичною підготовленістю. Адже не секрет, що недостатня фізична підготовка у ВНЗ, недостатня увага теоретичній та практичній підготовці призвела до того, що у студентів падає інтерес до занять з фізичної культури, відсутня мотивація до занять, не всі студенти усвідомлюють користь рухової активності, самостійних занять фізичними вправами, заняття фізичними вправами викликають негативні емоції у студентів. Натомість рівень працездатності, стан здоров'я і навіть професійне майбуття значною мірою залежать від ефективності їх фізичного виховання. Саме потрібно вдосконалювати можливості процесу фізичного виховання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Серед основних підходів до наукової інтерпретації сутності професійної підготовки майбутніх учителів вагоме місце займають думки і погляди вчених-педагогів. Суттєвим внеском в організацію і здійснення фізичної підготовки майбутніх педагогічних кадрів є роботи В. Платонова, В. Панюкова, Ю. Шкрєбтія, Б. Шияна, Т. Круцевич, М. Філіппова та інших. Важливі аспекти психолого-педагогічної підготовки майбутніх спеціалістів розглядаються у дослідженнях М. Волкова, А. Цьося, О. Куца, В. Каргаполова, Г. Ложкіна. Проводяться теоретичні й практичні розробки професіограм окремих педагогічних спеціальностей (С. Волкова, В. Завацький, Т. Овчаренко, Л. Чеханюк, В. Левицький, Ю. Шкрєбтій. Але в цих та інших наукових працях немає єдиних поглядів на проблему фізичної культури, що не дозволяє охопити всю змістову сторону трудової діяльності вчителя.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз ситуації з фізичної підготовки майбутніх фахівців, пошук шляхів її покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні останнім часом визначилась негативна тенденція до погіршення здоров'я студентської молоді у зв'язку зі зниженням фізичних навантажень. Сьогодні як ніколи необхідно приділяти увагу формуванню здоров'я студентської молоді – майбутніх учителів, збільшувати кількість практичних занять фізичною культурою, впроваджувати в практику роботи вищих навчальних закладів широке коло різноманітних фізичних вправ, інноваційних форм занять оздоровчою фізичною культурою, використовувати сучасні фізкультурно-оздоровчі технології. Наукові дослідження Н. Кузьміної, О. Петуніна, Ю. Шкрєбтія переконують, що

головною метою навчання студентів у вищому закладі освіти є формування їх готовності до професійної діяльності. При цьому, на думку переважної більшості науковців, зокрема Г. Кит, А. Лисенко, О. Федик, професійна готовність майбутнього фахівця характеризується інтегративним станом особистості, яка поєднує оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності. Теоретична готовність майбутніх учителів до професійної діяльності оцінюється достатньо високо. Рівень фізичної підготовки майбутніх учителів, як зазначає Н. Степякова, виявився невисоким і зумовлений характером навчального процесу у вищих закладах освіти [1, с. 3].

Сьогодні у фізичній культурі сформувався базовий підхід до реалізації мети галузі – оздоровча спрямованість фізкультурної діяльності. В системі виховання студентської молоді значне місце повинні займати нові підходи до створення більш досконалої системи фізичного виховання, головними завданнями якої є пошук адекватних і об'єктивних методичних прийомів, залучення сучасних методів удосконалення фізичної підготовки та зміцнення здоров'я студентської молоді. Для вирішення цієї проблеми використовуються сучасні фізкультурно-оздоровчі технології – різноманітні форми занять, методика фізкультурно-оздоровчих програм, які спрямовані на досягнення і підтримку фізичного благополуччя. Фізкультурно-оздоровчі технології – це засіб здійснення різноманітної фізкультурно-оздоровчої діяльності. Ці технології можуть використовуватися за самими різними напрямками: ритмічна гімнастика, бодібілдинг, а також туризм, плавання, оздоровчі види спорту, нетрадиційні вправи інноваційного характеру. Фізкультурно-оздоровчі технології найбільш поширені в сучасних видах рухової активності.

Професійна готовність майбутнього вчителя характеризується досить складним змістом та структурою і включає психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізичну і фізичну готовність. Під час навчальних занять студенти не тільки активно засвоюють певну суму знань і набувають відповідних умінь і навичок, але й удосконалюють свої фізичні якості: силу, витривалість, координаційні здібності, швидкість, гнучкість; поліпшують стан здоров'я й фізичну працездатність. Розширення й оновлення освітянського діапазону вимагає створення технологій професійної підготовки фахівців, спрямованих на підвищення фізичної підготовленості відповідно до зростаючих умов на ринках праці. Тому підготувати майбутніх фахівців, здатних фізично відповідати високим професійним орієнтирам ХХІ століття, є складним і відповідальним завданням. Винятково важливого значення набуває фізична підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах, де

забезпечується не тільки спрямування навчально-виховного процесу на озброєння майбутніх фахівців спеціальними знаннями, уміннями і навичками, а й розвиток фізичних якостей особистості майбутнього фахівця, його фізичного потенціалу.

Отже, можна стверджувати, що підготовка майбутніх учителів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують майбутньому педагогу професійну спрямованість знань, умінь, навичок та готовність використовувати у професійній діяльності різноманітні форми занять, які спрямовані на досягнення і підтримку фізичного благополуччя.

Сутність процесу підготовки майбутніх учителів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності залежить від наявності таких педагогічних умов:

- усвідомлення студентами значущості фізкультурно-оздоровчих технологій;
- розроблення моделі підготовки майбутніх учителів до визначеної діяльності;
- впровадження програм підготовки майбутніх учителів до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у процесі професійної діяльності.

При визначенні першої умови – усвідомлення студентами значущості фізкультурно-оздоровчих технологій, основна увага приділяється наданню майбутнім учителям розуміння корисності фізкультурно-оздоровчих технологій і прийняття цього як власної цінності.

Друга педагогічна умова – розроблення методики підготовки майбутніх учителів до визначеної діяльності – надає можливість зробити аналіз різних аспектів, напрямків та методичних підходів до процесу професійно-педагогічної підготовки та професійного розвитку особистості.

Третя педагогічна умова – впровадження програми підготовки майбутніх учителів до використання фізкультурно-оздоровчих заходів у навчально-виховному процесі. У відповідності із моделлю підготовки така програма повинна мати на меті ознайомлення студентів із сутністю фізкультурно-оздоровчих технологій, отримання умінь і навичок їх проведення, розвиток у студентів прагнення до самовдосконалення фізичних якостей.

Загальнопедагогічний компонент, за Н. Степяковою, містить такі складові, як: знання теоретичних основ фізичного, психічного і духовного здоров'я людини; різних технологій фізичного, психічного і духовного оздоровлення; особистих потреб, інтересів, мотивів і схильностей людини до оздоровлення; такі уміння, як: виконувати різні види гімнастичних

вправ; володіти тілом; займатися фізкультурою і спортом у повсякденному житті, загартовуватися, використовувати сучасні оздоровчі технології [1].

Узгодження професійно-педагогічних вимог професії до людини з її індивідуальними фізичними характеристиками можливе шляхом розвитку фізичних якостей, які необхідні для її подальшої успішної роботи. Саме на розвиток фізичних якостей, як необхідної умови ефективного оволодіння професією, і слід звернути особливу увагу при організації професійного навчання майбутнього вчителя.

Висновки. Таким чином, важливою умовою професійної діяльності вчителя є: професійно-педагогічне мислення, комунікативні здібності, гуманні відносини між вчителем та учнем, а свідоме, ціннісне ставлення до здоров'я сприяють залученню молоді до здорового способу життя та занять фізичною культурою. А фізичне формування особистості студента є найважливішим завданням, що має визначити напрямки освіти у наступні роки. Така підготовка є одним з сучасних напрямків загальної професійно-педагогічної підготовки вчителів, у процесі якої студенти мотивуються до проведення занять оздоровчого напрямку, що визначає перспективний напрямок досліджень.

Література

1. Степякова Н. Е. Профессиональная подготовка будущего педагога в процессе изучения дисциплин педагогического цикла : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Наталья Евгеньевна Степякова. – Пенза, 2007. – С. 3.

Хілько Л.

старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Ткаченко Т.

старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 36:24=161.2

ДЕЯКІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНОГО ВУЗУ

У статті обґрунтовується можливість та необхідність широкого використання навчальної науково-дослідницької роботи при навчанні іноземній мові в немовному вузі. Робиться намагання визначити основні напрями у проведенні навчальної науково-дослідної роботи студентів і дається опис її деяких видів.

Ключові слова: навчання, навчальний, науковий, дослідний, розвиток, напрям.

Хилько Л.

старший преподаватель кафедры иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

Ткаченко Т.

старший преподаватель кафедры иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

НЕКОТОРЫЕ ВИДЫ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СО СТУДЕНТАМИ НЕЯЗЫКОВОГО ВУЗА

В статье обосновывается возможность и необходимость широкого использования учебной научно-исследовательской работы по изучению иностранного языка в неязыковом вузе. Предлагаются возможные основные направления в проведении учебной научно-исследовательской работы студентов и дается описание некоторых ее видов.

Ключевые слова: обучение, учебный, научный, исследовательский, развитие, направление.

Khilko L.

senior teacher, the chair of foreign languages, Donbass teacher's training University

Tkachenko T.

Senior Teacher of the Foreign Languages Chair State Higher Educational Institution "Donbass State Teachers' Training University"

SOME TYPES OF EDUCATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT A NON-LANGUAGE HIGHER SCHOOL

The article grounds the possibility and necessity of wide use of educational scientific research in teaching foreign languages at a non-language higher school. The author makes an attempt to define main directions in teaching scientific research of students and describes its some types.

Key words: teaching, educational, scientific, research, development, direction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Відомо, що науково-дослідна робота студентів є невід'ємний компонент професійної підготовки майбутнього фахівця. Кафедри іноземних мов, враховуючи завдання, які стоять перед ними щодо підготовки фахівців у вузах, намагаються залучити студентів до дослідної роботи. Викладачі іноземної мови розвивають у студентів інтерес до творчого пошуку, формують у них уміння:

- 1) працювати з іноземною літературою за фахом;
- 2) використовувати отриману інформацію на практиці.

Розвитку навчальної науково-дослідної роботи студентів з іноземних мов у немовному вузі сприяє ряд факторів. Студенти мають бути добре обізнані з досягненнями в певній галузі науки і техніки, для цього вони повинні постійно стежити за науковою інформацією і під час читання фахової літератури відчувати реальну потребу у вивченні іноземної мови для підготовки наукових доповідей та написання курсових і дипломних робіт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблему необхідності та широкого використання навчальної науково-дослідницької роботи при навчанні іноземній мові в немовному вузі розглядають у своїх працях сучасні педагоги І. Зимня, О. М. Мотіна, Р. І. Борисова, Ю. А. Жлуктенко та інші.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз деяких видів навчальної науково-дослідної роботи з іноземної мови студентів немовного вузу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Іноземна мова як навчальний предмет сприяє підготовці всебічно розвиненої особистості фахівця. Вона збагачує рідну мову, дає змогу ознайомитись з культурою і побутом країни, мова якої вивчається, сприяє розвитку політичного кругозору, здійсненню патріотичного та інтернаціонального виховання.

Реалізувати всі ці можливості іноземної мови можна лише тоді, коли в курсі навчання передбачаються наукова організація мовного матеріалу та широке використання проблемних пошукових завдань, що сприяють розвитку умінь аналізувати мовні явища, порівнювати і співставляти, орієнтуватися в структурі тексту, логічно думати, робити висновки тощо.

Навчальна науково-дослідна робота студентів має проводитись протягом усього курсу вивчення іноземної мови у вузі, включаючи аудиторні, самостійні та індивідуальні заняття. В аудиторії на групових заняттях викладач, як правило, показує і пояснює, як виконувати те чи інше завдання, тут обговорюються і уточнюються результати роботи, визначається кращий варіант тощо. Частина завдань □ анотування, реферування наукових статей, підготовка доповідей, складання бібліографії - викладач перевіряє на індивідуальних заняттях. Проводяться конкурси на кращий переклад, реферат, виступ з доповіддю на науковій конференції чи в академічних групах.

На основі багаторічного досвіду роботи в немовному вузі та аналізу різних форм науково-дослідної роботи студентів можна виділити такі основні її напрямки:

- Поглиблене вивчення структури і системи мови.

- Встановлення типологічних відмінностей між іноземною та рідною мовами.
- Вивчення особливостей функціонування мовних одиниць у текстах з фаху.
- Визначення особливостей побудови професійно спрямованого повідомлення [3].

Звичайно, не завжди можна чітко розмежувати види робіт того чи іншого напрямку, вони взаємопов'язані. Але залежно від етапу навчання іноземної мови і від загальнонаукової та фахової підготовки студентів переважає той чи інший напрям.

Так, на I етапі переважають види робіт, спрямовані на поглиблене вивчення структури і системи мови, а також на встановлення типологічних відмінностей між іноземною та рідною мовами, як правило, на рівні синтаксичних і лексичних систем.

Студенти складають рідною мовою тематичні списки слів, перекладають їх на іноземну мову, потім на занятті обговорюють і уточнюють. Вони також частково відбирають лінгвістичний матеріал для проведення наукових досліджень на кафедрі іноземних мов (складні іменники, словосполучення певного типу, інтернаціоналізми тощо), знаходять еквіваленти іноземних прислів'їв, приказок та висловів у рідній мові тощо.

Студенти ведуть словники розмовних фраз з відповідних тем, доповнюючи їх за рахунок розмовної практики під час аудиторних занять та домашнього читання, відбирають реалії за темами.

Знання з граматики поглиблюються внаслідок самостійного складання атласу схем граматичного матеріалу (порядок слів, множина іменників, утворення часових форм та ін.). Кожний студент схематично зображує граматичні явища так, щоб йому легше було їх засвоїти. На заняттях обговорюються варіанти схематичної репрезентації матеріалу.

Вивчення особливостей функціонування мовних одиниць у текстах з фаху - одне із завдань науково-дослідної роботи на II етапі. Для цього використовують такі види робіт:

- 1) складання мінімуму професійної (фахової) лексики;
- 2) дослідження певних (напр, атрибутивних) конструкцій у текстах визначеної тематики;
- 3) дослідження найтиповішої структури речень у текстах певної тематики;
- 4) визначення граматичних форм найбільшої частотності (часових, неособових дієслівних) у текстах за фахом;
- 5) відбір фраз-кліше для коментування статті тощо.

Вивчення особливостей функціонування мовних одиниць тісно пов'язане з дослідженням специфіки побудови професійно орієнтованого повідомлення.

Оскільки текст являє собою змістовну і структурну єдність, частини якої семантично і синтаксично пов'язані, то для розкриття та правильної інтерпретації його змісту необхідно навчити студентів знаходити надфразові єдності в тексті, визначати їх зв'язок, інформаційне навантаження тощо. Опорою для цього є лексико-семантичні зв'язки, що проявляються в повторах. Враховуючи те, що здебільшого заголовки наукової статті виражає основну тему тексту, можна дослідити повторюваність цих слів чи слів, що належать до єдиного з ними семантичного поля, і визначити основний зміст тексту.

Таким чином, починаючи працювати з текстом, студенти ознайомлюються з типовою композиційною структурою наукового тексту (заголовком, експозицією, інформаційною частиною, висновками), формальними засобами зв'язку та їх функціями в тексті.

У процесі роботи з текстом студенти аналізують структуру і зміст заголовка статті, розглядають експозицію, роблять висновки, узагальнення про індуктивну і дедуктивну форму висловлення думки, про характер тексту (опис, міркування). Завдання типу:

1) знайти в тексті і підкреслити однакові слова чи слова, близькі за значенням;

2) виписати в логічній послідовності фрази з цими словами;

3) простежити зв'язок найбільш інформативних фраз, які навчають студентів орієнтуватися в тексті.

У процесі навчання студенти повинні оволодіти усіма видами читання, а власне: вивчаючим, ознайомлювальним, пошуковим та переглядовим. У вступній бесіді викладач повинен орієнтувати студентів на читання, а не переклад. Він повинен проінформувати студентів відносно кола питань, пов'язаних з участю у науковій конференції, при цьому підкреслити роль текстів як джерела одержування необхідної інформації. Студента треба чітко проінструктувати відносно:

– мети читання;

– тематики читання;

– методики читання.

Не зайвим буде дати характеристику читанню як виду мовної діяльності. Слід підкреслити необхідність варіативності видами читання в залежності від інформативної цінності тексту [1].

Вміння переходити від одного виду читання до другого характеризує студента як цілком сформованого “зрілого” читача. Так, на початку

студент повинен звернутися до переглядового читання статей з метою вибору текстів з тематики, яка його цікавить.

Визначення залежності структури тексту від його типу і змісту, виявлення формальних засобів зв'язку та їх основних функцій у такому тексті становить зміст науково-дослідної роботи студентів на етапі ознайомлювального читання.

Якщо стаття цікава для читача, то читання набуває пошукового і детального характеру. Студентам пропонують відшукати:

- 1) типові для даного тексту граматичні конструкції;
- 2) опорні мовні засоби, що виражають основну інформацію чи найважливіші для читача деталі змісту;
- 3) вписати слова чи словосполучення, які зв'язують надфразову єдність, чи визначити їх комунікативне значення;
- 4) знайти в тексті засоби, що підтверджують якийсь факт (новину дослідження, значимість його, ставлення автора до теми тощо).

Складання анотації, реферату до статті чи коментування її розвиває в студентів вміння робити повідомлення професійного характеру [2].

Така дослідна робота, що постійно проводиться над текстом, не тільки сприяє виробленню в студентів вміння швидко й грамотно працювати з науковою статтею, а й дає можливість зробити ґрунтовні висновки про особливості структурного й змістовного плану текстів різної тематики, а також зібрати багатий матеріал для професійного термінологічного словника. У сенсі лексичного складу літературі з фаху властиві термінологічність та багатство неологізмів. Основними граматичними особливостями цього стилю є:

- рідке вживання дієслів у особистій формі дійсного стану;
- перевага дієслів у особистій формі пасивного стану;
- перевага іменників, прикметників та дієприкметників у функції визначення.

Робота кафедри іноземних мов на II етапі повинна інтегруватися із спеціальними кафедрами вузу, бо тільки вони можуть визначити основні напрями наукових досліджень, відібрати літературу для рефератів, курсових і дипломних робіт, наукових доповідей, провести консультації для викладачів іноземної мови і студентів з питань спеціальної термінології тощо.

Слід зазначити, що навчальна науково-дослідна робота студентів сприяє:

- 1) оволодінню студентами іноземною мовою;
- 2) поповненню їх знань новою інформацією із суспільно-політичної, професійної та фахової тематики;
- 3) формуванню навичок науково-дослідної роботи, а саме:
 - складати бібліографію;

- відбирати необхідний мінімум джерел;
- самостійно працювати з довідковою літературою;
- варіювати видами читання в залежності від інформативної цінності тексту;
- складати реферат та захищати його на студентській конференції.

Висновки. Розглянувши деякі аспекти навчальної науково-дослідної роботи з іноземної мови студентів немовних вузів можна зробити наступні висновки:

1. Розвиток навчальної науково-дослідної роботи студентів з іноземної мови у немовному вузі є необхідною і важливою справою.
2. Основними напрямками в проведенні навчальної науково-дослідної роботи на I етапі є поглиблене вивчення системи і структури мови і типологія рідної та іноземної мов.
3. Виявлення особливостей функціонування мовних одиниць у текстах за фахом і специфіки побудови професійно спрямованого повідомлення – основні завдання навчальної науково-дослідної роботи студентів на II етапі.
4. Форми навчальної науково-дослідної роботи можуть бути різними, що залежить від етапу вивчення мови.

Література

1. Зимняя И. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 220 с.
2. Структура учебных занятий по иностранному языку в вузах неязыковых специальностей: Методические рекомендации для преподавателей. – М.: Центральный кабинет методики обучения иностранным языкам при МГПИИЯ им.М.Тореза, 1985. – 17 с.
3. Мотина Е. Н. Некоторые проблемы теории и практики обучения языку специальности / Е. Н. Мотина // Русский язык за рубежом. – 1986. – № 1. – С. 15.
4. Жлуктенко Ю. А. An advanced course of English study / Жлуктенко Ю. А. □К. : Главное изд-во издательского объединения «Вища школа», 1990. – 250 с.

Цибулько Л.

старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 378.147:81'243

МІСЦЕ ПОЗААУДИТОРНОГО ЧИТАННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

У статті розглядаються питання організації одного з видів самостійної роботи – позааудиторного читання – при навчанні іноземної мови студентів немовних факультетів. Визначене місце позааудиторного читання в процесі навчання студентів мови. Звертається увага на необхідність розвивати швидкість читання. Пропонуються критерії відбору текстів для читання. Розроблені завдання для розвитку вміння розуміти прочитане. Пропонуються також форми контролю розуміння змісту.

Ключові слова: *позааудиторне читання, професійно-орієнтоване читання, самостійна робота, література за фахом, розуміння змісту, пошук інформації, безперекладне читання.*

Цыбулько Л.

старший преподаватель кафедры иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

МЕСТО ВНЕАУДИТОРНОГО ЧТЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ

В статье рассматриваются вопросы организации одного из видов самостоятельной работы – внеаудиторной чтения – при обучении иностранному языку студентов неязыковых факультетов. Определено место внеаудиторного чтения в процессе обучения студентов языку. Обращается внимание на необходимость развивать скорость чтения. Предлагаются критерии отбора текстов для чтения. Разработаны задания для развития умения понимать прочитанное. Предлагаются также формы контроля понимания содержания.

Ключевые слова: *внеаудиторной чтение, профессионально-ориентированное чтение, самостоятельная работа, литература по специальности, понимание содержания, поиск информации, беспереводное чтение.*

Tsybulko L.

Senior Teacher of the Foreign Languages SHEI "Donbass State Pedagogical University"

THE PLACE OF HOME READING IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS OF NON-PHILOLOGICAL FACULTIES A FOREIGN LANGUAGE

The problems of organization of one of the forms of independent work-of the home-reading-in the process of teaching students of non-special faculties a foreign language is considered in the article. The place of the home reading in the process of teaching students a language is determined. Particular attention is paid to the necessity of the development of the of the students' just reading. The criteria of choosing the texts for reading are suggested. The tasks for forming the students' ability of contents understanding are worked out. The forms of the control of contents understanding are suggested as well.

Key words: *home reading, professionally-oriented reading, independent work, special literature, contents understanding, information search, translation-free understanding.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останніми роками у навчанні іноземних мов особливо відчувається практична спрямованість, яка викликає великий інтерес і містить високі стимули для досягнення поставлених цілей в оволодінні іноземною мовою в процесі підготовки фахівців на неспеціальних факультетах. Це обумовлено насамперед інтеграційними процесами, що відбуваються в країні, сусідством з Європейським Союзом та розширенням співробітництва з країнами Заходу та Сходу. Сьогодні від фахівця вимагається оволодіння іноземною мовою, адже знання мови сприяє зближенню народів і збільшує шанси молодих фахівців у досягненні успіхів у професійній діяльності. Іноземна мова стає засобом підвищення рівня знань у межах своєї спеціальності і формування професійної спрямованості студента. Іноземна мова з фаху сьогодні перетворюється в мові для спеціальності. Державний освітній стандарт вищої освіти вимагає сьогодні врахування професійної специфіки при навчанні іноземної мови. Особливої актуальності професійно орієнтований підхід набуває тому на неспеціальних факультетах. Адже для інтеграції України у світовий економічний простір, для здійснення спільних науково-технічних проєктів з іншими країнами необхідні спеціалісти, які добре володіють іноземною мовою. Оскільки рівень володіння студентами іноземною мовою не відповідає сучасним вимогам суспільства, з'явилася необхідність у змінах підходу до процесу навчання іноземних мов студентів немовних факультетів.

Загальновідомо, що значну частину інформації за фахом студент отримує в процесі читання. Цей вид мовленнєвої діяльності дозволяє

фахівцю зберігати мову за межами навчання і в майбутньому розширювати свій професійний кругозір. У зв'язку зі змінами у навчальних планах і скороченням аудиторних годин, що відводяться на вивчення іноземної мови, все більшої ролі набуває самостійна робота, а точніше – один з її видів – позааудиторне або домашнє читання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми навчання читанню іноземної наукової літератури за фахом знайшли досить глибоку розробку в методиці (Л. Борисова, С. Вишнякова, І. Засадько, Е. Ларіна, С. Макарова та ін.). Однак вони розглядалися лише стосовно аудиторних занять. Публікувалися й статті, присвячені організації самостійної роботи студентів у процесі навчання іноземних мов (О. Горячева, Л. Калмикової, Л. Пакушалової, І. Поршиної та ін.). Але з поля зору методистів майже випав особливо важливий сьогодні для навчання читанню іноземної літератури за фахом позааудиторний етап самостійної роботи, хоча його раніше й торкалися у своїх дослідженнях М. Бородуліна (1975 р.), І. Качан (1977 р.), Л. Корнілова (1980 р.), Н. Коряковцева (1980, 1990 рр.) та ін.

Тому ми поставили собі за мету показати місце позааудиторного читання у процесі навчання іноземної мови студентів немовних факультетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще в 1929 році відомий мовознавець і педагог Л.В. Щерба у своїй статті «Як треба вчити іноземні мови» писав про те, що «необхідно насамперед навчити дорослих сприймати найскладнішу форму мови – письмову, навчити їх працювати з текстами за своїм безпосереднім фахом, бо для дорослої людини читання є основним засобом навчитися мови» [10; 17]. Вчений вказував на необхідність формувати особливе вміння – «вміння точно розуміти будь-який нехудожній текст будь-якої складності, залишаючи незрозумілими лише неважливі слова і лише інколи звертаючись до словника, причому це вміння має припускати можливість шляхом самостійного читання літератури за фахом розвивати необхідну в житті швидкість читання. Цим умінням повинна володіти кожна освічена людина, але воно є особливо необхідним для наукових працівників, інженерів, студентів, а також для всіх тих, хто має слідкувати за іноземною літературою в тій чи іншій галузі» [10; 36].

Оволодіння читанням як видом мовленнєвої діяльності можливе лише в процесі обширного читання, яке в залежності від різних видів текстового матеріалу носило б відповідний характер. Тому програми з іноземних мов передбачають організацію позааудиторного читання з I семестру у великому об'ємі і двох видів: з загальним охопленням змісту та елементами аналізу. Великі норми читання і невелика кількість годин, що відводиться на вивчення даної дисципліни змусили викладачів переглянути існуючий підхід до методики організації процесу позааудиторного читання. Слід зазначити, що позааудиторне читання великих за об'ємом і закінчених за змістом текстів є читання про себе.

Метою позааудиторного читання є не його технічний бік, а вилучення інформації. У процесі такого читання студенти мають оволодіти вміннями та навичками, необхідними для розуміння тексту, а саме: знаходити і бачити знайомі граматичні форми, використовувати мовну та змістову догадку і т.д. Тому до позааудиторного читання студентів слід готувати на заняттях, показуючи їм прийоми розшифровки граматичних конструкцій та лексичних сполучень, необхідних для розуміння тексту.

На жаль, практика показує, що основну увагу при роботі над основним текстом на уроці викладачі приділяють навчанню читання вголос. Навчання читання вголос, звичайно, повинно теж бути на заняттях. Адже воно має за мету вироблення техніки читання, засвоєння правил читання, оволодіння вмінням читати обдумано. Для розвитку вміння читати вголос використовується еталонне читання тексту викладачем або (дуже рідко) запису тексту. Зазвичай текст використовується як для розвитку вмінь та навичок читання, так і усного мовлення. Основний текст, таким чином, є матеріалом для аналізу, перекладу, переказу, заучування, а його роль як джерела інформації губиться.

У практиці викладання іноземних мов на немовних факультетах за браком часу рідко бувають заняття, присвячені навчанню студентів читання про себе, як основному прийому читання, але ж будь-яке зріле читання з метою вилучення інформації є по суті читанням про себе. Отже, домашнє читання має бути читанням про себе з метою вилучення інформації.

Згідно з програмою для позааудиторного читання рекомендуються тексти за фахом. При підборі текстів слід враховувати рівень лексичних і граматичних знань студентів та ступінь володіння студентами мовними засобами на момент читання певного тексту. Текст має обов'язково містити нову для студента інформацію. Надзвичайно важливо, щоб у тексті було збережене співвідношення між знайомим та незнайомим матеріалом. Лише тоді текст буде являти собою інтерес для читача і буде ефективним для досягнення наших цілей.

Щоб побудити студентів розглядати іншомовний текст як графічно акумульовану інформацію, необхідно викликати в них потребу в пошуку інформації в тексті, створюючи установку на розуміння змісту. Розумінню тексту слід навчити так само, як і всім іншим видам мовленнєвої діяльності. Навчання розумінню має проводитися насамперед при читанні текстів в аудиторії під керівництвом викладача. А позааудиторне читання має бути продовженням цієї роботи.

Установка на розуміння змісту створюється системою завдань, які дають певні орієнтири для вилучення інформації з тексту. Говорячи про завдання, що створюють установку на розуміння тексту, слід пам'ятати про те, що при читанні іншомовної літератури спеціалісту може знадобитися різний ступінь проникнення у зміст тексту. Інколи достатньо

лише знати, про що даний текст, іншого разу потрібно встановити чи є в тексті необхідна читачеві інформація, а може бути, що фахівцеві треба докладно розібратися у викладеній у тексті інформації. Отже, студентів необхідно вчити і загальному охопленню змісту тексту, і пошуку необхідної інформації, і адекватному розумінню окремих частин тексту.

Для розвитку вміння розуміти текст на різних рівнях складаються завдання до тексту, які спрямовують увагу читача на пошук інформації певного об'єму та глибини, при цьому він має можливість спиратися на знайомі елементи тексту, не звертаючись до перекладу. Нижче зупинимося на різних видах завдань, але слід нагадати, що головною умовою роботи з текстом є первинне читання усього тексту. Одним з перших може бути завдання звернути увагу на заголовок, який нерідко розкриває зміст тексту. Далі можна запропонувати студентам упорядкувати пункти даного у вправі плану у відповідності з інформативно-динамічною структурою тексту. Класичною вправою, запропонованою ще М. Уестом для попередження читання без розуміння, є передтекстові питання до тексту. Завдання полягає у знаходженні відповідей на ці питання у процесі первинного читання. Передтекстові питання мають бути спрямовані на пошук окремих опорних моментів змісту тексту. Потім можна, наприклад, запропонувати студентам визначити, чи є в тексті достатньо інформації по питанню, що їх цікавить, дати відповіді на питання, поставлені викладачем; доповнити дані речення за змістом тексту; перекласти речення, що містять основний зміст тексту і таке інше. До тексту можна також дати кілька завдань, виконання яких потребує повторного читання тексту. Це повторне читання з фіксацією уваги на різних моментах змісту тексту дозволить врешті решт досягти розуміння не лише тексту, а й окремих деталей. Слід звернути увагу студентів також на інтернаціоналізми та словотворчі елементи.

Практика свідчить, що на I курсі доцільно брати для позааудиторного читання спочатку один текст для всієї підгрупи, а далі один текст на кілька студентів. А на II курсі студенти отримують індивідуальні тексти. Щоразу викладач, даючи студентам тексти для позааудиторного читання, має сказати в якій формі буде здійснюватись контроль розуміння: у формі питань і відповідей по змісту, знаходженні певних моментів чи просто передачі змісту. Можна запропонувати студентам поділити текст на смислові відрізки, знайти в тексті ключові речення, що несуть основне смислове навантаження, скласти тези або коротку анотацію тексту. Вибірковий переклад найбільш цікавих за змістом місць не виключається, але основна увага має бути спрямована на змістовий бік опитування. При індивідуальному читанні завдання можуть бути як усними (наприклад, підготувати короткий переказ змісту), так і письмовими (складання анотації, письмовий переклад окремої частини тексту тощо).

При підборі текстів для позааудиторного читання бажано

дотримуватися, на нашу думку, таких критеріїв: автентичність, змістовність, тематична спрямованість, що відповідає професійним інтересам студента. Тексти для позааудиторного читання мають бути орієнтовані на новітні досягнення в тій чи іншій галузі людської діяльності, відбивати наукові досягнення, що безпосередньо торкаються професійних інтересів студентів. Вони повинні надавати студентам можливості для професійного росту і сприяти створенню позитивної мотивації.

Висновки. Позааудиторне читання як вид самостійної роботи при вивченні іноземної мови носить чітко виражений пізнавальний характер, тому є одним із засобів збереження і збагачення активного словникового запасу студентів. Воно традиційно було важливим доповненням базового лексико-граматичного курсу, а зараз, коли відбулося скорочення аудиторних годин на вивчення іноземної мови і з'явилася необхідність у змінах підходу до навчання мови, позааудиторне читання набуває все більшої ролі. У процесі позааудиторного читання розвивається інтерес до іноземної мови, студентам прищеплюються навички подальшої самостійної роботи з іноземною літературою за фахом, що, в свою чергу, є необхідною умовою для ефективної професійної діяльності людини.

Література

1. Бігич О. Б. Навчання домашнього читання англійською мовою у середніх навчальних закладах / О. Б. Бігич, О. Ж. Тищенко // Іноземні мови. – 2000. – № 2. – С. 51 – 55.
2. Гудков Д.Б. Алгоритм восприятия текста / Д. Б. Гудков // Язык, сознание, коммуникация. – Вып. 1. – М., 1997. – С. 114 – 127.
3. Коньшева А. В. Современная методика обучения английскому языку / А. В. Коньшева. – 3-е изд. – Мн. : Тетра-Систем, 2005.
4. Кусько Ф. Іноземний текст за фахом. Лінгводидактичні аспекти / Ф. Кусько, Т. Яхонтова, Х. Щолота. – Львів, 1998.
5. Николаева С. Ю. Индивидуальное обучение иностранным языкам : монография / С. Ю. Николаева. – Киев, 1987. – 140 с.
6. Ніколаєва С. Ю. Сучасна технологія навчання іноземному матеріалу / С. Ю. Ніколаєва, Н. К. Скляренко, Л. Г. Смелякова – К., 1996. – С. 17 – 18.
7. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов / П. И. Пидкасистый. – Изд-во: Педагогическое общество России. – 2005. – 144 с.
8. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 2005.
9. Уэст М. Обучение английскому языку в трудных условиях / М. Уэст. – М., 1966.
10. Щерба Л. В. Преподавание иностранного языка в средней школе. Общие вопросы методики / Л. В. Щерба. – М. – Л., 1947.
11. Brandi M.-L., Training des Leseverstehens / M.-L. Brandi, D. Strauss. – Goethe-Institut München, 1992.
12. Buhlmann R., Arbeit mit Sachtexten / R. Buhlmann, I. Laveau. – Goethe-Institut München, 1992.
13. Röhr G. Bedeutungserschliessung aus dem Kontext / G. Röhr. – In : Deutsch als Fremdsprache, – 1991. – №4. – S. 226 – 232.

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Бондаренко Г.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2-1.09

ПОСЛАННЯ КРІЗЬ ВІКИ ЗА ТВОРЧІСТЮ Т.ШЕВЧЕНКА

У статті доведено важливість соціально-побутової та національної лірики, де простежується безмежна любов до України, турбота про її майбутнє.

Окремі поетичні твори Т.Шевченка викривають феодально-кріпосницький устрій самодержавства, закликаючи до революційних битв здобути свободу, звільнитися від соціального і національного гніту.

Пошуки й знахідки художнього осмислення образу України, яку натхненно оспівував Тарас Шевченко, переконують у тому, що любов до рідної землі і до людей – неподільні. Шевченку властива мужня моральна причетність до суспільного життя. Твори, які вміщені у збірці «Кобзар», акумулюють духовний набуток поколінь. Це книга – джерело нашої духовності, совісті, гідності, національної неповторності.

Виявлено, що творчість Т.Шевченка пробуджує в нас велику милосердну любов до людини і великий неповторний гнів до несправедливості й зла.

Ключові слова: *Україна, національні інтереси, духовність, совість, свобода, любов до людини, народне буття, національна культура.*

Бондаренко Г.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

ПОСЛАНИЕ ЧЕРЕЗ ВЕКА ЗА ТВОРЧЕСТВОМ Т.ШЕВЧЕНКО

В статье доказано важность социально-бытовой и национальной лирики, где прослеживается безграничная любовь к Украине, забота о её будущем.

Отдельные поэтические произведения Т.Шевченко изобличают феодально-крепостнический лад самодержавия, призывая к революционной борьбе одержать свободу, освободиться от социального и национального гнёта.

Поиски и находки художественного осмысления образа Украины, которую так искренне воспел Тарас Шевченко, убеждают в том, что любовь к родной земле и к людям – неделимы. Шевченко присуща

мужественная моральная причастность к общественной жизни. Произведения, которые напечатаны в сборнике «Кобзарь», аккумулируют моральное наследие поколений. Эта книга – ключ нашей морали, совести, достоинства, национальной неповторимости.

Выявлено, что творчество Т.Шевченко будит в нас большую любовь к человеку и большой неповторимый гнев к несправедливости и злу.

Ключевые слова: Украина, национальные интересы, мораль, совесть, свобода, любовь к человеку, народное бытие, национальная культура.

A MASSEGE THROUGH THE CENTURIES ON THE CREATIVE WORKS OF TARAS SHEVCHENKO

The content of the article proves the importance of the social-domestic and national lyric poetry; the unlimited love for Ukraine and the anxiety about its future can be traced in the lyrics.

Some poetic works by Shevchenko expose the feudal-serfdom autocracy system appealing for the revolutionary struggle to get freedom and get free from the social and national oppression.

T.Shevchenko praised with the inspiration the image of his native Ukraine, and the search and findings of the artistic sense of this image prove us that love for one's native land and for one's people are inseparable. Courageous moral adherence to the social life is characteristic for Shevchenko. His artistic works included into the collection entitled "Kobzar" accumulate the spiritual property of several generations of Ukrainians. This collection is the source of our spirituality, consciousness, dignity, national authenticity.

It was revealed in the course of our investigation that the artistic works created by T.Shevchenko awake the great merciful love for a man and the great righteous indignation against injustice and evil.

Key words: *Ukraine, national interests, spirituality, consciousness, freedom, love for a man, common existence, national culture.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Слава Шевченкова – слава України. Шевченко утвердив український народ, його мову, культуру в бутті, в історії. Шевченко став символом незнищенності українського народу, який не могли поставити на коліна ні золото ординці, ні бундючна польська шляхта, ні російський та австрійський царат, ні німецько-фашистські загарбники.

Людина залишається справжньою Людиною в усіх естетичних і духовних вимірах доти, допоки в її серці, знайшовши довічний притулок, живе пам'ять про той шматочок землі, де вона, Людина, народилася, де виростала й формувалася у своїх найкращих якостях. І навіть коли з тим шматочком пов'язані найтрагічніші і найболючіші сторінки її життя, навіть

тоді отой благословенний клаптик рідної Вітчизни залишається для неї святим і недоторканим. Бо тільки той, хто вміє щиро шанувати й пишатися культурними надбаннями свого народу, так же щиро шанує й пишається багатствами духовної неповторності інших народів і народностей, осягаючи серцем і розумом зоряні шляхи загальнолюдських цінностей.

Шевченко належав до тих небагатьох людей, які жили й діяли для майбутніх поколінь українців. Він намагався з'ясувати причини духовного покріпачення земляків, яких усе життя пасинкували, позбавляючи в такий спосіб розвою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій науковців, літературознавців та філософів є досить цікавим свідченням про те, що Тарас Шевченко у своїй творчості надає великого значення особистості, веде боротьбу за її формування та утвердження. До дослідження творчості Т.Шевченка долучались О. Бабишкін, П. Іванишин, Ю. Луцький, Л.Новиченко, С. Носань, І. Пільгук, Є. Сверстюк, Ю. Солод та інші. Здається, історики, літературознавці, фольклористи, краєзнавці, письменники і художники у статтях, брошурах, книгах, поемах, віршах, оповіданнях, повістях, романах, у гравюрах і живописних полотнах вичерпно дослідили життя і творчість Кобзаря, його літературно-мистецький та громадянсько-побутовий феномен, всезростаючі широти його животворного впливу на людські душі й позитивні соціальні зрушення.

Тож метою статті є висвітлення художньої майстерності Тараса Шевченка у змалюванні страждання за Україну, майбутнє якої тривожило поета набагато більше за його власне життя, дослідити ліричну творчість поета як представника великої української нації.

Відповідно до мети визначимо такі **завдання**:

- дослідити ліричну творчість поета, який добре усвідомлював свою вагу в духовному житті народу;
- виявити вплив поезії Т.Шевченка на формування духовного патріотизму майбутніх поколінь.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Шевченко належав до тих небагатьох людей, які жили й діяли для майбутніх поколінь українців. Він намагався з'ясувати причини духовного покріпачення земляків, яких усе життя пасинкували, позбавляючи в такий спосіб розвою. Зрадництво, одступництво, фарисейська покірність, підла готовність служити сильнішому – ці прищеплені у невільництві риси гіркої ментальності пекли шаленим вогнем душу Шевченка. Тому він зазирає в розриті могили, з жахом пізнаючи першопричини національної трагедії. Основна з них – духовне невільництво, агресивне яничарство, роз'єднаність, продажність національної еліти, не сформованість

національної самосвідомості. Занедбані і знищені пам'ятки старовини, різні заборони виховували людей без роду і племені, слабодухих, внутрішньо невірних, а через те – підлих.

Феномен Шевченка відбиває нашу національну природу, наше світосприймання, наше минуле і нашу надію на майбутнє. Він символізує душу українського народу, втілює його гідність, дух і пам'ять. Шевченко поет наскрізь соціальний, бо він завжди і весь у сфері духовних проблем. Тарас Шевченко поет національний, оскільки скрізь ставить проблеми загальнолюдські, зазначає Є.Сверстюк [3, с.40].

Для Шевченка Україна – це не тільки тогочасне її населення, тим більше не тільки її тодішні освічені верстви, а пролегла крізь віки українська спільнота, об'єднана мовою, культурою, історією, фольклором, звичаєвістю тощо. До неї звертається поет із палким словом, головним постулатом якого є національна єдність і солідарність, говорить О.Бабишкін [1, с.3].

Так, у Посланні «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє» Т.Шевченко оголосив саму сутність тодішньої інтелігенції, показав, як не збігаються слова освічених людей українських про їхню любов до народу, до меншого брата, з жахливим становищем цього меншого брата-кріпака, приреченого на геноцид:

*Оглухли, не чують:
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають, –
Людей запрягають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають... [5, с.265]*

Ідея історичної єдності нації пролягає крізь увесь твір. Українська державність княжих часів, і особливо козаччини й Гетьманщини, постає перед поетом як історично недавнє минуле етносу, що крізь віки проступав до сучасного статусу європейської політичної нації. Однією з основних проблем в процесі творення нації, розбудови держави є проблема інтелектуальної еліти. Сам Шевченко, члени Кирило-Мефодіївського братства якраз і представляли могутню інтелектуальну силу, за якою повинна стіною стати еліта – найактивніша, найбільш освічена, здатна до рішучих дій частина суспільства.. Але такої сили не було. Поет картає себе земляків-сучасників за дрібність помислів і вчинків, за історичне пристосуванство: «Кайданами міняються, // Правдою торгують...» Він прямо говорить, що пошуки «еліти» спрямовані не в тому напрямку, проголошує ідеал державності:

*В своїй хаті своя правда,
І сила, і воля.[5, с.266]*

Автор звертається до освічених і заможних людей України, які вважали себе стовпами тодішнього суспільства, до степових магнатів, поміщиків, хуторян, нащадків учораньої козацької старшини, до інтелігенції, яка, з одного боку, зчиняла українофільські диспути, а з іншого – плазувала перед іноземними «теоріями», звертається до патріотичного почуття цих людей:

*Нема на світі України,
Немає другого Дніпра... [5, с.266]*

Так само слова поета звернені й до прийдешніх поколінь. Для українців немає іншої території на земній кулі, як земля над Дніпром. Тільки тут їхня материзна, тільки тут вони – спільнота, народ, хазяїн свого дому, нація. Чому ж українці так довго не спроможні були утвердити свою державність?

Поет говорить, що може вродити такий засів, «які будуть жнива», передрікаючи неминучість майбутньої розплати народу над гнобителями. Він впевнений, що:

*Розкуються незабаром заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей наших... [5, с.267]*

У посланні в одне художнє ціле поєднано сатиричне викриття українських панів-лібералів і позитивна програма – якими повинні бути справжні патріоти, як вони по-справжньому повинні любити «найменшого брата», єднатися з ним, служити йому, батьківщині, дбати за її славу, свободу і розквіт. Тому Шевченко називає перших адресатів свого послання «недолюдками», «дітьми юродивими», «смердячим гноем», а других – «братами», звертається до перших з пересторогою: «Схаменіться! Будьте люди, бо лихо вам буде», до других з благанням: «Обніміте ж, брати, найменшого брата», «Обнімітесь, брати мої, молю вас, благаю» [2, с.267].

Еліта, що орієнтується на чужинські авторитети, шукаючи науково-філософських пояснень «добра» деінде, не викликає в нього поваги: «...в Україну принесли // Великих слов велику силу, // Та й більш нічого». У посланні Шевченко створює збірний сатиричний образ українського ліберальствующого націоналістичного панства, викриває його лжепатріотизм, облудність його показового народолюбства, рабське схиляння перед ідеалістичною реакційною наукою, його нехтування здобутками національної культури, історії.

На словах ліберали були прихильниками волі, «братства братнього», поборниками «правди», а на ділі вони залишалися найжорстокішими

кріпосниками і покірними слугами царської влади. У панів-лібералів не було почуття національної гордості. То вони слідом за німецькими реакційними істориками твердять про монгольське походження слов'ян, то захоплюються реакційним слов'янофільством. Коментуючи їх мавп'ячу виучку у німців, поет дає їм вбивчу характеристику. Вдаючись до контрастного вживання епітетів-антонімів, він говорить про цих низькопоклонників, що вони не просто «моголи», а «золотого Тамерлана онучата голі», не слов'яни, а «славних прадідів великих правнуки погані» оминають рідну мову, не знають її, нехтують її розвитком:

*... всі мови
Слов'янського люду –
Всі знаєте. А свої
Дастьбі... [5, с.268]*

У мові закодовані вся мудрість, поняття, досвід, історія народу. Без мови народ зникає з обличчя землі. З іронією поет зауважує: «Колись будем // І по-своєму глаголать, // Як німець покаже» [2, с.268].

Друга важлива проблема – історія українства. Шевченко висловлює в цьому творі свій принциповий полемічний погляд на минуле, зокрема козаччину й Гетьманщину. Українські поміщики хизувалися своїм багатством. Та їх багатство – то «дідами крадене добро», одержане в спадщину від козацько-старшинської верхівки, яка також грабувала народ. Ю.Солод зазначає, що поет вдало пародіює демагогічну фразеологію ліберально-націоналістичних кіл, які, захлинаючись від «гвалту», проголошували, що історія України – то «поема вольного народу», що на Україні «воля виростала», «Дніпром умивалась, степом укривалась!» [4, с.179]. Просте козацтво, трудящі проливали кров за волю, а здобутками цієї боротьби користувалися не вони, а козацько-старшинська верхівка: воля «кров'ю умивалась, а спала на купях, на козацьких вольних трупах, окрадених трупах!» [4, с.180].

Українсько-козацька старшина, гетьмани, які колись вершили долю України і якими так чванились їх потомки – сучасне поетові українське панство, зовсім були не національними героями – «Брутами і Коклесами», а запродавцями, зрадниками інтересів народу, прислужниками царизму та польської шляхти.

На глум і презирство вищі кола заслуговують не лише за те, що вони жорстоко обкрадали Україну й трудовий люд, але й за відмежування від своєї культури, освіти, знань – основ національної спільноти:

*Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя, [5, с.267]*

а не позичена, без покивань на інших.

І третя важлива проблема – освіта, знання, інтелект. Звертаючись до земляків, поет радить:

*Учітесь, читайте,
І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь* [5, с.270]

Це безальтернативна настанова. Не можна надавати пріоритетів ні чужинським теоріям, ні замикатися у власному досвіді. Загальнолюдські цінності, гуманістичні й демократичні засади мають бути переломлені через інтереси України і слугувати її відродженню. Бути справжнім патріотом – означає боротись за соціальне і національне визволення народу.

Висновки. Своїм посланням Шевченко дав політичний заповіт українській інтелігенції, яка повинна завжди бути в тісному зв'язку з народом, знати його історію. Останнім акордом «Послання» є палка поетова молитва про національну згоду. Тільки в єдності з народом справжня, велика і непорушна національна родина, щоб тихий, ясний світ засяяв над Україною. Отже, соборність, згода, братання – одна з головніших тез державницької програми Тараса Шевченка. Тому послання «І мертвим, і живим...» відіграло і відіграє важливу роль у пробудженні національної самосвідомості українського народу, у вихованні його національної гордості, революційної активності у боротьбі за своє визволення.

Література

1. Бабишкін О.К. Шевченкова слава. До 175-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка. – К.: Т-во «Знання», 1989. – 32 с. – (Серія 6. «Література і мистецтво»; №2).
2. Історія української літератури та літературно-критичної думки першої половини XIX століття: Підручник / За ред. О.А.Галича. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 392 с.
3. Сверстюк Є. Шевченко і час. – К.: «Воскресіння», 2006. – 160 с.
4. Солод Ю. Українська класична література / Конспект. Навчальний посібник за програмою 9-10 класів. Вид. друге, виправлене, поширене. – К.: «Світло знань», 2006. – 448 с.
5. Шевченко Тарас Григорович. Кобзар. – К.: Видавництво «Радянська школа», 1983. – 610 с.

Соколенко Т.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ
„Донбаський державний педагогічний університет”*

УДК 378.091 (477.54/.62) “18/19”

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СЛОБОЖАНЩИНИ

У статті досліджено особливості становлення і розвитку навчально-методичних комплексів вищих навчальних закладів Слобожанщини. Уточнено поняття „вища освіта” з урахуванням історичного часу її існування. Визначені етапи становлення навчально-методичних комплексів вітчизняних університетів впродовж ХІХ – початку ХХ століття. З’ясовано структурну специфіку навчально-методичних комплексів та наявні проблеми. Сформовані основні функції, які здійснювали навчально-методичні комплекси, виходячи з соціально-економічних та суспільно-політичних умов розвитку вищої освіти в Україні у той час. Доведено, що навчально-методична база вищих закладів освіти виступала дієвим фактором, що впливав на всі сфери діяльності вітчизняних університетів досліджуваного періоду. Її становлення і розвиток визначались наступними чинниками: політикою уряду в галузі науки і освіти; розмірами і профілем навчального закладу; умовами розташування; складом науково-педагогічних працівників; розмірами фінансування; чисельністю студентської аудиторії тощо.

Ключові слова: вища освіта, навчально-методичні комплекси.

Соколенко Т.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры менеджмента ГВУЗ
„Донбасский педагогический университет”*

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕНИЯ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ СЛОБОЖАНЩИНЫ

В статье исследованы особенности становления и развития учебно-методических комплексов высших учебных заведений Слобожанщины. Уточнено понятие „высшее образование” с учетом исторического времени его существования. Определены этапы становления учебно-методических комплексов отечественных университетов в течение ХІХ - начале ХХ веков. Выяснена структурная специфика учебно-методических комплексов и имеющиеся проблемы. Сформированы основные функции, которые осуществляли учебно-методические комплексы, исходя из

социально-экономических и общественно-политических условий развития высшего образования в Украине в то время.

Ключевые слова: *высшее образование, учебно-методические комплексы.*

Sokolenko T.

candidate of pedagogica sciences, assistant professor, assistant professor of department of management State Higher Educational Establishment "Donbass State Pedagogical University"

THE GENESIS OF THE FORMATION OF THE EDUCATIONAL AND METHODIC COMPLEXES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF SLOBOZHANSCHINA

In the article there are investigated the peculiarities of the formation and development of the educational-methodic complexes of higher educational institutions of Slobozhanschina. There is specified the notion "higher education" taking into account the historic period of its existence. There are defined the stages of the formation of the educational-methodic complexes of the native universities in the course of the 19th – the beginning of the 20th centuries. There is clarified the structural specifics of the educational-methodic complexes and the available problems. There are formed the main functions that implemented the educational-methodic complexes grounded on the social-economic and social-political conditions of the development of higher education in Ukraine at that period of time.

Key words: *higher educational, educational-methodic complexes.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з умов модернізації навчального процесу у вищих закладах освіти є створення нової системи навчально-методичного та інформаційного забезпечення вищої школи, індустрії сучасних засобів навчання і виховання, технічне й технологічне їх переоснащення.

Вищезазначене зумовлює необхідність ретельного і всебічного вивчення надбань минулого з історії становлення й функціонування навчально-методичних комплексів вітчизняної вищої школи та визначення шляхів їх творчого використання в умовах розвитку національної системи освіти.

Аналіз останніх досліджень. Фактологічний матеріал щодо загальної характеристики діяльності вітчизняних університетів у досліджуваній період уміщено в наукових роботах А.Алексюка, Л.Ваховського, В.Вихрущ, Л.Вовк, Н.Дем'яненко, М.Євтуха, Т.Завгородньої, С.Золотухіної, В.Курила, О.Микитюка, І.Руснака, О.Сухомлинської, Б.Ступарика, М.Чепіль, Г.Щетиніної та інших. Розкриваючи специфіку освітньо-педагогічних проблем вищої школи в Україні XIX століття, тенденції формування

соціальних інститутів, етапи розвитку, зміст і форми навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти, вони певною мірою звертали увагу на роль навчально-методичних комплексів вищої школи у формуванні творчої особистості майбутніх фахівців.

Проте опубліковані в них дані недостатньо характеризують генезу становлення і розвитку навчально-методичних комплексів, їх структурну специфіку в межах окремого регіону, ставлення офіційних урядових кіл до проблеми наявного навчально-методичного забезпечення вітчизняної вищої школи, напрями діяльності та шляхи їх використання в навчально-виховному процесі ВНЗ досліджуваного періоду.

Формулювання мети статті. Дослідити особливості становлення і розвитку навчально-методичних комплексів Слобожанщини, їх структурну специфіку та наявні проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення навчально-методичного комплексу вищої школи тісно пов'язане з реформаторськими процесами в українському шкільництві кінця XVI – початку XVII століття, які зумовлювались впливом європейських культурних процесів на освітньо-культурне відродження в Україні.

Зауважимо, що поняття “вища освіта” потрібно розглядати з урахуванням історичного часу її існування. Рівень школи визначається, насамперед, рівнем викладачів, які працюють у ній, кількістю і змістом тих навчальних предметів (або наук, галузей наукового знання), що вивчаються, а також комплексом науково-методичних та дидактичних засобів.

У ході наукового пошуку встановлено, що першим навчальним закладом вищого гуманітарного типу була Острозька школа, чи Острозький греко-слов'яно-латинський колегіум. Колегіум мав таку важливу структуру як друкарня, яка була забезпечена в технічному і кадровому відношенні і сприяла розвитку видавничої справи, зокрема розповсюдження науково-методичних видань.

Другим навчальним закладом вищого типу в Україні була Львівська братська школа, яку було відкрито 1585 року. Керівниками братства та вчителями школи було розроблено першу відому пам'ятку української педагогічної думки – “Порядок шкільний”, який став прообразом статутів Луцької, Київської, Брестської та інших братських шкіл [2]. У ньому чітко були визначені організаційна структура школи, права і обов'язки всіх її працівників, учнів та батьків, громадськості.

Як відомо, у 1631 р. митрополит Київський Петро Могила заснував у Києво-Печерській Лаврі новий навчальний заклад, що дістав назву Києво-Могилянської колегії. У структурі колегії були друкарня, книгарня, бібліотека, обсерваторія. Діяли фізичний кабінет, оснащений астролябією,

телескопом, барометром, глобусами, електричною машиною, повітряним насосом тощо, клас сільської і домашньої економіки, де студенти вивчали методи економічного ведення господарства, камеральні (фінансові) дисципліни, а також отримували практичні навички рільництва, садівництва, утримання й лікування худоби, птиці, бджіл. Неабияке місце займала художня й музична освіта. Існувала й своя хорова школа, вокальні й інструментальні класи.

В історії освіти і вищої школи в Україні на особливу увагу заслуговує “Проект” відкриття Батуринського університету. З нашої точки зору, “Проект” Батуринського університету увібрав кращі надбання вітчизняної вищої школи та університетів Західної Європи. У “Проекті” зроблена важлива і нова для того часу спроба виділити групи наук, зокрема історико-літературних, правничих, фізико-математичних, природничих, хіміко-біологічних, а також традиційну групу класичних наук. В положеннях “Проекту” вперше в історії вітчизняної вищої школи з’являються параграфи, які визначають структуру та завдання допоміжних служб університету. Зокрема, дослідники вказують на такі пункти: про директора економічної контори університету; про друкарню; про бібліотеку; про майстерню з відлиття друкарського шрифту (латинського і російського); про книжкову лавку; про майстерню для переплітання книжок; про лабораторію; про лікарню; про лікаря; про карцер; про коло обов’язків духівника університету [2, 76].

У 1772 р. в Белгороді при Миколаївському монастирі на місці цифірної школи виник Харківський колегіум. Новий етап в історії Харківського колегіуму почався у 1768 році, тобто з появою так званих “додаткових класів”, призначених для дворянських дітей. В них посилилось викладання математики, мов, додалась інженерна та артилерійська справа, пізніше – живопис, архітектура, вокал та інструментальна музика.

Вивчення положень Статутів університетів України досліджуваного періоду дало можливість прослідкувати етапи становлення та розвитку науково-методичного комплексу університетів, які змінювались з прийняттям: у 1804 р. Статуту Харківського університету, у 1833 та 1842 роках Статутів університету св. Володимира, загально-університетських Статутів 1835, 1863 та 1884 років.

Як показало проведене дослідження, виходячи з соціально-економічних та суспільно-політичних умов розвитку вищої освіти в Україні другої половини ХІХ століття, навчально-методичні комплекси були покликані здійснювати наступні функції:

- удосконалення навчального процесу та впровадження наукових досягнень у практику вищої школи;

- виховання, яка передбачала формування наукового світогляду; моральних, фізичних, естетичних якостей студентської молоді; потягу до самоосвіти;
- розвитку у майбутніх фахівців професійно-пізнавального інтересу, умінь і навичок застосування знань у науковій і практичній діяльності;
- поширення наукових знань серед широких верств населення.

Виходячи із зазначених функцій, навчально-методичні комплекси вітчизняних вищих навчальних закладів досліджуваного періоду передбачали:

- підготовку, написання і видання чисельних “курсів”, підручників, посібників з фізики, математики, логіки, права, іноземних мов для середніх і вищих навчальних закладів;
- заснування бібліотек, фонди яких складали книги з фундаментальних наук, теорії та історії педагогіки, логіки, психології, методики, дидактики, шкільних видань класичних творів як вітчизняних, так й іноземних;
- облаштування навчальних кабінетів, клінік, лабораторій для читання лекцій, проведення семінарів, практичних і лабораторних занять з дотриманням санітарно-гігієнічних норм, забезпечення їх відповідними меблями та обладнанням належної якості;
- організацію музеїв для студентів і школярів, які були на той час єдиними науково-просвітницькими установами, покликаними “знайомити студентів і сторонніх відвідувачів із зразками кращих пам’ятників мистецтва різних часів і народів, сприяти розвитку естетичних смаків і задоволенню притаманного кожній людині почуття прекрасного.”[1, 75].

Висновки. Доведено, що навчально-методична база вищих закладів освіти виступала дієвим фактором, що впливав на всі сфери діяльності вітчизняних університетів досліджуваного періоду. Її становлення і розвиток визначались наступними чинниками: політикою уряду в галузі науки і освіти; розмірами і профілем навчального закладу; умовами розташування; складом науково-педагогічних працівників; розмірами фінансування; чисельністю студентської аудиторії тощо.

Модернізація вищої школи ставить на порядок денний вимогу створення навчально-методичних комплексів нового покоління, завдяки яким, вже в рамках навчання студенти набувають навичок самостійної та науково-дослідної роботи, вчать орієнтуватись в інформації, що постійно оновлюється, з тим, щоб протягом життя постійно використовувати будь-які можливості для поглиблення і збагачення вже одержаних знань відповідно до суспільних вимог.

У зв’язку з цим вітчизняний досвід щодо розширення функціональних можливостей навчально-методичного комплексу для вирішення завдань

удосконалення навчального процесу; організації науково-дослідної роботи; створення належного інформаційного простору; розвитку у майбутніх фахівців професійно-пізнавального інтересу, умінь і навичок застосування знань на практиці; потягу до самоосвіти може бути переосмислений і творчо використаний в умовах сьогодення.

Література

1. Багалеї Д.И. Опыт истории Харьковского университета. – Т.1. (1802-1815 гг.) – Х.: Тип. и лит М.Зильберберга, 1893-1898. – С.405-484.
2. Соколенко Т.М. Науково-педагогічний комплекс у вищих навчальних закладах (історичний аспект): Наукове видання. – Слов'янськ: СДПУ, 2004. – 105с.
3. Bagaley D.I. Opyit istorii Harkovskogo universiteta. – Т.1. (1802-1815 gg.) – Н.: Тип. і лит М. Zilberberga, 1893-1898. – S.405-484.
4. Sokolenko T.M. Naukovo-pedagogichniy kompleks u vischih navchalnih zakladah (Istorichniy aspekt): Naukove vidannya. – Slov'yansk: SDPU, 2004. – 105s.

Лях Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»*

УДК [373.5.015.31:17.022.1:7] (477),,19”

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ (ДОСВІД ПРЕЛЕСНЯНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ, ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

У статті описано досвід формування творчої активності дітей на основі гуманістичної парадигми. Проаналізовано експеримент, здійснений у Прелеснянській середній школі в другій половині ХХ ст. Доведено, що малювання не тільки залучає дітей до світу прекрасного, але і вчить їх осмислювати навколишню дійсність і формує гуманне ставлення до інших людей. Підкреслено провідну роль учителя у формуванні гармонійної особистості.

Ключові слова: *творчий процес, дитяча творчість, моральний розвиток, мистецтво, уроки фантазії, малювання.*

Лях Г.

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»*

НРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ (ОПЫТ ПРЕЛЕСТНЯНСКОЙ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ, ВТОРАЯ ПОЛОВИНА ХХ В.)

В статті описан опыт формирования творческой активности детей на основе гуманистической парадигмы. Проанализирован эксперимент, осуществленный в Прелестнянской средней школе во второй половине XX в. Доказано, что рисование не только приобщает детей к миру прекрасного, но и учит осмысливать окружающую действительность и формирует гуманное отношение к другим людям. Подчеркивается ведущая роль учителя в формировании гармонической личности.

Ключевые слова: творческий процесс, детское творчество, нравственное развитие, искусство, уроки фантазии, рисование.

Lyakh G.

Candidate of Pedagogics, an Associate Professor of the department of Theory of Education of State Higher Educational Institution «Donbass State Teachers' Training University»

MORAL AND AESTHETIC EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN THE CONTEXT OF THE HUMANISTIC PARADIGM (THE EXPERIENCE OF PRELESNE'S SECONDARY SCHOOL, THE SECOND HALF OF THE XXTH CENTURY)

The experience of the formation of the creative activity of children on basis of humanistic paradigm is described in the article. The experiment that was realized in Prelesne's secondary school in the second half of the XXth century is analyzed. It is proved that painting not only imparts the world of beauty to the children but also teaches them to comprehend reality and forms human attitude to other people. The teacher's leading role in the development of the harmonic personality is underlined.

Key words: creative process, child's creative work, moral development, art, lessons of imagination, painting.

Постановка проблеми. Характерною ознакою сучасної теорії та практики виховання і навчання підростаючого покоління є відмова від авторитаризму у вихованні та навчанні і перехід до гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу. Гуманістична парадигма передбачає формування гуманної особистості на основі глибокого розуміння дитячої природи, всебічного розвитку всіх її природних задатків, а також використання найдоцільніших педагогічних засобів впливу на неї. Відповідно до цієї парадигми завданням школи та інших навчально-виховних закладів є «сприяння становленню і вдосконаленню цілісної особистості, котра відкрита для сприйняття нового досвіду і прагне до максимальної самореалізації своїх можливостей» [4, с. 160].

Важливим чинником формування гуманної особистості є морально-естетичне виховання дітей та підлітків, яке формує людяне ставлення до навколишньої дійсності: природи, людей.

В історії української радянської школи і педагогіки було чимало педагогів, які вели боротьбу проти авторитарного виховання, що пригнічувало особистість, які протистояли чиновницькому ставленню до таланту, педагогічного новаторства. Вони, невідомі широкому загалу, здійснювали величезну роботу з виховання Людини. Про них не писали статті і книги, про них немає ані слова у підручниках з історії педагогіки, та люди зберігають пам'ять про них і передають їхні імена і справи від покоління до покоління як легенду. Це свідчення великої вдячності людей цим учителям, які виховали їхніх дітей, відкрили їхні таланти, розвинули їхні здібності, а головне – вони вірили у дітей, поважали їх і своїм гуманним ставленням розвивали їх.

Село Прелесне Слов'янського району Донецької області дало цілу плеяду вчителів, пам'ять про яких і досі зберігається у мешканців села і далеко за його межами. М. Штихов, І. Заводовський, Р. Лях, О. Шевченко – це дійсно народні вчителі. У с. Прелесне починав свою педагогічну діяльність відомий російський педагог – Ю. Азаров.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї гуманістичної педагогіки беруть початок з доби Відродження, коли панувала ідеологія Гуманізму, яка сформувала нове ставлення до людської особистості і визнала індивідуальність однією з найцінніших людських якостей. Ці ідеї були в основі діяльності Вікторіно да Фельтре, Йоганнеса Людовіка Вівеса, Мішеля Монтеня, Франсуа Рабле, Еразма Ротердамського, Станіслава Оріховського Єпіфанія Славинецького, Симеона Полоцького, Кирила Ставровецького.

Діяльність усіх прогресивних педагогів минулого (Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, Й. Песталоцці, Л. Толстой) була відзначена любов'ю до дітей, вірою в них, прагненням допомогти у їхньому становленні. Достойними спадкоємцями гуманістичної традиції були А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі та багато інших педагогів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі аналізу педагогічної та просвітительської діяльності вчителя Прелеснянської середньої школи Слов'янського району Донецької області Олександра Івановича Шевченка виявити позитивний досвід морально-естетичного виховання школярів на основі гуманістичної парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідною ідеєю в діяльності вчителя Прелеснянської середньої школи Слов'янського району Донецької області Олександра Івановича Шевченка (друга половина ХХ ст.) було виховання Людини на уроках та в позаурочній роботі з малювання.

Слід зазначити, що у Прелеснянській школі у другій половині ХХ ст. склалися сприятливі умови для розвитку педагогічної творчості, виникали цікаві починання. У 50–60-ті роки розвивалася художня самодіяльність. Учителі та учні збирали місцевий фольклор, розучували пісні, створювали

концертні програми. До цієї діяльності залучалося і доросле населення. Створений хор був відомий і за межами села [5, с. 4].

Школа стала організатором ізостудії «Синій птах» у 1983 р. Її створив учитель малювання, краєзнавець, художник О. Шевченко. Талановитий самородок, людина великої душевної щедрості, життєлюб, він мав дивовижний талант спілкування і був прекрасним організатором і вчителем. Він був мудрою людиною, багато знав і вмів, а головне: він «бачив» дітей, розумів їх, любив, вірив у них. О. Шевченко був талановитим художником, хоча сам він говорив: «Таланту в мене немає і здібностей мало. А бажання малювати величезне» [2, с. 60]. Малював Олександр Іванович завжди своє, знайоме. Героями його картин були найчастіше люди похилого віку – мудрі, терплячі, які багато пережили: старий з білим конем, заморений старий із замореним конем; суворий дід, який прожив довге життя, поряд із червоним деревом, стара жінка на колінах перед деревцем. За його картинами можна вивчати сільське життя: на картинах косять, жнуть, в'яжуть снопи. Таким змістом наповнювалися і малюнки дітей.

О. Шевченко був переконаний, що кожна дитина від народження має здібності до малювання. Доречно зазначити, що у свій час американський педагог-реформатор, гуманіст Дж. Дьюї відзначав «вроджений потяг до мистецтва» як одну з важливих властивостей дитячої природи і вказував на її зв'язок із соціальним та будівничим інстинктами дитини [3, 496].

Беручи до уваги цю властивість дітей, О. Шевченко залучив до малювання всіх дітей села. При цьому вони не тільки малювали, а й знайомилися з історією та народним мистецтвом нашого краю.

Студія стала естетичним центром у селі, концепцію якого розробили Ю. Азаров і О. Шевченко. У двоповерховій будівлі розміщувалася художня студія та музей дитячого малюнка. На другому поверсі студії розмістився етнографічний музей, засновником якого також був О. Шевченко. Разом з групою ентузіастів і учнями він здійснював етнографічні експедиції по навколишніх селах, під час яких було виявлено пам'ятники народної культури, зібрано народні пісні, казки.

У студії-музеї проводилися виставки живописних творів О. Шевченка і дитячих малюнків. У 90-х рр. ХХ ст. село Прелесне набуло світової відомості – дитячі малюнки експонувалися в багатьох містах України і на міжнародних виставках дитячої творчості, про що свідчать дипломи з Праги і Софії, Парижу і Будапешта, листи з Америки, які й досі зберігаються в музеї.

Завдяки зусиллям сільського вчителя О. Шевченка і науковця Ю. Азарова в селі було створено унікальне естетичне середовище. Звичайно, село жило смаками, прив'язаностями, ідейними цінностями, моральними установками країни. Та відбувалися тут і локальні процеси. Мешканці Прелесного звикли до дитячих малюнків. Малювали їхні діти, і вони

виявляли до цього інтерес. Дитячими малюнками була завішана школа, дітьми був розписаний дитячий садочок і навіть деякі будинки. Клуби, культурні установи м. Слов'янська влаштовували виставки членів студії «Синій птах». Так мешканці села поступово звикли до яскравого світу, відображеного дитиною.

О. Шевченко організовував виставки у селі. Так, у 1980 р. відбулася пересувна виставка картин з Донецького музею. Тут були твори італійських художників XVI–XVII ст. у старих копіях: «Сівілла Персидська» Гверчіно, «Заручини св. Катерини» Каррачі, «Пієта» Андреа дель Сарто та інші. Ці картини висіли в музеї поряд з дитячими малюнками. На уроках і позаурочних заняттях О. Шевченко розповідав дітям про Рєпіна, Левітана, Петрова-Водкіна, Матісса, Ван Гога, Ренуара, Врубеля, Далі, Босха, Рєріха. Таким чином, і діти, і дорослі звикли до серйозного живопису, праць великих майстрів. Вони вчилися дивитися картину, розуміти живопис, відчувати, співчувати, радіти.

Експеримент, який започаткували Ю. Азаров і О. Шевченко в с. Прелесне, ґрунтувався на вірі в дитину, її здібності. Оскільки малювання – процес творчий, то тут головне не упустити той момент, коли думка проситься на папір. У дітей це повинно бути потребою, а не обов'язком. Тому О. Шевченко був проти чіткого розкладу занять гуртка, з цього приводу він сперечався з учителями, бо вважав, що малювання потребує настрою. І коли у дітей з'являвся настрій помалювати, навіть у вихідні дні, вчитель відкривав їм студію.

У своїй роботі вчитель використовував нетрадиційні прийоми. Одним з таких було створення і малювання казки. Сутність його полягала в тому, що діти спочатку придумували казку, а потім її малювали. Це були казки про вітер, дерева, хмари та інші явища природи. Це відбувалося, наприклад, таким чином. Учитель починав казку: «Цілий день дув вітер, зривав з дерев листя, гнав по небу хмари... Цілий день дув вітер, а під вечір заморився, притих. Захотілося йому відпочити...» [2, с. 15]. А далі діти самі додумували казку і відтворювали її у малюнку. Часто ходили на прогулянку в ліс, до річки, у поле, спостерігали хмари, небо, слухали спів пташок. Так були створені казки «Чому чаплі біля річки бродять», «Чого очікують дерева?», про злого вовка, який хотів з'їсти пролісок, та інші.

Часто проводили уроки в лісі. Спостерігали весняні фарби лісу – фіолетові дерева і блакитні поляни, потім переносили це на папір. Говорили про культуру поведінки в лісі, на природі, про бережливе ставлення до квітів, дерев, птахів, звірів. З таких уроків учні виносили не тільки почуття краси і благодаті, які дарувала природа, а й гуманне ставлення до всього, що оточує людину.

Особливо цікавими були уроки фантазії. Пригадували, наприклад, які хмари бачили діти під час прогулянки, а потім одні малювали фантастичні хмари, схожі на звірів, птахів, квіти, фантастичних героїв, інші домальовували фантастичні дерева, треті – казкові будинки і птахів.

Учитель просив дітей писати маленькі твори до своїх малюнків – на зворотній стороні малюнка описати намальоване. Наприклад, до свого малюнка «Осінь» (на ньому намальовано кілька дерев на великій поляні; на одному з дерев до дупла плигає білочка з жолудем, а у кутку малюнка із-за куща насторожено виглядає зайчик) третьокласник Сергій написав: «Ось і прийшла осінь. Люди, птахи і звірі готуються до довгої зими. Білочка збирає жолуді і гриби. А зайчику і влітку, і восени, і взимку страшно, у нього багато ворогів. Треба допомагати птахам і звірятам пережити холодну зиму» [2, с. 97]. І хай хлопчик мало уваги звернув на фарби осені, і сам малюнок вийшов неколоритний, але важливо, що він знав: узимку важко і звірям, і птахам, і обов'язок людини – допомагати їм.

О. Шевченко вів уроки малювання і в молодших класах (нагадаємо, що у молодших класах усі уроки, у тому числі й малювання, повинен був вести основний учитель). Його технологія, розроблена разом з відомим у ті часи московським педагогом Ю. Азаровим, була розрахована на молодший вік. Саме в цьому віці, на думку обох педагогів, у дітей чисте, незатьмарене сприйняття, сміливість, розкутість, що є основою для формування уяви, фантазії. Ю. Азаров називав цей метод «методом щасливого самовідчуття, методом щасливої радості» [1, с. 246]. Сутність цього методу полягала в тому, щоб оволодіти кольором, активізувати ігрові моменти на уроках, захоплення дитини творчістю, зміцнити її у своїх можливостях.

Технологія Азарова – Шевченка ґрунтувалася на таких принципах: створення виховного середовища – залучення до організації творчої самодіяльності громадськості, батьків, учителів; єдність гри і свободи – створення такого стану духу, коли діти були повністю захоплені своєю роботою, вони раділи пошукам і відкриттям, були щасливі в самому процесі роботи; врахування вікових та індивідуальних особливостей – створення творчого різновікового колективу, учасниками якого були і молодші, і старші діти (брати і сестри), дорослі (батьки); врахування індивідуальних відмінностей – не пригнічувати дитячу індивідуальність індивідуальністю вчителя, не нав'язувати свій смак, свою манеру, своє бачення; робота малими групами; залучення до мистецтва з самого раннього дитинства [1, с. 247–250].

Власне експеримент у Прелеснянській школі мав 2 етапи. На першому етапі (1957–1968 роки) ставилася мета за короткий час за допомогою гри і праці розвинути дитячу самодіяльність. Було розроблено систему ігор, яка давала можливість формувати творчу активність дітей. В

іграх відтворювалися різноманітні ситуації, у яких діти працювали, читали додаткову літературу, конструювали, активно допомагали молодшим, батькам, писали вірші, картини. На другому етапі (1968–1980-ті роки) ставилися більш вузькі та чіткі завдання: вплив занять мистецтвом на моральний розвиток школярів, на трудове виховання [1, с. 245–246].

На думку Ю. Азарова, «сам творчий процес є виховним, залучає дитину до моральних цінностей» [1, с. 250]. Саме тому в малюнках дітей с. Прелесне переважала тема праці, тема батьків і матерів, колгоспу, сім'ї, природи. Отже, естетичне виховання було тісно пов'язане з моральним, що створювало основу виховання гуманної особистості.

У процесі навчання малювання діти не тільки пізнавали прекрасне, переживали його силу, але й формувалося їхнє ставлення до інших людей. Обдумуючи сюжет картини, дитина спостерігала за людьми, їхньою діяльністю, стосунками, ставленням до різних сторін життя, вона розмірковувала, робила висновки, тобто вчилася у дорослих життя. Потім дитина втілювала свій задум на папері. При цьому, вона не тільки відображала зовнішню сторону життя, але й своє ставлення до нього, своє бачення, свій настрій. Своєю працею дитина приносила радість і насолоду батькам, друзям, учителям, сусідам. Таким чином, дитина своєю творчою працею духовно збагачувала себе та інших.

Отже, не тільки розвитком уяви, фантазії, творчості опікувався О. Шевченко. Записи у його щоденнику свідчать про те, що вчитель більше дбав про речі, які, здавалося б, були далекими від малювання: почуття жалю, співчуття, готовність подати руку допомоги. Він завжди змушував дітей думати про проблеми глобальні: добро – зло, життя – смерть, безчестя – почуття обов'язку.

В експерименті Азарова–Шевченка було закладено виховання Людини. Професор Ю. Азаров писав про це так: «Якщо перша лінія в нашому експерименті пов'язана з розвитком дитячої та педагогічної талановитості, то друга відображає зв'язок дитячої творчості з навколишнім життям: з рідним селом, з піклуванням про батьків і матерів. Ми бажали навчити дітей бачити і розуміти всю гаму людських почуттів, виховати у них те, що можна назвати потребою людини у людині – великої основи виховання, основи формування колективізму. І така орієнтація дітей була підказана нам творчим досвідом та ідеями видатного радянського педагога В. Сухомлинського» [1, с. 248]. О. Шевченко був переконаний у тому, що головне – навчити людину бачити і відчувати навколишній світ, пробудити перш за все ті добрі якості, якими визначається людина. «Можна бути прекрасним малювальником, знати закони перспективи і співвідношення кольорів і малювати холодні бездушні картини... На талановито написаному полотні ми бачимо не тільки художні прийоми, але і частину життя», – писав він у своєму щоденнику [2, с. 93].

О. Шевченко на своїх уроках виховував доброту, безкорисливість, порядність. Він учив дітей думати, висловлювати свої думки, він вислуховував різні точки зору, не нав'язував свої думки, дбав про те, щоб діти помічали людину, а не посаду. Учитель був задоволений, коли діти сперечалися з ним, не погоджувалися. Він сумнівався і не приховував від дітей цього. Він міг розгніватися, вибухнути і вибачитися. Він мав свій погляд на світ і не говорив того, у що сам не вірив. Він був щирим з дітьми, цього ж вимагав від них.

Висновки. Таким чином, уся діяльність народного вчителя другої половини ХХ ст. О. Шевченка була пронизана гуманізмом, особливим ставленням до дитини, розумінням її природи, що визначало принципово інший, ніж було прийнято в радянській школі другої половини ХХ ст., підхід до вирішення будь-якої проблеми виховання. Він був одним з тих учителів, які піднялися проти рутини і застою в педагогіці, проти тотального знищення високих духовних прагнень. О. Шевченко вчив дітей бачити світ добрими очима. Дитячі малюнки були яскравими, соковитими, переконливими, тому що діти дивилися на життя очима вдумливих людей, які могли відчувати і співпереживати. Вони не просто малювали – вони жили разом зі своїми героями, раділи радісному, сумували про сумне.

Література

1. Азаров Ю. П. Искусство воспитывать: Кн. для учителя / Ю. П. Азаров. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 448 с.
2. Брускова Е. С. Моя синяя птица: Дневник сельского учителя с комментариями / Е. С. Брускова, А. И. Шевченко. – М.: Педагогика, 1990. – 272 с.
3. Дьюи Дж. Школа и общество / Джон Дьюи // Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Сост. и авт. вводных статей А. И. Пискунов. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1981. – С. 490–500.
4. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / А. А. Сбруева. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.
5. Чупилко Г. Р. Двухсотлетие школы в Прелестном / Г. Р. Чупилко // Народное образование Донецкой области: История и современность (К 200-летию образования первой школы в Донбассе) : тезисы докладов и выступлений (Донецк, 30 марта 1990 г.). – Донецк, 1990. – С. 5–6.

Карташова Ю.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК [37.015.31 : 172.4]“19”

**ОРГАНІЗАЦІЯ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ РІЗНИХ
НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІОНЕРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ (60–80-ТІ РОКИ ХХ СТ.)**

У статті розкрито проблеми організації спілкування дітей різних національностей у контексті діяльності піонерської організації по реалізації завдань інтернаціонального виховання. Зроблено огляд деяких форм роботи, які сприяли налагодженню зв'язків українських піонерів з представниками інших народів, показано їх вплив на формування інтернаціоналістського світогляду дітей і підлітків.

Ключові слова: піонерська організація, інтернаціональне виховання, діяльність, міжнаціональне спілкування, дружба, толерантність.

Карташова Ю.

аспірант кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

**ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ РАЗНЫХ
НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ В КОНТЕКСТЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПИОНЕРСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПО ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНОМУ
ВОСПИТАНИЮ (60–80-Е ГГ. ХХ В.)**

В статье рассматриваются проблемы организации общения детей разных национальностей в контексте деятельности пионерской организации по реализации задач интернационального воспитания. Сделан обзор некоторых форм работы, которые способствовали установлению связей украинских пионеров с представителями других народов, показано их влияние на формирование интернационалистского мировоззрения детей и подростков.

Ключевые слова: пионерская организация, интернациональное воспитание, деятельность, межнациональное общение, дружба, толерантность.

Kartashova Y.

postgraduate student of the department of Theory of Education of Higher School of State Higher Educational Institution «Donbass State Teachers' Training University»

ORGANIZATION OF CONTACTS OF CHILDREN OF DIFFERENT NATIONALITIES IN THE ACTIVITY OF PIONEER ORGANIZATION (60–80-S YEARS OF THE XXth CENTURY)

The article deals with the problem of the organization of the relations between children of different nationalities in the context of the activity of the pioneer organization on the realization of the tasks of the international education. Examination of some forms of educational work was done. It was shown how these forms promoted the establishment of relations and better mutual understanding between the Ukrainian pioneers and the representatives of other nations. Their influence on the formation of the pupils' international views is shown.

Key words: pioneer organization, international education, activity, international relations, friendship, tolerance.

Постановка проблеми. У соціалістичному суспільстві піонерська організація була невід'ємною частиною системи виховання. Аналіз тенденцій розвитку радянської школи, теорії та практики виховання свідчить, що загальноосвітня школа практично не могла ефективно будувати виховну роботу з підлітками без повсякденної опори на піонерську організацію.

Невід'ємною складовою всього процесу формування людини комуністичного суспільства було інтернаціональне виховання. Воно передбачало становлення почуттів, переконань, рис характеру людини, в основі якого лежала любов до своєї Батьківщини, до країн соціалістичної співдружності, до трудящих усіх націй і народностей планети. Інтернаціональне виховання передбачало міжнаціональну і міжетнічну взаємодію, формувало почуття солідарності і взаєморозуміння, протистояло дискримінації, націоналізму, расизму.

Велику роль в інтернаціональному вихованні відігравала піонерська організація. Специфіка її діяльності проявлялася в розмаїтті форм, масовості охоплення піонерів, неперервності виховного впливу, колективного реагування і спілкування, врахування вікових особливостей піонерів, у творчій самодіяльності, підвищенні активності учнів, у тісному зв'язку з життям радянського народу, з політикою КПРС, діяльністю ВЛКСМ. Та найголовніше, піонерська організація організовувала різноманітну діяльність і спілкування підлітків, що сприяло формуванню в них суспільно значущих якостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність піонерської організації у різних аспектах висвітлена у працях І. Винниченка та В. Якубовського, І. Гордіна, Т. Коннікової, Ф. Корольова, В. Лебединського, З.

Ходоровської, Б. Ширвіндта. Різні напрями виховання піонерів (ідейно-політичне, трудове, моральне та ін.) розглядалися у працях П. Конаніхіна та Л. Спіріна, О. Федулова; А. Панов та Г. Ізмайлова висвітлювали роботу старших піонерів за програмою Всесоюзного маршу піонерських загонів.

У контексті інтернаціонального виховання діяльність піонерської організації досліджували І. Верба та В. Піковський, В. Заслуженюк, Б. Кобзар, В. Фарфоровський, П. Шевченко, Д. Шелухін та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні досвіду організації міжнаціонального спілкування піонерів у ході їхньої діяльності, що відіграло провідну роль у формуванні їхніх інтернаціоналістських почуттів і переконань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою інтернаціонального виховання підлітків було формування у них інтернаціоналістської моралі та світогляду в поєднанні з виробленням відповідної поведінки, яка виявлялася у повсякденному спілкуванні, у додержанні загальних норм моралі по відношенню до людей усіх націй, їх національних традицій, звичаїв, мови.

В. Заслуженюк підкреслював, що саме у процесі спілкування і контактів дітей різних національностей ставало очевидним, наскільки глибоко було засвоєно ідеї і принципи дружби народів, як дотримувалися норми комуністичної моралі у відносинах з представниками інших націй, чи проявлявся такт, уважність до ровесників інших національностей, повага до національних традицій, звичаїв [3, с. 199].

Зважаючи на те, що більшість шкіл Української РСР у 60–80-ті роки ХХ ст. були багатонаціональними (у школах Донецької області, наприклад, навчалися разом українці, росіяни, греки, на Закарпатті – українці, угорці, молдавани тощо), навчання учнів спілкування було чи не найголовнішим завданням школи і піонерської організації. Спілкування передбачало не тільки обмін інформацією та досвідом, розмови і бесіди, а й виявлення толерантності, поваги до представників інших національностей, їхніх культур, мови, звичаїв. Особливу роль в організації міжнаціонального спілкування підлітків відіграла піонерська організація. Піонерська організація мала широкий діапазон дії – вона охоплювала і шкільне, і позашкільне життя дітей та підлітків, а різноманітна діяльність давала широкий простір для організації спілкування.

У піонерських організаціях шкіл Української РСР було накопичено величезний досвід педагогічно цінного міжнаціонального спілкування, яке відбувалося під час підготовки і проведення різних заходів.

Широкі можливості для спілкування надавали, наприклад, фестивалі дружби. На фестивалі запрошувалися гості з інших союзних республік, друзі, з якими велося листування, у чюю республіку проводилися заочні

подорожі. До фестивалю проводилися конкурси: на кращий національний костюм, кращу емблему і девіз фестивалю, виконання віршів національних поетів, народних пісень і танців. У ході підготовки до фестивалю учні обмінювалися досвідом, своїми думками, радилися, обговорювали, тобто відбувалося спілкування. Під час фестивалю піонери спілкувалися з представниками інших національностей, що, з одного боку, збагачувало їхні уявлення і знання про інші народи, їх традиції, культуру, а з іншого, – вчило толерантності, поважливого ставлення до представників інших національностей. При цьому, як зазначав В. Заслуженюк, виховне значення таких заходів досягалося широкою роз'яснювальною роботою педагогів про значення фестивалів у зміцненні дружби між народами, складанням чіткого плану заходу з урахуванням вікових особливостей учнів, активною участю у фестивалі всіх учнів, ідейно-політичною спрямованістю фестивалю, наявністю емоціонально-ігрових елементів [3, с. 200].

Зміцненню дружніх зв'язків між школярами різних національностей і розширенню кола їхнього спілкування сприяли також форуми, фестивалі молоді, декади братніх республік, зустрічі спортивних команд, агітбригад, ансамблів і колективів художньої самодіяльності, активу школярів, переможців Всесоюзного маршу, зльоти, зустрічі. Під час їх проведення учні однієї республіки мали можливість ближче познайомитися з життям народів інших республік, їх економікою, побутом, з національною культурою та мистецтвом. Такі форми роботи не тільки розширювали кругозір підлітків, а й задовольняли їхню потребу у спілкуванні. Тут вони знаходили товаришів і друзів. Під час таких зустрічей вони відчували велику радість і задоволення, бачили щиру повагу до свого рідного народу і культури з боку людей іншої національності. Це, у свою чергу, породжувало відповідне почуття поваги до нових друзів, до їхніх народних традицій [1, с. 61–62].

Хвилюючі зустрічі дітей різних національностей відбувалися під час зльотів юних інтернаціоналістів. Так, на зльоти, що проводилися на Закарпатті, приїздили представники з усіх республік СРСР, а також Східно-Словацького краю (ЧССР), Сабольч-Сатмарської області (ВНР), Сату-Марського повіту (СРР). Вони проводили день народження піонерської організації імені В. І. Леніна у Чопі на стику трьох кордонів. Школярі розповідали своїм друзям про проведену роботу, ділилися планами на майбутнє, проводили піонерський парад і урочисту лінійку, присвячену В. І. Леніну; гості знайомилися з постановкою інтернаціональної роботи у школах Ужгорода, Мукачєвого, влаштовували біля вогника конкурси на кращу піонерську пісню. Українське Закарпаття – історично багатонаціональна область. Навчання у школах області велося українською, російською, угорською і молдавською мовами. Були школи з паралельними класами, де навчалися діти українців і угорців, молдаван і

українців. Педагогічні колективи враховували ці особливості. На уроках і в позакласній роботі зверталася особлива увага на виховання у дітей взаємного такту, поваги до культури, мови, побуту, революційних і трудових традицій кожного народу [3, с. 202].

Розвитку контактів і зміцненню інтернаціональної дружби сприяли різні види спортивних зустрічей. Спартакіади, матчі, турніри розширювали коло знайомств. Підлітки знайомилися з історією міста, республіки, де проходили змагання. Загальноосвітні і спортивні дитячі школи України брали участь у всіх всесоюзних змаганнях школярів, зокрема таких масових, як «Шкіряний м'яч», «Золота шайба», «Старти надій». В олімпійському 1980 році у фестивальных змаганнях «Старти надій», які проходили в «Артеку», брали участь юні спортсмени всіх республік СРСР. У всіх видах змагань спортсмени України показали хороші результати. Школою спорту і дружби юних стали також всесоюзні спартакіади школярів: X Всесоюзна спартакіада школярів у Ленінграді у 1969 р., XI спартакіада – у Вірменії, м. Єреван, Ленінакан, Цахкадзор, XII спартакіада – у Києві (1972 р.) [4, с. 95]. Такі спортивні змагання включали широку культурну програму для школярів. Для юних спортсменів організовувалися вечори зустрічей, обмін концертами, знайомство з містом, установлювався день тієї чи іншої союзної республіки. У цей день представники однієї з республік демонстрували свої досягнення у спорті, організовували концерт художньої самодіяльності. При закритті спартакіади проводилися урочистий парад і великий концерт «Дружба народів СРСР» [3, с. 203].

Щороку відбувалися міжнародні змагання юних спортсменів країн соціалістичної співдружності з піонерського легкоатлетичного багатоборства. I етап – це заочні відбіркові змагання шкільних колективів у кожній країні, II – фінальна зустріч переможців в одній із соціалістичних країн [4, с. 95].

Традиційними були міжнародні зустрічі шкільних спортивних команд окремих міст, областей УРСР і країн соціалістичної співдружності. Так, школярі України приймали у себе юних спортсменів з Угорщини, Чехословаччини, Болгарії. Школярі Волинської області проводили спортивні зустрічі з ровесниками Люблінського воєводства (ПНР), а команди Закарпатської області – з учнями Чехословаччини та Угорщини. Отже, спорт юних був засобом зміцнення не тільки здоров'я дітей, але й їх моральних сил, одним із засобів формування їх інтернаціоналістських почуттів і переконань. А особисті контакти зміцнювали взаєморозуміння представників різних національностей, сприяли формуванню правильних понять і уявлень про дружбу народів [3, с. 203–204].

Розширювалося спілкування дітей різних національностей і засобами мистецтва. У більшості шкіл республіки проходили фестивалі мистецтв, тижні братніх літератур, учні встановлювали зв'язки з діячами культури

союзних республік і зарубіжних країн. Так, у вересні – травні 1971/1972 навчального року в школах Чернігівської області проходили фестивалі, свята, огляди художньої самодіяльності, в яких взяли участь представники трьох братніх республік – України, Росії, Білорусії [2, с. 91].

Юні інтернаціоналісти Рахівського Будинку піонерів Закарпатської області організували виставку дитячого малюнка. До участі в ній запросили 113 художніх студій Палаців і Будинків піонерів Радянського Союзу. На виставці демонструвалося 210 творів мистецтва. Студія юних художників Рахівського Будинку піонерів викликала на творче змагання юних художників зі Львова, Кишинєва, Пряшева і Будапешта. Студійці обмінювалися виставками творчих робіт, ділилися досвідом організації занять [5, с. 30]. Вихованці образотворчої студії Ужгородського Палацу піонерів, якою керував заслужений учитель УРСР З. С. Баконій, підтримували дружні зв'язки з юними художниками союзних республік і соціалістичних країн, зокрема із школярами Москви, Ленінграду, Києва, Баку, Златоуста, Кошице (ЧССР), Ньїредьхазі (ВНР) та іншими. Їхні малюнки і скульптурні вироби експонувалися у п'ятдесяти країнах світу. Ужгородський Палац піонерів був ініціатором багатьох інтернаціональних справ: літературних і краєзнавчих вікторин, конкурсів між Ужгородським і Михаловецьким (ЧССР) Палацами піонерів [3, с. 204].

Інтернаціональною спрямованістю відрізнялася робота художньої студії Ленінського районного Будинку піонерів м. Києва. Так, у 1960 р. відбулася поїздка до Москви на Декаду українського мистецтва і літератури; у травні 1970 р. – виставка дитячої художньої творчості в Київському державному музеї західного і східного мистецтва на честь 100-річчя з дня народження В. І. Леніна; у березні 1972 р. – Республіканський фестиваль дитячої художньої самодіяльності [2, с. 89–91]. У студії була інтернаціональна кімната, де було зібрано експонати, сувеніри, дитячі малюнки, нагороди студії, які свідчили про широкі й різноманітні зв'язки юних ленінців з ровесниками, з творчим життям дітей братських країн. У 126 країнах світу експонувалися малюнки дітей цієї студії, розповідаючи про Радянський Союз, про щасливе дитинство у нашій країні [3, с. 204].

У діяльності піонерських організацій республіки практикувалися зустрічі, проведення спільних фестивалів, конференцій з учнями одномірних міст-героїв. Так, піонери проводили: всесоюзні фестивалі середніх шкіл № 9 – м. Києва, Москви, Ленінграду, столиць союзних республік, міст-героїв; зустрічі юних карбишенців – учнів шкіл, що носили ім'я Д. М. Карбишева; зустрічі учнів шкіл і піонерських дружин з різних міст, областей і союзних республік, які носили імена героїв – М. Гастелло, О. Матросова, Зої та Шури Космодем'янських, героїв „Молодої гвардії”, М. Островського та багатьох інших. Такі зустрічі відкривали широкі

можливості для спілкування дітей різних національностей. Усі вони розмовляли і навчалися різними мовами, але всі вони були друзями, членами однієї піонерської сім'ї, їх об'єднували спільні цілі, спільна діяльність по зміцненню дружби між народами [3, с. 205].

Великі можливості для спілкування під час літніх канікул містилися у таборах праці і відпочинку Криму, Одеси, Євпаторії, на Дніпрі та Південному Бузі. Форми виховної роботи там були різноманітні: бесіди, фестивалі, вікторини, зустрічі, походи, спортивні змагання, свята миру і дружби, дні республік [3, с. 201].

Особливо сприятливими були умови для міжнаціонального спілкування у міжнаціональних і міжнародних піонерських таборах: «Артек» у Криму, «Молода гвардія» в Одесі, «Ленінець» на Дніпрі. У Карпатському краї також було багато міжнаціональних таборів, у яких відпочивали діти зі шкіл Львова, Закарпаття, Києва, Москви, Прибалтики, Східно-Словацького краю (ЧССР). Українські школярі виїжджали на канікули в піонерські табори Чехословаччини, Угорщини, Румунії. Така робота зближувала дітей різних національностей; вони отримували навички спілкування між собою, вчилися проводити інтернаціональні вечори, фестивалі, вікторини, розширювали свої знання про культуру, національне мистецтво і традиції інших народів [3, с. 202–203].

Висновки. Таким чином, різноманітні види діяльності піонерської організації не тільки задовольняли потреби піонерів у активності, але й розширювали коло їх спілкування, кругозір, формували світогляд і громадянську позицію. Усі форми цілком відповідали призначенню піонерської організації, діяльність якої у 60–80-ті рр. ХХ ст. носила політичний характер.

Література

1. Верба И.А. Воспитание патриотов-интернационалистов. Опыт внеклассной и внешкольной работы / И. А. Верба, В. И. Пиковский. – М.: Педагогика, 1973. – 112 с.
2. Греков Л. А. Мистецтво здружує / Л. А. Греков, Н. Й. Осташинський // Виховуємо інтернаціоналістів. – К.: Рад. школа, 1972. – С. 87–94.
3. Заслуженюк В. С. Воспитание учащихся на идеях и традициях дружбы народов СССР / Под ред. доктора ист. наук, проф. В. А. Чирко. – К.: Радянська школа, 1983. – 215 с.
4. Козленко М. П. Фізична культура і спорт в інтернаціональному вихованні / М. П. Козленко, В. Ф. Новосельський // Виховуємо інтернаціоналістів. – К.: Рад. школа, 1972. – С. 94–97.
5. Ніколаєнко І. В. Виховуємо патріотів-інтернаціоналістів / І. В. Ніколаєнко // Виховуємо інтернаціоналістів. – К.: Рад. школа, 1972. – С. 24–30.

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА**Овчаренко В.**

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри фізики
Донбаського державного педагогічного університету

Панченко П.

учитель вищої категорії, старший учитель Прелеснянської ЗОШ
Слов'янського району;

УДК 373.5

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З
ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ**

У статті розглянуто методичні аспекти організації роботи з обдарованими дітьми в сільській школі. Наведено новітні методи організації навчального процесу й позакласної роботи з метою виявлення обдарованих дітей, поглиблення їх знань та вмінь. На основі аналізу методичної літератури та досвіду роботи вчителя фізики й астрономії сільської школи сформульовано основні рекомендації щодо організації роботи з обдарованими дітьми.

Ключові слова: обдарована дитина, інноваційні технології навчання, метод проектів, дослідницький метод.

Овчаренко В.

кандидат физико-математических наук, доцент кафедры физики
Донбасского государственного педагогического университета.

Панченко П.

учитель высшей категории, старший учитель Прелестнянской ООШ
Славянского района Донецкой области.

**МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ С
ОДАРОВАННЫМИ ДЕТЬМИ В СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЕ**

В статье рассмотрены методические аспекты организации работы с одаренными детьми в сельской школе. Анализ методической литературы и опыт работы учителя физики и астрономии сельской школы позволил сформулировать ряд методических рекомендаций по организации работы с одаренными детьми.

Ключевые слова: одаренные дети, инновационные технологии обучения, метод проектов, исследовательский метод.

Ovcharenko V.

*Candidate of physico-mathematical sciences, associate professor of physics
Donbass State Pedagogical University.*

Panchenko P.

*Teacher of the highest category, senior secondary school teacher of Prelestnoe
Village of Slavyansk region Donetsk region.*

METHODOLOGICAL ASPECTS OF WORK ORGANISATION WITH GIFTED CHILDREN IN THE VILLAGE SCHOOL

The article describes the methodological aspects of the organization of work with gifted children in the village school. Analysis of teaching literature and experience in physics and astronomy teacher village school allowed us to formulate a number of guidelines on the organization of work with gifted children.

Keywords: *gifted children, innovative learning technologies, the project method, the research method.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Модернізація національної освіти в Україні зумовила необхідність розвитку інтелектуального, духовного потенціалу українського народу, набуття вітчизняною наукою й культурою світового рівня. Тому актуальною є проблема формування української еліти. Наше суспільство потребує таких фахівців з різних галузей життєдіяльності, спроможних адаптувати свої знання, уміння й навички до динамічних умов життєдіяльності. Ці фахівці будуть активно розбудовувати суспільну інфраструктуру з використанням найсучасніших технологій. Підготувати нову генерацію національно інтелектуальної еліти відповідно до зміни суспільних умов, вочевидь, має саме школа. Обдаровані діти – майбутній цвіт нації, інтелектуальна еліта, гордість і честь України, її світовий авторитет [3, с.51]. Тому перед кожним педагогічним колективом постає завдання, спрямоване на забезпечення формування інтелектуального потенціалу нації завдяки створенню оптимальних умов для всебічно обдарованої молоді. Саме якість, обсяг та інтенсивність роботи освітян щодо вдосконалення інтелектуального, морально-духовного, творчого розвитку школярів зумовлює майбутнє нації. Особливої ж уваги педагогів потребують обдаровані діти, які вже зі шкільної лави виявляють зацікавленість науковими студіями, демонструють неабиякі творчі здібності та мають потужний творчий потенціал. Під поняттям обдарованість треба розуміти сукупність здібностей, які дозволяють індивіду досягти значних результатів в одному або кількох видах діяльності. Хоча науковці дотепер ще не зовсім обізнані з явищем обдарованості, але вже сьогодні усвідомлюють, що обдарованість не можна ототожнювати з набутими знаннями. Це значно складніше явище, якому притаманна природна енергетика, пізнавальна

активність, нестандартність мислення, наполегливість, надзвичайна працездатність [4, с.20-25].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Методику організації роботи з обдарованими дітьми та її впровадження у навчальних закладах розкрито у працях С. Русової, В. Аксельруда, Я. Дерев'янка, Н. Степанець, Т. Хромової, В. Яншина та інших [1, 6, 7, 8]. Але досить мало робіт присвячено саме організації роботи з обдарованими дітьми в сільській школі. Мала наповненість класів, наявність дітей з неблагонадійних та неповних сімей, низька матеріальна база, порівняно з міськими навчальними закладами, потребують специфічного підходу до виявлення обдарованих дітей і розвитку їх індивідуальних особливостей у таких умовах.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є окреслення та добір ефективних методів педагогічної роботи з обдарованими дітьми в сільській школі.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи, що провідною педагогічною метою навчання є залучення обдарованої дитини до неперервного процесу самовдосконалення – самовиховання, саморозвитку, самонавчання, – учитель повинен використовувати діяльнісний підхід щодо проведення уроків через уведення інноваційних технологій, ефективних методів навчання, таких як пошуковий, дослідницький, проблемний тощо; забезпечувати організацію навчального процесу з перспективою максимально розвинути здібності учнів [2, с.1-3].

Розглянемо досвід роботи з обдарованими дітьми одного з авторів цієї статті, вчителя фізики та астрономії Прелеснянської ЗОШ Слов'янського району Панченка П.К. Основне завдання, яке поставив учитель, було створити сприятливі умови для розвитку інтелектуального та творчого потенціалу учнів, упроваджуючи новітні технології, виявити та розвинути здібності якомога більшої кількості школярів. Для виявлення інтелектуально обдарованих дітей, здібних до поглибленого вивчення фізики та астрономії, було проведено діагностування учнів, яке включало анкетування, тестування, бесіди з батьками. Після аналізу одержаних результатів учителем була розроблена програма корекції та розвитку учнів, поглибленого вивчення фізики й астрономії, організації позакласної творчої діяльності, пошуково-дослідницької діяльності для збільшення рівня компетентності з предмета.

Розроблений учителем комплекс методичних матеріалів щодо організації роботи з обдарованими дітьми містить чотири етапи.

На початковій стадії роботи необхідно розвивати в школярів інтерес до фізики, астрономії. Для цього пропонується цікава науково-популярна література, дозволяється проводити прості фізичні досліди.

На другому етапі значну увагу приділяється поурочній роботі. Учня за індивідуальною програмою пропонуються творчі задачі, досліди. Старшокласників залучають до роботи класу як консультантів на уроках, на семінарах і заліках, як дослідників під час вивчення нового матеріалу, у процесі підготовки додаткового матеріалу. Це сприяє їхньому подальшому розвитку, систематизує знання, зміцнює авторитет серед однолітків, привчає до самостійності й відповідальності.

На третьому етапі здійснюється оцінка творчого потенціалу та психологічних особливостей кожної дитини.

Четвертий етап передбачає роботу за спеціальною творчою програмою: бесіди з дитиною, її батьками, аналіз життєвих умов сім'ї, з'ясування того, чи пов'язує учень свій майбутній фах із фізикою, чи хоче брати участь в олімпіадах. Із тими учнями, які демонструють оригінальне мислення, значний обсяг знань, зацікавленість у поглибленні своїх знань із фізики, зокрема бажають брати участь в олімпіадах, починали активну позаурочну індивідуальну роботу. Заняття проводили так: близько 75% часу приділяли розв'язанню та аналізу завдань теоретичних турів, 25% часу – виконанню завдань експериментального туру.

Вчитель почав свою роботу з удосконалення навчального процесу, застосування інноваційних технологій та методів, зокрема дослідницького, методу проектів, проблемного та інших. Ці технології і методи допомагають створити підґрунтя природничої та загальнокультурної підготовки учнів, широко використовувати їхні індивідуальні особливості, залучати до творчості завдяки дослідницьким завданням, моделювати й розв'язувати проблемні ситуації. Учні оволодівають експериментальним методом дослідження, методом моделювання певних явищ, фактів і закономірностей.

Успіх такого навчання залежить не тільки від знань і вмінь учнів, але й мотивації, інтелектуальних та вольових компонентів, рівня інтересів і певних нахилів разом з високою працездатністю. Ядром упровадження дослідницького методу в навчальний процес є дослідницькі завдання. Учитель використовував навчально-дослідницькі завдання трьох типів: а) завдання алгоритмічного рівня, орієнтовані на низьку підготовку учня; б) завдання частково-пошукового рівня, які передбачають високий рівень підготовленості учнів; в) завдання креативного рівня, орієнтовані на найвищий рівень пізнавальної самостійності учнів. Ці завдання давали змогу учням самостійно аналізувати проблемні ситуації, формувати і розв'язувати їх, робити логічні висновки, набувати нові знання.

Розвитку дослідницької діяльності учнів сприяло запровадження в навчальний процес учителем проектного методу. Використовувалися різні за видами діяльності проекти: дослідницькі, творчі, практично-

зорієнтовані, інформаційні, проекти у формі рольових ігор. Учитель пропонував учням вибрати і виконати дослідження в складі групи. Колективне обговорення й обміркування проблеми, планування роботи та її виконання сприяють формуванню демократичної атмосфери в класі, партнерських стосунків між учнем і учителем. Основне навантаження під час виконання проекту припадає на учнів, учитель консулює, надає методичну допомогу, здійснює проміжний контроль. Проектне дослідження містить три етапи: підготовчий (визначення форм і методів дослідження, створення груп, розподіл функцій між учасниками, складання плану); дослідницький (відбір джерел інформації, збирання й опрацювання її, аналіз, висновки, оформлення результатів дослідження); підсумковий (ознайомлення учасників проекту з результатами дослідження, підготовка спільного рішення щодо способів і форм застосування результатів проекту). Результат виконаних проектів повинен бути очевидним, тобто якщо це теоретична проблема, то має пропонуватися конкретне її розв'язання, якщо практична – конкретний результат готовий до впровадження.

Окрім навчального процесу, учитель залучав обдарованих дітей до дослідницької роботи під час проведення позакласних заходів: тижнів фізики й астрономії, міні-конференцій, екскурсій, занять у лабораторіях університету, відкритих захистів проектів, роботи в гуртках, шкільних олімпіадах, конкурсах тощо.

Індивідуальну програму підготовки зумовлює остаточна мета учня, його здібності та особливості характеру, інтереси дитини, надання переваги теорії або експериментальній діяльності. На індивідуальних заняттях формується досвід технічної творчості, учні розв'язують задачі підвищеного рівня складності, виявляють здатність до творчої співпраці з учителем. Серед багатьох необхідних умов ефективною індивідуальною роботою з обдарованими учнями є: визначення сильних і слабких сторін кожного учня; урізноманітнення навчального матеріалу; відповідність матеріалу інтересам обдарованої дитини; передбачення принципів поступовості й послідовності; запровадження чіткої системи оцінювання. Учитель спостерігав за роботою учнів, досліджував їхні досягнення, робив прогнози з подальшою перевіркою їх на практиці. Рівень сформованості пізнавальної діяльності учнів учитель оцінював за такими показниками: учень ставить учителю запитання, що відображають намагання з'ясувати незрозуміле; прагне брати участь у навчальній діяльності, у дискусії щодо питань, аналізованих на уроках; доповнює відповіді інших учнів; бажає висловити свою думку; прагне поділитися з іншими новою інформацією; прагне брати участь у позакласних заходах, конкурсах, олімпіадах. Роботу з обдарованими дітьми учитель веде вже протягом кількох років. За цей

час підвищився інтерес до фізики й астрономії у всіх учнів, є позитивні результати участі обдарованих дітей у конкурсах, районних та обласних олімпіадах. Для вчителя саме підготовка до олімпіад та участь в них є найбільш інформативною формою контролю ефективності його роботи з обдарованими учнями (таблиця).

Таблиця.

Результати участі учнів в олімпіадах

Участь учнів в районних олімпіадах					
Рік	9 клас	10 клас		11 клас	
	фізика	фізика	астрономія	фізика	астрономія
2011	2 місце			2 місце	
2012	4 місце	2 місце	1 місце		1 місце
2013.	3 місце	1 місце	1 місце		1 місце
Участь учнів в обласних олімпіадах					
2013			диплом III ступеня		
2014			14 місце		15 місце

Висновки. Результати аналізу роботи з обдарованими дітьми показали, що обдарований учень потребує такого навчання, яке забезпечувало б розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нові знання, а не заучувати чужі висновки та думки. У роботі з обдарованими дітьми вчитель має відмовитися від жорсткої заорганізованості навчального процесу й обмеження творчості вимогами стандартних навчальних планів. Тому основними ознаками педагогічних технологій, орієнтованих на роботу з обдарованими школярами, є саме ускладнення змісту навчального матеріалу, збільшення обсягу теоретичного матеріалу, виконання учнями індивідуальних завдань, запровадження науково-дослідницької, пошукової, експериментальної, проектної діяльності учнів, підвищення рівня самостійної роботи, створення умов для реалізації природних обдарувань особистості, водночас основними стратегіями навчання дітей з високим розумовим потенціалом є прискорення та збагачення. А цього можна досягти зусиллями послідовної, добре спланованої, кропіткої роботи вчителя впродовж довгого часу.

Література

1. Аксельруд В.В. Організація позакласної роботи з фізики в умовах реалії сільської школи / В.В. Аксельруд // Фізика в школах України. – 2007 – №9. – С. 27-35.

2. Борзенкова Т.А. Система роботи з обдарованими і здібними учнями: Майстер-клас заступника директора гімназії № 136 м. Києва Тетяни Андріївни Борзенкової / Т. А. Борзенкова // Завуч. - 2008. – №14. – С. 1-20.
3. Дерев'янку Л. Здібності та обдаровані діти: Діагностика, розвиток, супровід / Упоряд. Т. Червонна; Л. Дерев'янку // Інформатика: Бібліотека. – 2008. – №12. – С. 51-97.
4. Крутій М. Обдаровані діти / М. Крутій // Директор школи. – 2008. – №47. – С. 20-25.
5. Методичні рекомендації щодо організації та проведення роботи з обдарованими школярами / Науково-методичний журнал «Вивчаємо українську мову та літературу», №10(158). – Харків: ВГ «Основа», 2008 – С. 1-17.
6. Степанець Н.В. Обдарована дитина / Н. В. Степанець // Обдарована дитина: Науково-практичний освітньо-популярний журнал. – 2009. – № 1. – С. 47-49.
7. Хромова Т. Обдарована дитина потребує комфорту // Т. Хромова // Шкільний світ. – 2009. – №39. – С. 1-6.
8. Янишин В. М. Методика роботи з обдарованою молоддю/ В. М. Янишин // Фізика в школах України. – 2007. – №9. – С. 25-26.

Ірза В.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

УДК 37:613.88–053.6:374

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті здійснено ґрунтовний аналіз педагогічної та методичної літератури з проблеми розвитку творчих здібностей школярів в процесі дослідницької діяльності. Розкрито значення дослідницької технології для стимулювання пізнавальної активності і самостійності учнів. Наведено основні функції дослідної роботи, які забезпечують формування творчих здібностей, стимулюють творчу активність та сприяють виробленню індивідуального стилю пізнавальної діяльності учнів. Проаналізовано структуру педагогічної системи, зорієнтованої на формування творчої особистості школяра в умовах пошуково-дослідницької діяльності. Запропоновано модель педагогічної підтримки творчої самореалізації учнів у процесі дослідної роботи.

Ключові слова: *творчість, дослідна робота, пізнавальна активність, творчі здібності, дослідницький метод, пошуково-дослідницька діяльність.*

Ірза В.

аспірантка кафедри педагогіки вищої школи ГВУЗ “Донбасский государственный педагогический университет”

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ УЧАЩЕГОСЯ В ПРОЦЕССЕ ОПЫТНОЙ РАБОТЫ

В статье осуществлен анализ педагогической и методической литературы по проблеме развития творческих способностей учеников в процессе исследовательской деятельности. Раскрыто значение исследовательской технологии для стимулирования познавательной активности и самостоятельности школьников. Проанализировано структуру педагогической системы, ориентированной на формирование творческой личности учащегося в условиях поисково-исследовательской деятельности.

Ключевые слова: *творчество, опытная работа, познавательная активность, творческие способности, исследовательский метод, поисково-исследовательская деятельность.*

Irza V.

post-graduate student of the department of Pedagogics of High School State Institute of Higher Education "Donbass state pedagogical university"

THE FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE PUPIL DURING THE RESEARCH WORK

The article is devoted to the analysis of pedagogical and methodical literature about the development of creative abilities of pupils during the research work. It is stressed that the research technology is very important for the stimulation of cognitive activity and self-study of pupils. The structure of pedagogical system focused on the formation of the creative personality of the pupil during the search and research activities have been analyzed.

Key words: *creation, research work, cognitive activity, creative abilities, research method.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні суспільні, соціально-економічні та інформаційно-технологічні зміни, активна модернізація освітнього простору потребують розв'язання багатьох важливих завдань сучасної школи, одним з яких є створення умов для розвитку творчих здібностей учнів, розкриття їх творчого потенціалу, здатності до самовираження та самореалізації.

Проте виростити генерацію високо освіченої молоді неможливо без якісного оновлення освітньої системи, що зорієнтована на виконання актуальних завдань щодо формування творчої особистості. За такого підходу необхідним є створення умов для повноцінного прояву й розвитку обдаровань дитини, активізації процесу навчання, надання йому дослідницького спрямування; передавання учневі ініціативи в організації власної пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування та розвитку творчої особистості, стимулювання її творчого потенціалу в процесі пошукової та дослідницької діяльності стала об'єктом вивчення

вітчизняних та зарубіжних учених: В. Алфімова, В. Вербицького, О. Губенка, В. Обозного, В. Паламарчук, Г. Пустовіта, В. Рибалки, О. Савенкова, А. Сологуба, С. Сисоєвої, Ю. Тамберга.

Питання розвитку творчих здібностей школярів, активізації пізнавальної діяльності учнів в процесі дослідної роботи вивчали О. Гавриліна, В. Гаврилюк, Т. Гончарук, В. Калошин, Л. Ковбасенко, З. Литова, Л. Туріщева, а також сучасні дослідники Г. Джевага, Л. Левченко, О. Кононенко, Н. Недодатко, О. Павленко, С. Парфілова, В. Самохіна, В. Смагін та Л. Тихенко.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є вивчення та аналіз вітчизняної методичної та педагогічної літератури, в якій розглядаються питання розвитку творчої особистості учня в процесі дослідної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз педагогічної літератури та вивчення досвіду роботи вчителів довели, що дієвим засобом розвитку творчих здібностей школярів є дослідницький метод навчання. Ефективним засобом розвивального навчання є використання дослідницьких завдань на уроках, що мають на меті формування пізнавальної активності учнів, розвиток їх інтелектуальних і творчих здібностей, виховання вольових якостей, уміння висловлювати і відстоювати власну думку.

Серед вітчизняних вчених, які займалися проблемою творчості, найбільш відомою є психолого-педагогічна система творчого навчання та виховання, розроблена І. Волковим. Він вважав, що треба створити умови для багатобічного випробування учнями власних сил у різних видах самостійної і творчої діяльності, починаючи з молодших класів і закінчуючи старшокласниками. І. Волков запропонував перелік видів діяльності для самостійної творчої роботи у рамках того чи іншого предмета, серед яких можна виділити наступні: поглиблена проробка тем за поточним матеріалом; вивчення матеріалу з курсу наступних класів; розв'язування задач різної складності; вивчення матеріалу з курсу середніх і вищих навчальних закладів; виготовлення навчальних посібників; дослідна робота [4].

На думку вченої О. Кононенко, педагогічна цінність дослідної роботи полягає в саме тому, щоб психологічно та практично підготувати учнів до творчої праці. Під творчим ставленням до праці дослідниця розуміє готовність до нововведень, якісного удосконалення трудового процесу, отримання матеріальних цінностей за рахунок розвитку і реалізації своїх індивідуальних можливостей [1, с. 39].

Творчість в дослідній роботі учнів – це, перш за все, вміння самостійно розв'язувати дослідницькі завдання. В старших класах такі завдання здатні розв'язувати усі учні. Причому, не тільки суб'єктивно нові (тобто нові лише для учнів), але й об'єктивно нові, ще не розв'язані в науці, тобто залучатися

до науково-дослідної роботи, яка має не лише навчальне, але й науково-практичне значення. В цьому плані, зазначає О. Кононенко, найбільшими можливостями володіє сільськогосподарське дослідництво.

Вчена стверджує, що одним з прийомів активізації формування пізнавального інтересу учнів та розвитку їх творчих здібностей в системі дослідництва є перенесення знань. Так, на дослідній ділянці учні визначають, які роботи можна виконувати. Розв'язуючи поставлене завдання, вони користуються науковими поняттями та закономірностями, переносять їх на агротехніку рослин.

О. Кононенко великого значення надавала учнівській дослідній роботі, оскільки вона пробуджує і розвиває у школярів не лише пізнавальні інтереси, але й знайомить їх з методами дослідження, розвиває ініціативу, формує почуття нового, виховує потребу розв'язувати творчі дослідницькі завдання [там само, с. 47–48].

Л. Тихенко пошуково-дослідну роботу учнів визначає як один з різновидів їх навчально-творчої діяльності, “що здійснюється з дотриманням основних вимог до наукових досліджень, передбачає створення оригінального соціально та/або особистісно значущого продукту на основі самостійного або колективного застосування наявних компетентностей (пізнавальних, практичних, творчих, соціальних), використання в нових умовах відомих способів навчально-творчої діяльності, створення нових підходів до вирішення проблем” [5, с. 38].

У своїй дисертації Л. Тихенко визначила основні функції дослідної роботи, які забезпечують формування творчих здібностей, стимулюють творчу активність та сприяють виробленню індивідуального стилю пізнавальної діяльності учнів. До таких функцій дослідниця віднесла: прагнення до самореалізації та самовираження; самоперетворення та самовдосконалення; формування стійкої системи цінностей, здатності до самоорганізації творчої діяльності; рефлексію – усвідомлення та глибоке засвоєння отриманих знань [6, с. 71].

Схожої думки дотримується дослідниця О. Павленко. Вона вважає, що пошуково-дослідницька робота здійснює “комплексний вплив на формування творчої особистості учня, забезпечує становлення в школярів досвіду самостійного пошуку і застосування нових знань в умовах творчості, реалізацію і самореалізацію індивідуальних можливостей і здібностей, позитивну динаміку особистісного розвитку” [3, с. 26]. Така діяльність є оптимальною формою самоствердження та самореалізації школярів у творчості.

О. Павленко у своїй дисертації запропонувала структуру педагогічної системи, зорієнтованої на формування творчої особистості школяра в умовах пошуково-дослідницької діяльності. Така педагогічна

система складається з наступних компонентів: мета навчання і виховання; контингент учнів; пошуково-дослідна діяльність учнів; контингент педагогічних працівників; структурні компоненти педагогічного колективу; основні процеси науково-педагогічного та організаційно-технологічного забезпечення пошуково-дослідницької діяльності учнів; сучасні дидактичні процеси та їх ефективність; високий професіоналізм діяльності педагогічних працівників; ефективність використання технічних засобів навчання [там само, с. 64].

Заслуговує на увагу модель педагогічної підтримки творчої самореалізації учнів у процесі дослідної роботи, яку запропонувала у своїй дисертації Л. Левченко. Охарактеризуємо основні етапи впровадження даної моделі.

На першому етапі відбувається підготовка педагога і учнів до активної і науково-доцільної дослідної роботи. Вона складається з двох взаємопов'язаних видів діяльності: вибору теми дослідження, розробки її мети і завдань та освоєння теорії і технологій дослідної роботи.

На другому етапі здійснюється побудова проекту дослідницького експерименту, конкретизується та обґрунтовується його тема, проблема, предмет, мета та завдання. При цьому, зазначає Л. Левченко, виникає об'єктивна суперечність між необхідністю для учнів та їх наукових керівників виконувати певне суспільне замовлення, з одного боку, і правом вільного вибору теми такої роботи, з іншого. Така суперечність сприяє активному пошуку, вибору найбільш раціональних способів особистісного і соціального розвитку людини.

Третій етап – це безпосереднє виконання плану дослідної роботи як процесу творчої взаємодії наукового керівника з учасниками наукового пошуку. Л. Левченко вважає цей етап основним у всій структурі; його ефективність залежить від якості попередніх.

Підсумковий – четвертий етап – завершує період підготовки і виконання дослідної роботи. Підсумки діяльності підводяться в кінці навчального року на засіданні науково-методичної ради школи [2].

Висновки. Дослідницький метод навчання передбачає творче засвоєння знань, виконує досить важливі функції. Він покликаний, по-перше, забезпечити теоретичне використання знань; по-друге, оволодіння методами наукового пізнання в процесі пошуку цих методів і використання їх; по-третє, сприяє формуванню рис творчої діяльності; по-четверте, є умовою формування інтересу, потреби в такій діяльності. В результаті дослідницький метод сприяє формуванню повноцінних, добре усвідомлених, оперативно й гнучко використовуваних знань і формуванню досвіду творчої діяльності.

Подальші розвідки з даного напрямку можуть стосуватися пошуку нових ефективних прийомів стимулювання пізнавальної активності і розвитку творчих здібностей учнів у процесі дослідницької діяльності.

Література

1. Кононенко О. С. Формирование опыта исследовательской деятельности старшеклассников в научных обществах учащихся по экологии : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. С. Кононенко. – Кемерово, 2005. – 197 с.
2. Левченко Л. С. Творча самореалізація старшокласників у науково-дослідницькій діяльності шкіл нового типу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л. С. Левченко. – Суми, 1999. – 211 с.
3. Павленко О. П. Формування творчої особистості гімназиста у пошуково-дослідницькій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Олена Петрівна Павленко. – Луцьк, 2005. – 235 с.
4. Педагогический поиск / Сост. И. Н. Баженова. – М. : Педагогика, 1987. – 544 с.
5. Розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в процесі пошуково-дослідницької діяльності в позашкільному навчально-виховному просторі : компетентнісний підхід, еколого-натуралістичний аспект : методичний посібник / [упоряд. : Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця, Н. Ю. Сидоренко; за ред. Л. В. Тихенко]. – Суми : Університетська книга, 2010. – 608 с.
6. Тихенко Л. В. Формування творчих здібностей старшокласників у процесі дослідницької діяльності в Малій академії наук України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Л. В. Тихенко. – К., 2008. – 199 с.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА**Шароватова О.**

*доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків)*

УДК 376.56 (048)**ВИВЧЕННЯ СТАНУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ,
СХИЛЬНИХ ДО АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ, ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО
ЦЕНТРУ**

У статті розкрито актуальність та сутність використання театральної творчості як засобу естетичного виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, в реабілітаційних центрах, охарактеризовано стан здійснення естетичного виховання цієї категорії підлітків засобами театрального мистецтва в умовах реабілітаційних центрів. Експериментально встановлено, що використання театральної творчості як засобу естетичного виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, в реабілітаційному центрі, ще не стала важливою ланкою в системі навчально-виховної роботи в сучасному реабілітаційному закладі. Автором обґрунтовано умови ефективності самодіяльної театральної творчості підлітків, схильних до агресивної поведінки.

Ключові слова: *естетичне виховання, підлітки, схильні до агресивної поведінки, театральне мистецтво, реабілітаційний центр.*

Шароватова О.

доцент кафедри охорони труда и техногенно-экологической безопасности Национального университета гражданской защиты Украины (г. Харьков)

**ИЗУЧЕНИЕ СОСТОЯНИЯ ЭСТЕТИЧНОГО ВОСПИТАНИЯ
ПОДРОСТКОВ, ПРЕДРАСПОЛОЖЕННЫХ К АГРЕССИВНОМУ
ПОВЕДЕНИЮ, СРЕДСТВАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО ИСКУССТВА В
УСЛОВИЯХ РЕАБИЛИТАЦИОННОГО ЦЕНТРА**

В статье раскрыты актуальность и сущность использования театрального творчества как средства эстетического воспитания подростков, предрасположенных к агрессивному поведению, в реабилитационном центре, охарактеризовано состояние осуществления эстетического воспитания этой категории подростков средствами театрального искусства в условиях реабилитационного центра. Экспериментально установлено, что использование театрального

творчества как средства эстетического воспитания подростков, предрасположенных к агрессивному поведению, в реабилитационном центре, еще не стала важным звеном в системе учебно-воспитательной работы в современном реабилитационном учреждении. Автором обоснованы условия эффективности самодеятельного театрального творчества подростков, предрасположенных к агрессивному поведению.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, подростки, склонные к агрессивному поведению, театральное искусство, реабилитационный центр.

Sharovatova O.

associate professor of the Department of labor protection and technogenic-ecological safety of the National University of civil protection of Ukraine (Kharkiv)

STUDY OF THE STATE OF AESTHETIC EDUCATION OF ADOLESCENTS WHO ARE PRONE TO VIOLENT BEHAVIOR, MEANS OF THEATRE ART IN A REHABILITATION CENTER

The article reveals the relevance and nature of the use of drama as a means of aesthetic education of teenagers inclined to aggressive behavior and rehabilitation centers, characterized status of implementation of the aesthetic education of this category of teenagers by means of theatre art in the rehabilitation centers. It is found experimentally that the use of drama as a means of aesthetic education of teenagers inclined to aggressive behavior in the rehabilitation center has not yet become an important link in the system of educational work in the modern rehabilitation institution. The author justified by the conditions of the efficiency of Amateur theatrical creativity teenagers inclined to aggressive behavior.

Key words: *aesthetic education, teenagers are prone to aggressive behavior, performing arts, rehabilitation centre.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап розвитку українського суспільства, що загострив процес пошуку людиною сенсу існування і свого місця у світі, ставить якісно нові задачі гуманізації і гуманітаризації освіти, яка спрямована на формування у підростаючого покоління духовності, творчих устремлінь, ціннісних установок, як необхідних умов розвитку гармонічної і цілісної особистості. Серед різних шляхів вирішення поставлених задач багато науковців і практиків вибирають шлях прилучення дітей до світу прекрасного, до світу духовних цінностей, світу естетичної культури людства. В значній мірі проблема естетичного виховання актуальна для такої категорії неповнолітніх як підлітки, схильні до агресивної поведінки.

Аналіз останніх досліджень. Естетичне виховання особистості є предметом наукових досліджень педагогів і психологів Т. Аболіної, А. Веремьєва, І. Зязюна, Л. Масол, Н. Миропольської, Г. Шевченко та ін. Різноманітні форми прояву агресивної поведінки в дітей та підлітків досліджували Г. Гессен, С. Жабокрицький, О. Мізерна, Є. Прокопович, І. Фурманов). Організація соціально-педагогічної діяльності в реабілітаційних центрах різного типу висвітлена у працях Б. Алмазова, А. Капської, С. Коношенка, В. Нечипоренко, Л. Семенюк, М. Тютюнника та ін. Однак такий аспект як естетичне виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, засобами театрального мистецтва в умовах реабілітаційних центрів, на наш погляд, вивчений недостатньо.

Формулювання цілі статті. Мета цієї статті полягає у визначенні стану організації естетичного виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, засобами театрального мистецтва в умовах реабілітаційних центрів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання театральної гри у вихованні і реабілітації підлітків, схильних до агресивної поведінки, є важливим засобом їх морально-естетичного розвитку, формування особистості, яка сприймає світ у його цілісності і водночас у різноманітності, багатобарвності.

Проблема естетичного виховання школярів через різноманітні форми театральної творчості розглядалася в працях Д. Будянського, А. Єршової, А. Капської, О. Кемеровської, М. Левченка, Н. Миропольської, Є. Сазонова, Л. Чуриліної, А.Щербо та ін. [1; 2; 3; 4]. У цих роботах акцентується увага на значущості дитячого театру в розвитку творчих здібностей дітей, їх художньо-естетичної компетентності, формуванні емоційно-почуттєвої сфери, розкривається зміст роботи з оволодіння дітьми навичками акторської діяльності.

Відповідно до обґрунтованої названими дослідниками естетико-виховної значущості дитячого театру постає питання про доцільність його використання у педагогічній практиці реабілітаційного центру, що і стало предметом розгляду зазначеної статті.

Насамперед ми визначаємо основні умови ефективності самодіяльної театральної творчості підлітків, схильних до агресивної поведінки,:

1. Використання самодіяльного театру як важливого елемента реабілітаційної системи.

2. Відповідний рівень підготовленості педагогів реабілітаційного центру до організації театральної самодіяльності підлітків.

3. Використання для театральних постановок з підлітками творів відповідного художньо-естетичного рівня.

4. Набуття підлітками знань та вмінь з основ театральної культури та розвитку їхньої естетичної вихованості засобами театральної творчості.

5. Соціокультурна спрямованість діяльності шкільних театральних колективів (робота з батьками, виступи поза межами освітніх та реабілітаційних закладів, участь у фестивалях, соціокультурних заходах).

З метою вивчення ступеня залучення театральних засобів у навчально-виховних системах реабілітаційних центрів області, створення в них позитивної естетико-спрямованої атмосфери керівникам цих закладів була запропонована анкета з наступними запитаннями: „1. Ваша оцінка естетичного виховання підлітків у Вашому центрі. 2. Яке місце в естетичному вихованні підлітків Вашого центру займає театральне мистецтво? 3. Як часто організуються перегляди дітьми вистав професійного театру? 4. Які форми роботи з підлітками використовуються після перегляду вистав професійного театру? 5. Чи діють у Вашому центрі самодіяльні театральні колективи? Назвіть, будь-ласка, які (драматичні, музичні, лялькові, фольклорні тощо). 6. Коли на засіданнях педагогічних, методичних рад піднімалося питання про роль театрального мистецтва у вихованні підлітків та організацію самодіяльної театральної творчості? 7. Чи відбуваються у Вашому центрі заходи, присвячені видатним подіям українського та світового театру? 8. Чи використовується театральна творчість у позакласній роботі з навчальних предметів? 9. Ваша думка щодо більш ефективного використання театрального мистецтва як засобу морально-естетичного виховання та реабілітації підлітків”.

Аналіз анкетних відповідей, вивчення планів виховної роботи досліджуваних реабілітаційних центрів показує, що в зазначених закладах організація театральної діяльності школярів не утвердилася як важлива ланка навчально-виховної роботи, тому в більшості випадків вона проводиться епізодично, ситуативно, без чітко продуманої системи і послідовності. В реабілітаційних закладах набули поширення непостійні театральні колективи, що готують спектаклі до певних календарних дат, днів літератури, фестивалів, конкурсів, здійснюють театралізацію обрядів до великих народних свят. Театралізовані вечори готуються з різними групами учасників, часто поспішно, тому вони не здійснюють належний вплив на внутрішній світ особистості підлітка, схильного до агресивної поведінки. Масові ж свята, що завжди були одним із засобів самовираження учнів та розвитку їхніх творчих здібностей, проводяться рідко. Навіть таке джерело радості, натхнення, саморозкриття індивідуальності, як святкування Нового року, зводиться до відвідування

новорічних вистав, що часто організуються закладами культури. Слід зауважити, що ці вистави не завжди враховують вікові особливості дітей та завдання морально-естетичного виховання школярів.

Дослідження також виявило низький рівень готовності педагогів до використання засобів самодіяльного театру в реабілітаційній роботі, що зумовлюється недостатнім розумінням значущості механізмів театральної гри для формування особистості, її внутрішнього світу, вмінь здійснювати естетичний та моральний вибір. Організація відвідування вистав професійного театру відбувається відносно регулярно, але їх обговорення, як правило, не проводиться. Якщо ж і проводиться, то здебільшого формально, на рівні – „Спектакль подобається чи не подобається?“, „Гра якого актора сподобалась найбільш?“ тощо.

Для дослідження рівня естетичної вихованості підлітків, схильних до агресивної поведінки, ми умовно її структуру визначили як сукупність компонентів: естетичне сприймання, естетичне оцінювання, здатність до естетичної діяльності, що характеризуються наступними показниками.

Естетичне сприймання - вияв почуття радості, задоволення від читання драматичних творів, за якими передбачається здійснити постановку у театральному колективі, від переглянутих вистав професійного театру, від гри юних акторів дитячих театральних колективів, від гри своїх товаришів по театральному колективу.

Естетичне оцінювання - рівень знань з історії театру, рівень знань про засоби сценічної виразності актора (сценічна мова, рух, пластика, міміка), вміння оцінювати рівень довершеності художнього образу, що створюється на театральній сцені, усвідомлення міри гармонійності складових спектаклю (художнє оформлення, музика, освітлення, костюми тощо), оцінка цілісності спектаклю, розуміння сутності ролі, яку грає юний актор, її надзавдання.

Здатність до естетичної діяльності - оволодіння основами акторської гри (розвиток уваги, уяви, здатність до перевтілення (органічність гри), розвиток техніки і логіки мовлення, відчуття підтексту), бажання принести своїм виступом естетичне задоволення глядачам та донести їм основні ідеї спектаклю, організація театральних постановок з молодшими школярами в умовах сім'ї та дозвілля, вияв естетичної культури в поведінці підлітка.

Визначення естетичної вихованості підлітків, схильних до агресивної поведінки, засобами театральної самодіяльності здійснювалося використанням методів: спостереження; методу незакінчених речень; бесід з підлітками, вчителями, батьками; аналізу поведінки підлітків поза межами школи та реабілітаційного центру, вдома; аналізу сценічного і позасценічного спілкування підлітків та ін.

Аналіз естетичної вихованості засобами театральної творчості дає можливість зробити висновок, що на її формування працівниками реабілітаційних закладів не звертається належна увага. Особливо це помітно на розвитку естетичного оцінювання. Підлітки дають досить загальну оцінку власній грі, грі товаришів, оцінку спектаклям професійного театру і власного театального колективу. І, на жаль, не спостерігається зв'язок діяльності в театральному колективі з розвитком у підлітків естетичного сприймання природи, суспільного життя, інших видів мистецтва. Тобто не використовуються значні можливості театральної творчості для формування загальної естетичної культури.

Висновки. Підводячи підсумок використання театральної творчості як засобу естетичного виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, в реабілітаційному центрі, слід констатувати, що вона не стала важливою ланкою в системі навчально-виховної роботи в сучасному реабілітаційному закладі. У цілому театральна робота зі школярами характеризується епізодичністю, несистемністю, залученням до неї обмеженої кількості дітей (здебільшого обдарованих), що знижує реалізацію її реабілітаційного потенціалу. У реабілітаційних центрах недостатньо фахівців з організації театральної самодіяльності, які б знали закони сценічного мистецтва поєднували з розумінням вікових особливостей дітей, реабілітаційними завданнями театральної роботи, насамперед з формування естетичної культури дезадаптованих підлітків. Перспективним нам вбачається вивчення проблеми формування готовності педагогічних кадрів до використання театральної творчості як засобу естетичного виховання підлітків, схильних до агресивної поведінки, в реабілітаційному центрі.

Література

1. Будянський В.І. Шкільний театр: навч. посібник / В. Будянський. - Суми: ВАТ "СОД", вид-во „Козацький вал”, 2002. – 184 с.
2. Джола Д.М., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: навч -метод. посібник / Д. М. Джола, А.Б. Щербо. - К.: ІЗМН, 2004. - 392 с.
3. Театр у школі: Книга для вчителя / упоряд. Н.Є.Миропольська. - К.: Рад. школа, 1999. - 155 с.
4. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості: Навч. посібник / За заг. ред. Т. М. Аболіної. - К.: Сфера, 2008. – 319с.

Слуцький Я.

аспірант кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

Карелін М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету

УДК 378.016:81|243:364-322

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У даній статті наведені результати дослідницької роботи з проблеми формування соціокультурної компетенції за допомогою волонтерської діяльності. При цьому, обґрунтовується необхідність для сучасної, повноцінно сформованої особистості володіння даною компетенцією; а також неможливість виховання професійного працівника для сучасного глобалізованого світу без пізнання основних компетенцій. Досліджується взаємозв'язок і взаємозалежність соціокультурної компетенції від володіння іноземною мовою. Тому що без розуміння потенційного співрозмовника неможлива повноцінна комунікаційна взаємодія, що призводить до неможливості формування соціокультурної компетенції.

Ключові слова: *соціокультурна компетенція, волонтерство, іноземна мова, особистісний ріст, фахівець, професіонал.*

Слуцкий Я.

аспірант кафедры педагогики высшей школы Донбасского государственного педагогического университета

Карелин М.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики высшей школы Донбасского государственного педагогического университета

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ С ПОМОЩЬЮ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В данной статье приведены результаты исследовательской работы по проблеме формирования социкультурной компетенции при помощи волонтерской деятельности. При этом обосновывается необходимость для современной, полноценно сформированной личности владеть данной компетенцией; а также невозможность воспитания профессионального работника для современного глобализированного мира без познания основных компетенций. Исследуется взаимосвязь и взаимозависимость социкультурной компетенции от владения иностранным языком. Т.к. без понимания потенциального собеседника невозможно полноценное

коммуникационное взаимодействие, а значит и невозможное полноценное формирование социокультурной компетенции.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, волонтерство, иностранный язык, личностный рост, специалист, профессионал.

Slutskiy Y.

postgraduate student of the department of Theory of Education of Higher School of State Higher Educational Institution «Donbass State Teachers' Training University»

Karelin M.

candidate of Pedagogical Sciences, associate professor of the Chair of Pedagogy of the Higher School State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University"

THE FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE THROUGH THE VOLUNTEERING ACTIVITY

This article presents the results of research work on the problem of the formation of social competence through the volunteering activity. The necessity of this competence for modern fully developed personality, the impossibility of professional worker education for the modern globalized world without main competencies knowledge are proving. The interrelationship and interdependence of sociocultural competence from the foreign language skills are investigating. Because without the potential interlocutor understanding, the full communicational interaction is impossible, so the full formation of sociocultural competence is impossible.

У сучасному світі відбуваються швидкі процеси, які змінюють не тільки різні структури та інститути, а й саму людину. Для того, щоб дані зміни пройшли більш плавно, людина повинна бути професіоналом. Молодь, яка у майбутньому буде працювати у різних галузях, повинна бути здатною підлаштовуватися під течію сучасного світу. Це мають бути кваліфіковані професіонали, незалежно від ситуації, в якій вони можуть опинитися. Цілком очевидно, що формуванням повноцінної особистості молоді має займатися система освіти. «В якості головного результату вищої освіти має розглядатися формування ключових компетенцій, необхідних для життя». [5]

Справжній професіонал повинен володіти комплексом різного роду компетенцій, повинен вміти користуватися ними в необхідній ситуації. Володіючи однією або двома компетенціями, фахівець не зможе повністю адаптуватися в умовах сучасного ринку праці. Соціокультурна компетенція є однією з основних компетенцій.

Свого часу багато вчених і дослідників займалися питаннями компетентнісного підходу в освіті (В.Байденко, А.Мітяєва, Е.Щеглова).

Приділялася також увагу проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців (В.Андреєва, І.Жигалова, Т.Паніна). Розглядалися проблеми формування принципів соціокультурної компетенції у студентів немовних (М.Богатирьова, М.Меркулов) і мовних (Е.Воробьова, Л.Жирнова) університетів. Є роботи, присвячені формуванню соціокультурної компетенції в процесі навчання читанню (Л.Полушина).

Зачіпалася і соціальна сфера. Наприклад, нові вимоги до професіоналізму соціальних працівників (К.Дмитрієва, М.Кузьміна).

Важливе місце займають дослідження мультикультурної компетенції (Г.Палаткіна). Зарубіжні вчені звертають увагу на питання злиття культур (F.Davidson, M.Williams).

Як ми бачимо, вітчизняними та зарубіжними вченими порушувалися обширні аспекти соціокультуралізму і його значущості. Однак проблемі формування соціокультурної компетенції за допомогою волонтерської діяльності не приділялося належної уваги.

Безліч досліджень фокусуються на одному важливому аспекті соціокультурної компетенції: вмінні використовувати існуючі соціокультурні правила в потрібному контексті. [8] Тому що володіння даною компетенцією без усвідомлення того, як правильно застосовувати її, призводить до марності подібних знань. Спеціаліст має швидко і якісно застосовувати свої знання на практиці. В якості повноцінної практики для закріплення соціокультурної компетенції може виступати волонтерська діяльність. В загальній декларації прав людини підкреслюється, що волонтерство – «це спосіб збереження і зміцнення людських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання, через усвідомлення людського потенціалу». [1] Очевидно, що соціокультурна компетенція також впливає на особистісний ріст, на всебічний розвиток цінностей, насамперед міжнаціональних, тому зв'язок волонтерства та соціокультурної компетенції важко не помічати.

Волонтерство, особливо пов'язане із взаємодією з представниками інших культур, наприклад, міжнародне волонтерство або волонтерська діяльність на спортивних заходах, сприяє міжкультурним взаємозв'язкам, спілкуванню і розумінню. Можна стверджувати, що волонтерство і соціокультурна компетенція взаємопов'язані і є частиною один одного. Адже дана компетенція відноситься до процесу, за допомогою якого створюється ефективна система для людей всіх культур, мов, класів, рас, походження, релігій. Дана система передбачає визнання, підтвердження та захист гідності кожного. [15] Зрозуміло, що дані процеси є пріоритетними і у волонтерстві.

Волонтерство виступає не тільки як діяльність на благо інших, але і як світогляд людини, як прояв його ставлення до світу, який його оточує.

[13] Те ж можна сказати і про соціокультурну компетенцію. Це не тільки деякі постулати і правила, необхідні до виконання. Це також внутрішнє розуміння людиною інших культур, соціальних пластів. Можна припустити, що соціокультурна компетенція, в якійсь мірі, базується на інтуїтивному факторі.

Однак, сучасна молодь, вступаючи в соціокультурну взаємодію з представниками інших культур, відчуває труднощі в аспекті комунікації, в силу несформованості вміння користуватися інформацією, пропускаючи її через свій культурний досвід. [4] У подібній ситуації на перший план виходить необхідність не тільки у формуванні соціокультурної компетенції, а й у підготовці фахівця зі знанням іноземної мови, за допомогою якої буде дано поштовх до активного використання соціокультурної компетенції. Важко знайти справжній зв'язок в міжкультурному спілкуванні не маючи повноцінної можливості не тільки зрозуміти співрозмовника – представника іншої культурної групи, але й не розуміючи що він каже. Соціокультурна компетенція – одна зі складових комунікативної компетенції, що розуміється як здатність до адекватної взаємодії в ситуаціях повсякденного життя, становленню та підтримці соціальних контактів за допомогою іноземної мови. [11]

У сучасному світі питання про успішну взаємодію в глобальному світі передбачає також уміння, при необхідності, працювати в новому культурному середовищі, при нових соціально–культурних правилах і нормах поведінки, тобто в інших країнах, [14] що також породжує проблему знання іноземної мови. Цілком можна погодитися, що волонтерська діяльність може надати позитивний вплив на розвиток особистості в соціокультурному плані.

Однією з головних особливостей успішної людини є наявність навичок міжкультурної комунікації. Дані навички можуть бути сформовані різними способами. Наприклад, початкові, можуть бути закладені на уроках іноземної мови, з використанням елементів дослідження культури іноземної країни, або при самостійному вивченні. [14] Однак, закріпити формування соціокультурної компетенції можна за допомогою волонтерства.

Потрібно вміти будувати міжкультурні мости. [14] Це також можна спробувати зробити за допомогою волонтерської діяльності, особливо якщо немає можливості повноцінного мовного спілкування, наприклад, у разі перебування в країні мови, що вивчається.

Волонтери, особливо ті, які беруть участь у міжнародних програмах, безпосередньо взаємодіють з громадянами, в тому числі і відмінною від своєї національності. Від якості подібної взаємодії залежить ефективність їхньої професійної діяльності. [6] Тому волонтерська діяльність і сприяє активному

формуванню соціокультурної компетенції. У той же час підвищується рівень комунікаційної діяльності, а в результаті і фахівця як такого.

Зміцнення соціокультурної компетенції більшою мірою не процес навчання, а особистісне зростання і трансформація. [14] Формування будь-якої компетенції являє собою особистісний ріст, трансформацію поняття світу як такого і виховання майбутнього фахівця, що володіє необхідними знаннями, вміннями та навичками.

Як визначено у праці Ольги Марчук, соціально-культурна компетенція включає в себе 5 елементів:

1. Готовність відмовитися від переконань про інші культури;
2. Володіння знаннями про соціальні групи рідної країни і країни свого потенційного співрозмовника;
3. Здатність інтерпретувати події з іншої культури, пояснити їх і пов'язати з рідною культурою;
4. Здатність здобувати нові знання про ту чи іншу культуру;
5. Здатність критично оцінювати інші культури і держави. [14]

Виходячи з цих елементів можна припустити, що соціокультурна компетенція являє собою сукупність певних знань, умінь, навичок, здібностей і якостей, що формуються в процесі мовної підготовки до міжкультурного спілкування. [7] Тому основу соціокультурного розвитку особистості необхідно розвивати на етапі вивчення іноземної мови, а остаточне формування соціокультурної компетенції може відбуватися вже в процесі волонтерської діяльності. Волонтерство саме по собі не має можливості до формування соціокультурної компетенції, якщо особистість не має вже створеної для цього основи. Тому для успішного формування необхідно міжкультурне спілкування, часто неможливе без розуміння один одного, тобто без знання мови.

Соціокультурна компетенція – це «цінності і принципи, які дають можливість ефективно діяти в міжкультурному середовищі». [9, с.1] У зв'язку з даним твердженням можна заявляти, що без формування соціокультурної компетенції неможливе повноцінне виховання сучасного фахівця в мультикультурному світі сьогодення.

Розвиток повноцінно сформованої особистості в соціокультурному плані можливий лише через залучення до культурних цінностей. [3]

Соціокультурна компетенція є тим аспектом комунікативної здатності, який включає особливості суспільства та його культуру. Дані особливості можуть бути класифіковані як «універсальні ритуали». При контактах з носіями мови (особливо при тривалому мовному оточенні, а не при одноразовому спілкуванні) дані особливості будуть більш розвиненими. [10] Таким чином вдосконалюється саме мовне чуття. Для

цього необхідне знання мовних умовностей, часто непримітних для особистості, котра не є носієм мови і не вникала в повноцінну мовне середовище. Однак, саме дані «мовні ритуали» дають можливість перейнятися одухотвореною частиною іноземної мови, якимись частинами, аспектами (наприклад, культурними, традиційними), які і являють собою сутність усвідомлення культури іноземної мови.

Успішне вміння спілкуватися з представниками інших соціокультурних груп має важливе значення для особистого і професійного життя [2] сучасної молоді. Тому вивчення іноземної мови необхідне. У процесі вивчення повинна бути закладена основа соціокультурної освіти. Надалі, вже за допомогою, наприклад, волонтерської діяльності, соціокультурна компетенція може отримати повноцінне формування. А разом з цим, відбуватиметься формування повноцінно розвиненого фахівця й особистості.

Для успішного використання соціокультурної компетенції необхідно інтерпретувати різні культурні системи, вміти поєднувати їх і не допускати їх несумісності між собою. [12, с.13] Необхідно для цього мати внутрішню соціокультурну систему, на інтуїтивному рівні. Чого можна досягти лише шляхом практики, одним із способів якої може служити волонтерська діяльність.

Проблема формування соціокультурної компетенції за допомогою волонтерської діяльності важлива для навчання професіоналів. Безумовно необхідні подальші дослідження з даної проблеми. Також варто приділити увагу способам і важливості розвитку інших видів компетенцій. Всі компетенції взаємопов'язані між собою, тому недостатній розвиток деяких з них може прямим чином вплинути на якість фахівця.

Література

1. Всеобщая декларация прав человека. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
2. Гусева А.В. Формирование социокультурной компетенции в процессе обучения устному иноязычному общению: школа с углубленным изучением иностранных языков, французский язык: дис. ... кандидата пед.наук : 13.00.02 / Гусева Антонина Васильевна. – М., 2002. – 235 с.
3. Левицкая И.А. Формирование социокультурной компетенции студентов: дис. ... кандидата пед.наук : 13.00.08 / Левицкая Ирина Александровна. – Новокузнецк., 2011. – 298 с.
4. Муравьева Н.Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике / Н.Г.Муравьева // Вестник Тюменского государственного университета. – 2011. – №9. – С.136–143.
5. Саксонова Л.П. Формирование социальной компетенции будущего специалиста / Л.П.Саксонова, И.Г. Захарова // Знание. Понимание. Умение. Интеграция науки и высшего образования. – 2008. – №2. – С.42–48.

6. Санін С.А. Формирование мультикультурной компетенции будущих специалистов по социальной работе в волонтерской деятельности / С.А.Санін // Гуманитарные исследования. – 2012. – №4(44). – С.185–190.
7. Сысоев П.В. Язык и культура: в поисках нового направления в преподавании культуры страны изучаемого языка / П.В.Сысоев // Иностранные языки в школе. – 2001. – №4. – С.12–18.
8. Andrew D.Cohen. Developing a Measure of Sociocultural Competence: The Case of Apology / Cohen D.Andrew, Olshtain Elite // Language Learning Research Club. – University of Michigan. – 1981.– Volume 31.– Issue 1. – Pp.113–134.
9. Cultural Competence Continuum : National Center for Cultural Competence. Georgetown University Center for Child and Human Development. – Washington DC. – 2004.– 4 P.
10. Ek van J. Sociocultural competence / J. van Ek, J.L.M.Trim // Cambridge University Press. – 2001. – Pp.95–105.
11. Ek van J. Threshold Level 1990 / J. van Ek, J.L.M.Trim // Council of Europe Press. – Strasbourg. – 1991. – 184 p.
12. Gerhard Neuner. Sociocultural competence in language learning and teaching: Studies Towards a Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching / Neuner Gerhard, Zarate Genevieve. – Germany. Council of Europe. – 1997. – 122 p.
13. Greenwood J. Representing Interests in the European Union / J.Greenwood. – London: Macmillan, 1997. – Pp.102–113.
14. Marchuk O. Sociocultural competence in the globalised world / O.Marchuk // English. – 2013. – №21(621). – Pp.4–5.
15. NASW Standards for Cultural Competence in Social Work Practice / National Association of Social Workers. – NASW Washington. – 2001. – 32 p.

Гордєєва К.

асистент кафедри теоретичних та методичних основ фізичного виховання й реабілітації Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 3781.13:17.022.1

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

В процесі дослідження нами було вивчено психологічний аспект професійних цінностей в системі соціально-педагогічної роботи. Під час дослідження ми проаналізували науковий доробок провідних вчених у цій сфері, що дало можливість зробити конструктивні висновки. З'ясовано, що в сучасному науковому просторі важливо не тільки інтродюкувати дефініцію „цінності” в контекст професійної підготовки, а й розглядати психологічний компонент соціально-педагогічної роботи як домінуючий, оскільки він зі самого початку прогнозує позитивний результат соціально-педагогічного впливу.

Ключеві слова: професійні цінності, соціально-педагогічна робота, психологічний аспект.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В процессе исследования нами был изучен психологический аспект профессиональных ценностей в системе социально-педагогической работы. Во время исследования мы проанализировали научную наработку известных ученых в этой сфере, что дало возможность сделать конструктивные выводы. Выяснено, что в современном научном пространстве важно не только интродюцировать дефиницию „ценности” в контекст профессиональной подготовки, но и рассматривать психологический компонент социально-педагогической работы как доминантный, поскольку он с самого начала прогнозирует позитивный результат социально-педагогического влияния.

Ключевые слова: профессиональные ценности, социально-педагогическая работа, психологический аспект.

PROFESSIONAL VALUES IN THE SYSTEM OF A SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK: PSYCHOLOGICAL ASPECT

The psychological aspect of professional values in the system of social and pedagogical work has been studied in the research. During the analysis the scientific improvement of the leading scientists in this sphere was analyzed and that has given us an opportunity to make the constructive conclusions. It has been determined that in the modern scientific area it is important not only to introject the definition of a «value» in the context of professional training but also to consider the psychological component of social and pedagogical work as a dominative one because from the very beginning it predicts the positive result of social and pedagogical influence.

Key words: professional values, social and pedagogical work, psychological aspect.

Актуальність проблеми дослідження. Як відомо, провідною умовою вдосконалення системи професійної освіти соціально-педагогічних працівників в Україні є досягнення високого рівня якості підготовки майбутніх фахівців. Означене зумовлює зміну домінант у професійній підготовці, а саме: переорієнтацію вищої освіти з формування системи знань майбутнього спеціаліста на формування гармонійно розвинутого індивіда, здатного до креативного вирішення фахових соціально-педагогічних завдань на основі професійних цінностей. Означене актуалізується також в Законі України „Про освіту”, Державній національній програмі „Освіта (Україна XXI століття)”, Національній

доктрині розвитку освіти України, Болонській декларації Євросоюзу, Законі України „Про соціальні послуги”, Законі України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” й інших нормативно-правових документах.

У такому сенсі формування гармонійно розвинутої висококваліфікованої особистості соціального педагога на сучасному етапі суспільного розвитку набуває особливої актуальності. Означене продукує необхідність пошуку шляхів оптимізації та модернізації фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів. Як один із варіантів вирішення означеної проблеми є детальне вивчення психологічного аспекту професійних цінностей соціально-педагогічної роботи. Відтак, наша наукова розвідка набуває особливої актуальності.

Стан наукового дослідження. В контексті психологічної парадигми проблема цінностей була предметом багатьох наукових пошуків. Наукові дослідження Н. Беляєвої, Ф. Гоноболіна, Б. Ольшанського, А. Петровського, В. Шпалінського, В. Тугаринова, Г. Жирської, О. Научителя, Т. Любимова, В. Водзинської, В. Ядова, А. Здравомислова інтродуктували дефініцію „цінності” в контекст професійної підготовки.

Мета – вивчити психологічний аспект професійних цінностей в системі соціально-педагогічної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сфері вивчення психологічної основи цінностей особливу увагу привертають наукові пошуки Ф. Гоноболіна [3]. Так, Ф. Гоноболін дослідив важливі професійні цінності для особистості, які сприяють розвитку й удосконаленню професійних здібностей. Останні вчений розглядав, з одного боку, як безпосередньо здібності, а з іншого, – як якості особистості [3, с.53-55].

Питання залежності інтересів від певної професії, педагогічної зокрема, від цінностей розглянуто в науковій статті Н. Беляєвої [1, с.32-45]. У роботі вчена намагається дослідити залежність інтересу до педагогічної професії від ціннісних орієнтацій в умовах праці. Дослідниця стверджує, що головною проблемою є невідповідність сформованих професійних цінностей у процесі навчання тим цінностям, які необхідні в практичній професійній діяльності (в місті, селищі, селі). Зауважимо, що і до тепер це питання залишається актуальним, а проблема зміни сформованої системи цінностей – складною.

Важливо зазначити, що для характеристики діяльності необхідним є знання її мотивів, оскільки саме мотив діяльності в значній мірі зумовлює формування тих чи інших цінностей особистості. Це пояснює

причини сучасного пошвавлення з боку вчених до вивчення мотивів вибору як професії вчителя, так і соціального педагога.

Спеціальні дослідження, які стосуються вивчення цінностей, професійних цінностей у нашій країні розпочалися приблизно в 60-х рр. минулого століття. Одним з перших проблемі соціально-психологічного вивчення цінностей присвятив свої наукові пошуки Б. Ольшанський [11]. У своїх дослідженнях учений намагався виявити вже „закоренілі” в професійному колективі цінності та віднайти певні механізми інтеріоризації цих цінностей індивідом. Цікавими, на нашу думку, є твердження вченого стосовно того, що у процесі визначення цінностей дорослої людини вплив оточення (професійного в тому числі) є більш дієвим, ніж вплив соціального походження.

У процесі наукового пошуку було з'ясовано, що в радянські часи до проблеми професійних цінностей ставилися з особливою відповідальністю, оскільки до цінностей (професійних цінностей зокрема) ставилися як до ефективного засобу згурпування колективу та ґрунтового виховання в дусі ленінсько-марксистської теорії (А. Петровський „стратометрична концепція групової активності”) [12].

У контексті проблеми дослідження привертають увагу наукові розвідки В. Шпалінського, в яких учений феномен цінностей розглядав „як ціннісно-орієнтаційну єдність групи”. Філософським підґрунтям такого розуміння цінностей можна вважати такі слова Т.Спенсера: „Возникновение правильного мнения при обсуждении определенного вопроса зависит, в основном, от той духовной установки, которую мы занимаем при выслушивании мнения противника. От сохранения правильной установки зависит, разбираемся ли мы в том, что истинно и что ложно” [9, с.7.]

У наукових роботах В. Тугарінова проблема цінностей висвітлює комплексно та різнобічно. Так, на думку вченого, „цінності” – це явища (сторони) природи і суспільства, потрібні людству в історично визначеному суспільстві як дійсність, тема й ідеал; тому цінністю може бути не тільки те, що існує, але і те, що ще потрібно здійснити” [14, с.15-16].

Г. Жирська, досліджуючи процес формування гуманістичних цінностей у старшокласників у позаурочній діяльності, під „цінностями” розуміла „явища моральної свідомості, відношення, принципи, норми, ідеали, які сприяють моральному розвитку особистості, суспільства; виявлення функціональної ролі моральних цінностей (конкретно-історичні орієнтири діяльності людей, цілі або орієнтири моральних відносин, дій та поведінки); зведення моральних цінностей до психологічних явищ (усе те, що викликає моральне задоволення людини)” [5, с. 100].

Під час дослідження психологічних факторів формування, розвитку, трансформації ціннісних орієнтацій студентів О. Научитель дав таке визначення поняттю „цінності”: „цінності” – це „поняття, яке відображає позитивну чи негативну значимість для особистості предметів чи явищ соціальної дійсності” [10, с. 7].

Цікаві думки щодо цінностей висловив провідний учений С. Рубінштейн у книзі „Буття та свідомість”. Дослідник обґрунтував ідею про орієнтацію особистості на певні норми. У такому контексті в якості критерію вибора тих чи інших дій є „ідеологія” особистості, тобто сукупність її цінностей, ціннісних орієнтацій [13, с.65.]

У такому сенсі цікавим є проведення паралелі вітчизняної наукової парадигми щодо цінностей з американськими соціологічними дослідженнями. Так, в американській соціології найбільш детальне вивчення дефініція „цінності” набула в процесі створення та розвитку „теорії соціальної дії”. Згідно з Т. Парсоном, орієнтацію діяча на ситуацію можна поділити на дві категорії: мотиваційну та ціннісну. Якщо мотиваційна орієнтація утворюється зі сприйняття, дій, планів і належить до тих аспектів орієнтацій діяча на ситуацію, які стосуються актуальних або потенційних задоволень або позбавлень задоволень потреб діяча, то цінності звернуті на виконання норм і стандартів, а також на критерії відбору. Це, так би мовити, орієнтації другого порядку. В будь-якому випадку вони орієнтують діяча на норми, які керують в цьому виборі” [8, с.71].

Згідно з таким підходом ціннісні орієнтації розуміються виходячи з того, що цінність визначається як нормативний стандарт. „Во всех ситуациях, когда деятель вынужден выбирать различные средства для достижения целей, когда он вынужден выбирать те потребности-установки, которые он будет удовлетворять и определять степень их удовлетворения – когда бы он ни был вынужден делать какой бы то ни было выбор – его ценности связываются с определенными нормами, которые руководят им в его выборах” [13, с.84]. Отже, подібні думки були висловлені й С. Рубінштейном, тільки дещо в інтерпретованій формі.

У процесі наукового пізнання було з’ясовано, що наголошуючи на нормативно-регулятивному аспекті цінностей у процесі детермінації поведінки особистості, представники „теорії соціальної дії” обґрунтовували соціологічний підхід до явищ суспільного буття.

В. Водзинська розглядає цінності як систему фіксованих орієнтирів особистості: „Среди фиксированных установок есть такие, которые имеют особый вес, так как они выработаны по отношению к тем элементам действительности, которые имеют особенную ценность для личности. Они-то и составляют относительно устойчивую систему фиксированных установок или ценностей личности, организующих поведение по

отношению к предметам и явлениям объективного мира, к сфере общественной жизни или к самому себе как члену общества [2, с.50].

На детальне висвітлення заслуговує концепція диспозиційної регуляції соціальної поведінки, яка була розроблена видатним ученим В. Ядовим [15]. В. Ядов розглядає диспозиційно стійкі явища в межах певної диспозиційної структури особистості як цілісного суб'єкта діяльності. Принципове значення диспозиційної концепції криється в такому: і потреби, і ситуації діяльності, і безпосередньо диспозиції утворюють ієрархічні системи. До найнижчого її рівня належать елементарні фіксовані орієнтири. Вони формуються в найпростіших ситуаціях. Вищий рівень утворює система ціннісних орієнтацій на цілі життєдіяльності та засоби досягнення цих цілей, які детермінуються загальними соціальними умовами життя певного індивіда.

Важливо зазначити, що перспективність диспозиційної теорії криється в тому, що вона дає можливість розглядати особистість як цілісну систему зі суворо взаємопов'язаними елементами. У такому контексті ієрархія цінностей утворюється в процесі взаємодії індивіда з різноманітними рівнями суспільства. Наголосимо, що згідно означеної концепції мірилом особистісного в людині є момент її вибору однієї цінності замість іншої [15].

На думку А. Здравомислова, „цінності” – це „особливі продукти духовної діяльності людини, в ході якої відповідним чином демонструються, перетворюються соціальні властивості речей” [7, с.85].

Отже, домінантою наукової проблематики цінностей, професійних цінностей у ХХ столітті був той факт, що їхня практична реалізація в житті відбувається одночасно з їхнім перетворенням у норми. На нашу думку, це звужує поняття як „цінності”, так і „професійні цінності” зокрема. У такому сенсі доцільніше говорити про нормативно-ціннісну систему, яка має певну будову: від найнижчої до найвищої цінності.

Сучасні науковці, продовжуючи наукові дослідження „цінностей”, „професійних цінностей” як соціальних регулятивів і координат соціальної (професійної) поведінки індивідів, наголошують на їхньому домінантному місці в структурі особистості фахівця.

На думку І. Жерносек, „цінності” – це „внутрішній стрижень культури, об'єднуюча ланка всіх галузей духовного виробництва, всіх форм суспільної свідомості” [4, с. 39-41].

М. Заброцький дав таке визначення „цінностям” – „це те, що людина особливо цінує в житті, чому надає особливий позитивний життєвий сенс” [7, с.57].

Висновки. Отже, в процесі дослідження нами було вивчено психологічний аспект професійних цінностей в системі соціально-педагогічної роботи. Під час дослідження ми проаналізували науковий

доробок провідник вчених у цій сфері, а саме: Н. Беляєвої, Ф. Гоноболіна, Б. Ольшанського, А. Петровського, В. Шпалінського, В. Тугаринова, Г. Жирської, О. Научителя, Т. Любимова, В. Водзинської, В. Ядова, А. Здравомислова. Здійснений аналіз дав можливість не тільки інтродуктувати дефініцію „цінності” в контекст професійної підготовки, а й стверджувати, що психологічний компонент соціально-педагогічної роботи є домінантним, оскільки зі самого початку прогнозує позитивний результат соціально-педагогічного впливу.

Література

1. Беляева Н.А. Зависимость интереса к педагогической профессии от ценностных ориентаций / Н.А. Беляева // Формирование духовных потребностей учащейся молодежи. – 1979. – №3. – С.32-45.
2. Водзинская В.В. Понятия установки, отношения и ценностной ориентации в социологическом исследовании / В.В. Водзинская // Философские науки. – 1968. – №3. – С.48-54.
3. Гоноболин Ф.П. Очерки психологии советского учителя / Ф.П. Гоноболин. – М. : Узд-во „Просвещение”, 1951. – 156 с.
4. Жерносек І. П. Деякі ціннісні орієнтації молоді / І.П. Жерносек // Цінності освіти і виховання : [Наук.-метод. зб.]. – К., 1997. – С. 39-41.
5. Жирская Г.Я. Формирование гуманистических ценностей у старшеклассников во внеурочной деятельности / Г.Я. Жирская : Дис... канд. пед. наук. – К, 1992. – 156 с.
6. Здравомыслов А.П. Потребности, интересы, ценности / А.П. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 223с.
7. Заброцький М.М. Педагогічна психологія / М.М. Заброцький. – К. : МАУП, 2002. – 100с.
8. Любимова Т.Б. Понятие ценности в буржуазной социологии / Т.Б. Любимова. – М. : Наука, 1970. – 257 с.
9. Надирашвили Ш.А. Понятие установки в общей и социальной психологии / Ш.А. Надирашвили. – Тбилиси : Мецшцереба, 1974. – 170 с.
10. Научитель О.Д. Ціннісні орієнтації студентів: психологічні фактори формування, розвитку, трансформації / О.Д. Научитель : Автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. – К., 1999. – 17 с.
11. Ольшанский В.Б. Личность и социальные ценности / В.Б. Ольшанский. – М. : Мысль, 1966, 550 с.
12. Петровский А.В., Шпалінский В.В. Групповая сплоченность как ценностно-ориентационное единство / А.В. Петровский, В.В. Шпалінский. – М. : Педагогика, 1979. – 265 с.
13. Ручка А.А. Социальные ценности и нормы / А.А. Ручка. – К. : Наукова думка, 1976. – 152 с.
14. Тугаринов В.П. Марксистская философия и проблема ценности / В.П. Тугаринов. – М.- Л. : Наука, 1966. – С. 14-22.
15. Ядов Б.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / Б.А. Ядов. – М. : Наука, 1976. – 197 с.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ**Іванчук С.**

здобувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

УДК 373.2.015.31 : 33**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Стаття присвячена вивченню актуальної проблеми дошкільної освіти – вихованню культури споживання у дітей дошкільного віку. Автором здійснено спробу проаналізувати роботи філософів (Б. Рассел, Л. Фейєрбах, М.-П. Фуко, А. Шопенгауер та ін.), соціологів (П. Бурдьє, М. Вебер, Т. Веблен, Г. Зіммель, В. Зомбарт, А. Тофлер та ін.), педагогів-класиків (А. Макаренко, Й. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та психологів (Л. Виготський, О. Леонт'єв, Г. Костюк, С. Рубінштейн та ін.), що розглядали питання економічного виховання підростаючого покоління. На зазначеній основі окреслені компоненти культури споживання: морально-ціннісний, соціальний, мотиваційно-вольовий, економіко-побутовий. Виокремлено важливі для культури споживання якості: бережливість, ощадливість, економність, працьовитість, чесність тощо.

Ключові слова: *культура споживання, діти дошкільного віку, потреби, предмети потреб, споживацтво, економність, бережливість, працелюбність.*

Іванчук С.

соискатель кафедры педагогики высшей школы ГВУУ «Донбасский государственный педагогический университет»

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАНИЯ КУЛЬТУРЫ
ПОТРЕБЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

Статья посвящена изучению актуальной проблемы дошкольного образования – воспитанию культуры потребления у детей дошкольного возраста. Автором предпринята попытка проанализировать работы философов (Б. Рассел, Л. Фейербах, М.-П. Фуко, А. Шопенгауэр), социологов (П. Бурдьє, М. Вебер, Т. Веблен, Г. Зиммель, В. Зомбарт, А. Тофлер), педагогов-классиков (А.С. Макаренко, И.Г. Песталоцци, С.Ф. Русова, В. А. Сухомлинский, К. Д. Ушинский) и психологов (Л.С. Выготский, А.Н. Леонт'єв, Г.С. Костюк, С.Л. Рубинштейн), которые рассматривали вопросы экономического воспитания подрастающего поколения. На их

основе определены компоненты культуры потребления: морально-ценностный, социальный, мотивационно-волевой, экономико-бытовой. Выделены важные для культуры потребления качества: бережливость, экономность, трудолюбие, честность и др.

Ключевые слова: культура потребления, дети дошкольного возраста, потребности, предметы потребностей, потребительство, экономность, бережливость, трудолюбие.

Ivanchuk S.

*Applicant of the Chair of Higher School State Higher Educational Institution
«Donbas State Pedagogical University»*

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF CONSUMER CULTURE AT PRESCHOOL AGE CHILDREN

Article is devoted to the actual problem of pre-school education – the development of consumer culture at preschool age children. In order to determine the content and principles of the development of consumer culture at the children in early stages of development the author analyzed the work of contemporary scientists on this issue. Particular attention is paid to the study of primary sources - the works of philosophers, sociologists, psychologists and outstanding teachers who investigated the problems of the economic education of younger generation.

The analysis showed that some aspects of consumer problems were investigated by the following philosophers (B. Russell, L. Feuerbach, M.-P. Fuko, A. Schopenhauer and others) and sociologists (P. Burdie, M. Veber, T. Veblen G. Simmel, B. Sombart, A. Tofler and others). They pointed to the importance of being aware of their individual needs and their subjects, analyzed the causes of the dependence on the process of needs satisfaction and the phenomenon of consumerism.

In the works of pedagogues-classics (A. Makarenko, I. Pestalozzi, S. Rusova, V. Sukhomlinsky, K. Ushinsky and others) it is indicated that a culture of consumption depends on the content of moral education and labor education. The development of such important personal qualities as chariness, thriftiness, industry, honesty are considered to be necessary.

In the works of psychologists (L. Vygotsky, A. Leontiev, G. Kostiuk, S. Rubinstein and others) the motivational and volitional aspect of the process of consumption is highlighted. Consumer culture is analyzed through a collection of individual needs and motives for their achievement.

Key words: consumer culture, preschool age children, needs, necessary items, consumerism, chariness, thriftiness, industry, honesty.

Постановка проблеми. Постійні зміни в сучасному природньому та соціальному довіллі, обмеженість ресурсів у світі зумовлюють

нестабільність економічного розвитку держави. Це потребує виховання нового покоління, здатного успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, пристосовуватись до постійних змін в економічному житті країни, раціонально розпоряджатися благами, які надаються природою та суспільством. Означені якості залежать від рівня розвитку культури споживання, основи якої закладаються у дошкільному дитинстві. Виховання культури споживання передбачає надання дітям елементарних уявлень про основи економіки, про товари, виробника та споживача, формування навичок раціонального споживання матеріальних благ, розвиток уміння робити правильний вибір у власній діяльності тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми формування споживчої культури, підкреслюється у багатьох сучасних дослідженнях, спрямованих на вивчення навичок споживання, споживацької поведінки, особливостей економічної поведінки особистості. Зокрема, вивченню особливостей споживацької поведінки суспільства і феномена «культура споживання» були присвячені праці Н. Домбровської, Т. Кармазіної, В. Комаровської, А. Костіної, Г. Ложкіна, Г. Марушевської, М. Мастинець, І. Набруско, Ю. Пачковського, О. Підлужної, Р. Савчинського та ін. У галузі освіти досліджувались проблеми споживчої культури студентської молоді (С. Вегера, Г. Сорокіна та ін.), підготовки майбутніх педагогів до виховання культури споживання у дітей (Н. Слюсаренко, З. Філончук та ін.), формування споживчих знань у школярів (О. Гриценчук, Ю. Моргун, О. Овчарук, В. Уткіна та ін.). Питання формування споживчих знань у дітей дошкільного віку були висвітлені в дослідженнях, присвячених економічному вихованню дошкільників (О. Галахова, Т. Галговська, В. Гербова, Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, Н. Кривошея, Ю. Лелюк, Л. Лохвицька, Н. Побірченко, А. Сазонова, І. Сасова, А. Шатова та ін.).

Окремої уваги заслуговує вивчення поглядів на означену проблему з точки зору філософії, соціології, класичної педагогіки та психології.

Метою статті є визначення змісту та принципів виховання культури споживання з дошкільного дитинства шляхом аналізу праць філософів, соціологів, видатних педагогів та психологів, які досліджували проблеми економічного виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Вивчення філософських джерел дозволило дійти висновку, що проблема споживання розглядається у них крізь призму людських потреб. Аналізується феномен людської потреби, зв'язок між потребами та предметами потреб, особливості споживання та виробництва предметів потреб. Перші думки з цього приводу зустрічаються у працях Платона. Згідно його позицій, споживання має соціальну спрямованість, оскільки з метою задоволення власних потреб люди змушені

звертатися по допомогу до інших, об'єднуватися у спільноти, щоб сумісними зусиллями реалізувати предмети потреб одне одного [5, с. 145].

У працях філософів ХІХ-ХХ ст. (Б. Рассел, Л. Фейєрбах, М.-П. Фуко, А. Шопенгауер та ін.) питання потреб та їх задоволення аналізувалося з точки зору залежності людини від них. Так, в роботах Л. Фейєрбаха зазначалося, що чим більше людині потрібен предмет задоволення потреби, тим більше вона від нього залежна. Потреба і предмет знаходяться у тісному взаємозв'язку, що розкривається через постійну зміну їх підпорядкованості одне одному, скерованості одне одним. А. Шопенгауер вказував, що таку слабкість як залежність від потреб можуть використовувати собі на користь інші люди. Англійський філософ Б. Рассел вважав помилковою думку про людину як засіб виробництва товарів, піднімаючи питання духовного розвитку особистості. Він наполягав на необхідності зміни орієнтацій у житті людини: не варто проживати життя заради споживання матеріальних благ, товари слід розглядати як необхідний фактор звільнення нематеріальної сторони життя людини. Цієї позиції дотримується М.-П. Фуко, який радив вивчати людські потреби з точки зору гуманітарних наук. Вважав, що сучасна людина через розвиток освіти має опанувати вмінням аналізувати власні потреби, володіти уявленнями про їх задоволення завдяки або всупереч суспільству, про економіку загалом [11].

Більш глибоке вивчення проблеми культури споживання знаходимо у працях соціологів (П. Бурдьє, М. Вебер, Т. Веблен, Г. Зімел, В. Зомбарт, А. Тофлер та ін.) Об'єктом дослідження науковців були не лише зміст споживання та його вплив на життя людини, а й процеси, пов'язані з ним: залежність споживання від рівня розвитку виробництва, від соціально-економічного положення індивіда, від моди на предмети споживання; вивчення процесу споживання як показника матеріального чи духовного рівня людини; вплив споживання на форми взаємодії індивідів у соціумі; споживання як стратегія життя тощо.

У сучасних дослідженнях у галузі соціології (Н. Домбровська, Т. Кривошея, А. Максименко, Г. Марушевська, М. Мастинець, І. Набруско, О. Підлужна, Г. Сорокіна та ін.), об'єктом вивчення у яких були особливості споживання українського суспільства, підкреслюється важливість набуття культури споживання з дитинства. Формування споживчої грамотності на ранніх етапах становлення особистості, сприятиме набуттю нею життєвої компетентності, сформує активну громадянську позицію, сприятиме соціальній адаптації та прояву соціальної активності. Вирішення цього завдання покладається на систему освіти як провідника необхідних знань. Головним аспектом формування культури споживання має стати її

спрямованість на соціалізацію особистості. Оскільки потреби і бажання, що мотивують особистість до споживання, тісно пов'язанні з її цінностями, то значну увагу необхідно приділяти орієнтації дітей на суспільство як суб'єкт цінностей, бачити в інших особистостях не засоби для досягнення власних цілей, а визнавати одне за одним наявність у кожного певних цілей (О. Підлужна). Таке ставлення до цінностей у майбутньому стане критерієм норм та правил поведінки особи у соціумі. Тому споживацька поведінка особистості розглядається як соціальне явище, оскільки вона зорієнтована на інших членів суспільства, на суспільний розвиток вцілому (Г. Сорокіна). Крім того, соціальний аспект споживання має спрямовувати особистість на прояв соціальної активності на основі наявних знань, а не задоволення власних потреб, наслідуючи потреби інших. Тому на сучасному етапі споживацька поведінка особистості має бути пов'язана зі встановленням міжособистісних контактів, реальними емоціями, предметно-смісловим спілкуванням (І. Набруско).

Близькими до означених позицій є думки дослідниці М. Мастинець. Вона теж підкреслює вагоме значення соціального та комунікативного впливу на становлення і розвиток споживацької поведінки особистості. Провідну позицію при цьому займає родина як первинна соціальна мережа зі своїми особливостями споживання. Необхідністю в такому разі постає орієнтація майбутнього споживача на соціальні мотиви споживання більш високого порядку, а не соціальні мотиви статусу, приналежності тощо [3].

У класичній педагогіці культура споживання особистості розглядається у зв'язку з її моральним та трудовим вихованням. На їх основі у дитини виховується бережливе ставлення до речей, повага до праці людей, у результаті якої з'явилися ці речі. Формуються уявлення про необхідність робити вибір серед безлічі власних бажань, враховуючи при цьому бажання інших, спрямовувати результати власної діяльності на покращення свого життя та близьких людей, орієнтуючись на інтереси суспільства. У зв'язку із цим культура споживання розглядається як складова культури поведінки. Підкреслюється, що формування навичок культури споживання має залишитися не на рівні дотримання правил, що встановлені у світі дорослих щодо споживання, а на рівні свідомого розуміння дітьми наслідків ігнорування цих правил чи відсутності бережливого ставлення. Крім того, виховання на засадах духовності перешкоджатиме розвитку такого негативного явища як споживацтво, що зорієнтоване лише на миттєве задоволення потреби і підміняє відчуття справжнього щастя. Вирішенню означених завдань сприяє виховання таких важливих особистісних якостей як бережливість, ощадливість, економність, працьовитість, чесність тощо.

Розглянемо більш докладно ідеї педагогів-класиків щодо виховання культури споживання.

Й.Г. Песталоцці одним із перших в педагогіці запропонував ідею поєднання професійної підготовки бідних верств населення з народною освітою для виховання в них економічних здібностей. Така освіта мала на меті допомогти бідному населенню позбутися нужденності. Педагог зазначав, що економічні здібності слід виховувати шляхом поєднання індустріальної елементарної освіти з моральним і розумовим вихованням. Серед критеріїв професійної освіти він називав: вміння спиратись на власну ініціативу та сили, вміння долати труднощі попри матеріальне становище та походження, здатність заробляти на життя, вміти працювати у різних умовах, передавати отримані знання іншим, підтримувати на належному рівні розвитку опанований промисел. Важливого значення Й.Г. Песталоцці надавав ознайомленню з основними правилами економії для раціонального ведення власного господарства, привчання до бережливості та вміння визначати першорядні потреби, розумінню зв'язку між вдосконаленням власних трудових навичок і отриманням кращого результату та більшого доходу [4].

У роботах Ж.-Ж. Руссо зазначалася близькість підходів управління економічним розвитком як родинного дому, так і держави. Педагог наголошував, що успіх розвитку країни багато в чому залежить від ставлення її громадян. На це впливає, з одного боку, піклування держави про громадян: забезпечення їм свобод, піклування про їх безпеку, наявність законів, що забезпечують їхні права. З іншого боку, важливою умовою постає забезпечення виховання підростаючого покоління громадян, що має відбуватися з раннього дитинства і будуватися на засадах демократичності, поваги до законів, принципах волі. Виховання економності, поваги до держави тісно пов'язані з вихованням у родині, впливають на становлення майбутніх громадян, які на засадах добра сприятимуть розвитку і процвітанню власної країни [8].

Негативне ставлення до феномену споживацтва зустрічаємо в працях К. Ушинського. Він зазначав, що споживацтво призводить до духовного і фізичного виродження нації. Отримання людиною насолоди від певних матеріальних цінностей згодом переростає в бажання отримувати цю насолоду частіше, прагнення мати більше матеріальних благ як головного джерела радості в житті. Це призводить до зменшення рівня задоволення від кожної цінності, спустошує саму людину. Педагог підкреслював, що матеріальні блага, які людина отримала без докладання зусиль, здійснюють негативний вплив на її розумовий та моральний розвиток. Праця дає людині можливість задовольняти власні потреби і розширювати

їх коло у позитивному напрямі. Крім того, К. Ушинський зазначав, що означена проблема має державне значення. Політика держави має бути спрямована не лише на економічне зростання, а й на вирішення проблем морального розвитку суспільства, його освіти. [10].

Близькими до означених поглядів є думки С. Русової. Вона також вказувала на соціальний характер праці, можливість бачити значення результатів власної праці для інших людей. Підкреслювала, що трудове виховання на ранніх етапах сприяє розвитку в дитини поваги до результатів праці інших людей, бережливого ставлення до її продуктів [7].

У працях А. Макаренка підкреслювалася необхідність виховання бережливості як особистісної якості майбутнього громадянина країни, основи якої закладаються у родинному колі на прикладі батьків. Бережливість педагог визначав як складову турботливості, що потребує уваги з раннього дитинства. Означена якість виявляється не лише у розумінні необхідності бережливо ставитись до довкілля, а у звичках діяти таким чином. Серед складових турботливості він також визначав економність як якість, що забезпечує потреби родини і суспільства в цілому, і яку не слід плутати із жадібністю. Наполягав на необхідності з дошкільного віку привчати дитину до раціонального користування речами, планування та передбачення результатів своєї діяльності, вміння обирати необхідне серед різноманіття речей [2].

У праці «Серце віддаю дітям» видатний український педагог В. Сухомлинський відзначав необхідність виховання бережливості в дітей у контексті їх морального виховання. Важливе значення він приділяв пізнанню дітьми світу людей через світ речей, розумінню ними важливості чесної праці однієї людини для суспільства. Ці уявлення будуються на засвоєнні дітьми того, що задоволенню їхніх потреб передують праця багатьох інших людей. Саме життя у суспільстві будується на створенні людьми матеріальних та духовних цінностей одне для одного. Педагог вважав, що розуміння і прийняття дітьми цієї взаємозалежності пов'язане з опануванням ними знань про походження різних речей, їх залежність від праці певних людей, а також через виховання поваги до людей праці тощо [9].

Аналіз психологічних джерел дозволив дійти висновку, що психологи, в першу чергу, підкреслюють мотиваційно-вольовий аспект процесу споживання. Культура споживання особистості розглядається через сукупність потреб та мотивів для їх досягнення. Потреба виникає на основі внутрішніх подразників та зовнішніх, які йдуть від предмета потреби чи мотиву діяльності (О. Запорожець). Тому прагнення до задоволення цієї потреби стає рушійною силою, що спонукає дитину до певних дій (Л. Виготський).

Усвідомлення власних потреб, вміння обирати серед низки власних бажань та зважувати власні потреби відповідно до потреб інших членів суспільства вимагає неабияких вольових зусиль. Тому розвиток вольових аспектів поведінки відіграє важливу роль у розвитку культури споживання особистості. Для визначення власних прагнень, Це підкреслювали у своїх працях Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.

У роботах Г. Костюка розкривається потребнісний аспект споживацької поведінки людини. Зазначається, що зміст потреб особистості є відображенням економічних та культурних умов її життя. Психолог вказує на закономірність у розвитку потреб – задоволення одних потреб веде до виникнення нових, коло яких повсякчас розширюється і збагачується. Але про збагачення потреб свідчить орієнтація на вищі потреби (духовні цінності), а не матеріальні блага. Важливу роль у цьому відіграють мотиви поведінки, спрямованість на правильне розв'язання мотиваційних конфліктів: вибір між первинними та вищими потребами. В якості головного засобу розвитку потреб вищого порядку і підвищення культури споживача матеріальних та духовних благ дослідник називає цілеспрямоване навчання у поєднанні з працею [1].

У працях О. Леонт'єва, С. Рубінштейна розкривається соціальний аспект споживання людиною певних благ. Дослідники вважають, що потреби людини залежать від розвитку виробництва, яке, в свою чергу, зорієнтоване на реалізацію потреб людей. Зміст потреб окремого індивіда взаємопов'язаний зі змістом потреб соціуму, в якому він перебуває. На реалізацію його потреб спрямована праця багатьох членів суспільства, через що вона набуває не лише економічного, а й духовного змісту. Тож діяльність суспільства стає засобом для задоволення потреб кожного з його членів. Кожна людина у суспільстві не лише задовольняє власні матеріальні та духовні потреби, а й створює предмети потреб інших членів суспільства. При цьому О. Леонт'єв звертає увагу на той факт, що потреби можуть виступати стимулом до діяльності суб'єкта, якщо вони предметні й змотивовані, а не пов'язані з бажаннями чи хотіннями. С. Рубінштейн підкреслює залежність людини від матеріального світу і визначає важливість розвитку вміння свідомо контролювати власні бажання [6].

Висновки... Представлений аналіз соціологічно-філософських та психолого-педагогічних джерел дозволив визначити компоненти культури споживання особистості. Серед них: морально-ціннісний, мотиваційно-вольовий, соціальний, економіко-побутовий. Морально-ціннісний компонент культури споживання вказує на необхідність виховання у дітей моральних якостей, формування духовних цінностей, які допоможуть їм робити правильний вибір серед різноманіття бажань з урахуванням потреб інших людей, бережливо ставитись до предметного і соціального довкілля, уникати у власному житті споживацького ставлення до нього. Крім того,

ціннісне ставлення до споживання спрямовує дитину не лише на процес споживання, а стимулює до виробництва чогось, що можуть споживати інші. Мотиваційно-вольовий компонент пов'язаний з усвідомленням дитиною власних бажань, вмінням робити оптимальний вибір, орієнтацією на вищі потреби, а не матеріальні блага. Зміст соціального компонента спрямовано на надання дітям уявлень про інших людей як суб'єктів виробництва предметів потреб і споживачів, розвиток уміння встановлювати позитивні взаємини з суб'єктами споживацьких відносин, спрямованості на соціально доцільні дії. Економіко-побутовий компонент передбачає надання дітям елементарних знань про основні економічні категорії, визначення правил споживання у соціумі, формування споживацької поведінки, виховання якостей, що дозволяють споживати блага раціонально (ощадливість, економність, бережливість тощо).

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у визначенні компонентів культури споживання, їх змісту для роботи з дітьми дошкільного віку.

Література

1. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силович Костюк; під ред. Л.М. Проколієнко; упор. В.В. Андрієвська, Г.О. Балл, О.Т. Губко, О.В. Проскура. – К. : Радянська школа, 1989. – 608 с.
2. Макаренко А. С. О воспитании / А. С. Макаренко; сост. и авт. вступ. статьи В. С. Хелемендик. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 415 с.
3. Мاستинець М. В. Соціальні детермінанти споживацької поведінки в сучасному суспільстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Марія Володимирівна Мاستинець ; Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 19 с.
4. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / И.Г. Песталоцци; [под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина]. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 1. – 366 с.
5. Платон. Сочинения : в 3-х т. / Платон; [перевод С.С. Аверинцева]. – М. : Мысль, 1971. – Т. 3., Ч. I. – С. 145.
6. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии : [изд. 2-е] / С.Л. Рубинштейн; [отв. редактор Е.В. Шорохова]. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
7. Русова С.Ф. Вибрані твори / С.Ф. Русова; [упор. О. В. Проскура]. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
8. Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения : в 2-х т. / Жан-Жак Руссо; [под ред. Г.Н. Джибладзе; сост. А.Н. Джураинский]. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 2. – 336 с.
9. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В.А. Сухомлинский. – изд. 2-е. – К. : Радянська школа, 1987. – 544 с.
10. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / под ред. А.И. Пискунова, Г.С. Костюка, Д.О. Лордкипанидзе, М.Ф. Шабаевой. – М. : Педагогика, 1974. – Т. 1. – 584 с.
11. Хрестоматия по философии : учебное пособие для высших учебных заведений. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 1999. – 544 с.

ПОЧАТКОВА ШКОЛА**Чепіга В.**

доцент кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету

Аверченко М.

старший викладач кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету

Кривохвостов В.

старший викладач кафедри музики і хореографії Донбаського державного педагогічного університету

УДК 373.3.063**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ МУЗИКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

У статті представлено розвиток вітчизняної педагогіки, показана тенденція варіативності не лише змісту навчання і виховання дітей, а й методів і форм організації музичної діяльності. Показано нові методи і прийоми музично-естетичної роботи з дітьми, нетрадиційні музичні технології, використання проблемних ситуацій, моделювання художньо-творчого процесу, використання комп'ютера тощо.

Ключові слова: *музична діяльність, принципи музично-драматичної роботи, музичні технології, проблемні ситуації, використання комп'ютера.*

Чепіга В.

доцент кафедри музики и хореографии Донбасского государственного педагогического университет

Аверченко Н.

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии Донбасского государственного педагогического университета

Кривохвостов В.

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии Донбасского государственного педагогического университета

ВЗАИМОСВЯЗЬ РАЗНЫХ ВИДОВ ИСКУССТВА НА УРОКАХ МУЗЫКИ УЧЕНИКОВ МЛАДШИХ КЛАССОВ

В статье представлено развитие отечественной педагогики, показана тенденция вариативности обучения и воспитания детей, методы и формы организации музыкальной деятельности, работа с

детьми с помощью нетрадиционных музыкальных технологий, использование проблемных ситуаций, моделирование художественно-творческого процесса, использование компьютера.

Ключевые слова: музыкальная деятельность, принципы музыкально-эстетической работы, музыкальные технологии, проблемные ситуации, использование компьютера.

Chepiga V.

Associate Professor of music and choreography chair of Donbass State Pedagogical University

Averchenko N.

senior teacher of music and choreography chair of Donbass State Pedagogical University

Krivohvostov V.

senior teacher of music and choreography chair of Donbass State Pedagogical University

ENTERCOMMUNICATION OF THE DIFFERENT KINDS OF ART AT THE MUSICAL LESSONS OF JUNIOR FORM PUPILS

Taking into consideration the national pedagogics development the tendency of learning modification to teach and to educate the junior form pupils by certain forms and methods of musical activity are examined. Much attention is paid to the untraditional musical technologies teaching, to the situated learning modeling the art creative process.

Key words: musical activity, principles of musical aesthetic work, musical technologies, situated learning intonation, music perception.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Проблема міжпредметних зв'язків активізації музичного виховання учнів молодших класів у сучасній педагогічній науці є однією із значущих та ключових, підсумком попереднього розвитку дидактичної думки, закономірним етапом її внутрішнього розвитку. Правильно зрозуміти сучасні тенденції розвитку практики навчання в початковій школі можна тільки за умови їх вивчення в єдності з тенденціями розвитку загальноосвітньої школи як єдиного цілого.

Висунута ідея про необхідність упровадження в практику навчання дослідницького методу, що не одержала свого правильного вирішення в той період, є прогресивною, і вона має актуальне значення і в наші дні. В основі цієї ідеї лежить думка про необхідність озброєння учнів методами творчого наукового пізнання. Установлення міжпредметних зв'язків допоможе сформувати в учнів цілісну систему знань про мистецтво.

Сучасні методики включають використання проблемних ситуацій, експериментування зі звуком, моделювання художньо-творчого процесу,

використання комп'ютер тощо. Широко використовують інтеграцію, міжпредметні зв'язки на уроках музики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема дослідження – роль міжпредметних зв'язків у розвитку пізнавальної діяльності учнів молодших класів на уроках музики – так чи інакше потрапляла і потрапляє у поле зору дослідників. Окремі сторони даної проблеми вивчаються в руслі таких напрямів, як активізація пізнавальної діяльності учнів (М. Данілов, М. Єнікєєв, З. Жуйков, Н. Половникова); принципи і методи навчання (Н. Половникова, Д. Вількєєв, Б. Єсіпов, Б.Коротяєв, І. Малкин, П. Підкасистий); оптимізація процесу навчання (Ю.Бабанський); проблемне навчання (Н. Дайрі, М. Махмутов). В Україні цю проблему вивчають такі відомі педагоги, як Б. Асаф'єв, Н. Гродзенська, В. Шацька, а також учені-методисти В. Белобродова, Л. Горюнова, О.Ростовський, О. Руднецька, О. Печерська та інші.

Розробкою теорії дослідницького методу, в основі якого лежить думка про необхідність озброєння учнів методами творчого наукового пізнання, займалися Б.Є.Рійков, В.Ю.Ульянінський, К.П.Ягодовський (методисти природознавства), яких підтримали Б.В.Всесвятський, В.Ф.Наталі, А.А.Яхонтов.

Формування цілей статті (постановка завдання). Враховуючи актуальність названих тенденцій розвитку сучасної музичної освіти, ми обрали тему дослідження: взаємозв'язок різних видів мистецтва на уроках музики учнів початкових класів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання міжпредметних зв'язків як засобу активізації музичного виховання учнів початкових класів.

Об'єкт дослідження – процес навчання учнів початкових класів на уроках музики.

Предметом дослідження виступають міжпредметні зв'язки та їх використання на уроках музики у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розбудова української держави, демократизація суспільного життя, відродження національної культури, посилення інтеграційних процесів з Європою, реформування економіки, впровадження ринкових відносин тощо поставили нові вимоги до освіти у XXI ст. Вона має бути пріоритетною, безперервною і різноманітною, нести гуманістичні цінності, використовувати нові технології навчання, бути всеохоплюючою та інформатизаційною, забезпечувати саморозвиток особистості.

У зв'язку з цим у державі розпочато роботу зі створення нової законодавчої і нормативної бази національної освіти. Важливою віхою на шляху розбудови національної системи освіти було прийняття Державної національної програми „Освіта” (Україна ХХІ століття). В основу концепції національної системи освіти і виховання покладено педагогічні ідеї українських просвітителів, досвід діяльності рідної школи в короткі проміжки незалежності нашої Батьківщини. Основними ознаками національної школи сьогодні, як і в минулому, є навчання і виховання дітей на засадах національної культури з використанням кращих здобутків культур інших народів, навчання учнівської молоді рідною мовою.

У вітчизняній педагогіці продовжують зростати тенденції варіативності не лише змісту навчання і виховання дітей, а й методів і форм організації музичної діяльності. Сучасні методики широко використовують інтеграцію, міжпредметні зв'язки на уроках музики.

Доцільне використання художніх творів різних видів мистецтва дає вчителю можливість вирішувати складні завдання наведення учнів на естетичне осягнення і переживання змісту музичних творів з опорою на весь художній досвід дітей, без нав'язливого втручання у цю тонку сферу художньої діяльності людини.

Світ мистецтва надзвичайно багатий, складний і різноманітний. Кожен його вид має численні різновиди, роди, жанри тощо. В одному випадку твір мистецтва постає перед нами як матеріальний предмет, звернений до зорового сприймання (скульптура, картина, будівля), в другому – як розгорнутий у часі процес (словесний або музичний), у третьому – як дія, що відбувається в просторі й часі (танець, спектакль, кінофільм). „Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає насолоду”, – писав В. Сухомлинський [5, 48]. Тому ставлення до мистецтва – показник духовності особистості. Кожна людина повинна оволодівати духовним надбанням мистецтва, яке є концентрованим вираженням естетичного досвіту людства.

З найдавніших часів внутрішня єдність різних видів мистецтва є основною тенденцією розвитку художньої культури. Всі види мистецтва споріднені й покликані до життя потребами людей – естетичними, пізнавальними, комунікативними, виховними тощо. Немає мистецтва головного або другорядного. Жоден вид мистецтва не може бути замінений іншим, а всі разом вони утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями. Наприклад, музика не може, як живопис, достовірно зображати видимий предметний світ. Вона не може,

подібно до літератури, безпосередньо передавати зміст певних понять і уявлень, але здатна з досконалістю, недоступною іншим видам мистецтва, прямо і безпосередньо відтворювати духовне життя людини, виражати характер і динаміку її переживань, втілювати найтонші нюанси її почуттів.

Між видами мистецтва існує не тільки сюжетний або хронологічний зв'язок, а й внутрішній, творчий і життєвий. І це зрозуміло, адже всі види мистецтва народжуються з єдиного джерела – реального життя, яке однаковою мірою живить творчість і композитора, і письменника, і художника. Отже, взаємозв'язок між видами мистецтва означає не лише знаходження внутрішніх зв'язків між музикою, літературою й живописом, а й з цими видами мистецтва й життям.

Установлення міжпредметних зв'язків допоможе сформувати в учнів цілісну систему знань про мистецтво. Відтак необхідною педагогічною умовою художнього виховання школярів стає реалізація на всіх уроках естетичного циклу таких пізнавальних програм, які вимагають від учнів загально естетичної орієнтації в засобах створення художнього образу.

Ідея комплексного впливу мистецтв посідає важливе місце у пошуках шляхів розвитку художньо-творчих здібностей дітей. У 20-х – 30-х роках її обґрунтували такі відомі педагоги і діячі культури, як П. П. Блонський, М. Д. Леонтович, А. В. Луначарський, С. Т. Шацький, Б. Л. Яворський та інші. Зокрема, П. П. Блонський писав: „Уроки поезії, музики, малювання, як ізольовані естетичні заняття, володіють вкрай малою педагогічною цінністю. У кращому випадку – це уроки відірваного від життя мистецтва”.

Розглянемо детальніше ті особливості музики, літератури й живопису, які допоможуть учителю методично правильно використовувати твори суміжних видів мистецтва на уроках музики.

Основою музики є інтонації людської мови, які досягають вищої пластичності в мелодії. Інтонація – єдність звука і змісту. Але – на відміну від обмеженого набору фонем у звуковому матеріалі слова – в музиці інтонація спирається на звук у всій повноті його властивостей: тембрових відтінків, способів артикуляції, відмінностей темпу, ритму, рівнів динаміки, гармонії тощо. Інтонаційна виразність мови в музиці досягає сили, досконалості й гнучкості, які для мови стають недоступними. Тому музика яскравіше, ніж мова, виражає емоції людини, але смислова, понятійна сутність мови в музиці зникає. Слово називає явище, інтонація ж змушує відчувати і пережити його. Саме тому Б. Асаф'єв назвав музику мистецтвом інтонованого змісту [1].

Синтез музики, слова, зображення у програмній музиці полягає не тільки у наданні музичним звучанням предметної або понятійної конкретності (наочності образу), а головним чином у тому, щоб

спрямувати мислення слухачів у заданому напрямі, створити багате поле уявлень для творчого переживання й роздумів. Музика при цьому не втрачає своєї самостійності, вона залучає до свого арсеналу виразності (завдяки єдності мислительного процесу і асоціативної діяльності свідомості) різні типи сприймання, уяви, набуваючи таким чином необхідної універсальності у пізнанні й вираженні світу і людини [1, с.64].

Зіставлення музики і літератури показує, що навіть співзвучності й ритми поезії видаються слабкими і незначними порівняно з могутніми або ніжними хвилями музики, здатними полонити людей. Але музика безсила там, де всесильна література – у змалюванні конкретних образів людей і природи, у роздумах про добро і зло, у безконечній предметності почуттєвого пізнання і мислення.

Література, як і музика, здатна показувати явище в динаміці й розвитку, виразно описувати як матеріальний світ, так і перебіг психічних процесів. Однак літературні образи майже не володіють почуттєвою наочністю. Зокрема, література не може наочно передавати світлові й кольорові враження, вона здатна лише описувати їх.

Використовуючи літературні твори на уроці музики, слід звернути увагу учнів на музичність художнього слова, особливо поетичного, де виразно відчувається ритм, мелодійна лінія й темброва поліфонія.

Образотворче мистецтво охоплює цілу групу видів мистецтва (живопис, скульптуру, графіку, художню фотографію). Вони ґрунтуються на безпосередній тотожності образу і предмета, зображення й того, що зображується. З'ясовуючи своєрідність художнього зображення, звернемося до живопису.

Живопис здатний розкривати складний світ людських почуттів переживань, характерів, передавати найтонші відтінки настрою людині. Як же здійснюється зв'язок музики з образотворчим мистецтвом. Музика, як і картина, не позбавлена просторовості, хоча й уявної. Просторові уявлення виникають при сприйманні музики у зв'язку із збудженням особливих асоціативних зв'язків. Як і в просторових видах мистецтва, у музиці є світло й тінь, колорит і графічність, верх і низ, передній і дальній плани. Пригадаймо, для прикладу, цикл п'єс Мусоргського „Картинки з виставки” або „Ранок” із сюїти Е. Гріга „Пер Гюнт”. Звичайно, у цих музичних творах спостерігається не пряме зображення, а метафоричне, що має узагальнюючий смисл.

Проведення аналогій між музичним і літературним творами має сприяти розкриттю їх образного змісту, виявляти специфіку цих видів мистецтва, встановлювати асоціативні зв'язки між ними. Якщо вчитель при цьому не буде враховувати зміст переживань дітей, вибірковість ставлення

до творів мистецтва і акцентуватиме лише на пізнавальній стороні взаємозв'язку музики і літератури, то така аналогія може зашкодити сприйманню художніх творів, знищити ту неповторність, яка притаманна кожному з мистецтв.

Емоційна насиченість, витонченість і багатогранність відтінків слова, глибокий підтекст образів літературного твору - все це ріднить лірику з музикою. „Без розуміння й відчуження ліричних творів і поетичної прози людина залишається глухою, байдужою до музики”, – писав В. Сухомлинський [5, с.73].

Тому слід привчати дітей вслухатися в музичність художнього слова, що робить літературний образ емоційнішим і змістовнішим.

Прикладом органічного зв'язку поезії й музики є цикл п'єс П. Чайковського „Пори року”. П'єси виражають настрої, що викликає у людей кожна пора року, - зимові мрії, весняну свіжість, літнє привілля, осінній сум. Назви п'єс пов'язані з характерною особливістю кожного місяця. Зокрема, місяцю січню композитор присвятив твір „У комелька”, квітню - „Подснежник”, травню - „Белые ночи”, червню - „Баркарола” тощо.

Висновки. Поєднання музики й образотворчого мистецтва дасть змогу ознайомити учнів з основними поняттями зображувальної граматики (колір, штрих, пляма, лінія), провести паралель з нотою, звуком, тембром тощо, вдосконалюючи разом з тим техніку виконання в практичній роботі.

Вважаючи, що основою основ усякого виду мистецтва є класика, загальноприйняті цінності, для формування творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва треба використовувати класичні музичні твори, в яких втілено ідеї добра, справедливості, гармонії, краси.

Література

1. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс / Б.В.Асафьев. – Л.: Музыка, 1974.– Т. 1,2. – С.64.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах / Е. П. Печерська. – К.: Музична Україна, 2000. – С.27-31.
3. Ростовський О. Я. Методика обучения музыке в начальных классах / О.Я.Ростовський. – К.: Академія, 1997. – 84 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник / О.П.Рудницька – К.: Академія, 2002.– С. 11-16.
5. Сухомлинский В. А. О воспитании / В.А.Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1975. – С. 73-84.

ПСИХОЛОГІЯ*Девіс Л.*

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології
Донбаського державного педагогічного університету*

УДК 159.922.7-053.5**ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ
ПОРУШЕННЯМИ У СФЕРІ СТОСУНКІВ ІЗ ОДНОЛІТКАМИ**

У статті проаналізовано проблему психологічної допомоги дітям, які відчують труднощі у взаєминах з оточуючими людьми. Протягом психологічного аналізу були визначені теоретичні принципи і методологічні основи вивчення цієї проблеми. У своїх працях вчені дотримуються низки таких принципів: оцінка природи психологічних труднощів дитини і надання їй можливості для вираження власних емоцій і почуттів. Для процесу психологічної допомоги потрібне чітке визначення цілей і завдань корекції. У процесі впливу на особистість, автори пропонують надати обмеження на поведінку дитини. У практичному плані досліджено психолого-педагогічні умови корекції особистості дитини, що дозволяє створити наукове підґрунтя для побудови системи психокорекційної роботи з надання психологічної допомоги дітям.

Ключові слова: психологічна допомога, умови корекції, труднощі у взаєминах, психокорекція відхилень.

Девіс Л.

кандидат психологических наук, доцент кафедры общей психологии

Донбасского государственного педагогического университета
**ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ДЕТЯМ С
НАРУШЕНИЯМИ В СФЕРЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ СО
СВЕРСТНИКАМИ**

В статье проанализирована проблема психологической помощи детям, которые испытывают трудности во взаимоотношениях с окружающими людьми. В ходе психологического анализа были определены теоретические принципы и методологические основы изучения данной проблемы. В своих трудах ученые придерживаются ряда принципов, таких как: внимательная оценка природы психологических трудностей ребенка и предоставление ему возможности для выражения собственных эмоций и чувств. В практическом плане исследованы психолого-педагогические условия коррекции личности ребенка, что

позволяет создать научную основу для построения системы психокоррекционной работы по оказанию психологической помощи детям.

Ключевые слова: психологическая помощь, условия коррекции, трудности во взаимоотношениях, психокоррекция отклонений.

Devis L.

candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, the Chair of General Psychology of Donbas State Pedagogical

THE PROBLEM OF THE PSYCHOLOGICAL HELP TO THE CHILDREN WITH THE IMPAIRMENTS IN THE SPHERE OF THE MUTUAL RELATIONS WITH THEIR PEERS

In the article there is analyzed the problem of the psychological help to the children who have some difficulties in the relations with the surrounding people. In the course of the psychological analyses there are defined the theoretical principles and the methodological bases of studying the given problem. In their works the scientists keep to such principles as: the attentive estimation of the nature of the psychological difficulties of a child and the concession of the opportunity to express his own emotions and feelings. In the practical terms there are investigated the psychological and pedagogical conditions of the correction of a child's personality that allows to create the scientific basis for building the system of the psychocorrectional work to provide the psychological help to children.

Key words: *psychological help, conditions of correction, difficulties in relations, psychocorrection of aberrations.*

Постановка проблеми. У зарубіжній психології широко подано праці, у яких викладені основні напрямки психокорекційної роботи з дітьми, що мають порушення в поведінці та у взаємовідносинах з оточуючими людьми. Так, М. Ратгер описує шляхи корекції порушень у поведінці та спілкуванні дітей з оточуючими. У своїй праці психолог дотримується таких принципів: оцінка природи психологічних труднощів дитини; надання дитині можливості для вираження власних почуттів та впевненості; демонструючи дитині те, що її розуміють і психолог хоче їй надати допомогу. Разом із дитиною визначається мета і завдання зустрічей; психотерапевт пояснює дитині неприпустимість і неефективність її поведінки, проводить комплексну терапію, тобто намагається вплинути на зміну «патогенного» середовища у сім'ї та школі. У процесі впливу на дитину, автор пропонує накладати чіткі обмеження на поведінку дитини. Як правило, вирішення проблеми дитячої агресивної або деструктивної поведінки ні до чого не призводить. Дитина повинна знати, що вона може робити, а що їй заборонено.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Психологи зазначають, що для полегшення спілкування у процесі психокорекції необхідно використати правильну інтерпретацію психологічних процесів та міжособистісних взаємодій, це допомагає дитині зрозуміти у чому полягає її проблема. Мовлення психолога повинне відповідати рівню розвитку дитини. Індивідуальна робота може застосовуватися з педагогічними методами, з методами тренінгу або методами впливу на середовище. Перевага швидкої психокорекції часто полягає в пластичному поєднанні різних підходів, які забезпечують найкращі способи вирішення існуючої проблеми.

Якщо основні труднощі дитини пов'язані з порушенням взаємодії з іншими, групові форми роботи можуть виявитися ефективними. Для цього, використовуючи метод спостереження, психолог має можливість зрозуміти, які вчинки, здійснені дитиною, призводять її до ізоляції. При цьому зміни в поведінці дитини досягаються за допомогою спрямування уваги дитини на природу групових взаємодій, для того, щоб допомогти дитині виробити адекватні форми поведінки і спілкування, необхідно продумати програму, у якій бажані форми поведінки досягаються досить поступово. Ця програма повинна дозволити дитині досягти максимум успіху і мінімум невдач, а також такої організації впливу середовища, у якому найбільш ймовірно з'являються бажані форми поведінки дитини. У більшості випадків найбільш корисним виявляється використання схвалення за правильні вчинки. Схвалення може проявлятися в зацікавленості дорослого, заохоченні та похвалі. Однак матеріальна форма винагороди (або бали) також є корисною. Необхідно контролювати відсутність підкріплень «поганої поведінки».

Як радить автор, достатнім є просто ігнорування дитини у цей час, відношення психолога може бути підкреслено навмисним відверненням від дитини й ігнорування того, що вона робить. Іноді використовується прийом «виключеного часу». Це означає, що дитині доводиться проводити деякий час у неприємній ситуації. Таким чином, несхвалення, виправлення і зауваження можуть стати засобом допомоги дітям у розумінні того, які форми поведінки є несприятливими. Адже існують думки, що коли покарання використовується, то воно повинно бути немінучим. Однак, покарання повинно застосовуватися помірно й лише інколи складати основу курсу корекції.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Чітке визначення цілей і задач корекції та аналізу всього процесу психологічної допомоги дітям, які мають порушення у сфері взаємодії та відношень до людей, які їх оточують.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поширення в зарубіжній психологічній практиці отримали групові методи як засіб

корекції емоційних порушень, саморегуляції особистості та її відношення до інших людей. Однією з найвідоміших методик консультивання є так звана сконцентрована на клієнті психотерапія К. Роджерса. За його концепцією існують три умови особистісних змін у процесі спілкування психолога та його пацієнтів: перше – емпатія, друге – безумовне позитивне відношення до пацієнта, третє – щирість у спілкуванні з ним. Ці три умови розглядаються не як передумови загального підходу, а як внутрішні установки психолога. Спілкування такого типу вимагає від психолога певних професійних навичок. Упродовж спілкування складаються такі відношення, під час яких в учня формується відчуття, що його розуміють, у ньому зацікавлені, його сприймають таким, яким він є.

Також важливе, безумовно, позитивне відношення. Це віра в те, що у дитини є внутрішні можливості для розуміння та можливості змінити себе в позитивний бік. Таке сприйняття проявляється в основному через невербальні засоби: інтонацію, вираз обличчя, візуальний контакт. Позитивні зміни в особистості дитини відбуваються під впливом двох механізмів. По-перше, дитина не боїться бути відкинена в тому випадку, якщо вона не проявить свої негативні або уразливі сторони. По-друге, у дитини з'являється впевненість, що до неї поблажливо відносяться незалежно від її успіхів або невдач, що її не будуть порівнювати з іншими, більш успішними дітьми, а від неї очікують успіхів, що відповідають її можливостям. К. Роджерс указує на необхідність природності у відношеннях з пацієнтом. Учневі, який потребує допомоги, необхідний учитель, з яким він відчуває безпеку і невимушеність.

Також, поширені прийоми психокорекції Р. Бернса. Психологічна допомога дітям, які мають порушення у відносинах з іншими людьми, полягає в тому, щоб допомогти їм стати для себе джерелом мотивації та підтримки. Р. Бернс підкреслює, що цієї мети можна досягти розвиваючи в дитині специфічні навички, які дають впевненість у тому, що вона дійсно здатна до засвоєння знань і до різноманітних досягнень. У цьому плані, на думку автора, надійним способом є індивідуальний підхід, заснований на взаємній домовленості. Це допомагає дитині проїнятися почуттям відповідальності за свій розвиток. Цей метод полягає в тому, що учитель та учень зустрічаються наодинці й обговорюють відповідні індивідуальні цілі, а також плани і досягнення. Діти мають право вибору на укладання договору й певних вимог, виконання яких оцінюється неоднаково. Виконуючи взяті на себе обов'язки, дитина від учителя отримує уявлення про досягнутий ним прогрес. Автор підкреслює, що зворотний зв'язок у процесі психокорекції є одним з найбільш важливих факторів, що впливає на процес внутрішньої зміни учасників груп, з якими проводиться робота. Навіть негативний,

зворотний зв'язок, якщо він супроводжується психологічною підтримкою, допомагає подолати неадекватні способи поведінки дитини. Далі Р. Бернс пропонує низку практичних методик, спрямованих на розвиток позитивного відношення до себе. Це серія «Вправи на позитивне мислення», спрямовані на розвиток уміння пишатися своєю гідністю; «Проекція образу власного «Я»; групове спілкування, у процесі якого учень бачить, що оточуючі характеризують його в більш кращому світлі, ніж він себе. Щотижневі звіти допомагають індивіду усвідомити можливості самому регулювати своє повсякденне життя.

У вправі «Дружні відношення» рекомендується допомога учням у розширенні розвитку відношень з ровесниками. Для цього Р. Бернс пропонує обговорити з дітьми способи, якими люди користуються, щоб подружитися. Можна провести тренінг кращих з них, можна попросити дітей написати короткий твір, який починається словами: «Друг – це людина, яка...», можна провести обговорення питань, наприклад: «Що в тобі є такого, за що твої друзі тебе люблять?», «Як і з ким ти товаришуєш, коли вступив до цієї школи?» тощо.

Вправа «Слова–самоописи». Учасники беруть участь у спеціально організованій дискусії, упродовж якої одна із бажаних особистісних якостей розглядається як мета, а пропоновані способи поведінки – як засіб досягнення мети.

У вправі «Уявлення успіху» учасників просять подати себе, ніби вони хотіли заново проявити себе в тих ситуаціях, які були для них невдалими. Протягом цього завдання акцентується поняття «позитивне мислення». Дитина набуває впевненості, що коли захоче, вона може стати кращою, ніж вона є. Наприклад, така вправа як «Використання висловлювань великих людей». Організація дискусії, упродовж якої обговорюються афоризми. Під час обміну думками поглиблюється процес самопізнання. Усвідомлення того факту, що ми спроможні активно змінити обставини на свою користь, змінюючи свій стиль мислення і налаштувати на позитивний лад. Можна також попросити учнів поділитися з класом своїми успіхами за день, чому вони навчилися, що дає їм відчуття реального результату в навчальній роботі. Це відіграє позитивну роль у розвитку уявлення про себе. Наприклад, вправа «Уміння правильно оцінити свої негативні почуття». Необхідно також мати можливість обговорити свої негативні або «погані» почуття по відношенню до інших. Можливість відкрито провести бесіду в групі про ці почуття надає позитивний вплив на образ «Я», що існує у дитини. Психологи підкреслюють, що протягом організації подібних вправ необхідно створити атмосферу психологічної підтримки і безпеки. Це

можна вважати необхідною умовою для оптимального розвитку позитивного само відношення учнів та їх відношенням до інших людей.

Таким чином, значна більшість зарубіжних дослідників зазначає, що дитина лише тоді може успішно адаптуватися до соціального оточення й успішно будувати свої взаємовідношення з оточуючими людьми, коли вона має позитивне уявлення про себе. Діти, що мають негативне самовідношення, зауважують дослідники, мають високий рівень тривожності, схильні знаходити неподоланні перепони, вони гірше пристосовуються до шкільного життя, важко зближуються з однолітками, спілкуються з великою напругою.

Висновки. Унаслідок аналізу значущих для нашого дослідження ідей і прийомів психологічної підтримки дитини, визначимо такі:

1. Один з методів психологічної допомоги дітям, що відчують труднощі у взаємовідносинах з однолітками полягає в формуванні у дитини почуття власної значущості, переконання в імпонуванні іншим людям, здатності до того чи іншого виду діяльності. Упродовж цієї взаємодії необхідно створити атмосферу психологічної підтримки і невимушеності, що є важливим фактором у розвитку позитивного відношення до інших людей.

2. Позитивні зміни в самовідношенні дитини стають більш стабільними, якщо у дитини були сформовані якості, що допомагають їй бути для самої себе джерелом підтримки і мотивації. Подібні навички можуть бути набуті не лише в індивідуальній, але й у груповій формі роботи, при цьому психолог повинен надати дитині допомогу в розробці адекватних форм поведінки і спілкування з ровесниками.

Література

1. Валіон Н. Феномен психічної депривації і його роль у розвитку особистості / Н. Валіон // Психологія і суспільство. – 2000. – № 2. – С. 124–133.
2. Дубровина И. В. Особенности психического развития детей в семье и вне семьи / И. В. Дубровина, М. И. Лисина // Возрастные особенности психического развития детей : сб. науч. тр. / отв. ред. И. В. Дубровина, М. И. Лисина. – М., 1982. – С. 3–18.
3. Прихожан А. М. Дети без семьи / А. М. Прихожан, Н. Т. Толстых. – М. : Педагогика, 1990. – 160 с.

Кормишев М.

старший викладач кафедри загальної психології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 159.922.7-053.5

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ДЕПРИВАЦІЇ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано проблему депривації сімейної взаємодії та психологічного забезпечення формування особистості, що виховується в умовах психічної депривації. Розв'язання завдань щодо ефективного розвитку особистості вимагає активного дослідження теоретичних засад, особливостей та умов формування структури особистості у різних умовах виховання. Формування структури мотиваційної сфери потребує розробки та апробації ефективних методів управління розвитком особистості. Упродовж наукового пошуку було визначено теоретичні принципи й методологічні засади цієї проблеми. У практичному плані було досліджено психолого-педагогічні умови формування особистості в умовах родинної депривації, що є основою щодо розвитку системи психокорекційної роботи. Викладений у статті матеріал дозволяє побачити на основі яких теоретичних засад у процесі психокорекції формуються нові рівні та елементи структури мотиваційної сфери особистості, яка розвивається в умовах родинної депривації.

Ключові слова: психічна депривація, мотиваційна сфера особистості, спілкування, депривація сімейної взаємодії

Кормышев Н.

старший преподаватель кафедры общей психологии Донбасского государственного педагогического университета

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ ДЕПРИВАЦИИ СЕМЕЙНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА РАЗВИТИЕ МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ

В статье проанализирована проблема депривации семейного взаимодействия и ее влияние на развитие личности. Эта проблема требует активного исследования теоретических принципов, особенностей и условий формирования структуры личности в разных условиях воспитания, а также в разработке и апробации эффективных методов управления развитием личности ребенка. Изложенный в статье материал позволяет увидеть на основе каких теоретических принципов в процессе коррекционной работы формируются новые уровни и элементы мотивационной сферы личности, которая развивается в условиях психической депривации.

Ключевые слова: психическая депривация, мотивационная сфера личности, общение, депривация семейного взаимодействия.

Kormyshev N.

senior teacher of the Chair of General Psychology of Donbas State Pedagogical

**THE PECULIARITIES OF THE INFLUENCE OF THE
DEPRIVATIONAL FAMILY INTERACTION ON THE
DEVELOPMENT OF THE MOTIVATIONAL SPHERE OF A
PERSONALITY**

In the article there is analyzed the problem of the influence of the deprivational family interaction on the formation and the development of the components of the motivational sphere a child's personality. In the course of the analyses there have been defined the theoretical principles and the methodological bases of studying the given problem. Concerning the practical side there have been analyzed the psychological and pedagogical principles of the making a child's personality under the conditions of the social and psychic deprivation that can cover the wide range of the aberrations in the psychological activities of a man appeared as the consequence of the undergone psychotraumatized situations. All this allow to create the scientific base to elaborate the system of the psychocorrectional work concerning the development of personality under the conditions of the family deprivation.

Key words: *psychic deprivation, motivational sphere of personality, communication, deprivation of the family interaction.*

Постановка проблеми. Депривація сімейної взаємодії це зниження або відсутність у індивіда можливості повноцінного спілкування та співпраці з батьками. Порушення або відсутність контактів дитини з батьками може спровокувати розвиток низки хворобливих явищ, які знижують можливості індивіда функціонально й культурно взаємодіяти з соціумом, що в цілому призводить до соціальної депривації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціальна та психічна депривація, що виникає внаслідок перенесених психотравмуючих ситуацій, може охоплювати широкий діапазон відхилень у психічній діяльності людини, починаючи від незначних змін соціального функціонування до виражених психопатологічних порушень, неврозів та інших розладів особистості. Форми соціальної депривації різні не тільки за ступенем її жорсткості, але і по тому, хто є її ініціатором. У нашому випадку можна виділити різні типи депривації. Починаючи від повної втрати контактів дитини з батьками, так звані діти-відмовники, а також можна виділити відносну соціальну депривацію, що виникає у тому випадку, коли оточуючі дитину близькі люди не створюють їй умов для задоволення особистісно значущих потреб, наприклад, діти з алкоголезалежних сімей,

або діти з багатодітних та неблагополучних сімей. Формально перебуваючи серед людей і навіть спілкуючись з ними, дитина може не відчувати внутрішнього зв'язку з суспільством, залишаючись, водночас, відчуженим від нього. Всі зазначені форми депривації знижують можливості дитини до встановлення самостійної соціальної ролі та здійсненню адекватного соціального функціонування. Соціальна депривація може мати й менш глобального характеру. Якщо дитина не має досвіду спілкування з представниками тих чи тих соціальних ролей (батьком, матір'ю, братами й сестрами, однолітками), вона буде менш успішна в розумінні інших людей, передбаченні їх поведінки і, отже, в побудові комунікацій з ними. Все це в подальшому вплине на ефективність його спілкування та діяльність. Л.С. Виготський зауважив, що вищі психічні функції, які становлять суть власне людської психіки, формуються виключно завдяки перебуванню дитини в суспільстві, завдяки спілкуванню та навчанню. Одним з найбільш значущих чинників розвитку особистості є навчальна діяльність. У структурі навчальної діяльності одним із найважливіших компонентів є мотивація навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Психологи та педагоги відзначають негативні тенденції у розвитку мотиваційної сфери сучасних школярів, насамперед це стосується дітей, які переживають різні форми депривації сімейної взаємодії. Метою нашої наукової роботи є дослідити особливості розвитку сфери мотивації особистості, в яку входять цілі, потреби, інтереси, мотиви і емоції в умовах депривації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видатним психологом, Л.С. Виготським було порушено питання про переживання як одиницю вивчення особистості і середовища, одиницю, з якої складається свідомість. Дуже значущим для дитини є ті почуття та емоції, які вона переживає упродовж життя. Під переживанням вчений розумів внутрішнє ставлення дитини до дійсності, а для аналізу поведінки дитини визначальними вважав не тільки характеристики тієї чи іншої ситуації, а й те, як дитина переживає її. Він писав про те, що дитина є складовою соціальної ситуації, тому ставлення дитини до середовища і середовища до дитини подається через співчуття і діяльність самої дитини. Таким чином, сили середовища набувають основного значення, завдяки переживанню дитини. Це зобов'язує до глибокого внутрішнього аналізу переживань особистості, тобто до вивчення середовища, яке переноситься в значній мірі всередину самої дитини, а не зводиться до вивчення навколишнього світу. Наведені дослідження Л.С. Виготського є методологічною основою нашого дослідження.

Аналізуючи емоційну сферу особистості дитини, яка пережила депривацію сімейної взаємодії, необхідно зазначити, що труднощі, пережиті

такими дітьми, включені в більш глибоке переживання екзистенційного страху, що виникає через порушення стосунків у родині. Масштаб цього почуття, його інтенсивність, глобальність і неусвідомлений характер співставні з загрозливим образом світу. Екзистенційний страх дитини переноситься і на інших людей як значущих об'єктів зовнішнього світу.

Досліджуючи загальну характеристику особистості дітей можна виокремити: відсутність справжнього контакту з батьками, дефіцит розуміння, підтримки і тепла. Насамперед, брак любові з боку батьків формує почуття самотності, а так само у дітей з'являються всілякі страхи. Як зазначають психологи, всі ці страхітливі образи, що виникають в уяві знедолених дітей є метафоричним вираженням неусвідомлюваного почуття загрози у світі страху. Ми можемо лише констатувати сам факт зміщення емоційної складової образу світу в бік гіперболізації небезпеки. Діти виявляються зовсім безпорадними перед обличчям екзистенційної загрози. У дитини, яка не має базового батьківського захисту та знаходиться в постійному нервовому напруженні, страждає здатність до зосередження уваги, що не може не позначатися негативно на результатах навчання. Постійна внутрішня тривога і пов'язано з нею напруга породжує численні невротичні симптоматики, різного роду нав'язливі рухи типу кусання нігтів, олівців, заїкання. Компенсацією незадоволеної потреби в любові і сприйнятті можуть виступати різні форми захисної поведінки, найпоширенішими з яких у початковій школі є фантазування, мріяння, з одного боку, та затвердження власної фізичної переваги – агресивна поведінка – з іншого. Фантазування як спосіб дитини втекти з реального в ілюзорний світ є одним з головних засобів зменшення напруги фрустрованої потреби в любові в умовах жорстко і замкнуто існуючої в молодшому шкільному віці тріади: батьки – дитина – учитель. Деякі вчені зазначають, що загальний фізичний і психічний розвиток дітей, з функціонально неблагополучних сімей, відрізняється від їхніх однолітків, що ростуть в благополучних сім'ях. Темп психічного розвитку таких дітей уповільнений і має ряд негативних особливостей: значно нижчий рівень інтелектуального розвитку, бідніша емоційна сфера, уява, пізніше формуються навички саморегуляції і управління своєю поведінкою, утруднене розуміння вимог дорослих. У таких дітей проявляються інфантильність, невміння будувати стосунки з іншими людьми, ілюзія простоти життя, невпевненість у собі, недовіра дорослим та образливість на весь світ. За результатами зарубіжних дослідників, діти, що позбавлені повноцінної батьківської опіки, проявляють уповільнений розвиток свідомості і соціальної зрілості. Дослідження та спостереження за дітьми, які після чотирьох років були усиновлені, показали, що ці діти дуже сильно прив'язуються до своїх нових батьків, але при цьому продовжують

проявляти соціальні та освітні проблеми, що й однолітки, які живуть поза сім'єю. Під час порушення прихильності у дітей також проявляється затримка мовного розвитку, знижується темп фізичного розвитку, що призводить до значного відставання в цих значущих сферах. У дослідженнях І. В. Дубровіної та інших вчених виявлено, що діти які не мали в ранньому віці прихильності до близьких людей, демонструють проблеми у стосунках з однолітками. Дослідження показали, що діти з дитячих установ інтелектуально менш розвинені, у них послаблені розумові здібності, які проявляються у невмінні відчувати час, у труднощах концентрації уваги та імпульсивності. Діти з проблемами прихильності також мають іншу систему цінностей. Дитина, переживаючи розлуку та втрату батьків, вилучення з сім'ї, численні переїзди з однієї установи в іншу, від одних родичів до інших, прирівнює розлуку до близькості. Для того, щоб захистити себе від болю, яку дитина відчуває під час взаємодії з дорослими, вона, намагаючись подолати цей біль, створює бар'єр між собою та вихователем або взагалі будь-яким дорослим. Діти з неблагополучних сімей завжди в стані очікування, що їм обов'язково відмовлять у прихильності, тому вони спеціально провокують дорослих своєю поведінкою на такі вчинки. Найчастіше так і є, дитина переконується в тому, що дорослі обов'язково відмовлять їй за погану поведінку. Аналізуючи різні підходи до розв'язання цих проблем, психолог працюючи безпосередньо з такими з дітьми, у кожному конкретному випадку повинен передусім враховувати вікові особливості дітей, а також специфіку соціальної ситуації характерну для кожної дитини.

Висновки. В умовах сімейної депривації, викликаній відсутністю повноцінних зв'язків з близькими дорослими, обов'язково зазначається пасивність та знижена ініціативність дітей, як відмінна риса стертих форм «сучасного госпіталізму». Здебільшого визначають перші місяці й роки життя немовляти, а також стимули, що виходять з навколишнього середовища. Адже головну роль серед таких впливів відіграє спілкування дитини з батьками, перш за все – з тими дорослими, стосунки з якими опосередковують відносини дитини з усім іншим світом.

Література

1. Лангмейер И. Психическая депривация в детском возрасте / И. Лангмейер, З. Матейчек; пер. Г. А. Овсянникова. – Изд. 1-е русск. – Прага : ЧССР, 1984. – 334 с.
2. Прихожан А. М. Развитие личности в условиях психической депривации / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых // Формирование личности в онтогенезе / под ред. И. В. Дубровиной. – М., 1991. – 159 с.
3. Психологическое изучение детей в школе-интернате / под ред. Л.И. Божович. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 108 с.

Сухарь Г.

ст.викладач кафедри загальної психології ДДПУ

УДК 159.923.2 - 056.26

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У даній статті аналізуються окремі аспекти дослідження самооцінки психічних станів дітей з особливими потребами. Самооцінка є необхідною внутрішньою умовою психічної регуляції діяльності особистості. Основні функції самооцінки - регулятивна та захисна. Розкривається залежність самооцінки дітей з особливими потребами від характеру захворювання та особливості ставлення до хвороби.

Ключові слова: самооцінка, самосвідомість, психічні стани, діти з особливими потребами.

Сухарь Г.

ст.преподаватель кафедры общей психологии ДГПУ

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ САМООЦЕНКИ ПСИХИЧЕСКИХ СОСТОЯНИЙ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

В данной статье анализируются отдельные аспекты исследования самооценки психических состояний детей с особыми нуждами. Самооценка есть необходимым внутренним условием психической регуляции деятельности личности. Основные функции самооценки - регулятивная и защитная. Раскрывается зависимость самооценки детей с особыми нуждами от характера заболевания и особенности отношения к болезни.

Ключевые слова: самооценка, самосознание, психические состояния, дети с особыми нуждами.

Sukhar G. Ph.

University Instructor of psychology in Donbass National Pedagogical University

SOME FEATURES OF THE SELF-ASSESSMENT OF MENTAL CONDITIONS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

In this article are analyzed separate aspects of research of a self-assessment of mental conditions of children with special needs. The self-assessment is a necessary internal condition of mental regulation of activity of the personality. The main functions of a self-assessment are regulatory and protective. Dependence of a self-assessment of children with special needs from character of a disease and feature of the relation to an illness reveals.

Keywords: *self-assessment, consciousness, mental states, children with special needs.*

Постановка проблеми. Самосвідомість особи, що має захворювання, включає разом із розумінням і переживанням хвороби, самооцінку, яка є необхідною внутрішньою умовою психічної регуляції діяльності особистості в ситуації хвороби. Відношення до себе - одна із основних ознак особистості, безпосередньо пов'язана з іншими її рисами. Зокрема, самооцінкою визначається рівень впевненості або невпевненості в собі, використання людиною свого потенціалу сил і можливостей. Головними функціями самооцінки є - регуляторна, на основі якої відбувається вирішення завдань особистісного вибору і захисна, що забезпечує відносну стабільність і незалежність особистості.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню самооцінки присвячені роботи Лурія О.Р., Рубінштейна С. Я., Ніколаєвої В. В., Зейгарник Б. В., Дубровіної І.В., Прихожан О.М., Цукерман Г.А., Кривцової С.В. та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити особливості психічних станів дітей з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самооцінка - найважливіший компонент цілісної самосвідомості особистості і виступає необхідною умовою гармонійних відносин людини як із собою, так і з іншими людьми. Для дітей з особливими потребами життєвий шлях наповнений ускладнень, що пов'язані не тільки зі станом здоров'я, але й неминучими порушеннями у комунікативній сфері, площинах цілепокладання, самооцінки, мотивації, стресостійкості. Саме самооцінка, як співвідношення своєї поведінки і домагань оточуючих, зі своїми уявленнями про ці вимоги: "я - образ" або "соціальне очікування", управляє поведінкою особистості, сприяє її формуванню.

Людина може оцінювати себе адекватно і неадекватно (завищувати або занижувати свої успіхи, досягнення). Самооцінка може бути високою і низькою, розрізнятися за ступенем стійкості, самостійності, критичності. Це - результат інтеграційної роботи у сфері самопізнання з одного боку та у сфері емоційно-ціннісних самовідносин з іншого. Самооцінка - непостійний конструкт, вона постійно видозмінюється.

Існує три істотних моменти для розуміння самооцінки: перший, що важливу роль у її формуванні відіграє зіставлення образу реального "Я" з образом ідеального "Я"; другий – пов'язаний з інтеріоризацією соціальних реакцій на дану людину; третій полягає в тому, що людина оцінює успішність своїх дій і проявів через призму своєї ідентичності. У цілому

особистість докладає великих зусиль для того, щоб з найбільшим успіхом "уписатися" у структуру суспільства.

Адекватна самооцінка (або об'єктивне віддзеркалення власної особистості) призводить, як правило, до самокритичності і вимогливості до себе, формує впевненість у своїх силах, певний рівень домагань особистості. Особи з адекватною самооцінкою активні, товариські, оптимістичні.

Неадекватна самооцінка може спричинити викривлення рівня домагань, загальну конфліктність суб'єкта з навколишньою дійсністю. При заниженій самооцінці особа схильна до пасивності, замкнутості, невпевнена в собі, сором'язлива, постійно недооцінює свої можливості, перебільшує значення невдач, для неї характерна підвищена тривожність. Особи із завищеною самооцінкою прагнуть до успіху, впевнені в своїх силах, свої помилки вони прагнуть не виправляти, а скоріше забути про них, до чужих упущень ставляться байдуже. Дітям із завищеною самооцінкою притаманна зарозумілість, безтактовність, переоцінка своїх можливостей, свої похибки вважають такими, що викликані сторонніми факторами, а чужі вважають закономірними.

Варто підкреслити, що самооцінка, незалежно від того, чи лежати в її основі власні судження людини про себе чи інтерпретації оцінок інших, індивідуальні ідеали чи культурно задані стандарти, вона завжди має суб'єктивний характер.

Захворювання, залежно від часу його появи й складності, середовище, у якому відбувався розвиток неповноцінної особини, можуть сприяти формуванню певних особистісних характеристик та установок. Надмірна вимогливість у стосунках, відсутність підтримки в сім'ї, гіперопіка, налаштовують формування інертної особистості або провокують появу неадекватної агресії, відчуття неповноцінності та надмірної тривожності. Значна розбіжність між уявленнями хворого про себе, ідеальним «Я» та оцінкою його оточуючими може бути причиною серйозних внутрішніх і зовнішніх труднощів [3, с.76].

Діти з обмеженими можливостями не тільки залежні від мікро- і макроекологічного й психологічного оточення, вони в значній мірі піддаються впливам зовнішнього середовища, їм часом, важко протистояти йому.

Проведені дослідження довели, що порушення в емоційній сфері у дітей з особливими потребами є розповсюдженими й багатогранними. В абсолютної більшості виявляються труднощі спілкування у вигляді патологічної незручності й замкнутості. Коло їхнього спілкування обмежується фактично тільки близькими людьми, спостерігається виражена залежність від значимих для них членів родини, насамперед від

батьків, в абсолютній більшості від матері, або від дорослих дітей, насамперед від сестер. У зв'язку із цим, на нашу думку, мотивуючим фактором для родичів у процесі реабілітації є бажання позбавити своїх близьких від важких патологічних симптомів (100,0% опитаних), навчити адекватно оцінювати стан й управляти хворобою, забезпечуючи їхні фізіологічні потреби, безпеку життєдіяльності, комунікацію, формуючи у дитини-інваліда адекватну самооцінку й самовираження.

Самооцінка - це оцінка особистості самої себе, своєї цінності. Низька самооцінка, при якій людина негативно оцінює себе, пов'язана з відчуттям своєї слабості, безпорадності, нікчемності, безнадійності свого положення; такі люди полохливі, ранимі, тендітні, уразливі, неадекватні.

Занижена самооцінка, свідомо або несвідомо, свідчить про неприйняття себе й ненависті до себе. Вона може проявлятися прямо або побічно. Самооцінка часто знижується на тлі помірної або вираженої тривоги.

До прямих проявів ненависті до себе або низької самооцінки відноситься:

1. *Підвищена самокритичність*: постійна впевненість у своїй неправоті. Така людина розглядає звичайні життєві труднощі як непереборні перешкоди й переймається жалістю до себе.

2. *Самознищення*: зменшення своїх здатностей. Така людина уникає, ігнорує або відмовляється визнавати свої реальні коштовні якості й можливості.

3. *Почуття провини й побоювання*: людина тероризує й карає сама себе. Ці почуття виливаються в кошмари, фобії або в пожвавлення хворобливих спогадів.

4. *Фізіологічні прояви* включають психосоматичне захворювання, гіпертонічну хворобу, а також зловживання алкоголем, їжею, психоактивними речовинами, палінням.

5. *Відкладання прийняття рішень*: постійні відстрочки підсилюють почуття небезпеки, що насувається.

6. *Відмова від задоволень*: неприйняття себе викликає потреба бути покараним. Покарання здійснюється у вигляді відмови від бажаних або речей, що доставляють задоволення, у тому числі від кар'єри, матеріальних благ або приємних міжособистісних відносин.

7. *Порушення міжособистісних відносин* проявляється у вигляді жорстокості, приниження або експлуатації навколишніх, відходу в себе й ізоляції.

8. *Відхід від реальності*: коли тривога, що виникла в результаті неприйняття себе, стає сильною або переходить у паніку, людина може

відрізати себе від реального миру. У таких випадках можуть з'явитися галюцинації, марення, маревні підозрілість і ревності.

9. *Саморуйнування* може полягати в схильності попадати в нещасні випадки або в здійсненні небезпечних учинків. Винятково низька самооцінка може привести до крайньої форми вираження ненависті до себе - самогубству.

10. *Агресія* до навколишнім веде до дій, спрямованим проти суспільства. У таких випадках ненависть до самого себе проектується на навколишнє оточення й інших людей.

Низька самооцінка проявляється також побічно, у тому числі через:

1. *Ілюзії й нереальні цілі*: відмова визнавати обмеження, що накладають реальністю. Обманюючи саму себе, людина ставить перед собою нереальні цілі, приречені на провал. У результаті підсилюються почуття своєї нікчемності й неадекватності й зростає ненависть до себе.

2. *Гіперболізація свого «Я»*: компенсаторне перебільшення своїх здатностей, що може проявлятися у вигляді самовпевненості й хвастоців.

3. *Внутрішня спустошеність*: у тому числі заперечення своїх можливостей і здатностей. Така людина може ігнорувати або відмовлятися від тих рис своєї особистості, у яких закладена можливість росту. Це веде до неповноцінного й нудного життя.

4. *Поляризований погляд на життя*: спрощений погляд на життя, при якому все бачиться правильним або неправильним, гарним або поганим. Ця замкнута система переконань являє собою захист від загрозливого зовнішнього миру. Але, зрештою, вона приведе до сум'яття й розчарування [5, с.323-324].

Самооцінка дітей з особливими потребами, що отримали інвалідність в результаті тривалого хронічного захворювання або нещасного випадку, несприятливо впливає на формування особистості, на якість життя людини з обмеженими можливостями, а також його адаптацію в соціумі.

Найбільш значимі фактори, що знижують адаптацію дітей з обмеженими можливостями, що порушують інтеграцією їх у суспільство:

1. Емоційна напруга

2. Стрес

3. Вторинні психологічні симптоми, як результат патогенного впливу хвороби на психіку.

Ці симптоми збільшують процес подальшого розвитку хвороби, утрудняють лікування й знижують ефект ремісії. Сукупність перерахованих факторів сприяє формуванню найбільш виражених

вторинних патологічних станів, таких як тривожність, депресія, підвищена соціальна сприйнятливість, соціальна дезадаптація [6, с.163].

Висновок. Таким чином для підвищення самооцінки дітей з особливими потребами, так як діти позбавлені безпосереднього включення їх у середовище дітей, а спілкування їх обмежується сім'єю, є реабілітаційні центри. Перш за все психологію та самооцінку дітей-інвалідів визначають його батьки. Дуже важливою є робота з батьками. Це необхідно для виховання всебічно самодостатнього члена суспільства. Саме в реабцентрах поряд з лікувальним процесом відбувається поступове включення дітей з обмеженими можливостями в соціум, проводиться психокоррекційна робота, незалежно від ступеня важкості стану хворого. Причому доцільно таку роботу проводити не тільки з дітьми, а й з членами їх родини. [4, с.40].

Література

1. Бурно М. Е. Клиническая психотерапия./ М.Е.Бурно - М: Академический Проект ОПШЛ, 2000.-719с,
2. Губачев Ю. М. Клинико-физиологические основы психосоматических соотношений./ Ю. М Губачев., Е. М. Стабровский - Л.: Медицина, 1981.-216с.
3. Николаева В.В. Влияние хронической болезни на психику./ В.В.Николаева - М.: Наука, 1987. - 406с.
4. Никулина В.Д. Рекомендации по психокоррекционной работе с семьями, воспитывающими проблемного ребенка: // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития / В.Д.Никулина – 2002. - №4. –С.40-47.
5. Stuart G. & Laraia M., 1998. - P. 323-324
6. Ташлыков В.А. Психология лечебного процесса./ В.А.Ташлыков - Л.: Медицина 1984. - 192с.

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

ВІКТОРЕНКО І., ГОРОБЕЦЬ Л., ЛІТВИНОВА І.....	3
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
ЦВЕТКОВА Г.....	16
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩОЇ ШКОЛИ	
ГОНЧАРЕНКО О., ПАРХОМЕНКО К.	25
ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	
КОРКІШКО О., ЗІНЧЕНКО Л., КОРКІШКО А.	32
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В КОНТЕКСТІ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
КУЛИК Н.	40
ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	
МУСХАРІНА Ю., ДЯЧЕНКО Л., ТЕШЛЕК А.	45
КУЛЬТИВУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	
БАБЕНКО О., ПРИЙМЕНКО Л.....	54
УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МЕДІАОСВІТИ ЗНЗ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	
РАЦЛАВ В., ТКАЧЕНКО Л.	61
МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»	
САЯПІНА С., АМАТЬЄВА О.....	67
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» У ДВНЗ «ДДПУ»)	
СИЛАНТЬЄВА О., СИПЧЕНКО О.....	76
ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	

ЦИБУЛЬКО Г., САЛОГУБ В.....	84
ІНТЕРЕС ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ	
KYSELYOV O., KYSELYOVA T.....	90
NEW TENDENCIES IN COINING NEW WORDS IN THE MODERN ENGLISH LANGUAGE	
ТОПОЛЬНИК Я., ТОПОЛЬНИК С.....	94
ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА	
ТОПОЛЬСКИЙ В.....	103
ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА КУЛЬТУР	
СТОЯНОВ В., ЖУКОВЕЦЬ Л.	113
МІСЦЕ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ	
ХІЛЬКО Л., ТКАЧЕНКО Т.	118
ДЕЯКІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНОГО ВУЗУ	
ЦИБУЛЬКО Л.....	125
МІСЦЕ ПОЗААУДИТОРНОГО ЧИТАННЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ	
ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	
БОНДАРЕНКО Г.....	131
ПОСЛАННЯ КРІЗЬ ВІКИ ЗА ТВОРЧІСТЮ Т.ШЕВЧЕНКА	
СОКОЛЕНКО Т.....	138
ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СЛОБОЖАНЩИНИ	
ЛЯХ Г.....	143
МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ (ДОСВІД ПРЕЛЕСНЯНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ, ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)	
КАРТАШОВА Ю.....	151
ОРГАНІЗАЦІЯ СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ РІЗНИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІОНЕРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ (60–80-ТІ РОКИ ХХ СТ.)	

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

ОВЧАРЕНКО В., ПАНЧЕНКО П...... 158
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ
ДІТЬМИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

ІРЗА В...... 164
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПРОЦЕСІ
ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ШАРОВАТОВА О...... 170
ВИВЧЕННЯ СТАНУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ,
СХИЛЬНИХ ДО АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ, ЗАСОБАМИ
ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО
ЦЕНТРУ

СЛУЦЬКИЙ Я., КАРЕЛІН М...... 176
ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ГОРДЄЄВА К...... 182
ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
РОБОТИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

ІВАНЧУК С...... 189
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ У
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

ЧЕПІГА В., АВЕРЧЕНКО М., КРИВОХВОСТОВ В...... 198
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ МУЗИКИ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

ПСИХОЛОГІЯ

ДЕВІС Л...... 205
ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ
ПОРУШЕННЯМИ У СФЕРІ СТОСУНКІВ ІЗ ОДНОЛІТКАМИ

КОРМИШЕВ М...... 211
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ДЕПРИВАЦІЇ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА
РОЗВИТОК МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

СУХАРЬ Г...... 216
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні автори статей! Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Бюлетень ВАК України № 3, 2010 р.). Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 8844 09.06.2004 р. видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077–1827.

Періодичність видання – 4 рази на рік.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги і неухильно дотримуйтесь їх. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, література тощо. Часто трапляються випадки, коли автор використовує автоматичні перекладачі.

Попередження: статті, які не відповідають зазначеним вимогам опубліковані не будуть! Авторів про це не буде повідомлено, стаття не повертається. Слідкуйте за тим, у якому вигляді ви подаєте свою статтю. Пам’ятайте: «Статті подаються повністю підготовленими до друку в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій».

Згідно з Постановою Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи, які потрібно виділити напівжирним шрифтом:

1. Прізвище та ім’я автора(ів) статті (українською, російською та англійською мовами).
2. Посада, вчене звання, місце роботи (українською, російською та англійською).
3. УДК. *Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки. Кожній новій статті присвоюється своя УДК.*
4. Назва статті (українською, російською та англійською мовами).
5. Анотації (українською, російською та англійською мовами). Українська анотація повинна бути до 10 речень, російська та англійська – до 5 речень.
6. Ключові слова (українською, російською та англійською мовами).
7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливим науковими чи практичними завданнями.
8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.
9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).
10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
11. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
12. Література друкується в кінці статті за абеткою. Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літературних джерел міждержавного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і Бюлетеню ВАК України. – № 3. – 2008. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією.

Формули підготовлені в редакції формул MS Equation 2.0.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

Не ставте абзац, використовуючи клавішу «Пробіл» та «Табуляцію». Алгоритм призначення абзацу такий: верхня панель «Формат» – Абзац – Вкладка «Відступи та інтервали» (треба на неї натиснути). Відступи: ліворуч, праворуч 0; Інтервал: перед, після 0. Відступ – 1, 25. Інтервал – полуторний. Тепер треба натиснути вкладку «Положення на сторінці». Поставити «галочки»: заборона висячих рядків, не відривати від наступного.

Не користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією і т.ін. Не ставте переноси вручну, не користуйтеся автоматичним переносом. Не використовуйте у документі колонтитули, зноски.

Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Для авторів без вченого ступеня рукопис супроводжується рецензією кандидата (доктора) наук.

Обсяг статті – 7 – 20 аркушів (до 20 000 знаків з пробілами).

Вважаємо прохання щодо дотримання вимог та деякі пояснення стануть вам у нагоді. Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Увага! На виконання наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 за № 1111, п. 2.9 "Про обов'язкову наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання" авторам необхідно подати до редакції реферат статті англійською мовою для розміщення на сайті збірника. У кінці подається література (References) транслітерована латинськими буквами.

Реферат статті англійською мовою: Microsoft Word (*.doc, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 12 TNR, через 1 інтервал. На 1 сторінку.

Транслітерація здійснюється згідно:

1. **ГОСТ 7.79-2000 (ИСО 9-95). МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЙ СТАНДАРТ.** Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом

<http://www.qrz.ru/beginners/translit.shtml>

2. Постанова КМУ від 27.01.2010 №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>

References

http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/references_extend_summary_ukr.pdf

У нагоді стане офіційний трансліт онлайн <http://translit.kh.ua/>

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 30 грн. Вартість 1 збірника 30 грн. Друковане видання надсилається поштою тільки на домашню адресу автора.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для сплати і номер рахунку.

4) Автором (ами) заповнюється інформаційний ресурс. Не сплачується.

5) До статті додається рецензія (за необхідністю).

6) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю): прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, контактні телефони, E-mail.

7) Копія чеку про оплату за статтю.

8) Реферат англійською мовою. Не сплачується.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Науменко С..doc.).
2. Реферат статті для розміщення на сайті (назва файлу: Реф._ Науменко С..doc.).
3. Інформаційний ресурс (назва файлу: Інф.рес._ Науменко С..doc.).
4. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Науменко С..doc.).
5. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Науменко С..pdf.).
6. Фотокопія (сканована) рецензія у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Науменко С. pdf.).

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайті: www.intellect-invest.org.ua, <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>, http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/texts.html.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

Науменко С.

кандидат педагогічних наук, виконуючий обов'язки завідувача науково-організаційного відділу Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, старший науковий співробітник лабораторії оцінювання якості освіти

УДК 373.5.091.26:91]:37.091.33-027.22:001.891

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 6–7 КЛАСІВ З ГЕОГРАФІЇ

У статті розкрито зміст поняття «практична робота», охарактеризовано дві групи практичних робіт, описано методику використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів. Розкрито зміст практичних робіт у чинній програмі з географії для 6 і 7 класів та в програмі, що буде впроваджена в 2014/15 навчальному році. Проаналізовано зміст практичних робіт у діючих підручниках з географії для 6 і 7 класів.

Ключові слова: моніторинг, педагогічний моніторинг, моніторинг навчальних досягнень учнів, контроль, оцінювання, форми контролю, інструмент реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів, практична робота, навчальна практична робота, підсумкова практична робота.

Науменко С.

кандидат педагогических наук, исполняющий обязанности заведующего научно-организационного отдела Института педагогики Национальной академии педагогических наук

Украины, старший научный сотрудник лаборатории оценивания качества образования

ПРАКТИЧЕСКИЕ РАБОТЫ КАК ИНСТРУМЕНТ РЕАЛИЗАЦИИ МОНИТОРИНГА УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ 6-7 КЛАССОВ ПО ГЕОГРАФИИ

В статье раскрыто содержание понятия «практическая работа», охарактеризованы две группы практических работ, описана методика использования практических работ как инструмента реализации мониторинга учебных достижений учащихся. Раскрыто содержание практических работ в действующей программе по географии для 6 и 7 классов и в программе, которая будет внедрена в 2014/15 учебном году. Проанализировано содержание практических работ в действующих учебниках по географии для 6 и 7 классов.

Ключевые слова: мониторинг, педагогический мониторинг, мониторинг знаний учащихся, контроль, оценка, формы контроля, инструмент реализации мониторинга учебных достижений учащихся, практическая работа, учебная практическая работа, итоговая практическая работа.

Naumenko S.

candidate of pedagogical sciences, Acting Head of the Science-Organization Department in the Institute of Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, evaluation the quality of education laboratory Senior Researcher

PRACTICAL WORKS AS A TOOL FOR MONITORING THE ACADEMIC PERFORMANCE OF STUDENTS GRADES 6-7 IN GEOGRAPHY

This article reveals the concept of "practical work" as well describes two groups of practical work and technique of practical work usage as a tool of monitoring student achievements described too. The content of practical work in the current program in geography for grades 6 and 7 and the program that will be implemented in the 2014/15 academic year is revealed. The content of practical work in current textbooks on geography for 6th and 7th grades has been analyzed.

Key words: monitoring, pedagogical monitoring, monitoring of student achievements, monitoring, evaluation, form of controls, instrument for monitoring implementation of student achievements, practical work, training practical work, final practical work.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Моніторинг є одним із засобів управління якістю освіти та інструментом її удосконалення і поліпшення. Він являє собою систему збирання, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних основних тенденцій розвитку освіти та розроблення науково-аргументованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Педагогічний моніторинг – це систематичне безперервне контролююче відстеження якісних результатів навчання, виховання й розвитку учнів у системі «вчитель-учень». До

його складу входить моніторинг навчальних досягнень учнів, який передбачає систематичне спостереження за станом навчальних досягнень учнів, прогнозування і вдосконалення цього стану. Моніторинг навчальних досягнень учнів здійснюється завдяки контролю й оцінюванню. Проте, на відміну від контролю й оцінювання, він реалізує зворотній зв'язок у навчальному процесі, що дає змогу оперативно реагувати і в разі потреби його коригувати. Інструментарієм реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є форми контролю їхніх навчальних досягнень. Однією із форм контролю та інструментом реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є практичні роботи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теорію освітнього моніторингу і напрями його впровадження у навчальних закладах розкрито у працях Г. Азгальдова, О. Ануфрієвої, Г. Гунти, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, В. Кальней, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, А. Майорова, В. Олійника, Е. Райхмана, С. Шишова та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити методикою використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р., географічний компонент входить до складу освітньої галузі «Природознавство» [6]. Одним із завдань цієї галузі є набуття учнями досвіду практичної та експериментальної діяльності, здатності застосовувати знання у процесі пізнання світу. Це завдання реалізується за допомогою практичних робіт, що використовуються на уроках географії.

Як вважає С. Кобернік, *практична робота* – це «засіб формування вмінь і навичок учнів у технології виконання завдань з картами атласів, контурними картами, статистичним матеріалом, довідниками [8, с. 48]». Практичні роботи допомагають учням закріпити теоретичний матеріал та змушують їх порівнювати об'єкти природи. Їх поділяють на навчальні (тренувальні) й підсумкові.

Під час виконання *навчальних (тренувальних) практичних робіт* учні опановують якийсь прийом навчальної роботи. Наприклад, вчать розв'язувати задачі з використанням різних видів масштабів, визначати географічні координати за географічною картою та географічні координати крайніх точок і протяжність материка, будувати графіки зміни температури повітря тощо.

Підсумкові практичні роботи зазвичай проводяться після виконання серії тренувальних практичних робіт для перевірки сформованості умінь і навичок в учнів та їх подальшого розвитку. За змістом підсумкові роботи здебільшого являють собою складання описів або характеристик географічних об'єктів, компонентів природи, природних комплексів тощо. Наприклад: «Складання порівняльної характеристики висотної поясності у різних частинах Кордильєр»; «Порівняльна характеристика ландшафтів у різних секторах однієї природної зони».

Відповідно до чинної навчальної програми з географії [4] у 6 класі під час вивчення курсу «Загальна географія» учні виконують 14 практичних робіт, у 7 класі у процесі опрацювання курсу «Географія материків і океанів» – 12 практичних робіт. Розглянемо розподіл практичних робіт по класах.

Згідно із Навчальною програмою з географії для учнів 6–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [5], що розроблена на основі положень Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) і поетапно впроваджуватиметься з 2014/15 н.р., учні, вивчаючи курси «Загальна географія» (6 клас) і «Географія материків та океанів» (7 клас), мають не тільки виконувати практичні роботи, з яких дві оцінюються обов'язково кожного півроку, а й проводити наукові дослідження, що в пояснювальній записці називаються творчими завданнями. Проводячи наукові географічні дослідження, учні мають продемонструвати вміння і навички, притаманні цьому виду роботи, а саме: виділяти проблемні питання та гіпотези, планувати дослідження, аналізувати і тлумачити процес дослідження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати

висновки. Для презентації таких досліджень учні можуть використовувати прості схеми, діаграми, розрахунки, міні-проекти, есе.

Аналіз діючих підручників з географії для 6 і 7 класів [1; 2; 7; 11; 12; 13] показав, що в них вміщено практичні роботи. Їх зміст повністю відповідає змісту практичних робіт, визначених чинною навчальною програмою з географії для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [4]. Проте кількість практичних робіт відповідає лише в підручнику С. Коберніка і Р. Коваленка [7] (див. рис. 1).

Висновки. Отже, географічні задачі є інструментом реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів. Адже за їх допомогою вчитель може визначити рівень навчальних досягнень і компетентність учнів та на основі здобутих даних втрутитися у навчальний процес, щоб підвищити його якість. Однією з умов використання практичних робіт як інструменту реалізації моніторингу навчальних досягнень учнів є проведення після поточного чи тематичного оцінювання «роботи над помилками». Під час цієї «роботи» кожний учень має усвідомити причини виникнення своїх помилок. Адже метою моніторингу навчальних досягнень учнів є виявлення конкретних досягнень учнів з кожного предмета і слідкування за рівнем їх зростання.

Література

1. Бойко В. М. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – К : Зодіак-ЕКО, 2007. – 288 с.
2. Бойко В. М. Загальна географія : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів / В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – К : Пед. преса, 2006. – 272 с.
3. Географія. Інструктивно-методичні рекомендації. Лист Міністерства № 1/9-426 від 01.06.2012 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>.
4. Географія. Навчальні програми для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869429/.
5. Географія для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. [Навчальна програма для учнів 6–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/educational_programs/1349869088/.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.
7. Кобернік С. Г. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] // С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – К. : Навч. кн., 2007. – 272 с.
8. Кобернік С. Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : [навч.-метод.] посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович ; [за ред. С. Г. Коберніка]. – К. : Навчальна книга, 2005. – 319 с.
9. Лист Міністерства № 1/9-368 від 24.05.2013 «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>.
10. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
11. Пестушко В. Ю. Географія материків і океанів : [підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2007. – 288 с.
12. Пестушко В. Ю. Загальна географія : [підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. – К. : Генеза, 2006. – 240 с.
13. Скуратович О. Я. Загальна географія : [підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів] / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – К. : Пед. преса, 2006. – 256 с.

ЗРАЗОК РЕФЕРАТУ СТАТТІ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ (фрагмент)

Naumenko S.

candidate of pedagogical sciences, Acting Head of the Science-Organization Department in the Institute of Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, evaluation the quality of education laboratory Senior Researcher

PRACTICAL WORKS AS A TOOL FOR MONITORING THE ACADEMIC PERFORMANCE OF STUDENTS GRADES 6-7 IN GEOGRAPHY

This article reveals the concept of «monitoring of student achievements», «monitoring implementation tools of student achievements», «practical work». Thus, monitoring of student achievements is systematic observation of the student achievements as well prediction and improvement of this state. One of the forms of the control and monitoring implementation tool of student achievements is practical work.

Practical work on geography lessons is a way of developing abilities and skills of students in performance of tasks technology with Atlas, contour maps, statistical data directories. Practical works help students to consolidate the theoretical material and induce them to compare objects of nature.

Have been described two groups of practical work. They are training and final.

During the execution of training practical work students master some method of academic work. For example, they learn to solve tasks by using different scales as well determine the geographic coordinates on a geographical map, geographic coordinates of the extreme points. They also learn to determine the length of the continent and build graphs of air temperature and so on.

Final practical work is usually carried out after a series of training practical work to test the skills and abilities of students and its future development. The content of the final work are largely descriptions or characteristics of geographic features, natural components, natural systems and so on.

One of the conditions for the use of practical work as a tool for monitoring the implementation of student achievements is to hold a "work on the bugs." after their execution. During this "work" every student should understand the causes of his errors. For the purpose of monitoring student achievements is to identify specific student achievement in each separate subject and tracking their level of growth.

The content of practical work in the current program in geography for 5-9 grades of secondary schools and the geography program that will be implemented in the 2014/15 academic years is revealed.

Analysis of these two programs has shown that the new programs of work have a more practical focus, as evidenced by their names. Thus, according to the current curriculum in Grade 6 during the course "General Geography" students perform fourteen practical works and in 7th grade during the study course "The geography of continents and oceans they perform twelve practical works. According to the new curriculum in the 6th grade students are proposed to perform nine practical works and conduct three research studies in the form of presentations or writings (essays), mini-projects, posters, works on the ground. In 7th grade fifteen practical works and conducting of 10 studies are provided.

It has been revealed during the analysis of existing textbooks on geography for grades 6 and 7 that practical work in them placed under the rubric named "practical tasks" and "practical work". Their content is fully matches with the content of practical work specified by the current curriculum in geography. However, their amount corresponds in the textbook of Kobernika S. and R. Kovalenko only.

Thereby, practical work is an instrument of student achievements monitoring. After all, by using them the teacher can determine the level of academic achievements as well competence of students and based on data obtained one are able to intervene in the learning process to improve its quality.

Відомості про публікацію подаються до Українського реферативного журналу «Джерело», яке висуває саме такі вимоги. Відсутність одного з елементів, унеможливує подачу інформації.

Інформаційний ресурс

Інформація вводиться програмою-конвертером без додаткового опрацювання оператором. Тому вона має відповідати викладеним вимогам.

Відомості про кожне окреме серіальне видання оформлюється у вигляді текстового файлу в кодовій таблиці 866(MS-DOS) або 1251(Windows).

У тексті не допускаються пусті рядки, «р о з р я д к а», вирівнювання правого краю, відступ від лівого краю, наявність знаків переносу, елементи псевдографіки та інші нетекстові символи. Службові символи представляються кодами з першої половини таблиці FSCII, знак номера – латинською літерою N.

Супровідна інформація про видання повинна включати наступні елементи:

1. Бібліографічний опис серіального видання (назва, рік видання, том або випуск, номер).

2. Кількість поданих статей.

Дані про статтю наводяться мовою оригіналу публікації й повинні мати порядковий номер згідно з переліком обов'язкових елементів:

Z – службовий символ-роздільник даних про окремі статті

11 Мова тексту статті (укр, рус, англ)

12 1-й автор (прізвище та ініціали)

13 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),

14 Назва статті = паралельна назва (українською або російською мовами для англomовних статей)

15 Номери першої та останньої сторінок статті

16 Кількість бібліографічних посилань

17 Реферат (див. практичний посібник В.І. Лутовинової Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації. – К., 2007.–71 с.) або анотація

18 Ключові слова (коротко, не більше, ніж 1/2 строки)

19 Індекс УДК.

З метою більш повного відображення результатів вітчизняних наукових робіт у світовому інформаційному просторі та організації міждержавного обміну реферативною інформацією пропонуємо надсилати дані трьома мовами: українською, російською англійською (якщо вони є у виданні)

Українською мовою

21 1-й автор (прізвище та ініціали)

22 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

23 Переклад назви статті

24 Реферат (анотація)

25 Ключові слова

Російською мовою

31 1-й автор (прізвище та ініціали)

32 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

33 Переклад назви статті

34 Реферат (анотація)

35 Ключові слова

Англійською мовою

41 1-й автор (прізвище та ініціали)

42 2-й автор (прізвище та ініціали), 3-й автор (прізвище та ініціали),...

43 Переклад назви статті

44 Реферат (анотація)

45 Ключові слова

Зразок

1. Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – – Вип. LXVI. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – 417 с.

2. 56

11. укр
12. Глазова В.В.
13. Чуйко О.В.
14. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНЦІЙ БЕЗПЕЧНОГО КОРИСТУВАННЯ РЕСУРСАМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
15. 47-53
16. 2
17. У статті розглядаються шляхи розв'язання проблеми, пов'язаної з формуванням в учнів компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет. Окреслені знання, якими повинен оволодіти студент на заняттях зі «Шкільного курсу інформатики та методики її навчання» з питань інформаційної безпеки учнів. Наводиться можлива система заходів, розроблених для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, батьків і спрямованих на забезпечення умов для створення безпечного Інтернету.
18. шкільний курс інформатики, методика навчання інформатики, компетенції, інформаційна безпека учнів, Інтернет.
19. УДК 378.091.12-051 : 004
21. Глазова В.В.
22. Чуйко О.В.
23. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КОМПЕТЕНЦІЙ БЕЗПЕЧНОГО КОРИСТУВАННЯ РЕСУРСАМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ
24. У статті розглядаються шляхи розв'язання проблеми, пов'язаної з формуванням в учнів компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет. Окреслені знання, якими повинен оволодіти студент на заняттях зі «Шкільного курсу інформатики та методики її навчання» з питань інформаційної безпеки учнів. Наводиться можлива система заходів, розроблених для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів, батьків і спрямованих на забезпечення умов для створення безпечного Інтернету.
25. шкільний курс інформатики, методика навчання інформатики, компетенції, інформаційна безпека учнів, Інтернет.

31. Глазова В.В.
32. Чуйко Е.В.
33. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ К ФОРМИРОВАНИЮ У УЧАЩИХСЯ КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЗОПАСНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСОВ СЕТИ ИНТЕРНЕТ
34. В статье рассматриваются пути решения проблемы, связанной с формированием у учащихся компетенций безопасного использования ресурсов сети Интернет. Обозначены знания, которыми должен овладеть студент на занятиях дисциплины «Школьный курс информатики и методика ее обучения» по вопросам информационной безопасности учащихся. Приведена возможная система мероприятий, разработанных для всех участников образовательного процесса: учителей, учащихся, родителей и направленных на обеспечение условий для создания безопасного Интернета.
35. школьный курс информатики, методика обучения информатике, компетенции, информационная безопасность учащихся, Интернет

41. Glazova V.
42. Chuiiko O.
43. FUTURE INFORMATION TECHNOLOGIES TEACHERS TRAINING OF FORMING THE PUPILS' COMPITENCE OF SAFE WORLD WIDE WEB RESOURCES USING
44. The article deals with solving the problem concerned with forming the pupils' competence of safe world wide web resources using. The knowledge of information safety that pupil should master at School course of Information technologies and methodology of teaching is brought out. There is given the possible system of events which is created for all members of educational process: teachers, pupils, parents, the events are aimed at providing with conditions for safe internet creating.
45. school course of Information technologies, methodology at teaching information technologies, competences, pupils' information safety, the Internet.

ПРЕЗИДІЯ ВИЩОЇ АТЕСТАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

10 лютого 2010 р.

№ 1-05/1

Затвердити перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Затверджено постановами президії ВАК України
від 27.05.2009 р. № 1-05/2
від 08.07.2009 р. № 1-05/3
від 14.10.2009 р. № 1-05/4
від 18.11.2009 р. № 1-05/5
від 16.12.2009 р. № 1-05/6
від 10.02.2010 р. № 1-05/1
від 10.03.2010 р. № 1-05/2

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузі науки	Дата затвердження
276	Гуманізація навчально- виховного процесу	Слов'янський державний педагогічний університет	педагогічні	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXVIII)

Частина I

Відповідальний за випуск:

Швидкий С.М. – кандидат історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

Адреса редакції: вул. генерала Батюка, 19. Кафедра педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.

Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).

E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Підписано до друку 27.03.2014 р. Формат 60x84 1/16.

Ум.др.арк. 14,00. Друк лазерний. Зам. № 211. Накл. 300 прим.

Надруковано в ТОВ «Цифрова типографія»

Адреса: м. Донецьк, вул. Челюскінців, 291а, тел.: (062) 388-07-31, 388-07-30